Émile Zola

Damernes Paradis

Rougon-Macquart #8

Émile Zola

Damernes Paradis

Rougon-Macquart #8

eBibliotek 1800

2025

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Émile Zola: *Damernes Paradis* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Émile Zola: *Damernes Paradis* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

1

Denise og hendes to brødre havde til fods forladt banegården Saint-Lazare, hvor et tog fra Cherbourg havde sat dem af efter en drøj nat tilbragt på en tredje klasses kupés hårde træbænke. Hun holdt lille Pépé i hånden, og Jean gik bagefter. De var alle tre skrækkelig udmattede efter rejsen, gik fortumlede om i det umådelige Paris, kastede et blik op og ned ad alle husene og spurgte ved hvert hjørne efter Rue de la Michodière, hvor deres onkel Baudu boede. Men da de endelig kom til Place Gaillon, standsede den unge pige grebet af den største forbavselse.

"Nej, se Jean!" råbte hun.

Og de blev stående som forstenede, trykket mod hinanden, helt ynkelige at se til i de sorte klæder, hvormed de havde båret sorg for deres fader. Hun, der var meget spinkel efter sin alder, tyve år, og så fattig ud, bar en lille bylt; på den ene side af hende stod hendes lille femårige broder og klyngede sig til hendes arm, og på den anden side, lidt bag ved hende, hendes store broder, en velvoksen gut på seksten år med dinglende arme.

"Nå, det er rigtignok en butik, der har vasket sig," sagde hun efter et øjebliks tavshed.

På hjørnet af Rue de la Michodière og Rue Neuve-Saint-Augustin lå et modemagasin med alle mulige moderne artikler, og dets udstillede varer spillede i livlige farver i oktoberdagens bløde lys. Klokken var lige slået otte på Saint-Roch; endnu var kun det morgenduelige Paris på gaden, det vil sige kommiser på vej til kontoret, og husmødre, der skulle gøre deres indkøb af madvarer. Foran døren stod to kommiser på en dobbelt stige og

hængte uldne stoffer op, mens en tredje lå på knæ i et vindue ud til Rue Neuve-Saint-Augustin med ryggen til gaden og udfoldede meget elegant et stykke blåt silketøj. Fra magasinet – der var endnu ingen kunder, og personalet var næppe nok kommet – hørtes en summen som fra en bikube, hvor bierne er i færd med at vågne.

"Det kan nok være", sagde Jean. "Det stikker rigtignok Valognes. Din butik var ikke nær så smuk."

Denise rystede misbilligende på hovedet. Hun havde tilbragt to år hos Cornaille, den bedste manufakturhandler i byen; og dette magasin, som hun nu pludselig stødte på, dette uhyre hus lige foran hende, bragte hendes hjerte til at svulme, det bevægede hende dybt og fik hende til at glemme alt. På den side, der vendte ud til Place Gaillon, var der en høj dør, der var helt af spejlglas og nåede op til første sal imellem en hel del stærkt forgyldte ornamenter. To allegoriske figurer, to leende kvinder med nøgent bryst, udfoldede skiltet: *Au bonheur des Dames*. Så var der de høje ruder ud mod Rue de la Michodière og Rue Neuve-Saint-Augustin, hvor de foruden hjørnestedet optog fire andre huse, to til venstre og to til højre, købt og indrettede for nylig. Denne udstilling syntes hende endeløs; så langt hun kunne se, strakte den sig med de udstillede varer i stueetagen og spejlglasruderne på første sal, igennem hvilke man kunne se det liv, der herskede der inde. Oven på, på første sal, spidsede en dame, klædt i sort silke, en blyant, mens to andre bag ved hende bredte nogle fløjlskåber ud.

"*Au bonheur des Dames,*" læste Jean og lo på sin friske, ungdommelige måde; så ung han var, havde han dog allerede haft sin kærlighedshistorie i Valognes. "*Damernes Paradis*. Det er

morsomt, det er naturligvis det, der trækker folk til forretningen."

Men Denise blev stående aldeles fortabt i beskuelsen af udstillingen foran den midterste dør. Der ude i fri luft, på selve fortovet, var der en hel samling varer, alle meget billige; og døren var så fristende, at kunderne vist ikke kunne lade være med at gå ind. Alle disse varer kom oppe fra; uldstoffer, klædevarer og merino, cheviot og multum faldt ned fra første sal og flagrede i luften som faner, og deres dæmpede farver, stålgrå, marineblå og olivengrønne, blev ligesom gennembrudt af de store, hvide plakater med prisen på. Ved siderne hang i en ramme om dørkarmen lange, smalle kanter til besætning på kjoler, fine askefarvede eller snehvide kanter af svanedun, kaninskind, eftergjort hermelin og hår. Neden under lå der i rum og på borde, midt imellem masser af rester, en hel del artikler, som blev solgt for næsten intet, uldne strikkede handsker og tørklæder, kyser og veste, en hel vinterudstilling, spraglede, ternede og stribede med røde pletter.

Denise opdagede et skotskt, ternet, uldent stof til fem og fyrre centimer og vanter til fem sous. Det var et kæmpemæssigt marked, der syntes at kaste alt det overflødige ud på gaden.

Onkel Baudu var glemt. Pépé selv, som ikke havde sluppet sin søsters hånd, stirrede frem for sig med vidt opspilede øjne. En vogn tvang dem til at forlade den plads, hvor de stod, og mekanisk gik de alle tre ned ad Rue Neuve-Saint-Augustin, hvor de standsede foran hvert nyt vindue. Først blev de aldeles fortryllede af et meget indviklet arrangement: øverst oppe dannede paraplyer, der var stillet skråt imod hinanden, ligesom et tag på en landlig hytte; neden under hang silkestrømper på

en gardinstang og fremviste smukt formede, runde lægge; der var strømper oversåede med rosenbuketter, andre var ensfarvede, nogle sorte og gennemhullede eller stærkt røde og broderede, atter andre kødfarvede, med en fin glans som en blond kvindes hudfarve; for neden lå udbredt en hel del handsker med lange, lige fingre og smalle håndflader som på en græsk jomfru, og som besad al ubrugt kvindepynts friske ynde.

Men det sidste vindue fængslede dem dog især. En uhyre samling af silketøj, atlask og fløjl udfoldede sig i de fineste, mest levende farver af alle nuancer; øverst oppe fløjlerne lige fra det dybeste sorte til det reneste mælkehvide; længere nede lå atlask, der var lyserødt, lyseblåt, fra livlige, stærke farver til ganske fine, blege afskygninger; endnu længere nede lå silketøjerne, hele regnbuens farvedragt, nogle stykker var lagt som en stor sløjfe, andre i folder, som omkring en kvindes legeme, ret som om de var blevet levende under kommisernes kunstfærdige hænder; og imellem hver farvesætning i hele vinduesudstillingen slyngede der sig et let puffet bånd af cremefarvet stof som et dæmpet akkompagnement. Ved begge ender af dette bånd lå i uhyre stabler de to slags silketøjer, som huset havde eneret på, nemlig "Paris-Bonheur" og "Cuir d'Or", to helt nye artikler, som skulle gøre revolution i handelen med modestoffer.

"Nej, hvor det silketøj til fem francs og tres er dejligt!" hviskede Denise og betragtede forbavset "Paris-Bonheur".

Jean begyndte at kede sig og standsede en forbigående.

"Vær så god at sige mig, hvor er Rue de la Michodière?"

Da han havde fået besked om, at det var den første gade til højre, gik de alle tre tilbage omkring hjørnet og kom således

igen forbi hele magasinet; men nu fik Denise øje på et vindue, hvor der kun var udstillet dameoverstykker. Hos Cornaille i Valognes havde hun særlig været beskæftiget med at sælge færdigsyede sager. Men hun havde rigtignok aldrig set noget, der tålte sammenligning med dette; hun blev stående som lænket fast til pletten af beundring. I baggrunden hang et uhyre draperi af yderst kostbare kniplinger fra Brügge, ligesom et vældigt alterklæde med nedhængende flige; dernæst var der fra øverst til nederst i vinduet en hel syndflod af alle slags kniplinger fra Valenciennes, fra Bryssel, fra Venedig og mange andre steder, der dannede ligesom et strålende hvidt leje af sne. Til højre og til venstre var der opstillet klæderuller, mørke støtter, søjlerne i dette tabernakel. Og der prangede så overstykkerne i dette tempel, der var viet til dyrkelsen af kvindernes ynde; midterst stod, som en genstand hævet over alle de andre, en fløjlskåbe med blå bæverskindskanter; på den ene side stod et silkeslag, foret med gråværk, på den anden et overstykke af klæde, kantet med hanefjer; til sidst kom alle mulige teater- og bal-overstykker af hvidt kashmir eller hvidt blomstret silketøj, besat med svanedun eller med frynser. Ethvert lune, enhver smag kunne blive tilfredsstillet her; for der var alt, lige fra et teateroverstykke til ni og tyve francs til en fløjlskåbe, på hvis prisseddel stod 1800 francs.

Leddedukkernes fyldige barm fik stofferne til at svulme, og de svære hofter fremhævede midjens smækkerhed; det manglende hoved var erstattet med en stor seddel, der var stukket fast med en knappenål i det røde uldne tøj, som sad inde i halsen. Spejlene, der sad på begge sider af vinduet, afspejlede, mangfoldiggjorde og befolkede ved et beregnet spil

gaden med disse smukke kvindeskikkelser, der var til salg, og som bar deres pris, skrevet med store tal, på det sted, hvor man ellers har et hoved.

"De er mageløse," sagde Jean, som ikke kunne finde noget andet ord til at udtrykke sin beundring med.

Han blev stående lige så ubevægelig som sin søster og stirrede på vinduet med åben mund. Al denne kvindeluksus gjorde ham ganske rød af fornøjelse. Han var smuk som en ung pige; det var ligesom han havde stjålet denne skønhed fra sin søster; han havde en blændende hvid ansigtsfarve, rødligt, krøllet hår, og hans mund og øjne var fugtige af ømhed. Ved siden af ham så Denise så spinkel og mager ud med sit lange ansigt, den temmelig store mund, og sin i forhold til det blonde, blege hår allerede noget matte ansigtsfarve. Og Pépé, der ligeledes var blond, men på den vis som kun børn er det, trykkede sig tættere op til hende som pludseligt betaget af en trang til kærtegn, da han både var forvirret og henrykt over alle de smukke damer i vinduet. Disse tre væsener var ejendommelige og yndefulde, som de stod der på gaden, alle blonde og klædt i deres fattige, sorte dragter, den unge, sørgmodige pige i midten imellem det lille, smukke barn og den store, dejlige dreng, som alle de forbigående vendte sig om efter og smilede til.

I de sidste par minutter havde en svær mand med hvidt hår og et stort, gult ansigt stået på tærsklen i en butik på den anden side af gaden og set på dem. Han havde stået der med blodunderløbne øjne og fortrukken mund, aldeles ude af sig selv over de pragtfulde vinduer i *Au bonheur des Dames*, da synet af den unge pige med sine to brødre havde gjort ham end mere

forbitret. Hvorfor stod disse tre drivere og stirrede der på denne udstilling af juks?

"Men vi glemmer jo onkel!" sagde Denise pludselig, som om hun vågnede op til virkeligheden.

"Ja, vi er jo i Rue de la Michodière," sagde Jean. "Han må bo her et sted."

De så op og vendte sig derpå om. Så opdagede de, lige foran sig og lige over den tykke mands hoved, et grønt skilt, hvorpå der stod skrevet med gule bogstaver, som næsten var udviskede af regn: *Det gamle Elbeuf. Klæde og flonel. Baudu, Hauchecomes efterfølger*. Huset, der var oversmurt med gammel, grim kalk, tog sig så underlig fladt ud midt imellem nogle store hôteller fra Ludvig XIV.s tid, der stødte lige op til det; det havde kun tre vinduer på forsiden, og disse tre firkantede vinduer uden persienner, var kun prydet med et jerngitter, der bestod af to jernstænger over kors.

Men hvad der midt i denne nøgenhed især slog Denise, hvis øjne endnu lyste af de pyntede vinduer i *Au bonheur des Dames*, var butikken i stueetagen med loftet lige nede på hovedet af en og en meget lav første sal oven over med små fængselsglugger. Noget træværk, der havde samme flaskegrønne farve som skiltet, men som tiden havde gjort lidt mere okkergult, omgav to dybt liggende sorte, støvede vinduer, hvor man kun med nød og næppe kunne skelne opstablede stykker tøj; døren, der stod åben, syntes at føre ind til en fugtig og mørk kælder.

"Det er der," sagde Jean.

"Ja, så må vi gå derind," svarede Denise. "Kom Pépé".

De rystede dog alle tre af frygt. Da deres fader var død af den samme feber, som en måned i forvejen havde bortrevet deres

moder, havde deres onkel Baudu, rørt af denne dobbelte sorg, nok skrevet til sin niece, at hun altid kunne få en plads hos ham, når hun en gang fik lyst til at prøve lykken i Paris; men dette brev var allerede over et år gammelt, og den unge pige bebrejdede sig nu, at hun havde forladt Valognes så pludseligt uden først at underrette sin onkel om det. Onklen kendte dem slet ikke, da han aldrig havde sat sine ben i Valognes, siden han som ganske ung forlod denne by for at få plads som yngste kommis hos klædehandler Hauchecome, med hvis datter han senere giftede sig.

"Jeg ville gerne tale med hr. Baudu," sagde Denise omsider til den tykke mand, som hele tiden havde stået og betragtet dem, forbavset over deres mærkelige udsende.

"Det er mig," svarede han.

Så rødmede Denise stærkt og stammede:

"Det glæder mig – jeg er Denise, og det er Jean og det er Pépé – De ser, nu er vi kommet, onkel."

Baudu blev aldeles stum af forbavselse. Hans store røde øjne stod stive i hans gule ansigt, og han kunne ikke få et ord frem. Hans tanker havde sandsynligvis været alle andre steder henne end hos denne familie, som pludselig kom dumpende ned fra skyerne.

"Nå, hvordan … Nå, der er I!" sagde han flere gange. – "Men I var jo i Valognes! – hvorfor blev I ikke i Valognes?"

Den unge pige måtte med sin blide, lidt skælvende stemme give ham en forklaring. Efter at faderen, som havde opbrugt alt til sit farveri, var død, måtte hun være moder for de to børn. Hvad hun tjente hos Cornaille var ikke tilstrækkeligt til dem alle tre; Jean arbejdede nok hos en snedker, der reparerede

gammeldags møbler, men han fik ikke en skilling for det. Imidlertid fik han smag for sådanne gamle sager og begyndte selv at udskære billeder i træ; han havde endog en dag, da han havde fået fat i et stykke elfenben, moret sig med at lave et hoved af det, som en fremmed herre havde fået at se, og det var netop den herre, som havde bestemt dem til at forlade Valognes, fordi han havde fundet en plads til Jean hos en elfenbensarbejder.

"Jean skal allerede i morgen i lære hos sin ny mester, onkel," vedblev hun. "Der skal ikke betales noget for ham, og han får både kost og logis – så tænker jeg nok, at Pépé og jeg skal klare os. Vi kan da ikke blive mere ulykkelige end i Valognes".

Hun fortav imidlertid en kærlighedshistorie, Jean havde haft, breve, der var skrevet til en ung fornem pige i Valognes, og kys, der var udvekslet over en mur, kort sagt, en hel skandale, som egentlig havde bestemt hende til at rejse bort, og hun ledsagede især sin broder til Paris for at våge over ham, da hun var optaget af en moderlig frygt for dette store smukke barn, som allerede blev tilbedt af alle kvinder.

Onkel Baudu kunne ikke komme sig af sin forbavselse. Han gentog sine spørgsmål. Da han imidlertid havde hørt hende tale således om sine brødre, sagde han *du* til hende.

"Din fader har altså ikke efterladt jer noget? Jeg troede dog, at der var lidt endnu. Jeg havde såmænd ofte nok i mine breve rådet ham fra at overtage det farveri; han havde et godt hjerte, men kun grumme lidt forstand. – Og du har så måttet tage dig af begge drengene, du har måttet ernære dem begge!"

Hans gnavne ansigt var blevet mildere, og hans øjne var ikke så røde og plettede, som da han betragtede *Au bonheur des*

Dames. Han opdagede pludselig, at han stod og spærrede døren for dem.

"Nå, kom nu indenfor, da I nu er kommet, det er bedre end at stå og more sig over denne humbugsforretning."

Og efter at have sendt udstillingen overfor et sidste foragteligt blik, gik han foran børnene ind i butikken og kaldte på sin kone og sin datter.

"Elisabeth, Geneviève, kom dog, her er fremmede til jer."

Men Denise og drengene stod tøvende foran den mørke butik. Da de var blændet af det klare dagslys fra gaden, stod de nu og blinkede med øjnene, ligesom ved indgangen til et mørkt hul, og de måtte prøve sig frem med foden, da de havde en instinktmæssig frygt for et eller andet forræderisk trin. Og som følge af denne ubestemte angst havde de atter trykket sig op af hinanden, den lille lige i skørterne på den unge pige og den store bagved, og alle tre gjorde deres entré med en egen frygtsom ynde. Morgenens stærke lys formede en skarp silhuet af deres sorte dragt, og sollyset forgyldte deres blonde hår.

"Kom kun ind," sagde Baudu.

Med et par ord satte han sin kone og sin datter ind i forholdene. Førstnævnte var en lille bleg, ussel, blodfattig kone med hvidt hår og blege øjne og læber. Geneviève, som var endnu mere blodfattig end moderen, var lige så svag og farveløs som en plante, der er vokset op i skyggen. Imidlertid havde hun som ved et mirakel det dejligste, svære, sorte hår, hvilket gav hendes blege ansigt en egen ynde.

"Kom indenfor," sagde begge de to damer. "Velkommen."

Og de lod Denise sætte sig bag ved en disk; straks krøb Pépé op på sin søsters skød, mens Jean stod og lænede sig til en hylde

lidt fra hende. De var nu mere rolige, og da deres øjne havde vænnet sig til mørket, så de sig om i butikken. De kunne nu se den med dens lave tilrøgede loft, dens slidte egetræsdiske og dens hundredårige pulte med stærke låse. Store, mørke vareballer nåede lige op til loftbjælkerne. Lugten af uldne tøjer og af farver, en underlig kemisk-skarp lugt, syntes at blive forstærket i den fugtige luft der inde. Inderst inde i butikken stod to kommiser og en jomfru og ordnede nogle stykker hvidt flonel.

"Måske kunne den lille fyr der have lyst til at få noget at spise?" sagde fru Baudu og smilede til Pépé.

"Nej tak," svarede Denise. "Vi drak en kop mælk i en café ved banegården."

Og da Geneviève betragtede den lille bylt, som Denise havde lagt på gulvet, sagde denne:

"Jeg har ladet vores kuffert blive stående på banegården."

Hun rødmede, for hun kunne nok forstå, at man ikke således uden videre kunne falde ind i huset til folk. Allerede i kupéen, så snart toget havde forladt Valognes, havde hun følt sig ængstelig og bedrøvet; og derfor havde hun ved ankomsten til Paris givet børnene frokost og ladet kufferten blive stående på banegården.

"Hør nu," sagde Baudu pludselig, "lad mig lige så gerne sige det først som sidst – jeg har ganske rigtigt skrevet til dig, men det er allerede et år siden; ser du, min kære pige, det er gået dårligt med forretningen i det sidste år –"

Han tav, halvt kvalt af en bevægelse, som han ikke ville være ved. Fru Baudu og Geneviève stod med et resigneret udtryk i ansigtet og nedslagne øjne.

"Å," vedblev han, "det er naturligvis kun en overgang, det er jeg ganske rolig for – men jeg har måttet indskrænke mit personale, så det nu kun består af tre personer, og det er ikke tider til at antage en fjerde. Altså kan jeg ikke tage dig, som jeg tilbød dig, min stakkels pige."

Ganske bleg og overvældet hørte Denise på ham. Han vedblev:

"Det ville hverken være til gavn for dig eller os."

"Ja, ja, onkel," fremstammede hun endelig pinefuldt. "Jeg vil så prøve på at klare mig alligevel."

Baudus var ikke onde mennesker, men de klagede over, at de aldrig havde haft held med sig. Den gang, da handelen gik godt, havde de haft fem drenge at opdrage, og deraf var de tre døde, da de var tyve år, den fjerde gik det galt med, og den femte var nylig rejst som kaptajn til Mexico. Nu havde de kun Geneviève tilbage. Men den store familie havde kostet meget, og Baudu havde til sidst aldeles ødelagt sig ved at købe en stor kaserne af et hus i Rambouillet, hvorfra hans kones fader var.

"Man plejer ellers at melde sig i forvejen," sagde han, idet han blev mere og mere ærgerlig over sin egen hårdhed. "Du kunne have skrevet til mig, så havde jeg svaret dig, at du skulle blive der nede. – Da jeg hørte, at din fader var død, så sagde jeg naturligvis, hvad man plejer at sige under så sørgelige forhold. Men du kommer dumpende lige ind i huset uden at melde dig – – det er virkelig lidt generende."

Han hævede stemmen, det ligesom lindede. Hans kone og datter blev stående og så ned foran sig som to lavere stillede væsener, der ikke turde sige et ord. Jean var ganske bleg, og

Denise trykkede den forskrækkede Pépé ind til sig. Store tårer løb ned ad hendes kinder.

"Ja, ja, onkel," gentog hun. "Vi skal nok gå vores vej igen."

Hun sagde ikke mere, og en forlegen tavshed indtrådte. Så fortsatte han i en gnaven tone:

"Jeg kaster jer jo ikke på døren. – Da I nu en gang er kommet hertil, så skal I i alt fald blive liggende her i nat. Senere kan vi jo altid tale nærmere om den ting."

Så forstod fru Baudu og Geneviève straks, at de kunne ordne "den ting," og det gjorde de. Der var intet at varetage med hensyn til Jean, som skulle i lære den næste dag. Pépé skulle sættes i kost hos en gammel dame, en fru Gras, der boede i Rue des Orties og tog børn under ti år i kost for fyrre francs om måneden. Denise sagde, at hun havde penge til at betale den første måned med, og så var der kun tilbage at finde plads til hende selv. Og de skulle nok finde en plads til hende i nabolaget?

"Skulle Vinçard ikke have en ny jomfru?" sagde Geneviève.

"Jo, det er sandt!" udbrød Baudu. "Efter frokost kan vi gå hen til ham. Man må smede, mens jernet er varmt."

Der havde ikke været en eneste kunde under hele dette lange familieråd. Butikken var stadig lige mørk og tom. Inderst inde stod de to kommiser og jomfruen og lagde tøjet sammen under en dæmpet hvisken og tisken. Imidlertid kom der tre damer, og Denise blev siddende et øjeblik alene. Hun kyssede Pépé, tung om hjertet ved tanken om deres forestående adskillelse. Barnet, der var kælent som en kattekilling, skjulte sit hoved ved hendes bryst uden at sige et ord. Da fru Baudu og Geneviève kom tilbage, sagde de, at han var en rigtig artig dreng, og Denise

forsikrede, at han aldrig gjorde spektakel. Han kunne være ganske tavs og stille flere dage i træk, men holdt meget af at blive kælet for. Så talte de alle tre lige til frokosttid om børn, om husholdning, om livet i Paris og provinserne, hele tiden i korte, ubestemte sætninger som slægtninge, der er forlegne over ikke at kende hinanden. Jean var gået hen til butiksdøren og stod der og morede sig over færdslen på gaden og smilede til alle de smukke piger, der gik forbi.

Klokken ti kom en pige ind med maden. Som sædvanlig var der rettet an til Baudu, Geneviève og den ene kommis. Klokken elleve blev der så rettet an til fru Baudu, den anden kommis og butiksjomfruen.

"Lad os så spise," sagde Baudu og vendte sig om mod Denise.

Og da de havde sat sig til bords i den smalle spisestue bag ved butikken, kaldte han på kommisen, som endnu ikke var kommet ind.

"Colomban!"

Den unge mand undskyldte sig, da han først ville have hele det stykke flonel ordnet, som han var i lag med. Det var et stort, kraftigt, ungt menneske på fem og tyve år, tung, men snu. Hans ansigt var uhyre ærligt, munden stor og bevægelig, øjnene listige.

"Ja, men al ting til sin tid," sagde Baudu, der havde sat sig ned og nu skar et stykke koldt kalvekød for, idet han sørgede for, at stykkerne, som han skar af med en øvet husholders hele kløgt og behændighed, blev lige store.

Han delte selv ud til dem alle sammen, ja skar endog brødet. Denise havde sat Pépé ved siden af sig for at passe på, at han spiste pænt. Men den mørke stue gjorde hende urolig; hun så

sig om i den, og hun, der var vant til store, bare, men lyse værelser hjemme i Valognes, følte sit hjerte snøres sammen. Der var kun et vindue, og det vendte ud til en lille mørk gård, som stod i forbindelse med gaden ved en mørk gang igennem huset; og denne fugtige gård med sin rædsomt hengemte luft var ligesom en dyb brønd, hvori der kun faldt en lille rund plet af svagt lys. Om vinteren måtte de brænde gas i spisestuen fra morgen til aften; og når vejret var så lyst, at de ikke behøvede at tænde, var der endnu mere trist. Det varede lidt, før Denise kunne vænne sine øjne til mørket, så at hun kunne se de små stykker, der lå på hendes tallerken.

"Det er en fyr, der har god appetit," sagde Baudu, da han så, at Jean havde spist op. "Hvis han arbejder lige så godt som han spiser, bliver han sikkert til noget. Men du spiser jo ingen ting, min pige! Hør, sig mig en gang, nu, da vi kan tale sammen, hvorfor har du ikke giftet dig i Valognes?"

Denise satte glasset, hun ville drikke af, fra sig igen.

"Men onkel dog, skulle jeg gifte mig! Det kan du da ikke mene – hvad skulle der så blive af de to små?"

Og hun brast i latter, så morsom fandt hun den idé. Desuden var der såmænd ingen mand, der ville have haft hende – ikke en sou i lommen og så lille, en rigtig spurveunge var hun, slet ikke køn! Nej, hun ville aldrig gifte sig, hun havde allerede nok med to børn.

"Det har du uret i," svarede hendes onkel. "En kvinde behøver altid en mand. Og hvis du havde truffet på en skikkelig fyr, så ville du og dine brødre ikke således være dumpet ned i Paris ligesom en flok sigøjnere."

Han tav for atter at dele ud, og denne gang var det brunede kartofler og flæskestumper, som han fordelte med en nøjagtighed og en retfærdighed, der skulle søge sin lige.

Idet han derpå med skeen pegede på Geneviève og Colomban, sagde han:

"Se nu, de to skal giftes til foråret, hvis vintersæsonen bliver god."

Det var husets gamle, nedarvede skik. Aristide Finet, husets stifter, havde givet sin datter Désirée til sin første kommis, Hauchecome; Baudu, der var landet her i Rue Michodière med syv francs i sin lomme, havde fået Hauchecomes datter Elisabeth til kone, og han ville ligeledes give sin datter Geneviève og huset til Colomban, hvis forretningen gik godt. At han således havde udsat dette bryllup, der havde været bestemt i tre år, havde sin grund i en fiks idé, en vis retskaffen stædighed. Han havde modtaget huset i blomstrende stand, han ville nu ikke lade det gå over i sin svigersøns hænder med et mindre antal kunder og med tvivlsomme forretninger.

Baudu vedblev at tale; han præsenterede Colomban, som var fra Rambouillet ligesom fru Baudus fader; de var endog langt ude beslægtede. Det var en dygtig arbejder, som i ti år havde travet om i butikken og som hurtigt var avanceret. Desuden var han ikke taget lige op fra gaden; hans fader var den bekendte laps Colomban, der var dyrlæge og kendt af alle mennesker i hele Seine-et-Oise; han var en kunstner i sit fag, men han holdt i den grad af at spise og drikke, at han spiste og drak alt op.

"Men Gud være lovet," sagde Baudu til sidst, "skønt faderen drikker og morer sig med pigebørn, så har sønnen dog forstået at lære penges værdi at kende."

Mens han talte, betragtede Denise Colomban og Geneviève. De sad ved bordet ved siden af hinanden, men ganske rolige uden at sende hinanden et blik eller smil. Lige fra den dag, da den unge mand var kommet i forretningen, havde han regnet med dette giftermål. Han havde gennemgået alle de forskellige grader, fra dreng til højst lønnet kommis, og til sidst var han blevet delagtiggjort i familiens fortrolighed og fornøjelser, efter at han hele tiden havde været tålmodig, ført et liv så regelmæssigt som et ur og betragtet Geneviève som en udmærket og hæderlig forretning. Visheden om, at han skulle have hende, hindrede ham i at tragte ivrigt efter hende. Og den unge pige var også blevet vant til at elske ham, men med sin indesluttede naturs hele alvor og med en dyb lidenskab, som hun ikke en gang selv kendte i sit rolige, regelrette liv, hvor den ene dag gik som den anden.

"Ja, når man synes om hinanden og kan gifte sig," svarede Denise smilende, for at vise sig elskværdig.

"Ja, man ender altid med at synes om hinanden," ytrede Colomban, som endnu ikke havde sagt et ord, men som havde siddet og tygget med stor langsomhed.

Geneviève sagde, efter at have sendt ham et kærligt blik:

"Man må forstå hinanden, så går det hele af sig selv."

Deres kærlighed havde spiret i denne stueetage i det gamle Paris; den var ligesom en kælderblomst. I de sidste ti år havde hun kun kendt ham, tilbragt hver dag sammen med ham, bag ved de samme stabler klæde, inderst inde i den mørke butik, og hver formiddag og aften havde de siddet ved siden af hinanden i den smalle spisestue med den klamme brøndluft. De kunne ikke have været bedre skjult ude på landet under løvet. Kun en

tvivl eller skinsyg frygt kunne have fået den unge pige til at opdage, at hun havde givet sig helt hen for bestandig, midt i dette mørke, fordi hendes hjerte havde været tomt i forvejen.

Imidlertid troede Denise at opdage, at der var en begyndende uro i det blik, som Geneviève sendte Colomban. Derfor svarede hun forekommende:

"Å, når man elsker hinanden, forstår man også hinanden."

Men Baudu beskæftigede sig med maden. Han havde uddelt nogle skiver ost, og for at gøre stads af sine slægtninge forlangte han til dessert en krukke syltede stikkelsbær, og denne flothed syntes i høj grad at overraske Colomban. Hidtil havde Pépé været meget skikkelig, men da syltetøjet kom, var det forbi med hans gode opførsel. Jean, som under hele samtalen om giftermålet havde hørt nøje efter, vendte nu sit blik bort fra sin kusine, Geneviève, som han fandt alt for skrøbelig og bleg, og som han ved sig selv sammenlignede med en lille hvid kanin med sorte øren og røde øjne.

"Så, nu har vi snakket nok, nu må vi gøre plads for de andre," sagde Baudu og gav signalet til at rejse sig fra bordet. "Selv om man nyder en lille dessert mere end sædvanlig, skal man dog ikke bruge for lang tid til den."

Nu kom fru Baudu, den anden kommis og jomfruen ind i spisestuen og satte sig til bords. Denise sad atter alene henne ved døren, mens hun ventede på, at hendes onkel skulle gå med hende til Vinçard. Pépé sad på gulvet og legede, og Jean havde igen indtaget sin udkigspost i døren. Og i omtrent en time sad Denise og iagttog, hvad der foregik omkring hende; fra tid til anden kom en kunde; først kom en dame og derpå to andre. Og stadig var der den samme gamle, indelukkede luft og det

samme halvmørke i butikken, hvor det gamle hæderlige forretningslivs skytsånd syntes at græde over kundernes udebliven. Men ovre på den anden side af gaden satte *Damernes Paradis* hende i henrykkelse; igennem den åbne dør kunne hun se de dejlige vinduer. Himlen var stadig tilsløret, og en fin støvregn gjorde luften mild til trods for årstiden; og i dette hvidlige dagslys, hvori der var ligesom en ganske svag solstribe, levede og virkede det store magasin.

Denise havde en følelse af, at det var ligesom en stor maskine, der arbejdede med fuld kraft, og hvis bevægelse også nåede til udstillingen i vinduerne. Det var ikke længere de kolde vinduer fra om morgenen; nu syntes de at være blevet opvarmet, og det dirrede af bevægelse der inde. Folk stod stille og så på dem, damerne standsede og trængte sig frem til dem, alle betaget af attrå efter alt det smukke, her sås. Og det var som om stofferne blev levende ved den lidenskab, der herskede ude på gaden; det var som om kniplingerne skælvede med en vis hemmelighedsfuld forvirring, idet de faldt ned og skjulte det indre af magasinet; selv de uldne, svære, ternede stoffer bevægede sig, som om de åndede, mens kåberne hvælvede sig over leddedukkerne, der fik liv, og den store fløjlskåbe svulmede blød og lun, som over skuldre af kød og over en fyldig barm, der steg og sank. Men den fabriksvarme, man kunne se i vinduerne, skrev sig især fra salget derinde, fra stimlen ved diskene, som man kunne skimte ude fra. Der lød en surren som fra en maskine i arbejde; masser af kunder stuvede sig sammen i hver afdeling i forretningen, aldeles betaget ved synet af de mange herlige varer, og standsede til sidst ved kassen. Alt var regelmæssigt ordnet med mekanisk nøjagtighed, idet alle i

magasinet virkede sammen som takkerne på hjul, der griber ind i hinanden.

Denise havde lige fra om morgenen været under indflydelse af dette fristende syn. Dette magasin, der syntes hende så betagende stort, og hvor hun i løbet af en time så flere mennesker gå ind, end der kom i et halvt år hos Cornaille, blændede og fængslede hende; og i hendes ønske om at komme der ind, var der en vis vag frygt, som dog efterhånden tabte sig. Samtidig forårsagede hendes onkels butik hende en underlig beklemthed, og hun følte uvilkårligt afsky for dette iskolde hul med den forældede handel. Hendes ængstelige indtræden i dette hus, hendes slægtninges kølige modtagelse af hende, den triste frokost i det mørke fængselsagtige værelse og den lange ventetid i denne gamle forretning, der våndede sig i dødskampen, alt forenede sig til en dump protest og en længsel efter liv og lys. Og til trods for hendes gode hjerte vendte hendes blik stadig tilbage til *Damernes Paradis*, som om købmandsånden i hende trængtes til at blive opvarmet i det store magasin.

"Ja, det kan nok være, der er mennesker derovre," slap det hende ud af munden.

Men hun fortrød straks disse ord, da hun så, at Baudus stod tæt ved. Fru Baudu, som for længe siden havde spist sin frokost, stod ved siden af hende, så hvid som sne og med sine blege øjne fæstet på uhyret overfor, og hun kunne ikke se det, uden at en stum fortvivlelse fik hendes øjenlåg til at svulme op. Geneviève passede med en stadig voksende ængstelse på Colomban, som når han troede sig ubemærket blev stående i stum beundring med blikket rettet på damerne oppe i konfektionsafdelingen,

hvis disk man akkurat kunne skimte igennem vinduerne på første sal. Baudu nøjedes med, aldeles galdegul i ansigtet, at sige:

"Alt det, der glimrer, er ikke guld. Tålmodighed."

Familiens nærværelse fik ham øjensynlig til at holde sin heftighed i tømme. En vis stolthed forhindrede ham i at give sine følelser luft overfor disse børn, der var kommet om morgenen. Omsider gjorde Baudu en kraftanstrengelse og vendte sig om for at blive fri for synet af butikken overfor.

"Nå," sagde han, "lad os se at komme hen til Vinçard. Pladserne er meget søgt, og i morgen vil det måske allerede være for sent."

Men før han gik ud, gav han den anden kommis ordre til at gå på banegården og hente Denises kuffert. Fru Baudu, som den unge pige betroede Pépé til, bestemte sig til at benytte den tid, da de andre var borte, til at gå hen med den lille i Rue des Orties til fru Gras for at tale om drengens optagelse. Jean lovede sin søster, at han ikke skulle forlade butikken.

"Det er ikke mere end to minutters vej," forklarede Baudu, mens han gik ned ad Rue Gaillon med Denise. "Vinçard har skabt en specialitet i silkestoffer, hvori han endnu gør forretninger. Ja, han har naturligvis sine sorger såvel som alle andre, men han er en snu rad, som forstår at tjene penge, for han er det gerrigste menneske, man kan tænke sig. Jeg tror alligevel, at han snart trækker sig tilbage på grund af sin gigt."

Vinçards forretning lå i Rue Neuve-des-Petits-Champs, tæt ved Passage Choiseul. Den var ren og lys og udstyret med en hel del moderne luksus, men dog lille og meget fattig på varer. Baudu og Denise traf Vinçard i dyb samtale med to herrer.

"Lad Dem endelig ikke forstyrre," sagde Baudu. "Vi har ingen hast og kan godt vente."

Og idet han hensynsfuldt gik tilbage til døren, bøjede han sig over mod den unge pige og hviskede:

"Den magre er anden kommis i silkeafdelingen i *Damernes Paradis*, og den tykke er en fabrikant fra Lyon."

Denise kunne nok forstå, at Vinçard havde i sinde at lade sin forretning gå over til Robineau, kommisen fra *Damernes Paradis*. Med den ærligste mine af verden ruttede han med sit æresord som en mand, som løfter ikke generer. I følge hans ord var hans forretning en guldgrube, og til trods for hele hans iøjnefaldende sundhed, afbrød han sig selv for at jamre og klage sig over sine smerter, der tvang ham til at give slip på en formue. Men Robineau afbrød ham utålmodigt; han kendte den krise, modesagerne måtte gennemgå, han nævnede en specialitet af silketøj, som allerede var blevet tilintetgjort ved *Damernes Paradiss* nære beliggenhed. Vinçard, der var begyndt at blive ivrig, hævede stemmen.

"Ja vist, det var et slemt stød, den dumrian, Vabré fik. Hans kone fortærede alt. Desuden bor vi over fem hundrede meter fra *Damernes Paradis* mens Vabré boede lige dør om dør med den."

Så tog Gaujean, silkefabrikanten, ordet. Nu sænkede de atter stemmen. Han beskyldte de store huse for at ruinere den franske fabrikation; tre eller fire gav tonen an og herskede som enevældige herrer på markedet; og han mente, at den eneste måde at bekæmpe dem på, var at begunstige de små handlende, især specialisterne, som havde en stor fremtid for sig. Han tilbød også Robineau en meget stor kredit.

"Se blot, hvordan *Damernes Paradis* har opført sig imod Dem," sagde fabrikanten. "Ingen belønning for ydede tjenester, rene maskiner til at udbytte folk!"

Stillingen som første kommis havde jo længe været lovet ham, da Bouthemont, som kom lige fra gaden, og som ikke havde nogen som helst adkomst, straks fik den.

Det sår, denne uretfærdighed havde tilføjet Robineau, blødte endnu. Imidlertid tøvede han dog med at etablere sig; han forklarede, at pengene ikke kom fra ham, at det var hans kone, der havde arvet tres tusinde francs, og han havde mange skrupler overfor disse penge; han ville hellere straks lade begge sine hænder hugge af, sagde han, end at sætte de penge på spil ved dårlige forretninger.

"Nej, jeg har ikke bestemt mig endnu," sagde han til sidst, "giv mig tid til at tænke over sagen, så kan vi tale nærmere om det."

"Som De vil," sagde Vinçard og forsøgte at skjule sin skuffelse under en godmodig mine. "Det er jo ikke i min interesse at sælge, og hvis jeg ikke havde min gigt –"

Og idet han gik hen imod Baudu, sagde han:

"Hvad er til tjeneste, hr. Baudu?"

Klædehandleren, som hele tiden havde hørt efter, fortalte så meget af Denises liv og levnet, som han havde lyst til at fortælle, og sagde, at hun havde arbejdet to år i en provinsby.

"Og da jeg har hørt, at De søger en dygtig ekspeditrice –"

Vinçard spillede yderst fortvivlet.

"Å, det var også ærgerligt! Jeg har rigtignok søgt en ekspeditrice, men for omtrent to timer siden har jeg antaget en."

Der indtrådte en dyb tavshed. Denise var dybt skuffet. Så sagde Robineau, som havde betragtet hende med stor interesse, og som sikkert havde medlidenhed med hende på grund af hendes fattige, sørgmodige udseende:

"Jeg ved, at vi henne hos os netop trænger til en dame i konfektionsfaget."

Baudu kunne ikke tilbageholde et udbrud, der kom lige fra hans hjerte:

"Hos Dem, nej tak skal De ha'!"

Så tav han, noget forlegen. Denise var blevet ganske rød; hun turde vist aldrig vove at gå ind i det store, dejlige magasin. Og dog gjorde tanken om at kunne komme der hende ganske stolt.

"Hvorfor ikke?" sagde Robineau forbavset. "Det ville netop være et stort held for frøkenen. Jeg råder Dem til i morgen at gå til fru Aurélie, der står for den afdeling. Det værste, der kan hænde frøkenen er, at De ikke bliver antaget."

Klædehandleren sagde noget hen i vejret for at skjule sit sindsoprør; han kendte fru Aurélie eller i alt fald hendes mand, kasserer Lhomme, en svær mand, som havde fået sin hånd knust af en omnibus. Så vendte han sig om til Denise og sagde:

"For resten bliver det din sag og ikke min. – Hun kan gøre, hvad hun lyster."

Og efter at have hilst på Gaujean og Robineau gik han. Vinçard fulgte ham til døren, idet han stadig gentog sin beklagelse. Den unge pige var frygtsom blevet stående midt i butikken og længtes efter at kunne bede Robineau om nærmere oplysninger. Men hun havde ikke mod til at gøre det, og sagde kun, idet hun hilste på de tilstedeværende:

"Mange tak."

Ude på gaden talte Baudu slet ikke til hende; han gik i sin vrede så hurtigt, at han næsten tvang hende til at løbe. Da de nåede hjem i Rue de la Michodière, og Baudu lige ville til at gå ind, gjorde en mand, der stod i sin butiksdør lidt fra dem, tegn til ham om, at han ville tale med ham. Denise standsede for at vente på ham.

"Hvad vil De mig, fa'er Bourras?" spurgte Baudu.

Bourras var en høj, gammel mand med langt skæg og hår, et hoved som en profet, og skarpe øjne under tykke, buskede bryn. Han handlede med stokke og paraplyer, udførte reparationer, ja udskar endog selv skafterne, hvad der havde gjort ham bekendt som kunstner i hele kvarteret. Denise betragtede vinduerne, hvor stokke og paraplyer stod i regelmæssige rækker. Så hævede hun blikket og blev forbavset over huset, det var en forfalden, gammel rønne, der lå imellem *Damernes Paradis* og en stor gård fra Louis XIV's tid; man måtte spørge sig selv, hvordan dette hus var skudt op i denne smalle revne; det så også ud, som om det med sine to lave stokværk var lige ved at knuses. Uden disse støttepunkter til højre og venstre ville det være faldet for længe siden, med sine underlige skæve og ituslåede tagsten og sin revnede forside med to skæve vinduer og store rustpletter på det halvt opædte skilt.

"De ved vel, at han har skrevet til min vært om, at han vil købe huset," sagde Bourras og så på Baudu med sine flammende øjne.

Baudu blev bleg og rynkede panden. Der indtrådte en pause, under hvilken de to mænd blev stående og så på hinanden med dybsindige miner.

"Ja, man kan vente sig, hvad det skal være," bemærkede Baudu omsider.

"Vil han købe huset, så skal han betale fire gange så meget for det, som det er værd," skreg Bourras lynende. "Men jeg sværger dem til, at så længe jeg lever, skal han ikke få en sten af det. Min lejekontrakt gælder endnu tolv år."

Det var en krigserklæring. Bourras vendte sig om imod *Damernes Paradis*, som hverken han eller Baudu havde nævnet. Baudu nikkede til farvel uden at sige noget; derpå gik han over gaden for at gå ind i sin egen butik, idet han sagde til sig selv: "Å – ja-ja!"

Denise, som havde hørt efter, fulgte med sin onkel. Fru Baudu kom netop hjem med Pépé; hun fortalte, at fru Gras var villig til at tage drengen, når de ønskede det. Men Jean var forsvundet; det var en anledning til megen ængstelse for hans søster. Da han med glædestrålende ansigt kom tilbage og talte med lidenskab om boulevardernes prægtige liv, så hun på ham med et bedrøvet blik, som fik ham til at rødme. Deres kuffert var blevet hentet, og de skulle sove ovenpå, oppe under taget.

"Nå, og hvordan gik det hos Vinçard?" spurgte fru Baudu. Baudu fortalte, at de ikke havde haft held med sig der; så tilføjede han, at de derimod havde fået anvisning på en plads for Denise; og med armen udstrakt imod *Damernes Paradis*, udbrød han med dyb foragt:

"Der ovre!"

Hele familien følte det som en fornærmelse.

Det næste måltid blev indtaget klokken fem. Denise og de to drenge spiste atter sammen med Baudu, Colomban og Geneviève. Et eneste gasblus oplyste og opvarmede spisestuen,

hvor man for øvrigt var nær ved at kvæles af madlugt. Der herskede dyb stilhed; men da de var ved desserten, kunne fru Baudu ikke længere holde det ud ude i butikken og gik ind og satte sig bag ved Denise. Og så brød det uvejr løs, som havde luret i luften lige fra om morgenen; alle søgte lindring i at forbande det store magasin.

"Det kommer naturligvis an på dig selv, du er jo fri," sagde Baudu igen. "Vi vil ikke råde dig hverken fra eller til, men hvis du blot vidste, hvilket hus – –"

I afbrudte sætninger fortalte han så hele denne Octave Mourets historie. Hvilket held havde han ikke haft med sig. Det var en ung fyr, der var kommet lige fra det sydlige Frankrig til Paris med en eventyrers hele elskværdige dristighed, og allerede dagen efter at han var kommet, var han bekendt for sine fruentimmerhistorier; det var en stadig udbytning af kvinder, skandaler som hele kvarteret talte længe om; så den pludselige og uforklarlige erobring af fru Hédouin, som havde bragt ham *Damernes Paradis* i medgift.

"Stakkels Caroline!" sagde fru Baudu afbrydende. "Hun var lidt i familie med mig. Å, hvis hun havde levet, havde sagerne taget en anden vending. Hun ville ikke således have ladet os dø tomme for tomme – og det er ham, der har dræbt hende. Ja, med sine byggerier! En morgen, da hun ville se til arbejdet, faldt hun i et hul, og tre dage efter døde hun. Og hun havde aldrig før været syg, hun var altid så rask og så smuk. Husets sten hviler over hendes blod."

Og hun pegede med sin hvide, rystende hånd over mod det store magasin. Denise, som havde hørt på denne fortælling, som man hører på en spøgelseshistorie, kom til at gyse ved den.

Den frygt, som lige fra om morgenen havde ligget på bunden af fristelsen, kom måske af denne kvindes blod, som hun nu troede at se i kælderens røde mursten.

"Man siger, at det bringer ham lykke," sagde fru Baudu uden at nævne Mouret.

Men Baudu trak foragteligt på skuldrene ved at høre alle disse ammestuehistorier. Han fortsatte sin fortælling, men forklarede situationen fra et rent handelsstandpunkt. *Damernes Paradis* var blevet grundlagt i året 1822 af brødrene Deleuze. Ved den ældstes død giftede hans datter Caroline sig med en søn af lærredsfabrikant Charles Hédouin; og da hun senere var blevet enke, giftede hun sig med Octave Mouret. Hun bragte ham altså halvdelen af magasinet i medgift. Tre måneder efter at hun havde giftet sig anden gang, døde den yngste af brødrene Deleuze uden at efterlade sig børn; da Caroline kort efter døde, var Mouret hendes eneste arving og derfor eneste ejer af *Damernes Paradis*. Han havde altid held med sig!

"Det er en mand, som er fuld af indfald, en urostifter, som ville vende op og ned på al ting i kvarteret, hvis han fik lov til det," vedblev Baudu. "Jeg tror, at Caroline, som selv var lidt romantisk anlagt, er blevet fængslet af sin mands tummelumske planer. Han fik hende først til at købe det hus til højre og så det til venstre; og da hun var død, købte han selv to til; på den måde er magasinet stadig vokset og vokser endnu således, at det truer med at opsluge os alle."

Han talte til Denise, men egentlig mest for sin egen skyld, idet han med en febrilsk fryd gentog de historier, som bestandig pinte ham. I sin familiekreds var han galdesyg, heftig og altid buldrende. Fru Baudu sagde ikke et ord mere, men blev

siddende ubevægelig på sin stol; Geneviève og Colomban sad med nedslagne øjne og opsamlede tankeløst brødkrummerne og spiste dem.

Der var så varmt og så kvælende i det lille værelse, at Pépé var faldet i søvn ved bordet, og selv Jeans øjne lukkede sig.

"Tålmodighed!" sagde Baudu, grebet af et pludseligt vredesanfald, "den, der graver en grav for andre, falder selv i den! Jeg ved, at Mouret for øjeblikket gennemgår en krise. Han har måttet sætte hele sin fortjeneste i sine galskaber med udvidelse af forretningen og med reklamer. Desuden har han, for at skaffe kapital, tænkt på at overtale sine kommiser til at sætte deres penge i forretningen. Han har ikke en sou for øjeblikket, og hvis der ikke sker et mirakel, hvis det ikke lykkes ham at sælge tre gange så meget som han plejer, hvad han sikkert håber på, så skal I se en sammenstyrtning. – Jeg er ikke ond af naturen, men den dag illuminerer jeg! På æresord! Jeg illuminerer!"

Han vedblev i samme vrede, hævngerrige tone, og man skulle næsten have troet, *Damernes Paradis* ved sin ruin kunne bringe hans tilintetgjorte handel på fode igen. Havde man nogensinde set mage? Et magasin med modesager, hvor der sælges alt! En hel basar! Og så det personale der var! En flok springfyre, som teede sig som om de var på en jernbanestation, som behandlede varerne og kunderne som pakker; og så gav de for et godt ord slip på deres herre eller han på dem, uden betænkning eller omstændigheder på nogen af siderne! Og han tog pludselig Colomban til vidne: Colomban, som var opdraget i en god skole, vidste på hvilken langsom og sikker måde man kom til finesserne, til kunsten i håndværket. Det var ingen kunst at

sælge meget; nej, det gjaldt at sælge dyrt. Han, Colomban, kunne sige, hvordan de havde behandlet ham, hvordan han var kommet til at høre til familien, hvordan han var blevet plejet og passet, da han blev syg, hvordan der var våget faderligt over ham, hvordan de havde vasket og lappet hans tøj, og hvordan han omsider var blevet elsket!

"Ja, det er sandt nok," svarede Colomban efter hvert af Baudus udbrud.

"Du er den sidste, kære Colomban," sagde Baudu til sidst rørt. "Efter dig kommer der ingen, du er den eneste, der kan trøste mig, for hvis det, man kalder handel, er et sådant roderi som det derovre, så forstår jeg mig ikke på handel, så foretrækker jeg at gå, min ven."

Med hovedet bøjet ned mod den ene skulder, som om hendes tykke, sorte hår var alt for tungt for hendes blege pande, sad Geneviève og så på den smilende kommis; og i hendes blik var der en mistanke, ligesom et ønske om at se, om Colomban, pint af samvittighedsnag, ikke skulle rødme over disse lovtaler. Men som et menneske, der er vant til den gamle købmands manerer, beholdt han sin rolige holdning, sin godmodige mine med det lille listige træk om munden.

Imidlertid skreg Baudu endnu højere op og blev ved at anklage det store magasin og de galninge, som var nær ved at myrde hinanden for at opretholde livet, og som det kun alt for godt lykkedes at tilintetgøre familielivet. Han nævnte som eksempel deres naboer på landet, familien Lhomme, moder, fader og søn, alle tre ansat i den store bod der ovre; det var folk, som så at sige intet hjem havde, de var altid ude og spiste kun hjemme om søndagen, det var altså aldeles som et hotelliv.

Hans spisestue var jo nok ikke stor, man kunne måske nok ønske sig lidt mere lys og luft; men han havde levet der, omgivet af sin families kærlighed. Mens han talte, så han sig om i det lille værelse; og han blev overfaldet af en gysen ved tanken om, at galningene, som han kaldte dem, en skønne dag, hvis det lykkedes dem at tilintetgøre huset, kunne rive ham bort fra dette lille værelse, hvor han havde haft det så godt hos sin kone og sin datter. Til trods for den sikkerhed, han omtalte det store magasins ruin med, var han dog fuld af angst. Han følte tydeligt, at kvarteret rystede i sin grundvold, at det blev opslugt lidt efter lidt.

"Det er ikke for at give dig afsmag for det," sagde Baudu og forsøgte at være rolig. "Hvis du kan have fordel af at komme ind i den forretning, så skal jeg være den første til at sige: Gå der ind!"

"Ja, det tror jeg også, jeg vil, onkel," hviskede Denise, der var aldeles fortumlet, og hos hvem ønsket om at få plads i *Damernes Paradis* voksede midt i al den lidenskab, der omgav hende.

Onklen sad med albuerne på bordet og så stift på hende.

"Men hør," sagde han, "du, der er part i sagen, skal sige mig, om der er nogen mening i, at en manufakturforretning giver sig til at sælge alt muligt. Tidligere, da handelen var ærlig, var en manufakturforretning kun en handel med vævede stoffer og ikke andet. Men nu tænker de ikke på andet end at trampe deres medmennesker ned og opsluge alt. Det er det, kvarteret klager over; for de små butikker begynder at lide skrækkeligt under det. Denne Mouret ødelægger dem. Se blot til Bédoré og hans søster, som har modehandelen henne i Rue Gaillon, de har allerede mistet over halvdelen af deres kunder. I frøken Tatins

lingerimagasin i Passage Choiseul har de måttet sætte priserne ned, for ved deres billighed at beholde nogle kunder. Og virkningerne af denne plage, af denne pest kan mærkes lige til Rue Neuve-des-Petits-Champs, hvor det siges, at brødrene Vanpouille, buntmagerne, ikke har kunnet udholde stødet. – Hvad ligner også det? Manufakturhandlere, der sælger pelsværk, det er dog næsten for latterligt, og det kunne ingen uden Mouret falde på!"

"Og handsker," sagde fru Baudu. "Er det ikke forfærdeligt? Han har vovet at skabe en handskeafdeling. I går, da jeg gik igennem Rue Neuve-Saint-Augustin, stod Quinette i sin dør, men han så så bedrøvet ud, at jeg ikke ville spørge ham, om det gik godt med forretningen. Den stakkels mand har vist nu næsten ikke andet at leve af end handskevasken."

"Og så paraplyerne," fortsatte Baudu, "det er dog det værste! Bourras er overbevist om, at Mouret kun har villet ødelægge ham; for kjoletøjer og paraplyer passer jo aldeles ikke sammen. Men Bourras er solid, han lader sig ikke sådan kvæle. Nå, den ler bedst, som ler sidst."

Han talte om mange andre handlende; han lod hele kvarteret passere revy. Af og til undslap der ham tilståelser; hvis Vinçard virkelig ville sælge, så kunne de gerne alle pakke sammen, for Vinçard var ligesom rotterne, som flygter bort fra husene, når de er ved at styrte sammen. Så modsagde han sig lidt efter selv, han drømte om et forbund, en sammensværgelse imellem alle de mindre handlende for at holde stand imod uhyret. Så knyttede han hænderne, og hans mund var ligesom fortrukket af krampe. Han tænkte nu på sine egne affærer, som han dog nødigt ville omtale. Men endelig bestemte han sig.

"Jeg har hidindtil ikke haft meget at klage over. Han har naturligvis gjort mig nogen skade, den slubbert. Men han fører dog endnu kun lette uldne varer til kjoler og svære til kåber. Folk kommer dog altid til mig for at købe herreartikler, fløjl til jagtdragter og livreer, for ikke at tale om flonel og multum, som jeg ikke tror, han har et så fuldkomment udvalg af som jeg. Men han driller mig, han tror, at han kan ærgre mig med at vise sine klædevarer frem lige for næsen af mig. Du har jo set hans vinduer lige over for døren her. Han sætter altid sine allersmukkeste overstykker der midt imellem en mængde stykker klæde, det er et rigtigt gøglerfif for at fange fruentimmerne. – Jeg ville Fanden ta' mig skamme mig ved at bruge sådanne midler. I omtrent hundrede år har *Det gamle Elbeuf* været godt kendt og behøver ikke at sætte sådanne fælder udenfor sin dør. Så længe jeg lever, skal butikken vedblive at være, som jeg har fået den, med sine fire prøvestykker til højre og til venstre, ikke anderledes."

Hele familien var i oprør. Endog Geneviève tillod sig at tage ordet efter et øjebliks stilhed.

"Vore kunder holder af os, fader. Vi må ikke tabe modet. I dag har både fru Desforges og fru de Boves været her, og jeg venter fru Marty, som skal have noget flonel."

"Jeg," sagde Colomban, "jeg fik i går en ordre fra fru Bourdelais. Hun talte til mig om noget engelsk cheviot, som overfor var mærket med en pris, der var ti sous billigere end vor, og det lader dog til at være ganske det samme stof."

"Og skulle man tro," sagde fru Baudu med sin trætte stemme, "at vi har kendt huset der ovre, fra det ikke var større end et lommetørklæde! Det er virkelig sandt, kære Denise; da

brødrene Deleuze stiftede det, var der kun et eneste vindue, som vendte ud til Rue Neuve-Saint-Augustin, og det var så lille, at der knapt var plads til to stykker sirts og tre stykker lærred. Man kunne ikke vende sig i butikken, så lille var den. På den tid var *Det gamle Elbeuf*, som da allerede havde eksisteret i tres år, ganske som du ser det den dag i dag. Men alt omkring os er jo nu forandret – ja meget forandret!"

Hun rystede på hovedet; hendes langsomt ytrede ord var som et kort uddrag af hendes livs sørgespil. Hun var født i *Det gamle Elbeuf* og elskede alt i det lige til de fugtige sten, det var bygget af; hun levede kun for det og af det; og hun, der tidligere havde været stolt af dette hus, der var det største og det bedst og rigest udstyrede i kvarteret, havde haft den stadige lidelse at se konkurrentens hus overfor vokse; først blev der kun set ned på det med foragt, så var det blevet jævnbyrdigt med deres og nu truede det med rent at knuse *Det gamle Elbeuf*. Det var som om hun led af et altid åbent sår, hun svandt langsomt hen ved at se *Det gamle Elbeuf* blive ydmyget, og hun følte godt, at butikkens dødskamp ville blive hendes egen, og at hun ville dø, den dag butikken blev lukket.

Alle sad nu tavse. Baudu trommede med fingrene på voksdugen. Han følte sig træt og fortrød næsten, at han således havde søgt trøst i at tale om, hvad der tyngede ham så hårdt. I denne mismodige stemning sad hele familien og med blikket stirrende ud i rummet, vedblev de alle at dvæle ved det, der forbitrede dem livet. Lykken havde aldrig tilsmilet dem. Børnene var blevet opdraget, de begyndte at blive formuende, men så bragte konkurrencen ødelæggelse med sig. Og desuden var der huset i Rambouillet, det landsted, klædehandleren i de

sidste ti år havde drømt om at trække sig tilbage til; det var en antik bygning, sagde han, som han efterhånden måtte reparere, og som han havde bestemt sig til at leje ud; men lejerne betalte ham ikke. Hans smule fortjeneste gik derved i løbet; han havde kun haft denne ene passion i al sin nøjeregnende sparsommelighed, i sin retskaffenhed som købmand af den gamle skole, der holdt stædig fast på enhver gammel skik.

"Nå," sagde han pludselig, "nu må vi overlade bordet til de andre – det kan jo heller ikke hjælpe at sidde her og snakke."

Det var, som om de alle vågnede op. Gassen peb i den varme, tørre luft i det lille værelse. Alle rejste sig på en gang og afbrød derved den triste stilhed. Pépé sov så godt, at de ikke nænnede at vække ham, men lagde ham på et stykke flonel. Jean, der havde siddet og gabet i det uendelige, var allerede gået tilbage til sin plads ved døren.

"Du må gøre, hvad du har lyst til," sagde Baudu igen til Denise. "Vi fortæller dig kun, hvordan det forholder sig, men du skal selv tage en bestemmelse."

Han så vist på hende, da han ventede et afgørende svar. Denise, som havde fået endnu mere lyst til at få plads i *Damernes Paradis* ved at høre alle disse historier, som netop skulle have betaget hende lysten, vedligeholdt sit rolige, blide udsende med en ægte normannisk kvindes stædige ro. Hun svarede kun:

"Nu kan vi jo tænke over det, onkel."

Hun talte om at gå tidligt til sengs, for både hun og børnene var meget trætte. Men klokken var endnu ikke meget over seks, og hun ville nok blive lidt nede i butikken. Det var blevet helt mørkt, og gaden var ganske sort og våd af den fine, tætte regn,

der var faldet lige siden solnedgang. Det var en overraskelse for hende; på nogle øjeblikke var kørebanen blevet helt fuld af store vandpytter, rendestenene strømmede afsted som smudsige floder, og fortovene var opfyldte af sort mudder og snavs; igennem den tætte regn kunne man kun se en forvirret mængde paraplyer, der gyngede frem og tilbage i luften, stødte på hinanden og så ud som store, mørke vinger.

Denise trak sig først tilbage, ligesom overvældet af kulde, og hun blev ganske beklemt om hjertet i den mørke butik, der så endnu uhyggeligere og mørkere ud end før. Et fugtigt vindpust, det gamle kvarters åndedræt, kom ind fra gaden. Det var, som om vandet fra paraplyerne strømmede ind og nåede lige til disken, som om hele gaden med sit snavs og sine vandpytter kom der ind og til sidst gjorde den gamle stueetage helt muggen og skimlet. Det var som en åbenbaring fra det gamle, skidne Paris, som hun, med klaprende tænder og en fortvivlende forbavselse over at finde den store by så iskold og hæslig, så for sig.

Ovre på den anden side af gaden tændte *Damernes Paradis* sine lange rækker gasblus. Hun nærmede sig atter døren, ligesom tiltrukken og opvarmet af dette strålende lyshav. Maskinen snurrede endnu, den arbejdede bestandig; den lod dampen slippe ud med en brummende lyd, mens kommiserne lagde stofferne sammen og kassererne talte pengene, som var kommet ind den dag. Igennem de fugtige vinduer kunne man se lysenes vrimmel, og en lignende storslået virksomhed, som en fabrik frembyder. Set gennem det slør, som den stadig faldende regn dannede, tog dette fjerne syn sig ud som et værelse med en kæmpemæssig dampmaskine, hvor man kunne

se de mørke skygger af fyrbøderne glide forbi den røde ild i kedlerne. Man kunne nu se de blændende hvide kniplinger, hvis farve gjordes endnu mere skær ved en række gasblus med matte kupler, på denne hvide grund fremhævedes kåberne meget stærkt, og den store fløjlskåbe med de blå ræveskindskanter lignede ganske en kvinde uden hoved, som til trods for at det øsede ned, løb rundt i mørket i Paris.

Denise var kommet helt hen til døren, ligesom trukken af en magnet, og hun brød sig ikke det ringeste om, at det regnede ind, så at hun blev ganske våd. Nu, da det var blevet aften, havde *Damernes Paradis* fuldstændig fortryllet hende, hun var ligefrem forelsket i det. I den store by, som lå mørk og tavs under regnen, i dette Paris, som hun ikke kendte, lyste magasinet som et lille fyrtårn, og det forekom hende, at det var det eneste sted i byen, hvor der var liv og lys. Hun drømte sig en fremtid der, med meget arbejde for at kunne ernære børnene; og hun drømte om andre ting, hun vidste ikke rigtig hvilke, men hun både frygtede og ønskede dem og kom dog til at skælve ved det. Tanken om den kvinde, der var død under opførelsen af magasinet, vendte stadig tilbage; hun var bange, hun troede at se blod i lysene; men synet af kniplingernes hvidhed beroligede hende atter; et håb steg op i hendes hjerte, ja næsten en glad sikkerhed, mens regnen kølede hendes hænder og stillede rejsefeberen i hendes blod.

"Der er Bourras," sagde en stemme bag ved hende.

Hun bøjede sig frem og opdagede paraplymageren, som stod ubevægelig nede ved enden af gaden foran det vindue, hvor hun om morgenen havde set den sindrige opstilling med paraplyer og stokke. Den høje gamle mand med et hoved som en profet

havde sneget sig derhen, da det var blevet mørkt, for at se på den dejlige udstilling, og på grund af sin åndelige smerte følte han ikke noget til regnen, som faldt på hans blottede hoved med det hvide, flagrende hår.

"Det er dumt, han bliver syg af det," gentog stemmen.

Så opdagede Denise, idet hun vendte sig om, at Baudus igen stod bag ved hende. Imod deres vilje og ligesom Bourras, som de fandt dum, kom de stadig tilbage for at se på dette magasin, som var nær ved at knuse deres hjerte. Det var som længtes de efter at pine sig selv. Geneviève, der som sædvanlig var meget bleg, havde opdaget, at Colomban betragtede skyggerne af damerne oppe på 1. sal, når de gik forbi vinduerne; og mens Baudu var nær ved at kvæles af harme, var fru Baudus øjne fulde af tårer.

"I morgen går du der over og ansøger om pladsen, ikke sandt?" spurgte omsider Baudu, da han pintes af denne uvished og desuden godt følte, at Denise var ligeså betaget af *Damernes Paradis* som alle andre.

Hun tøvede lidt, men sagde derpå blidt:

"Ja, onkel, hvis det ikke bedrøver dig for meget."

2

Den næste morgen klokken halv otte stod Denise allerede udenfor *Damernes Paradis*. Hun ville først gå derind og søge om pladsen, inden hun fulgte Jean til hans nye herre, der boede langt borte i Faubourg du Temple. Hun var vant til at stå meget tidligt op og havde også gjort det den dag, men det var alt for tidligt til at gå ind i det store magasin; kommiserne var ikke en gang kommet, og da hun med sin store frygtsomhed var bange for at blive gjort latterlig, gav hun sig til at gå frem og tilbage på Place Gaillon.

Da det blæste noget, var gaderne allerede tørre. Det var underlig gråligt og koldt, og fra alle gaderne kom kommiser skyndsomst gående med frakkekraven slået op, forbavsede over denne første bebudelse af vinteren. Størsteparten kom enkeltvis og gik ind i magasinet uden at sige god morgen eller blot hilse på deres kolleger; andre gik parvis eller tre sammen, idet de, mens de passiarede sammen, forsøgte at holde trit på fortovet; men alle gjorde de den samme bevægelse, inden de gik ind, idet de nemlig kastede deres cigar eller cigaret ned i rendestenen.

Denise lagde mærke til, at flere af disse herrer så på hende, idet de gik forbi. Så tiltog hendes frygtsomhed, hun følte sig ikke stærk nok til at følge efter dem, og rødmede alene ved tanken om at komme ind af døren sammen med alle disse mænd, og hun ville derfor vente, til de alle var kommet. Men de blev ved at komme, og for at undgå deres blikke gik hun langsomt rundt om hele pladsen. Da hun kom tilbage, så hun et

højt, blegt og ranglet ungt menneske stå ubevægelig udenfor *Damernes Paradis*, og det lod til, at han også havde ventet nogen tid.

"Frøken!" sagde han omsider lidt stammende, "De er måske ekspeditrice her i magasinet?"

Hun blev så forundret over at høre dette fremmede menneske tale til hende, at hun ikke svarede straks.

"For ser De," sagde han og blev endnu mere forlegen, "jeg havde tænkt på at spørge, om de ikke kunne bruge mig derinde, og så mente jeg, at De måske kunne give mig nogen underretning."

Han var lige så frygtsom som hun, og derfor var det, at han havde dristet sig til at tiltale hende, da han mærkede, at hun var lige så forknyt som han.

"Ja, det ville jeg med fornøjelse have gjort," svarede hun, "men jeg er ikke videre end De, jeg vil også se at blive antaget der."

"Nå, således," sagde han aldeles forbløffet.

Og de rødmede begge to stærkere og blev forlegne stående overfor hinanden, rørte over ligheden i deres stilling, men de vovede dog ikke højt at ønske hinanden held med sig. Da de altså ikke havde mere at sige og blev mere og mere forlegne, skiltes de kejtet ad og begyndte igen at vente i nogle skridts afstand fra hinanden.

Der kom stadig flere kommiser. Nu hørte Denise dem hviske, når de gik forbi hende, og de sendte hende hemmelige øjekast. Hendes forlegenhed voksede ved, at der således blev set på hende, og hun bestemte sig derfor til at gå en halv times tid bort og se sig om i kvarteret, da hun ved synet af en ung mand, der hurtigt kom gående fra Rue Port-Mahon, standsede et

øjeblik. Det måtte sandsynligvis være en afdelingschef, for alle kommiserne hilste på ham. Han var høj, havde en hvid teint og et velplejet skæg; hans øjne var lysebrune med et fløjlsagtigt blødt skær, og han betragtede Denise et øjeblik, mens han gik over pladsen. Han var allerede ganske ligegyldig gået ind i magasinet, da hun endnu stod ubevægelig, ganske fortumlet af dette blik, som dog mishagede hende mere end det behagede hende. Hun var blevet bange, begyndte at gå langsomt ned ad Rue Gaillon og nåede Rue Saint-Roch, inden hendes mod begyndte at vende tilbage.

Den unge mand var mere end afdelingschef, det var Octave Mouret i egen person. Han havde ikke sovet den nat, for da han kom fra et selskab hos en vekselmægler, havde han spist til aften sammen med en ven og to fruentimmer, de havde fået fat på bag scenen i et lille teater. Hans helt tilknappede overfrakke skjulte hans kjole og hvide halstørklæde. Han skyndte sig op på sit værelse, vaskede sig, klædte sig om, og da han satte sig ved sin pult i sit arbejdsværelse på første sal, var han frisk og arbejdsdygtig, som om han havde fået ti timers rolig nattesøvn. Det store værelse var møbleret med gamle egetræsmøbler betrukne med grønt reps, og dets eneste prydelse var et portræt af den fru Hédouin, som kvarteret endnu talte om. Siden hendes død bevarede Octave rørt mindet om hende, og han viste sig taknemmelig overfor dette minde og for den formue, hun havde bragt ham, da hun giftede sig med ham. Førend han satte sig til at underskrive nogle veksler, der lå foran ham, sendte han derfor også portrættet et lykkeligt smil. Var det ikke også bestandig foran hendes billede, at han satte sig til at arbejde efter alle sine små udflugter som ung enkemand, når

han kom fra disse boudoirer, trangen til fornøjelser førte ham hen til?

Der blev banket på døren og uden at vente på svar trådte ind i stuen en høj, mager, ung mand med smalle læber, spids næse, meget sirlig i sin påklædning, med glatliggende hår, hvori der allerede sås enkelte grå striber. Mouret så op, og mens han vedblev at skrive, sagde han:

"Har De sovet godt, Bourdoncle?"

"Jo tak," svarede den unge mand og begyndte at gå frem og tilbage med små, bestemte skridt, ganske som om han var hjemme.

Bourdoncle, der var søn af en fattig forpagter fra omegnen af Limoges, havde fået plads i *Damernes Paradis* på samme tid som Mouret, da magasinet kun optog hjørnet af Place Gaillon. Da han var meget klog og meget virksom, syntes det som om han med lethed kunne fortrænge sin kammerat, der var mindre alvorlig, mere letsindig, som så ud til at være et godt stykke af en fusentast og havde haft højst foruroligende kærlighedshistorier; men han havde hverken den lidenskabelige provencalers geniale gnist eller hans dristighed og besejrende ynde. Derfor havde Bourdoncle med den kloge mands instinkt lydigt bøjet sig for den anden uden den ringeste kamp og lige fra første færd af. Da Mouret havde rådet sine kommiser til at sætte deres penge i forretningen, havde Bourdoncle været en af de første, der havde gjort det og havde endog betroet Mouret en arv efter en tante; og lidt efter lidt, efter at have gennemgået alle graderne, som ekspeditør, som den der stod lige under afdelingscheferne, derpå som chef for silkeafdelingen, var han nået til at blive en af Mourets adjudanter, ja vel den kæreste,

den der oftest blev spurgt, og hvis råd oftest blev fulgt, en af de seks, der havde part i forretningen, og som hjalp ham med at bestyre *Damernes Paradis*, et slags ministerråd under en uindskrænket konge. Enhver passede på sin gren af statsstyrelsen, men Bourdoncle havde det almindelige overopsyn.

"Har De også sovet godt?" sagde han fortroligt.

Da Mouret havde svaret, at han slet ikke havde været i seng, rystede han på hovedet og sagde:

"En dårlig levevis!"

"Hvorfor det?" sagde Mouret muntert. "Jeg er meget mindre træt end De, kære ven, Deres øjne er jo ganske tykke af søvn; De bliver så tung af at være alt for fornuftig. – Mor Dem dog, det giver gode ideer."

Det var altid genstanden for deres venskabelige strid. Bourdoncle hadede af princip kvinderne og nøjedes med at udbytte de kvindelige kunder i magasinet med en dyb foragt for deres lyst til at ruinere for at få pynt og stads.

Mouret derimod lod sig henrive af kvinderne, smigrede dem og forelskede sig stadig i en ny; disse forelskelser var ligesom en slags reklame for hans forretning, og man skulle næsten tro, at han omfattede hele kønnet med den samme kærlighed for bedre at gøre det forvirret og få det til at overgive sig til ham på nåde og unåde.

"Jeg traf fru Desforges i aftes," sagde han. "Hun så brillant ud på ballet."

"Det var vel ikke med hende, De spiste til aften?" spurgte Bourdoncle.

Mouret blev aldeles bestyrtet.

"Jeg tror De spøger! Hun er grumme hæderlig, kære ven. Nej, jeg spiste sammen med den små Héloise fra Folies. Hun er så dum som en gås, men frygtelig morsom."

Han tog en anden pakke veksler og vedblev at skrive under. Bourdoncle gik stadig frem og tilbage med små skridt; henne ved en af de høje spejlglasruder standsede han og kastede et blik ned på gaden; så gik han igen hen imod Mouret og sagde:

"De ved jo, at de vil hævne sig."

"Hvem?" spurgte Mouret, som havde glemt, hvad de havde talt om.

"Fruentimmerne naturligvis."

Så blev Mouret mere livlig og lod råheden skinne igennem beundringen for kvinden. Han trak på skuldrene, som om han ville erklære, at han ville kaste dem alle ud af vinduet som tomme sække, den dag da de var færdige med at hjælpe ham med at tjene en formue. Bourdoncle gentog med sin stædige, kolde ro:

"De vil hævne sig. Der kommer nok en, som kan hævne de andre, det er uundgåeligt."

"Det har ingen nød," udbrød Mouret ivrigt med ægte provencalsk tonefald. "Hun er ikke født endnu, og hvis hun skulle komme, så ved –"

Han havde løftet sit penneskaft i vejret og svingede det frem og tilbage gennem luften, som om han ville gennembore et usynligt hjerte. Bourdoncle gik atter frem og tilbage, idet han som sædvanlig bøjede sig for chefens overlegenhed og geni, der dog manglede lidt hist og her i at være fuldkomment, men alligevel ofte bragte ham ud af fatning. Bourdoncle, der var så klar, så logisk, uden lidenskab, ukendt med udsvævelser, kunne

endnu ikke forstå, at Paris således kunne give sig hen i et kys til den dristigste.

Der indtrådte et øjebliks pause; man kunne kun høre Mourets pen. Så fremsatte han nogle kortfattede spørgsmål, som Bourdoncle besvarede; det var med hensyn til det udsalg af vintertøj, som skulle finde sted den næste mandag. Det var en meget vigtig sag, huset satte hele sin formue i det; der var virkelig noget sandt i de rygter, der var i omløb i kvarteret. Mouret kastede sig ind i spekulationen med en sådan voldsomhed, en sådan tragten efter det store, det kolossale, at alt synes at måtte styrte sammen under ham. Det var en ny side af handelen, en købmands fantasi, som tidligere havde foruroliget fru Hédouin, og som nu til trods for det held, de havde haft med sig, af og til gjorde dem, der havde del i det, lidt ængstelige. Man bebrejdede i smug chefen, at han gik for ubetænksomt til værks; man beskyldte ham for at have udvidet magasinet i en farlig grad, førend han kunne regne med en tilstrækkelig forøgelse af kunder; man rystede især ved at se ham sætte alle pengene på et kort og fylde alle diskene med masser af varer uden at gemme en sou til nødstilfælde. Før dette store udsalg, efter at uhyre summer var betalt til håndværkere, stod hele deres kapital ude, det gjaldt nu om at sejre eller dø. Og Mouret selv bevarede midt i denne angst sin triumferende munterhed, sikker på at tjene millioner, som en mand, der bliver tilbedt af kvinderne og ved, at de intet kan nægte ham. Da Bourdoncle tillod sig at udtale en vis frygt i anledning af det overdrevne omfang, som enkelte afdelinger, hvis omsætning var noget tvivlsom, havde fået, lo han tillidsfuldt og sagde:

"Å, lad De det være godt, kære. Huset er endnu alt for lille!"

Den anden blev aldeles forbavset og betaget af en angst, som han ikke søgte at skjule. Huset skulle være alt for lille! En manufakturforretning, hvor der var nitten afdelinger, og som beskæftigede fire hundrede og tre personer!

"Inden halvandet år," vedblev Mouret, "bliver vi sikkert nødt til at udvide magasinet endnu mere. Jeg tænker alvorligt på det. Fru Desforges lovede mig i aftes, at jeg i morgen hos hende skulle træffe en mand. – – Nå, det kan vi tale om, når planen er moden."

Og da han var færdig med sine underskrifter, rejste han sig op og gav Bourdoncle, der ikke rigtig kunne komme sig af sin forbavselse, et venskabeligt slag på skulderen. Denne angst hos alle de forsigtige mennesker omkring ham morede ham. I et anfald af lidt brutal fortrolighed, som han undertiden overvældede sine venner med, erklærede han, at han var meget mere jøde end alle rigtige jøder i verden; han lignede sin fader både i det ydre og det indre, og faderen var en mand, der kendte penges værdi; men efter sin moder havde han vist arvet den gnist af fantasi, som måske var den egentlige grund til hans held, for han følte, at der lå en uovervindelig kraft i hans dristighed og raske fremgangsmåde.

Førend de to mænd gik ned for som sædvanlig at kaste et blik på alt i magasinet, havde de endnu nogle småting at ordne. De undersøgte modellen til en lille notesbog, som Mouret lige havde opfundet, og hvori de varer, som skulle sælges ud, blev skrevet op. Da han havde lagt mærke til, at de varer, der var gået af mode, blev revet hurtigere bort, jo større fortjeneste kommiserne fik på dem, havde han dannet en helt ny handel på

denne opdagelse. Han gav sine kommiser part i sagen, så at det også kom dem til gode, om der blev solgt meget; han tilstod dem visse procenter af alt, af den mindste stump tøj og af den mindste genstand, de solgte; det var en ordning, der vendte op og ned på hele forretningsgangen og skabte en kamp for tilværelsen imellem kommiserne til stor fordel for ejeren. Denne kamp blev for resten hans yndlingstanke, det princip, som han bestandig anvendte. Han slap lidenskaberne løs, satte alle kræfter i bevægelse, lod de store spise de små og fedede sig selv ved denne kamp mellem de forskellige interesser.

Hver uge kunne kommiserne så hæve deres visse procenter, uden at der kunne ske nogen fejl.

"Vi bliver mindre bestjålet," bemærkede Bourdoncle tilfreds. "Det er en mageløs opfindelse, det må man lade Dem."

"Og i aftes tænkte jeg på noget andet," sagde Mouret. "Jo virkelig, kære, i aftes eller i nat ved souperen. – Jeg har lyst til at give kontoristerne på det kontor, hvor kommiserne hæver deres penge for, hvad de har solgt, en lille præmie for hver fejl de finder, når de sammenligner kontrolsedlerne med følgesedlerne. De kan være sikker på, at de ikke ser igennem fingre med en eneste fejl, de laver snarere selv nogle."

Han gav sig til at le, mens den anden beundrende så på ham. Denne nye anvendelse af kampen for tilværelsen var Mouret meget fornøjet over; han gjorde regning på at opnå alt ved sit administrative talent, og han drømte om at indrette forretningen på en måde, så han kunne udnytte de andres appetit således, at han roligt kunne tilfredsstille sin egen. Når man ville lønne folk for deres umage, plejede han at sige, og

oven i købet få lidt ærlighed ud af dem, måtte man først bringe dem til at slås om det fornødne til livets ophold.

"Nå, lad os så gå ned," sagde Mouret. "Vi må se at tænke lidt på udsalget. Silketøjerne er jo kommet i går, ikke sandt? Og Bouthemont må være i færd med at tage imod dem."

Bourdoncle fulgte med ham. Modtagelsesstedet var i kælderen ud til Rue Neuve-Saint-Augustin. Ud til gaden var der ligesom et bur med ruder, hvorigennem varerne fra arbejdsvognene blev aflæssede. De blev først vejet og gled derefter rask ned ad en glidebane, hvorpå både træet og jernet var blevet ganske blankt af den evindelige gnidning af baller og kasser. Alt kom gennem denne gabende falddør ind i dette åbentstående svælg; alle varerne faldt ned med en larm, der lød som en flods brusen. Det var især under udsalget, at der strømmede sådanne masser af varer ned i kælderen. Silketøj fra Lyon, uldne varer fra England, lærreder fra Flandern, bomuldstøj fra Alsace og sirts fra Rouen; undertiden måtte arbejdsvognene holde i række mens pakkerne faldt ned med en dump lyd, som når man kaster en sten ned i dybt vand.

Mouret så til uden at sige et ord. Men det var, som om hans klare øjne lyste ved synet af denne syndflod af varer, som det gjaldt om at få sendt ud over Paris. Han åbnede ikke munden, men passede godt på. Der herskede et liv som på en tømmerplads nede i denne kælder, hvor svære metalpiller støttede hvælvingerne, og hvis nøgne mure ikke havde en eneste fugtig plet.

"Er alt, som det skal være, Bouthemont?" spurgte Mouret og gik hen til en ung, bredskuldret mand, der var i færd med at føre indholdet af en kasse ind i en protokol.

Bouthemont, som var vel kendt overalt, havde et rundt, muntert ansigt med kulsort skæg og smukke, brune øjne. Han var født i Montpellier, var en livlig fyr og en stor skvadronør og duede ikke videre til at sælge; men man fandt ikke hans lige til at gøre indkøb.

Imidlertid havde Bourdoncle taget et stykke silketøj og befølte nu med en kendermine stoffet. Det var en slags svært silketøj med blå og sølvstribet bort, det var det før omtalte "Paris-Bonheur", som efter Mourets mening ville gøre stor lykke.

"Det er virkelig meget godt," sagde Bourdoncle efter nøje at have undersøgt det.

"Og det ser endnu bedre ud, end det i virkeligheden er," sagde Bouthemont. "Der er ingen andre end Dumonteil, der kan lave så gode ting. På min sidste rejse, da jeg blev uenig med Gaujean, ville han nok sætte hundrede væverstole i bevægelse for at fabrikere det stof, men han forlangte fem og tyve centimer mere pr. meter."

"Så er det altså afgjort," sagde han, "at vi omsætter stoffet til fem francs og tres centimer. – det er altså næppe nok det, vi selv har givet."

"Ja, lad gå, fem francs og tres centimer," sagde Mouret muntert, "hvis jeg var alene, ville jeg sælge det med tab."

Afdelingschefen brast i latter.

"Ja, jeg vil naturligvis hellere end gerne gøre det. Det lokker tre gange så mange kunder hertil som ellers, og da det er i min interesse, så –"

Men Bourdoncle så meget alvorlig ud og kneb munden tæt sammen. Han fik sine procent af det samlede udbytte, og det

var ikke i hans interesse at sætte prisen ned. Det var jo netop hans hverv at holde øje med priserne, for at Bouthemont, når han gav efter for ønsket om at forøge kundernes antal, ikke skulle sælge for billigt. Han blev atter grebet af sin gamle angst overfor al denne reklame, som han ikke kunne fatte. Han viste tydeligt sin misbilligelse, idet han sagde:

"Hvis vi sælger det til fem francs og tres centimer, så sælger vi med tab, da vi forud må fradrage vore omkostninger, som er meget betydelige. Andre steder vil de sælge det til syv francs."

Nu fo'r Mouret op. Han slog med den flade hånd på silketøjet og råbte ivrigt:

"Det véd jeg, og netop derfor vil jeg give mine kunder en foræring. Kære, De har ikke den ringeste forstand på kvinder. Kan De da ikke forstå, at de netop vil slås om dette silketøj."

"Jo vel," svarede Bourdoncle, som var meget stædig; "og jo mere de slås, jo mere taber vi."

"Vi taber nogle centimer på den artikel, og det gør ikke noget. Det var rigtignok en stor ulykke, om vi fik alle damerne herind; når de først er kommet her, overgiver de sig på nåde og unåde aldeles blændede af vore varer, og så tømmer de deres pung uden at tælle pengene. Men hvad det kommer an på, kære ven, er at få dem til at bide på, og til det må vi have en billig artikel, der gør lykke. Så kan vi sælge de andre artikler til hvad pris, vi vil: damerne vil dog tro, at de er billigere hos os end andre steder. For eksempel vort Cuir-d'Or, som vi sælger til samme pris, som de tager alle andre steder, nemlig syv francs og halvtreds centimer, det vil gå som ingen ting og vil rigeligt dække tabet fra Paris-Bonheur. – Ja nu skal De selv se, at jeg har ret!"

Han blev mere og mere veltalende.

"Forstår De, jeg vil have, at Paris-Bonheur skal gøre furore. Det skal redde os og bringe os i skuddet. Der skal ikke tales om andet end det, den blå- og sølvstribede bort skal kendes fra den ene ende af Frankrig til den anden. De kan tro, at det vil blive et ordentligt stød for vore konkurrenter. De mindre forretninger vil have megen skade af det. Og de kræmmere, som er nær ved at dø af gigt i deres kældre, vil også komme til at lide ordentligt ved det."

Kommiserne, som pakkede varerne ud omkring dem, hørte smilende på, hvad deres principal sagde. Han holdt af at tale og at få ret. Bourdoncle gav igen efter. Imidlertid var den ene kasse blevet tømt, og to mænd begyndte at slå en anden op.

"Men fabrikanterne ler ikke af det!" sagde Bouthemont. "I Lyon var de rasende på dem, de siger, at Deres billige priser ruinerer dem. De ved jo, at Gaujean ligefrem har erklæret mig krig. Han har svoret på, at han hellere vil åbne en stor kredit for de små huse end modtage mine priser."

Mouret trak på skuldrene.

"Hvis Gaujean ikke er fornuftig," svarede han, "kan Gaujean gå Fanden i vold. Hvad klager de over? Vi betaler dem straks, vi tager alt, hvad de fabrikerer, så er det da det mindste, vi kan forlange, at de arbejder så billigt som muligt."

Et øjeblik endnu betragtede Mouret arbejdet og virksomheden omkring alle disse varer, som næsten oversvømmede kælderen; derpå fjernede han sig uden at sige et ord og med en mine som en kaptajn, der er tilfreds med sine tropper, fulgt af Bourdoncle.

Men førend han gik igennem selve magasinet, ville han gå op til afdelingen, hvor bestillingerne blev modtaget; den optog flere værelser på anden sal; der besørgedes bestillingerne fra provinserne og udlandet.

"Hvor mange breve er der i dag, Levasseur?" spurgte Mouret.

"534," svarede chefen for denne afdeling. "Når udsalget begynder på mandag, er jeg bange for, at jeg ikke har folk nok. I går havde vi meget ondt ved at blive færdige. "

Bourdoncle nikkede fornøjet. Han havde ikke regnet med 534 breve en tirsdag. Omkring bordet åbnede og læste kommiserne brevene, og hele tiden hørtes støjen af det mellem fingrene raslende papir, mens der allerede begyndte at komme varer op til rummene. Det var en af de mest indviklede og omfangsrige afdelinger i forretningen; man levede der som i en evig feber, for det var en stående regel, at de ordrer, der var kommet om morgenen, skulle være effektueret inden aften.

"De kan få så mange folk, De behøver, Levasseur," svarede Mouret, som med et øjekast havde gjort sig rede for den gode tilstand, al ting var i. "De ved jo, at når der er arbejde nok, nægter vi Dem ikke mennesker til at udføre det."

Uden at vente på svar gik han sin vej og sluttede sig til Bourdoncle, der allerede var begyndt at gå igennem afdelingerne. I midterhallen, der var en indvendig gård med glastag over, lå silketøjerne. De gik begge først igennem den, der gik langs med Rue Neuve-Saint-Augustin, og som fra begyndelsen til enden var opfyldt med hvide varer. Der var intet at bemærke her, og de gik derfor langsomt forbi hele rækken af ærbødige kommiser.

Så drejede de ind i bomuldsafdelingen og i knappeafdelingen, hvor der herskede den samme orden. Men i uldafdelingen, i den gang, der mundede ud i hjørnet af Rue de la Michodière, påtog Bourdoncle sig sin strenge, straffende rolle ved synet af en ung mand, der sad ved en disk og var aldeles ødelagt af nattesvir. Den unge mand, der hed Liénard og var søn af en rig manufakturhandler i Angers, bøjede hovedet under bebrejdelsen, da han i sit dovne, letsindige og udsvævende liv kun var bange for én ting, nemlig at blive kaldt hjem af sin fader. Så faldt bemærkningerne hårde som hagl, afdelingen i Rue de la Michodière fik hele uvejret; i klædeafdelingen var en af ekspeditørerne, en af de allernyeste, som sov i huset, kommet hjem efter midnat; den anden kommis i afdelingen med strikkede sager var blevet overrasket nede i kælderen med en cigaret i munden. Men værst blev det dog i handskeafdelingen; her gik det ud over en af de få parisere, der fandtes i huset, den smukke Mignot, som han kaldtes, en uægte søn af en harpespillerske. Han havde gjort skandale i spisesalen ved at klage over maden. Han sagde, at da der var tre anretninger (en klokken halv ti, en klokken halv elleve og en klokken halv tolv), og han hørte til tredje hold, så fik han altid bundfaldet af saucen og kun en meget lille portion.

"Er maden ikke god?" spurgte Mouret til sidst med en naiv mine.

Han gav kun en francs og halvtreds centimer for hver om dagen til restauratøren, en mand som bare sørgede for at fylde sine egne lommer; maden var virkelig også afskyelig. Men Bourdoncle trak på skuldrene: en restauratør, der skulle sørge for frokost til fire hundrede mennesker og for middagsmad til

flere hundrede, selv om de spiste i tre afdelinger, kunne virkelig ikke have tid til at studere sin kunsts finesser.

"Ja, ja," sagde Mouret, "jeg vil dog have, at alle vore folk skal have sund og rigelig mad. – Jeg skal tale med manden."

Og Mignots beklagelse blev lagt til side. Da de så var kommet til deres udgangspunkt ved døren, modtog de, stående midt imellem paraplyer og halstørklæder, rapport af en af de fire opsynsmænd, som det pålå at passe på alt i magasinet. Fader Jouve, en gammel, forhenværende kaptajn, der var dekoreret, var med sin store, smukke næse og sin majestætiske skaldethed endnu en smuk mand, han underrettede dem om, at en af ekspeditørerne, efter at have fået en ganske almindelig tilrettevisning, havde kaldt ham for et "gammelt fæ"; ekspeditøren fik øjeblikkelig sin afsked.

Der var endnu ingen kunder i forretningen. Ved døren stod den opsynsmand, som skrev op, når kommiserne kom; han lukkede nu sin bog og indskrev på et andet sted dem, der kom for sent. Nu tog kommiserne plads i de forskellige afdelinger, som karlene havde fejet og støvet af fra klokken fem om morgenen. Enhver lagde sin hat og sin overfrakke i et bestemt rum, mens de endnu gabte af søvnighed. Nogle talte sammen, så på vejret og syntes at forberede sig til en ny arbejdsdag; andre tog uden at forhaste sig det grønne tøj af hylderne, som de havde tildækket den foregående aften for at bevare dem for støv, og varerne lå smukt ordnede på reolerne, hele magasinet lå pynteligt og med en vis rolig glans over sig i den lyse morgenstund, mens det ventede på, at kunderne skulle skille det af med en hel mængde varer, silketøj, uld, lærred, kniplinger og meget andet.

I midterhallen i det stærke lys, der faldt ned fra oven, stod to kommiser midt imellem silketøjerne og passiarede. Den ene, der var lille og smuk, med kraftige lemmer og et sundt udseende, søgte at få nogle forskelligt farvede silketøjer til at tage sig fordelagtigt ud i et af vinduerne. Han hed Hutin, var søn af en kaffeskænker i Yvetot, og ved sin blide optræden og en stadig smigrende venlighed, bag hvilken der skjulte sig en altid umættelig begærlighed, havde han i løbet af halvandet år forstået at svinge sig op til at blive en af de første ekspeditører.

"Hør, Favier, jeg havde givet ham en på øret i Deres sted, det forsikrer jeg Dem," sagde han til en anden, en høj, tør, gulladen fyr der var meget sirlig i sin påklædning.

Han var født i Besançon i en væverfamilie, og han skjulte under et koldt og roligt ydre en jernhård vilje.

"Å, man kommer ingen vegne med at give folk på øret," mumlede han flegmatisk. "Det er bedre at vente tålmodigt."

De talte begge to om Robineau, som passede på kommiserne, mens afdelingschefen var i kælderen. Hutin søgte stadig at ødelægge den anden kommis, hvis plads han ville have. For at såre ham og for at få ham til at tage bort, havde han, den dag, den første kommis' plads var ledig, fundet på at bringe Bouthemont ind i forretningen. Imidlertid holdt Robineau stand, og de levede stadig på krigsfod, Hutin drømte om at ophidse hele afdelingen imod ham og til sidst få ham jaget bort ved at drille og ærgre ham så meget som muligt. Forresten bevarede han stadig sit elskværdige ansigtsudtryk, mens han især opæggede Favier, den kommis, der kom efter ham, og som syntes at lade sig lede, rigtignok med et vist forbehold, hvori man mærkede en helt personlig og tavs kamp.

"Tys! Stille," sagde han hurtigt til sin kollega, for ved dette udbrud at forberede ham på, at Mouret og Bourdoncle, var i nærheden.

Disse fortsatte stadig deres inspektion, og kom nu igennem hallen. De standsede og bad Robineau om en forklaring angående et stykke fløjl, hvis papæske lå på et bord. Da Robineau svarede, at der manglede plads, udbrød Mouret smilende:

"Sagde jeg det ikke nok, Bourdoncle, magasinet er allerede for lille. Vi må snart lade alle huse rive ned lige til Rue de Choiseul. Nu skal De bare se, hvilken trængsel her bliver på mandag."

Om dette udsalg, som blev forberedt overalt i magasinet, udspurgte han nu Robineau og gav ham flere ordrer. Men mens han talte, havde han i de sidste minutter holdt øje med Hutin, som lagde blå silketøjer ved siden af grå og gule og derpå gik nogle skridt tilbage for at bedømme det heles virkning. Pludselig sagde Mouret:

"Hvorfor vil De skåne øjet? Vær bare ikke bange, bland det. – Således, rødt, grønt, gult!"

Han havde taget stofferne, kastede dem imellem hinanden, krøllede dem sammen og fik de pragtfuldeste farvesammensætninger ud af det. Principalen var den dygtigste til at pynte vinduer i hele Paris, det var en revolutionær måde, han pyntede på, og han havde grundet en ny skole med det aparte, det virkningsfulde i kunsten at lave en smuk vinduesudstilling. Han ville have, at stofferne skulle bruse ned, som om de tilfældigt var faldet ud af hylderne, og han ville have de livligste, de mest skrigende farver ved siden af hinanden, da

han fandt, at det gjorde virkning. Han sagde, at når kunderne gik ud af magasinet, så skulle de have ondt i øjnene. Hutin, som tværtimod hørte til den klassiske skole med harmoni og symmetri i nuancerne, så på, at Mouret lavede hele denne ildebrand af farver, uden at han i mindste måde tillod sig at kritisere, men han kneb dog læberne tæt sammen med et blik, som om hans kunstnerøje blev såret af denne farvesammenstilling.

"Se så," sagde Mouret, da han var færdig. "Lad det kun ligge således, og sig mig så, om det trækker mange damer herind på mandag."

Idet han gik hen til Bourdoncle og Robineau, kom der virkelig en dame, der blev stående som forstenet foran udstillingen. Det var Denise.

Efter at hun havde gået omtrent en time omkring i gaderne som bytte for sin overordentlige frygtsomhed, havde hun omsider taget en beslutning. Men hun var i den grad forvirret, at hun ikke forstod de allertydeligste forklaringer; det hjalp ikke stort, at kommiserne, som hun stammende havde spurgt om fru Aurélie, sagde hende, at hun skulle gå op ad trappen til første sal, for når de sagde, at hun skulle gå til højre, gik hun til venstre, og omvendt; hun var således gået en ti minutters tid omkring i stueetagen, fra afdeling til afdeling, et stadigt offer for kommisernes ondskabsfulde nysgerrighed eller gnavne ligegyldighed. To modstræbende følelser bevægede sig i hende: hun havde lyst til grædende at gå sin vej, og på den anden side var der en trang til beundring, som holdt hende tilbage. Hun følte sig så forladt, så lille i dette store magasin, i denne maskine, der endnu ikke var i gang, og hun skælvede for at blive

reven med af den bevægelse, der allerede rystede murene. Og tanken om *Det gamle Elbeuf*s sorte, snævre butik forstørrede endnu mere det uhyre magasin, viste hende det helt strålende af lys og guld, lig en by med sine monumenter, sine pladser og sine gader, hvori hun syntes, at det var umuligt at finde vej.

Hun havde hidtil ikke vovet sig ind i hallen med silketøjerne, hvis højtliggende loft og pragtfulde diske gjorde hende bange. Da hun dog til sidst var gået der ind for at slippe bort fra de leende kommiser i hvidevareafdelingen, havde hun straks rettet sin gang mod Mourets værk, og til trods for hendes angst og forvirring, kom kvinden op i hende, hendes kinder blev røde, og hun glemte ganske sig selv ved at betragte denne silketøjernes farvepragt.

"Se," sagde Hutin til Favier, "det er det lille undselige tossehoved fra Place Gaillon."

Mouret, der lod som om han hørte efter, hvad Bourdoncle og Robineau sagde, følte sig i grunden smigret over den fattige piges forbavselse, omtrent som en grevinde bliver rørt ved en forbigående arbejders beundring. Men Denise så nu op og blev end mere forvirret, da hun genkendte den unge mand, som hun havde antaget for en afdelingschef. Hun bildte sig ind, at han så strengt på hende.

Da hun ikke vidste, hvor hun skulle gå hen og var aldeles tummelumsk, henvendte hun sig endnu en gang til den kommis, der stod nærmest, nemlig Favier:

"Er De så god at sige mig, hvor jeg kan træffe fru Aurélie?"

Favier, der var gnaven, svarede ikke andet end:

"På første sal."

Og da Denise så hurtigt som muligt ville se at slippe bort fra disse herrers blikke, sagde hun tak og vendte igen ryggen til trappen, men Hutin gav nu efter for sit naturlige galante instinkt. Han havde først sagt, at hun var et tossehoved, men nu viste han sig fra sin elskværdigste side, idet han standsede hende og sagde:

"Nej, denne vej, frøken. – Hvis jeg må være så fri at gøre Dem ulejlighed."

Han gik endog et par skridt foran hende, førte hende hen til foden af trappen, som lå til venstre for hallen. Så bøjede han hovedet og smilede blidt til hende, som han smilede til alle kvinder.

"Når De kommer derop, skal De gå til venstre, så ligger konfektionsafdelingen lige for Dem."

Denne udsøgte høflighed rørte Denise dybt. Det var, som om hun havde fået en broderlig hjælp. Hun så på Hutin, hos hvem alt tiltalte hende; hans smukke ansigt, hans øjne, hans smil, som fik hendes frygt til at forsvinde, og hans stemme, som forekom hende at være usædvanlig blid og trøstende. Hendes hjerte svulmede af taknemmelighed; hun takkede ham i nogle usammenhængende ord, som var alt, hvad bevægelsen tillod hende at fremstamme:

"De er alt for god. – Gør Dem endelig ingen ulejlighed. – Tusind tak."

Hutin gik straks tilbage til Favier og hviskede med sin råeste stemme til ham:

"Sikken en mager en!"

Ovenpå kom den unge pige lige ind i konfektionsafdelingen. Det var et uhyre stort værelse, omgivet af høje, udskårne

egetræsskabe og hvis store spejlglasruder vendte ud til Rue de la Michodière. Fem eller seks damer, klædte i sorte silkekjoler, meget elegante med krøllet hår og store tournurer, gik passiarende omkring derinde. En høj, slank dame med et alt for langt ansigt, der mindede om et hestehoved, stod lænet op til et skab, som om hun allerede var aldeles overvældet af træthed.

"Jeg ville gerne tale med fru Aurélie," sagde Denise. Med et blik fuldt af foragt for hendes fattige dragt så ekspeditricen på hende uden at svare, og idet hun derpå vendte sig til en af sine kammerater, en lille person med en dårlig ansigtsfarve og en uskyldig, smægtende mine, sagde hun:

"Frøken Marguerite, ved De hvor bestyrerinden er?" Den adspurgte, som var i færd med at ordne nogle kåber efter deres forskellige størrelse, gjorde sig ikke en gang den ulejlighed at se op fra sit arbejde.

"Nej, frøken Claire, det ved jeg ikke," sagde hun med spidsen af læberne.

Så indtrådte der en pause. Denise blev stående ubevægelig, og ingen tog sig af hende. Da hun havde ventet lidt, dristede hun sig dog atter til at gøre et spørgsmål.

"Tror De, at fru Aurélie kommer snart?"

Anden ekspeditrice i afdelingen, en grim, mager enke, med fremspringende kindben og stridt hår, som Denise ikke før havde lagt mærke til, råbte nu til hende fra et skab, hvor hun satte priser på kåberne:

"Vent lidt, hvis De vil tale med fru Aurélie selv."

Og efter at have udspurgt Marguerite, tilføjede hun:

"Er hun ikke nede i kælderen?"

"Nej, fru Frédéric, det tror jeg ikke," svarede ekspeditricen. "Hun har ikke sagt noget om, at hun gik, og kan derfor ikke være langt borte."

Denise, der nu havde fået så meget at vide, blev roligt stående. Der var nok nogle stole til kunderne, men da ingen bad hende tage plads, vovede hun ikke at gøre det, men blev stående, uagtet hun var så angst, at hun næppe kunne stå på benene. Sandsynligvis havde de andre damer sporet en ekspeditrice, der ønskede plads, i hende, og de målte hende fra hoved til fod uden den ringeste velvilje, med den samme tavse fjendtlighed som folk, der ved et bord ikke vil rykke lidt sammen for at give andre sultne plads.

Hendes forlegenhed tog til, hun gik frem og tilbage med små skridt og så ned på gaden for at genvinde sin fatning. Overfor lå *Det gamle Elbeuf* med sin forfaldne forside og sine matte ruder, og det forekom hende så hæsligt i sammenligning med al den pragt og luksus, hun befandt sig i for øjeblikket, at hendes hjerte pintes som af samvittighedsnag.

"Hør en gang," hviskede Claire bag ved hende til Marguerite, "har De set hendes støvler."

"Og hendes kjole," svarede den anden.

Denise så stadig ned på gaden, men kunne godt føle, at hun blev beset. Men hun blev ikke vred, hun havde hverken fundet den ene eller den anden køn, hverken den høje Claire med det krøllede, røde hår, der hang ned på hendes lange hestehals, eller den lille Marguerite med sin dårlige kulør og sit flade, bløde ansigt, hvori der ikke så ud til at være et eneste ben.

Claire Brunaire var datter af en træskomager i Vivet og var blevet spoleret ved omgang med kammertjenerne på slottet

Mareuil, da grevinden fæstede hende til at føre tilsyn med sin garderobe; senere var hun kommet i et magasin i Langres og derfra til *Damernes Paradis*, og hun hævnede sig nu i Paris på mændene for de spark, hun havde fået af sin fader, og som havde gjort hende både brun og blå.

Marguerite Vachon var født i Grenoble, hvor hendes familie havde en lærredsforretning; hun var blevet sendt til *Damernes Paradis* for at skjule et fejltrin; og hun opførte sig meget godt og skulle snart vende hjem for at bestyre sine forældres forretning og gifte sig med en fætter, der ventede på hende.

"Ja vist, jeg har lagt mærke til den," svarede Claire sagte, "nå, det er da en, der hverken vil gøre fra eller til her."

Men nu tav de alle, da en dame på omtrent fem og fyrre år trådte ind. Det var fru Aurélie; hun var høj og meget svær, fast indsnøret i en sort silkekjole, hvis liv, der sad stramt over hendes runde skuldre og svære bryst, skinnede som en rustning. Hun havde mørkt hår, som lå ned over panden, store, ubevægelige øjne, en streng mund, brede, lidt nedhængende kinder; og i sin majestætiske følelse af at være bestyrerinde for en afdeling, lagde hun sit ansigt i et cæsarhoveds strenge folder.

"Frøken Marguerite," sagde hun i en vred tone, "hvorfor har De ikke bragt modellen til den tætsluttende kåbe ned igen på systuen?"

"Der skulle forandres lidt på den," svarede Marguerite, "og derfor har fru Frédéric beholdt den her oppe."

Fru Frédéric tog kåben frem af et skab, og samtalen fortsattes. Alt bøjede sig for fru Aurélie, når hun troede at måtte forsvare sin myndighed. Hun var meget forfængelig og ville ikke kaldes ved sit efternavn, Lhomme, da det mishagede

hende, og hun fornægtede sin faders portnerloge. Hun var kun god og mild overfor de blide, smigrende ekspeditricer, som beundrede hende. Tidligere, da hun havde sin egen systue med kåber, var hun stadig bitter, eftersom hun uophørlig var blevet forfulgt af uheld, og hun var fortvivlet over at føle sig født til lykke og dog kun at have lutter ulykker; og selv nu, efter at hun havde fået denne plads i *Damernes Paradis*, hvor hun tjente tolv tusind francs om året, var det ligesom om hun bar nag til menneskene; hun var altid hård og streng imod begyndere, fordi livet havde vist sig så strengt imod hende.

"Så, nu er der sagt nok om den ting," sagde hun til sidst, "De er ikke en smule fornuftigere end de andre, fru Frédéric. – De forandringer, der skal gøres ved en ting, skal altid gøres straks."

Under denne samtale var Denise hørt op med at se ned på gaden. Hun havde nok en anelse om, at den svære dame var fru Aurélie; men da hun var blevet ængstelig over hendes stærke stemme, blev hun stående og ventede. Damerne, der var henrykte over at have fået fru Aurélie og fru Frédéric lidt op at skændes, var atter gået til deres arbejde med en mine, som om alting var dem ligegyldigt. Der forløb nogle minutter, uden at nogen var så barmhjertig at hjælpe den unge, forlegne pige. Omsider fik fru Aurélie selv øje på hende, og da hun så hende stå så ubevægelig, spurgte fruen til sidst den unge pige om hvad hun ønskede.

"Jeg ville inderlig gerne tale med fru Aurélie."

"Det er mig."

Denises læber var ganske tørre og hendes hænder kolde; hun var betaget af en angst, der kun kunne sammenlignes med den, hun som barn følte, når hun skulle have bank. Hun

fremstammede nogle ord, men måtte begynde forfra igen for at gøre det forståeligt, hvad hun egentlig ønskede. Fru Aurélie så på hende med sine store, ubevægelige øjne, men ikke en muskel i hendes kejserindeåsyn rørte sig.

"Hvor gammel er De?"

"Tyve år."

"Hvad for noget, tyve år! De ser jo ud, som om De ikke var mere end seksten."

Atter så de andre damer op for at høre på, hvad der blev sagt. Denise skyndte sig med at tilføje:

"Å, jeg er meget stærk."

Fru Aurélie trak på sine brede skuldre og sagde derpå koldt:

"Ja, jeg kan godt indskrive Dem; vi indskriver i reglen navnene på alle dem, der søger om plads. Frøken Marguerite, vil De give mig protokollen."

Den blev imidlertid ikke straks fundet, hr. Jouve måtte vist have den. Da frøken Marguerite gik for at hente den, kom Mouret sammen med Bourdoncle. De var gået igennem alle afdelingerne i stueetagen og på første sal, de havde beset kniplinger, sjaler, pelsværk og linned og endte nu med konfektionsafdelingen. Fru Aurélie gik hen til dem og talte et øjeblik med dem om en bestilling på kåber, hun havde i sinde at gøre hos en af de største grossister i Paris.

Mouret, der var forbavset over igen at se Denise, bøjede sig over mod fru Aurélie for at spørge, hvad den unge pige ville, og da bestyrerinden svarede, at hun søgte plads som ekspeditrice, blev Bourdoncle med sin evige foragt for kvinden slået over en sådan fordringsfuldhed.

"Det må jo være spøg," sagde han, "hun er da alt for grim."

"Sandt nok, smuk er hun ikke," sagde Mouret, der dog ikke rigtig ville forsvare hende, skønt han var rørt over hendes stumme beundring for den udstilling, han havde lavet neden under.

Nu kom Marguerite tilbage med protokollen, og fru Aurélie gik atter hen til Denise. Hun så virkelig ikke synderlig godt ud. Hun var meget pæn i sin tarvelige, sorte uldne kjole; man brød sig imidlertid ikke om dragten, for den fik ekspeditricerne altid af forretningen, nemlig den reglementerede sorte silkekjole; men hun var frygtelig spinkel og så meget alvorlig ud. Man forlangte ikke, at damerne skulle være smukke, men de skulle for salgets skyld være nette og vindende. Denise tabte aldeles fatningen ved således at se sig undersøgt som en hoppe, bønder handler om på et marked.

"Deres navn?" spurgte fru Aurélie med pennen i hånden, mens protokollen lå foran hende på en disk.

"Denise Baudu."

"Deres alder?"

"Tyve år og fire måneder."

Og idet hun dristede sig til at se på Mouret, som hun stadig antog for en afdelingschef, og som hun traf overalt, og hvis nærværelse forvirrede hende, tilføjede hun:

"Jeg ser ikke ud til det, men jeg er virkelig meget stærk."

Mouret smilede. Bourdoncle så utålmodig på sine negle. Sætningen lød så komisk midt i den dybe stilhed.

"I hvilket hus har De været?" spurgte fru Aurélie.

"Jeg kommer lige fra Valognes."

Det var en ubehagelig hindring. I almindelighed fordrede *Damernes Paradis*, at de ekspeditricer, de antog, skulle have

været et års tid i en mindre forretning i Paris. Denise troede, at alt nu var tabt, og hvis det ikke havde været for børnenes skyld, hvis hun ikke havde måttet sørge for deres underhold, ville hun straks være gået for at gøre ende på dette unyttige forhør.

"Hvor var De i Valognes?"

"Hos Cornaille."

"Jeg kender ham, det er et godt hus," sagde Mouret.

I almindelighed blandede han sig aldrig i antagelsen af kommiser eller ekspeditricer, for afdelingscheferne skulle selv indestå for deres personale. Men med den ham egne opfattelse af kvinden følte han, at denne unge pige havde en skjult ynde, et fond af kærlighed, som hun ikke en gang selv kendte. Om det hus, ansøgeren før havde været i, havde et godt navn, var af stor vigtighed; meget ofte var det afgørende for antagelsen.

Fru Aurélie vedblev med en lidt mildere stemme:

"Hvorfor tog De fra Cornaille?"

"Det var af familiehensyn," svarede Denise og blev meget rød. "Vi har mistet vore forældre, og så har jeg måttet følge mine brødre. – Jeg har en anbefaling."

Den var udmærket. Hun begyndte igen at håbe, da et nyt spørgsmål satte hende i forlegenhed.

"Har De ingen bekendte i Paris? Hvor bor De?"

"Hos min onkel," hviskede hun, idet hun tøvede med at nævne hans navn af frygt for, at de ikke ville antage en konkurrents slægtning. "Hos min onkel Baudu lige overfor."

Mouret kunne ikke tie længere, men blandede sig for anden gang i samtalen.

"Hvad for noget, er Baudu Deres onkel? Har Baudu sendt Dem her over?"

"Nej, det har han rigtignok ikke."

Og hun kunne ikke lade være med at le, så morsom forekom den tanke hende. Denne latter forvandlede hende fuldstændig. Hun havde fået en fin rødme på kinderne, og smilet omkring hendes mund, der for øvrigt var lidt vel stor, gav hele ansigtet en frisk, uanet ynde. Hendes grå øjne blev formelig strålende, hendes kinder fremviste et par henrivende smilehuller, og selv hendes lidt matte hår syntes at vinde ved den livlighed, der kom over hele hendes person.

"Hun er jo smuk!" hviskede Mouret til Bourdoncle.

Denne ville ikke gå ind på dette og gjorde en ærgerlig bevægelse. Marguerite vendte den unge pige ryggen, og Claire kneb munden tæt sammen. Kun fru Aurélie lod til at være vundet, og hun nikkede bifaldende til Mouret, da han sagde:

"Det er en fejl af Deres onkel, at han ikke selv har fulgt Dem her hen, hans anbefaling ville have været nok. – Man siger, at han ikke er venligt stemt imod os. Vi er ikke smålige, og hvis han ikke kan beskæftige sin broderdatter i sit eget hus, så behøver han blot at banke på hos os, for at vi skal modtage hende godt. – Sig ham, at jeg har meget tilovers for ham, og at han må se at finde sig til rette – ikke overfor mig, men i de nye handelsforhold. Og sig ham, at det vil gå ham galt, hvis han lige så stædigt vedbliver at holde på de gamle, forældede ideer."

Denise var blevet ganske bleg. Det var Mouret. Ingen havde sagt hans navn, men ved sin tale viste han, hvem han var, og hun gættede nu, hvorfor den unge mand havde forårsaget en sådan sindsbevægelse, først på gaden, så nede i silkeafdelingen og nu der oppe. Denne underlige følelse tyngede stadig mere og mere på hendes sind. Alle de historier, som hendes onkel havde

fortalt, kom tilbage i hendes hukommelse, og Mouret voksede i den, blev ligesom omgivet af en sagnkreds; han stod for hende som herre over hele denne store maskine, hvis takker atter forekom hende at ville gribe hende, ligesom hun havde tænkt sig det om morgenen. Og bagved hans smukke hoved, hans velplejede skæg og hans brune øjne så hun den døde kvinde, fru Hédouin, som med sit blod havde mærket stenene i bygningens grund. Så blev hun isnende kold ligesom den foregående dag, hun følte, at hun var bange for ham.

Fru Aurélie lukkede nu protokollen. De skulle have en eneste ekspeditrice og der havde allerede meldt sig ti. Men hun ville alt for gerne vise sig behagelig overfor Mouret, til at hun skulle være i tvivl om, hvilken bestemmelse hun skulle tage. Men alt skulle dog gå sin regelmæssige gang, Jouve skulle skaffe de nødvendige underretninger, bringe fru Aurélie besked, og så skulle hun afgøre sagen.

"Det er godt, frøken," sagde hun majestætisk, for at bevare sin værdighed. "De skal få nærmere besked."

Denise var så forlegen, at hun et øjeblik ikke rørte sig af stedet. Hun vidste ikke, hvorledes hun skulle komme ud, slippe bort imellem de mange mennesker. Omsider takkede hun fru Aurélie; og da hun måtte gå forbi Mouret og Bourdoncle, hilste hun disse, der for resten slet ikke mere tænkte på hende, gengældte ikke en gang hendes hilsen, da de havde travlt med at se på en tætsluttende kåbe, som fru Frédéric stod med. Claire gjorde arrigt tegn til Marguerite, som betød, at den nye ekspeditrice ikke skulle få det for godt hos dem. Denise havde sikkert også en følelse både af den vrede og den ligegyldighed, hun havde opvakt, for hun gik ned ad trappen med den samme

forvirrede følelse, som da hun gik op ad den; hun var betaget af en underlig angst og spurgte sig selv, om hun skulle glæde sig over eller være ked af, at hun var gået der ind.

Kunne hun håbe at få pladsen? Hun vidste det ikke, for hun var grebet af en svimmelhed, der gjorde hende det umuligt at forstå de allersimpleste ting. To følelser var de overvejende hos hende og udslettede alle andre; det var den skræk, som synet af Mouret havde sat hende i, og Hutins elskværdighed, den eneste glæde hun havde haft under sit besøg i magasinet, og hun bevarede mindet om hans venlighed med dyb taknemmelighed. Da hun gik igennem magasinet for at komme til udgangen, søgte hun efter den unge mand for at takke ham med et venligt blik, men hun kunne ikke få øje på ham, hvad der gjorde hende meget ondt.

"Nå, frøken, gik det Dem godt?" spurgte en bevæget stemme, da hun kom ud på gaden.

Hun vendte sig om og genkendte det høje, unge menneske, som også havde talt til hende om morgenen. Han kom også ud fra *Damernes Paradis* og så til endnu mere end hende at være medtaget af det forhør, som også han havde måttet underkaste sig.

"Det ved jeg virkelig ikke," svarede hun.

"Sådan går det også mig. De har en løjerlig måde at betragte én på og tiltale en på, der inde. – Jeg ville gerne ind i kniplingsafdelingen; jeg har været hos Crevacœur i Rue du Mail."

De stod atter lige over for hinanden, og da de ikke vidste, hvordan de skulle tage afsked med hinanden, blev de begge røde i hovedet. Så sagde den unge mand for dog at sige noget

og til trods for sin overdrevne frygtsomhed, kejtet men inderlig godmodig:

"Hvad hedder De, frøken?"

"Denise Baudu."

"Jeg hedder Henry Deloche."

Nu smilede de begge to, og i følelsen af ligheden i deres stilling rakte de hinanden hånden.

"Held og lykke!"

"Tak i lige måde."

3

Hver lørdag mellem fire og seks modtog fru Desforges sine venner og bekendte og bød dem the og kager. Hendes lejlighed var på tredje sal på hjørnet af Rue de Rivoli og Rue d'Alger, og vinduerne i hendes to dagligstuer vendte ud til Tuilerihaven.

Da Mouret om lørdagen af en tjener blev fulgt hen til den store dagligstue, opdagede han gennem en dør i forværelset, der var blevet stående åben, fru Desforges, som netop gik igennem den lille dagligstue. Hun standsede, idet hun fik øje på ham, han hilste meget ceremonielt. Da tjeneren derpå lukkede døren, greb han rask den unge kones hånd og kyssede den ømt.

"Tag dig i agt, der er fremmede," sagde hun og pegede på døren ind til den store stue. "Jeg var kun gået ind for at hente denne vifte, som jeg ville vise Dem."

Og med fladen af viften gav hun ham leende et let slag på kinden. Hun var mørk, lidt svær, og havde store livlige øjne. Men han holdt fast på hendes hånd og spurgte:

"Kommer han?"

"Ja, ganske sikkert," svarede hun, "han har lovet mig det."

De talte om baron Hartmann, direktøren for Hypotekbanken. Fru Desforges var datter af en statsmand og var nu enke efter en børsspekulant, som efter nogles sigende havde efterladt hende en meget stor formue, efter andres næsten ingen ting. Mens manden levede, sagde man, havde hun vist sig meget erkendtlig mod baron Hartmann for nogle gode råd, han i sin egenskab af finansmand gav hende, og som hun forstod at benytte til sin fordel; og senere efter mandens

død skulle forholdet være blevet fortsat, men i al hemmelighed, uden en eneste uforsigtighed, uden ringeste opsigt. Fru Desforges blottede sig ikke, og hun blev modtaget overalt i det højeste bourgeoisi, i hvilket hun selv var født. Og da nu baronens, den kloge, skeptiske mands stærke lidenskab var blevet til en ligefrem faderlig kærlighed, når hun tillod sig at have elskere, som han fandt sig i, så gik hun til værks ved disse hjerteanliggender, disse adspredelser, som hun tog, hvor hun fandt dem, med en så fin takt og et så mageløst mådehold, en sådan erfaringens behændighed, at det ydre altid var så rent som ønskes kunne, og at ingen højt ville vove at drage hendes hæderlighed i tvivl. Da hun havde truffet Mouret hos fælles venner, havde hun først afskyet ham; men senere havde hun ganske overgivet sig, ligesom henrevet af den voldsomme kærlighed, hvormed han bestormede hende; og siden han var begyndt at manøvrere for igennem hende at få fat på baronen, blev hun efterhånden betaget af en sand og dyb kærlighed til ham; hun tilbad ham med en fem og trediveårig kvindes hele heftighed; men hun sagde, at hun kun var ni og tyve, da hun var fortvivlet over at vide, at han var yngre, og fordi hun skælvede for at miste ham.

"Er han inde i sagen?" spurgte han.

"Nej, du kan selv forklare ham den," svarede hun. Hun så på ham og tænkte, at han sagtens ikke vidste noget, siden han således brugte hende som mellemmand mellem baronen og sig, idet han lod til kun at betragte baronen som en gammel ven af hende. Han vedblev at holde hendes hånd i sin, han kaldte hende sin kære Henriette, og hun følte sit hjerte smelte. Hun trykkede tavs sin mund mod hans og sagde:

"Tys, de venter på mig. – Kom ind bag efter mig."

Inde fra den store dagligstue hørtes stemmer; hun stødte døren op, lod begge fløje stå åbne og gav derpå viften til en af de fire damer, der sad midt i værelset.

"Se her er den," sagde hun. "Det var nær ved, at hverken jeg eller min kammerpige havde fundet den."

Og idet hun vendte sig om, tilføjede hun muntert:

"Kom dog indenfor, hr. Mouret, De kan godt gå igennem den lille stue, det er mindre højtideligt."

Mouret hilste på damerne, som han kendte. Dagligstuen med sine møbler i Louis XVI's stil, med sine forgyldte bronzesager og store grønne planter, havde en egen kvindelig hygge ved sig, til trods for at der var så højt til loftet, at man gennem de høje vinduer kunne se oktoberblæsten feje bladene af kastanjetræerne i Tuilerihaven.

"Den chantillyknipling er ikke så ilde endda!" udbrød fru Bourdelais, som sad med viften i hånden.

Det var en lille, blond dame på tredive år med en fin smuk næse og livlige øjne; hun var en gammel veninde af Henriette og gift med en kontorchef i finansministeriet.

Hun var af en gammel borgerlig familie, passede selv sin husholdning og opdrog sine børn med stor dygtighed, stor glæde og en usædvanlig udviklet sans for det praktiske livs fordringer.

"Du har givet fem og tyve francs for dette stykke?" sagde hun og undersøgte hver tråd i kniplingen. "Du siger, at det var en arbejderske fra landet? – Nej, det var såmænd ikke dyrt. Men du har måttet lade den montere."

"Ja naturligvis," svarede fru Desforges. "Monteringen har kostet to hundrede francs."

Så brast fru Bourdelais i latter. Var det dét Henriette kaldte for godt køb! To hundrede francs for et simpelt elfenbensstel med et navnetræk! Og det for den stump kniplings skyld, som hun måske havde sparet fem francs på! Man kunne få lige så smukke vifter fiks og færdige for hundrede og tyve francs. Hun nævnte en forretning i Rue Poissonnière. Imidlertid gik viften rundt imellem damerne. Fru Guibal skænkede den næppe et øjekast. Hun var høj og mager og havde rødt hår; hendes ansigt viste altid den største ligegyldighed for, hvad der foregik, men undertiden kom der dog et glimt af begærlighed i hendes grå øjne. Man så hende aldrig sammen med sin mand, der var advokat, og som, efter hvad man sagde, på sin side førte et meget frit liv, og udelukkende hengav sig til sine forretninger og fornøjelser.

Idet hun rakte viften til fru de Boves, sagde hun:

"Jeg tror ikke, jeg har købt to vifter i mit liv – man får altid så mange foræret."

Grevinden svarede med en fin ondskabsfuldhed:

"De er lykkelig, kære, at De har en sådan galant mand."

Og idet hun bøjede sig over imod sin datter, en høj dame på tyve år, sagde hun:

"Se en gang på det navnetræk, Blanche, det er usædvanlig smukt arbejde. Det er sikkert navnetrækket, der har gjort monteringen så dyr."

Fru de Boves var noget over fyrretyve år. Det var en meget smuk dame med en holdning som en gudinde, med grove regelmæssige træk og store, lidt stillestående øjne; hendes

mand, der var generalinspektør for stutterierne, havde giftet sig med hende på grund af hendes skønhed. Hun syntes at være opfyldt af navnetrækket, og det var som om hun blegnede af attrå efter en lignende vifte. Pludselig sagde hun:

"Sig mig nu også Deres mening, hr. Mouret. Er to hundrede francs for meget?"

Mouret var blevet stående foran de fem damer og smilede, da han så, hvad der interesserede dem så levende. Han tog viften, undersøgte den nøje og ville lige til at udtale sin mening, da tjeneren åbnede døren og meldte:

"Fru Marty."

Og ind trådte en mager, grim dame, der var skrækkelig koparret, men yderst elegant klædt. Man kunne ikke se, hvor gammel hun var, for hendes fem og tredive år kunne lige så godt være fyrre som tredive, det kom an på, om hun var i godt humør eller ikke. I sin højre hånd holdt hun en rød skindtaske, som hun ikke lagde fra sig.

"Kære frue," sagde hun til Henriette, "De undskylder, at jeg har min taske med. Tænk Dem, på vejen her hen gik jeg ind i *Damernes Paradis*, og da jeg så havde begået den dumhed, ville jeg ikke lade tasken blive nede i min vogn af frygt for at blive bestjålet."

Men da hun fik øje på Mouret, vedblev hun leende:

"Å, hr. Mouret, det var virkeligt ikke for at gøre reklame for Dem, for jeg havde ingen anelse om, at De var her. Det er nogle mageløse kniplinger, De har for øjeblikket."

Dette afvendte opmærksomheden fra viften, som den unge mand lagde på et lille bord. Alle damerne var frygtelig nysgerrige efter at se, hvad fru Marty havde købt. De kendte

godt hendes rasende ødselhed, hendes svaghed overfor enhver fristelse af den art; hun var hæderligheden selv og ude af stand til at give efter for en elskers bønner, men hun overgav sig øjeblikkelig overfor alt, hvad der hed pynt og stads. Hun var datter af en lille embedsmand og ruinerede nu sin mand, der var lærer ved latinskolen "Bonaparte", og han måtte give timer rundt omkring for at fordoble sin seks tusind francs store gage, så der kunne blive nok til at dække hans husholdnings stedse stigende udgifter med.

Fru Marty åbnede imidlertid ikke sin taske, men holdt den på skødet, mens hun talte om sin datter Valentine, der var fjorten år; denne datter skaffede hende en af hendes kæreste adspredelser, for hun klædte hende på som en modedukke med alt det nyeste og det eleganteste, hun kunne finde.

"De ved jo," forklarede hun, "at de unge piger i år bruger kniplinger på kjolerne, og da jeg så fik øje på en ganske yndig valenciennesknipling –"

Og hun bestemte sig omsider til at åbne sin taske. Damerne bøjede sig alle frem, da man midt i stilheden hørte, at der blev ringet på klokken.

"Det er min mand," hviskede fru Marty ganske forvirret, "han skulle komme og hente mig, når han kom fra skolen."

Hun havde hurtigt lukket tasken igen og med en instinktmæssig bevægelse ladet den forsvinde under sin stol. Alle damerne gav sig til at le. Så rødmede hun over sin ivrighed, tog tasken op på skødet igen og begyndte at forklare, at mændene aldrig kunne forstå noget og derfor heller ikke behøvede at vide alt.

"Hr. de Boves, hr. de Vallagnosc," meldte tjeneren.

Der blev stor forbavselse. Fru de Boves havde ikke ventet sin mand. Det var en smuk mand med overskæg og fipskæg, med den dadelfri militære holdning, som var meget yndet i Tuilerierne; han kyssede fru Desforges, som han havde kendt fra ung pige, på hånden. Så gik han til side for at hans ledsager, en høj, bleg fyr, med en synlig mangel på blod, kunne komme til at hilse på husets frue. Men næppe var samtalen begyndt igen, før der hørtes to udbrud:

"Hvad er det dig, Paul!"

"Ja, god dag, Octave."

Mouret og Vallagnosc trykkede hinandens hænder. Nu kom fru Desforges også forbavset til. De kendte hinanden? Ja de havde gået i skole sammen i Plassans, og de havde ikke før truffet hinanden hos hende.

Imidlertid gik de, stadig med hinanden i hånden, snakkende og spøgende ind i den lille dagligstue, da tjeneren bragte teen ind; det var et kinesisk testel på en sølvbakke, som han satte foran fru Desforges på et lille marmorbord.

Damerne kom nu nærmere der hen til, talte højere, og endeløse sætninger krydsede hinanden, mens hr. de Boves, som stod bag ved dem, af og til bøjede sig ned for med sit sædvanlige galanteri at sige et par smukke ord. Det store værelse, der var så hyggeligt og smukt møbleret, blev ligefrem oplivet af al denne passiaren og latter.

"At jeg skulle træffe min gamle ven Paul her!" gentog Mouret.

Han havde sat sig ved siden af Vallagnosc på en lille sofa. De var alene inde i den lille dagligstue, et meget koket boudoir med gule silkemøbler; som de sad der ude af hørevidde og kun kunne se damerne igennem den åbne dør, lo de lidt spottende,

mens de så på hinanden og strakte sig velbehageligt. Alle deres ungdomsminder blev kaldt til live, den gamle skole i Plassans med de to gårde, de fugtige læseværelser og spisesalen, hvor de så ofte fik klipfisk, og sovesalen, hvor hovedpuderne fløj fra seng til seng, så snart opsynsmanden snorkede. Paul, der var af en gammel parlamentarisk, lidt adelig familie, som imidlertid var blevet ruineret, var meget dygtig til at skrive stile, var altid nummer ét og blev altid fremhævet af lærerne, der spåede ham en stor fremtid, som et lysende eksempel for de andre. Octave var derimod en af de nederste i klassen, han sad og drev imellem de allerdovneste, men var glad og tilfreds og gav alle sine penge ud til fornøjelser. Til trods for deres forskellighed var de dog blevet uadskillelige venner lige til deres studentereksamen, som den ene havde taget med glans, mens den anden med nød og næppe bestod efter to gange at være faldet igennem. Så var de blevet skilt ad, og nu traf de atter hinanden efter ti års forløb, forandrede og ældede.

"Hør, sig mig en gang," sagde Mouret, "hvad er du?"

"Jeg er ingen ting."

Vallagnosc havde til trods for glæden over gensynet beholdt sit trætte, lidenskabsløse udseende; og da hans ven forbavset vedblev:

"Du må dog bestille noget. – Hvad tager du dig for?"

"Intet," svarede han.

Octave gav sig til at le. Intet, det var ikke nok. Til sidst lykkedes det ham dog at få Pauls historie ud af denne; det var den sædvanlige historie med unge mennesker uden formue, som tror at skylde deres fødsel at leve, som de har lyst til, som er lykkelige, når de ikke dør af sult, mens deres skuffer er fulde

af gode eksamensbeviser. Han havde studeret jura, fordi det nu en gang var skik og brug i hans familie; så var han faldet sin moder til byrde; hun var enke og havde allerede nok med sine to døtre. Omsider var han dog begyndt at skamme sig over dette, og idet han havde forladt de tre damer, som måtte leve så godt de kunne af resterne af deres formue, havde han selv fået en lille plads i indenrigsministeriet, hvor han holdt sig indelukket som en muldvarp i sit hul.

"Og hvad tjener du?" spurgte Mouret.

"Tre tusind francs."

"Men det er jo den rene elendighed! Stakkels gamle ven, det gør mig virkelig ondt for dig. Og du, der kunne mere end alle vi andre til sammen. Og de giver dig ikke mere end tre tusind francs efter at du har siddet indespærret der i fem år. Det er rigtignok ikke retfærdigt."

Han holdt op med at tale om den anden og gik over til at tale om sig selv:

"Nå, det skulle jeg dog ikke have haft noget af. – Du ved vel, hvad jeg er?"

"Ja," svarede Vallagnosc. "Jeg har hørt, at du var gået over til handelen. Du har det store hus på Place Gaillon, ikke sandt?"

"Jo, det er rigtigt nok. Jeg blev først kræmmerdreng, min ven."

Mouret havde løftet hovedet, og idet han slog sig på knæet, gentog han muntert uden at skamme sig over den håndtering, han tjente sin formue ved:

"Kræmmerdreng, min ven! Du kan nok huske, at jeg ikke brød mig synderlig om alt det vrøvl, skønt jeg i virkeligheden ikke var dummere end de andre. Da jeg havde taget min

eksamen, hvad jeg kun gjorde for min families fornøjelse, så kunne jeg lige så godt være blevet læge eller advokat som alle andre; men jeg havde en vis respekt for den slags håndteringer, som efter min mening hverken er til at leve eller dø af. Nå, så sprang jeg uden at betænke mig et øjeblik på hovedet ind i handelen."

Vallagnosc smilede lidt forlegent og sagde til sidst:

"Dit eksamensbevis kan da ikke hjælpe dig synderligt til at sælge tøj."

"Nej, naturligvis," sagde Mouret leende, "men jeg forlanger bare, at det ikke skal hindre mig i det. Du ved nok, at det altid er vanskeligt at blive fri for det, når man først har gjort den dumhed at få fat i det; de andre, der ikke har det, kommer meget hurtigere afsted."

Da han så, at hans ven lod til at være i dårligt humør, tog han hans hånd og sagde:

"Det er ikke min hensigt at bedrøve dig, men du må indrømme, at dine gode eksaminer ikke har kunnet tilfredsstille en eneste af dine fornødenheder. Ved du hvad, chefen for silkeafdelingen i min forretning tjener over tolv tusind francs i år! Det er en fyr med en meget ordentlig forstand, og som har holdt sig udelukkende til skrivning og regning; de almindelige kommiser får hos mig mellem tre og fire tusind francs, det er mere end du selv får, og deres opdragelse og undervisning har ikke kostet så meget som din, og de er ikke blevet sat ind i verden med det bestemte løfte, at den skal tilhøre dem. Naturligvis er det ikke det eneste i verden at tjene penge. Men når jeg skulle vælge mellem de stakkels djævle, der er nærved at revne af lærdom, og som alle søger

embeder, der er så små, at de ikke kan spise sig mæt, og så de praktiske fyre, der er væbnet til at udstå en dyst, og som kender deres håndtering fra grunden af, så ville jeg ikke tøve et øjeblik, men ubetinget sige, at de sidste er langt klogere end de første."

Han blev formelig veltalende. Hans stemme var livlig og varm. Henriette, som stod og skænkede te, havde et par gange vendt hovedet om imod ham. Da han så, at hun smilede til ham, og opdagede, at to andre damer også hørte efter, gentog han muntert sin første sætning:

"Ja, du kan tro mig på mit ord, gamle ven, at enhver kræmmerdreng har spiren i sig til at blive millionær."

Vallagnosc strakte sig dovent på sofaen. Han havde lukket øjnene, halvt af træthed og halvt af foragt, men der lå også en del affektation i denne hans nedarvede, medfødte slaphed.

"Å," sagde han, "det er ikke umagen værd at gøre sig så megen ulejlighed, livet er ikke så morsomt."

Og da Mouret, aldeles ude af sig selv af forbavselse, så på ham, vedblev han:

"Der sker ikke noget nyt, og derfor er det meget bedre at sidde med hænderne i skødet."

Så udtalte han sine pessimistiske anskuelser om tilværelsen og de mange skuffelser, man har her i livet. En gang havde han drømt om berømmelse i litteraturen, men udbyttet af hans samkvem med digtere havde kun været en høj grad af lede for alt i verden. Han kom bestandig tilbage til, at det var fuldkommen unyttigt at anstrenge sig, da livet var så kedeligt og tomt, og han endte med at tale om menneskenes dårskab. Fornøjelserne trætter en, ja der var ikke en gang nogen morskab ved at gøre, hvad der var galt.

"Morer du dig egentlig?" spurgte han til sidst.

Mouret, der næsten var målløs af ærgrelse over, hvad han hørte, svarede dog:

"Om jeg morer mig! Nå, så det er sådan fat med dig, min gamle ven! Ja, naturligvis morer jeg mig, selv når al ting styrter sammen, for så er jeg som jeg var gal efter at høre det styrte sammen over hovedet på mig. Jeg er meget lidenskabelig, jeg tager ikke livet roligt, og det er måske netop derfor, at det interesserer mig så meget."

Han kastede et blik ind i den anden stue og sænkede stemmen.

"Jeg tilstår, at der er kvinder, der har narret mig. Men ellers – når jeg først har fået fat på en, hvad fanden, så slår det ikke altid fejl, så tager jeg, hvad der tilkommer mig, det kan du stole på. Det er dog ikke kvinderne, jeg morer mig mest med – nej ser du, det gælder bare om at ville og at handle. Tænk dig, at du får en idé, at du slås for den, du banker den ind i hovedet på folk med hammerslag, og du ser den vokse og sejre, det er morsomt, kan du tro, og det er det, der morer mig, gamle dreng."

En uendelig glæde over at handle og virke og en uendelig fryd over tilværelsen hørtes i hans ord. Han passede fuldstændig til den tidsalder, hvori han levede. Man måtte virkelig være en underlig fyr og have en ussel hjerne for at kunne vægre sig ved at tage del i arbejdet i en så travl tid, når hele århundredet kastede sig over fremtiden. Og han gjorde nar af alle de fortvivlede, mismodige eller pessimistiske mennesker, alle disse moderne syge, der enten går omkring med grædende ansigt som digterne eller antager tvivlernes ironiske miner. Jo,

det var en både smuk, nyttig og klog rolle at gå omkring og gabe af kedsomhed ved at se andres møje og besvær.

"Det er min eneste fornøjelse at gabe over andre," sagde Vallagnosc og smilede på sin kolde måde.

"Å, kære Paul, du er bestandig den samme og kommer stadig med paradokser. Nå, men vi har da ikke truffet hinanden igen for at skændes. Enhver har jo heldigvis sine meninger. Men jeg vil gerne vise dig min maskine, når den er i gang, så skal du se, at den slet ikke er så tosset endda. Nå, fortæl mig nu noget om dig og din familie. Jeg håber, at din moder og dine søstre har det godt? Var der ikke tale om, at du skulle giftes for et halvt års tid siden?"

Vallagnosc gjorde en hurtig bevægelse for at få ham til at tie, og da han havde kastet et uroligt blik ind i den anden stue, vendte Mouret sig også om, så at han kunne se derind, og fik øje på frøken de Boves, som ufravendt så på dem.

Blanche var høj og svær og lignede sin moder, kun var hendes træk grove og allerede alt for massive. Paul svarede på et sagte fremført spørgsmål, at intet var afgjort endnu, og måske blev det slet ikke til noget. Han havde truffet den unge dame hos fru Desforges, hvor han kom meget forrige vinter, men hvor han nu kun kom sjældent, hvad der forklarede, at han og Octave ikke havde truffet hinanden før. Boves modtog ham også, og han holdt især meget af faderen, et gammelt verdensmenneske, som nu havde trukket sig tilbage til bestyrelsen af stutterierne. For resten havde de ingen formue. Fru de Boves havde ikke bragt sin mand anden medgift end sin junoniske skønhed, og familien levede derfor af en sidste næsten pantsat gård, hvortil heldigvis kom grevens ni tusind francs gage som

generalinspektør for stutterierne. Og de to damer, moderen og datteren, som havde det meget knebent med penge, da greven brugte en hel del til kærlighedshistorier rundt omkring, måtte undertiden selv lave om på deres kjoler.

"Nå, og så?" spurgte Mouret.

"Ja, der må naturligvis en gang gøres ende på det," sagde Vallagnosc med en træt bevægelse af øjenlågene. "Og så har vi noget at håbe på, nemlig en gammel tante."

Mouret betragtede nu uafbrudt grev de Boves, som sad muntert leende ved siden af fru Guibal, forekommende og oprømt. Mouret vendte sig om til sin ven og blinkede på en så betegnende måde med øjnene, at den anden svarede:

"Nej, hun ikke – i det mindste ikke endnu. Ulykken er, at hans bestilling fører ham rundt omkring i alle egne af Frankrig til de forskellige hestemarkeder, så at han på den måde altid har påskud til at forsvinde. For en måneds tid siden levede han, mens hans kone troede, at han var i Perpignan, i et lille hotel i en afsidesliggende del af Paris sammen med en spillelærerinde."

Efter et øjebliks tavshed bemærkede Vallagnosc, som nu også holdt øje med grevens galanteri overfor fru Guibal:

"Du har, min tro, ret – og efter hvad man siger, skal den gode dame slet ikke være videre knibsk. Å, der fortælles en meget morsom historie om hende og en officer. Men se dog, se, er han ikke komisk, sådan som han kan magnetisere hende med sit blik? Det er det gamle Frankrig, Octave. Jeg tilbeder nu den mand, og hvis jeg gifter mig med hans datter, så kan han sige, at det er for hans skyld."

Mouret lo og morede sig meget over denne udtalelse. Han udspurgte atter Vallagnosc, og da han hørte, at idéen til giftermålet mellem ham og Blanche var kommet fra fru Desforges, fandt han historien endnu bedre. Den gode Henriette havde som enke stor fornøjelse af at lave partier, og hun gjorde det endog så godt, at hun, når hun havde sørget for døtrene, kunne lade fædrene vælge veninder i hendes kreds, men det skete naturligvis alt sammen så nydeligt og så fint, at intet menneske kunne finde stof til skandale i det. Og Mouret, der som virksom mand netop derfor holdt af hende og var vant til at gøre sig rede for sin ømhed imod hende, glemte al beregning og følte et venskab for hende som for en kammerat.

Hun viste sig netop i dette øjeblik ved døren til den lille dagligstue, fulgt af en ældre herre på omtrent tresindstyve år, som ingen af de to venner havde set komme ind. Damernes stemmer blev af og til lidt skarpe og akkompagneredes af lyden af teskeerne, der stødte mod kopperne, og nu og da kunne man også, når der blev en pause i samtalen, høre, at en kop blev sat lidt vel hårdt ned på et eller andet lille marmorbord. En stråle fra den nedgående sol faldt skråt ind i værelset som en rød støvsky og ligesom tændte ild i betrækket på møblerne, mens den udenfor forgyldte kastanjetræernes svajende toppe.

"Denne vej, kære baron," sagde fru Desforges. "Jeg vil gerne forestille Dem hr. Octave Mouret, hvis højeste ønske det er at kunne få lejlighed til at bevidne Dem sin store beundring."

Og idet hun derpå vendte sig til Octave, tilføjede hun:

"Hr. baron Hartmann."

Et fint smil spillede om den gamle mands mund. Han var lille og kraftig bygget og havde et hoved som en elsasser, stort og

svært; hans brede ansigt var meget klogt, ja kløgten læstes selv i den mindste rynke ved hans mund og i den mindste bevægelse af hans øjne. I fjorten dage havde han gjort modstand mod Henriettes ønske med hensyn til denne sammenkomst; det var ikke fordi han var skinsyg, for som en klog mand havde han, uden at klage, taget imod sin faderlige rolle, men fordi det var den tredje ven, Henriette havde ladet ham lære at kende, og i længden var han dog bange for at blive lidt latterlig. Da han hilste på Octave, tydede hans smil noget på den rige beskytter, der, selv om han nok vil vise sig elskværdig, dog ikke vil gå ind på at lade sig holde for nar.

"Å, hr. baron," sagde Mouret med sin ægte provençalske begejstring, "Hypotekbankens sidste operation var så forbavsende. De ved ikke, hvor glad og stolt jeg er over at trykke Deres hånd."

"De er alt for elskværdig, hr. Mouret, alt for elskværdig," gentog baronen smilende.

Henriette betragtede dem begge med sine klare øjne, uden spor af forlegenhed. Hun blev stående hos dem, hævede sit smukke hoved og lod blikket vandre fra den ene til den anden. Og som hun stod der i sin kniplingskjole, der dækkede både hendes smukke hals og smalle håndled, så hun ud til at være glad over at se dem komme så godt ud af det med hinanden.

"Mine herrer," sagde hun endelig, "jeg vil lade Dem tale alene sammen."

Derpå vendte hun sig til Paul, som havde rejst sig, og sagde:

"Vil De drikke en kop the, hr. de Vallagnosc?"

"Tak, frue."

Derpå gik de begge ind i den anden stue.

Mouret indtog atter sin plads i sofaen, efter at baron Hartmann først havde sat sig. Så udbredte den unge mand sig atter i lovtaler over bankens operationer. Derpå begyndte han at tale om det, som han havde på hjerte; han talte om forlængelsen af Rue Reaumur, hvormed man, under navn af Rue du Dix-Décembre, ville begynde at bygge et nyt kvarter mellem Place de la Bourse og Rue de l'Opera. Fordelen derved var allerede blevet gjort indlysende for over halvandet år siden, der var allerede nedsat en kommission, som skulle vedtage, hvad der skulle gøres, hele kvarteret var begejstret for denne uhyre gennemskæring, det længtes efter at arbejdet skulle sættes i gang, og interesserede sig også for de dødsdømte huse. I omtrent tre år havde Mouret ventet på disse arbejder, først i forudfølelsen af det vigtige opsving for forretningen, det ville give, og senere med ønsket om udvidelse; men han turde ikke tilstå højt, at hans drømme gik så vidt. Da Rue du Dix-Décembre skulle gennemskære Rue de Choiseul og Rue de la Michodière, så han *Damernes Paradis* tilrive sig hele den plads, der var omgivet af disse gader og Rue Neuve-Saint-Augustin; han så allerede i ånden sin forretnings facade som et slot beherske hele den erobrede by. Og derfor havde han næret et varmt ønske om at lære baron Hartmann at kende, så snart han havde hørt, at Hypotekbanken ved en overenskomst med kommunalbestyrelsen havde påtaget sig at bane vejen og få hele gaden i stand, når banken så fik ejendomsret over den tilstødende grund.

"Nej virkelig!" sagde Mouret og forsøgte at sætte et naivt ansigt op. "De leverer dem gaden fiks og færdig med kloaker,

fortove og gaslygter. Og så er den tilstødende grund nok til at holde Dem skadesløs? Det var da mærkeligt."

Så kom han til det kildne punkt. Han havde vidst, at Hypotekbanken i al hemmelighed lod opkøbe huse på den plads, hvor *Damernes Paradis* lå, og det ikke alene huse, der skulle rives ned, men også andre, der skulle blive stående. Og han sporede deri planen til en eller anden større fremtidig forretning, han var urolig ved disse spekulationer, som han nu overdrev lidt, frygtelig bange ved tanken om en skønne dag at støde mod et mægtigt selskab, som ejede alle husene, og som sikkert ikke ville give slip på dem. Det var netop denne angst, som havde bestemt ham til at se at finde et tilknytningspunkt mellem sig og baronen, og dette tilknytningspunkt blev en elskværdig kvinde, hvad der jo var så naturligt for to kavalerer. Han kunne selvfølgelig være gået op til baronen på dennes kontor for i ro at tale med ham om den store forretning, han ville foreslå ham, men han følte sig stærkere, mere hjemme hos Henriette, deres fælles elskerinde, som da stadig kunne være rede til med sit smil at forlige dem, og dette smil forekom ham som et heldigt varsel.

"Har De ikke købt hotel Duvillard, den gamle bygning, der støder op til mig?" spurgte han pludselig.

Baronen betænkte sig lidt og sagde derpå nej. Mouret så vist på ham og brast så i latter. Fra det øjeblik spillede han en rolle som en skikkelig ung mand med hjertet på læberne og ligefrem og ærlig i forretningssager.

"Hør en gang, hr. baron, da jeg nu har haft den uventede ære at træffe Dem, så må jeg også skrifte. – Å, jeg forlanger ikke at få Deres hemmeligheder at vide, men jeg vil betro Dem mine,

og jeg tror ikke, at jeg kan lægge dem i bedre hænder. Desuden trænger jeg til Deres råd, og jeg har længe ønsket, men ikke turdet gå op til Dem."

Han skriftede virkelig også, han fortalte alt fra begyndelsen af, han skjulte ikke en gang den finansielle krise, han måtte gennemgå midt i sin triumf. Alt passerede revy – den stadige udvidelse af forretningen, den stadig voksende fortjeneste, de summer, som kommiserne havde sat ind i forretningen, og hvorledes denne ved hvert nyt udsalg satte sin tilværelse på spil, idet hele kapitalen blev sat på et kort. Det var dog ikke penge, han forlangte, for han havde en fanatisk tro på sine kunder. Hans ærgerrighed voksede, han foreslog baronen et forbund, ved hvilket Hypotekbankens bidrag skulle være det uhyre slot, som han allerede så i ånden, mens han på sin side skulle give sin opfindsomhed og den allerede skabte handel. Intet forekom ham lettere at udføre.

"Hvad vil De gøre med alle Deres grunde og alle Deres ejendomme?" sagde han ivrigt. "De må sikkert have en idé. Men jeg er ganske overbevist om, at Deres idé ikke er nær så god som min. Tænk på det. Vi bygger på denne grund et stort forretningslokale, vi river husene ned eller bygger om på dem, og vi åbner det største magasin i Paris, en fuldstændig basar, som vil bringe os millioner."

Og så undslap der ham et udbrud, der kom fra hjertet:

"Å, hvis jeg blot kunne undvære Dem! – Men De har al ting på hånden nu. Og desuden får jeg aldrig de nødvendige forskud. Vi må se at komme overens, det ville ellers være skade."

"Hvor De bliver ivrig, kære," sagde baron Hartmann. "Hvilken rig fantasi!"

Han rystede på hovedet og vedblev at smile, aldeles bestemt på ikke gengælde fortrolighed med fortrolighed. Hypotekbankens plan var at skabe en konkurrent til Grand-Hotel i Rue du Dix-Décembre, det skulle være et pragtfuldt etablissement, hvis gode beliggenhed midt i byen kunne trække fremmede til sig. Da hotellet kun skulle optage en del af grundene, havde baronen alligevel godt kunnet gå ind på Mourets idé og givet ham resten af husene på pladsen. Men han havde allerede sat penge i to af Henriettes venners foretagender, og han begyndte at blive lidt træt og ked af at optræde som elskværdig beskytter. Og til trods for sin lidenskab for virksomhed, som fik ham til at åbne sin pung for alle unge mennesker med forstand og mod, så forbavsede Mourets geniale handelsidéer ham mere end de tiltalte ham. Var dette kæmpemæssige magasin ikke et fantastisk og uforsigtigt forsøg? Kunne man ikke udsætte sig for en sammenstyrten af det hele ved at ville udvide en manufakturforretning således ud over alle grænser? Han troede i alt fald ikke på det og sagde derfor nej.

"Idéen kan naturligvis lyde meget tiltalende," sagde han, "men den er lovlig idealistisk. Hvorfra vil De skaffe kunder til at fylde det uhyre magasin?"

Mouret betragtede ham et øjeblik stum af forbavselse over hans afslag. Var det muligt? En så skarpsindig mand, som forstod at opsnuse penge langt borte fra! Og pludselig gjorde han en stor, veltalende bevægelse, pegede på damerne i den anden stue og udbrød:

"Der er jo kunderne."

Solen var begyndt at blegne, den røde støvsky var ligeledes blevet bleg, men lå dog stadig hen over møblernes silkebetræk. Det var som om kredsen inde i den store stue i det nære tusmørke var rykket nærmere sammen, og blevet mere fortrolig. Mens hr. de Boves og Paul de Vallagnosc stod ved et vindue, talte sammen og så ud over havens træer, sad damerne i en tæt kreds midt i værelset; fra kredsen hørtes latter, ord blev hviskede, spørgsmål udslyngede og ivrige svar sendt tilbage, men den mest underholdende genstand for samtalen var dog stadig pynt og stads. De talte med lidenskab om toiletter, og fru de Boves fortalte om en baldragt.

"Først et gennembrudt silkestof og derpå garneringer af gamle alençonkniplinger, tredive centimeter brede –"

"Å, er det muligt," udbrød fru Marty, "at der virkelig gives så lykkelige kvinder!"

Baron Hartmann, som havde fulgt Mourets håndbevægelse, betragtede damerne gennem den åbentstående dør. Og han hørte på dem med det ene øre, mens den unge mand, der var opflammet af ønsket om at besejre baronen, gav sig mere og mere hen og forklarede ham mekanismen ved handelen i sin forretning. Denne handel var nu grundet på den stadige og hurtige fornyelse af kapitalen, som det gjaldt om at lade gå over i varer så ofte som muligt i samme år. Som for eksempel i år havde hans kapital kun været fem hundrede tusind francs, men var nu blevet fire gange så stor og havde således frembragt to millioner i omsætning. Og det var dog næsten ingen ting endnu, senere mente han, at han kunne gøre kapitalen femten til tyve gange større, i alt fald i nogle afdelinger.

"De forstår jo, hr. baron, at hele mekanismen ligger i dette; det er meget ligetil, når man først har fundet det. Vi behøver ingen meget stor kapital. Vor eneste opgave er så hurtigt som muligt at blive af med vore varer for at erstatte dem med nye, hvad der fordobler kapitalen mange gange. På denne måde behøver vi kun en meget lille fortjeneste; da vore almindelige omkostninger løber op til det uhyre tal af seksten procent, og vi kun tjener omtrent tyve procent på varerne, så er det dog en fortjeneste af fire procent i det mindste, og det kan blive til millioner, når man handler med betydelige masser og stadig fornyer varerne. De er jo med, ikke sandt? Intet kan jo være mere tydeligt."

Baronen rystede atter på hovedet. Han, som var gået ind på de dristigste kombinationer, og hvis dumdristighed, den gang man begyndte at belyse med gas, man endnu talte om, var her ængstelig og vankelmodig.

"Jeg forstår det nok," svarede han. "De sælger billigt for at kunne sælge meget, og De sælger meget for at sælge billigt. De må altså sælge, og derfor kommer jeg tilbage til mit spørgsmål: til hvem vil De sælge? Hvorledes venter De at kunne vedligeholde en så uhyre omsætning?"

Der hørtes et udbrud inde fra damerne, hvilket forhindrede Mouret i at give en forklaring. Det var fru Guibal, der syntes bedre om alençonkniplinger på forbredden af kjolen.

"Men kæreste veninde," sagde fru de Boves, "forbredden var jo også helt besat. Jeg har aldrig set noget så rigt."

"Jeg får en idé," udbrød fru Desforges, "jeg har flere stumper alençonkniplinger liggende, så kan jeg købe så meget til hjælp, at der kan blive til en hel besætning."

Og derpå sænkedes stemmerne atter, så de blev til en sagte hvisken. Af og til hørtes et tal, det var som om alle damerne i ånden gjorde store indkøb og øste penge ud med begge hænder.

Da Mouret atter kunne komme til orde, sagde han:

"Man kan sælge, hvad man vil, når man bare forstår at sælge; deri ligger jo netop vor styrke."

Han udbredte sig nu med sydlandsk lune i glødende ord og sætninger, der vrimlede af billeder, som skulle illustrere det opsving, handelen havde taget. For det første var der en magt i den store ophobning af varer på ét punkt, idet de så alle støttede hinanden; aldrig nogen stilstand, bestandig nyt, det nyeste af alt; og fra disk til disk, fra afdeling til afdeling gik kunden videre, købte tøj her, garn hist, et sted en kåbe, blev så forundret over at se en ny artikel og gav, efter at have købt det nyttige og nødvendige, efter for lysten til at købe ting, der udelukkende var smukke og unødvendige. Derpå roste han meget, at man var begyndt at mærke varerne med almindelige tal, så at enhver kunne se prisen. Den store omvæltning i handelen tilskrev han væsentligt denne idé. Når småhandelen mere og mere svandt ind, var det fordi den ikke kunne tage kampen op med de lave priser, som var blevet indført, fordi alle og enhver kunne se dem. Nu fandt konkurrencen sted lige for folks øjne, alle magasinerne satte priserne ned og nøjedes med den mindst mulige fortjeneste; der kunne ikke ske noget snyderi, der kunne ikke tjenes en formue på et stof ved at tage dobbelt så meget for det, som det var værd; nej, der skulle tjenes ved alle varer, visse procent på hver slags, og alt skulle gøres så åbent og ærligt som vel muligt, deraf afhang den store omsætning. Var det ikke en forbavsende opfindelse? Den skulle

vende op og ned på al ting på markedet, omskabe hele Paris, for den var skabt af kvindens kød og blod.

"Og jeg har kvinderne og skal nok sørge for resten!" sagde han med en vis brutal åbenhjertighed, der uforvarende kom ham på læberne.

Baron Hartmann syntes at blive aldeles bestyrtet over dette udbrud. Hans smil tabte sin ironi; han betragtede den unge mand og blev lidt efter lidt besejret af hans tillid og begyndte at føle en vis kærlighed til ham.

"Tys," hviskede han faderligt, "de kan høre, hvad De siger."

Men damerne talte alle i munden på hinanden og var så ivrige, at den ene ikke længere hørte, hvad den anden sagde. Fru de Boves beskrev nu et andet baltoilette: en overkjole af lilla silketøj, besat med kniplingssløjfer, livet meget nedringet og besat med kniplingssløjfer på skuldrene.

"Jeg har i sinde," sagde hun, "at lade mig lave et lignende liv af atlask."

"Nej, jeg synes langt bedre om fløjl," sagde fru de Bourdelais.

Fru Marty spurgte:

"Hvad kostede silketøjet?"

Så flød stemmerne igen sammen. Fru Guibal, Henriette, ja selv Blanche købte, komponerede dragter og overbød hinanden. Det var en samlen stoffer, en plyndring af alle magasiner, en attrå efter luksus som fik sit udslag i drømte toiletter, en længsel efter at pynte sig, så at de kun levede for dette, så det var deres eneste tanke.

Mouret havde kastet et blik ind i dagligstuen. Så bøjede han sig ned mod baronen og hviskede ham nogle ord i øret, som om det havde været fortrolige meddelelser af en helt anden art,

men det var kun slutningen på forklaringen om mekanismen i den store, moderne handel. Aller øverst, oven over de kendsgerninger, han allerede havde nævnt, kom udbytningen af kvinderne. Alt stilede hen mod dette ene; den stadig fornyede kapital, systemet med de store masser af varer, de billige priser, som trækker, og den vedføjede tydelige pris, som beroliger. Det var kvinden, som magasinerne sloges om, som de forsøgte at få i fælden efter at have bedåret hende ved deres udstillinger. De havde vakt nye ønsker og lyster hos hende, de var en umådelig fristelse, for hvilken hun i følge skæbnens bestemmelse bukkede under, idet hun først gav efter for de små lyster og købte sparsommeligt, så blev besejret af forfængelighed og til sidst helt ødelagt. Ved at gøre salget så meget større og al luksus så meget billigere, blev de skyld i megen ødselhed og arbejdede med al kraft på at tilintetgøre al sparsommelighed. Og var kvinden hos dem dronning, og blev hun tilbedt, smigret og føjet i alle sine luner, omgivet med forekommenhed, så herskede hun også som en forelsket dronning, hvis undersåtter handler, mens hun må betale hvert af sine luner med en dråbe af sit blod. Under sit besnærende galanteris maske lagde Mouret en råhed for dagen som en Shylock, der sælger menneskekød i pundevis; han rejste et tempel for kvinden, omgav hende med et utal af kommiser, skabte en ny gudsdyrkelse, der var helliget hende; han tænkte på hende, søgte uophørligt at opfinde ny og større fristelser; og bag hendes ryg, når han først havde tømt hendes lommer og ødelagt hendes nerver, var han fuld af foragt for hende som en mand, som en elskerinde havde været tåbelig nok til at hengive sig til.

"Når man først har kvinderne," sagde Mouret sagte til baronen og lo dristigt, "så kan man sælge den hele verden."

Nu begyndte baronen at forstå ham. Nogle ord var nok, resten kunne han gætte sig til; denne spekuleren i kvindens svaghed satte formelig liv i ham. Han blinkede med øjnene til tegn på, at han var med, og han betragtede til sidst opfinderen af denne maskine til udbytten af kvindens pyntesyge med dyb beundring. Men han sagde det samme som Bourdoncle, noget, som hans store erfaring indgav ham.

"De ved vel, at De vil hævne sig."

Men Mouret trak på skuldrene med knusende foragt. De tilhørte jo alle ham, var hans ejendom, mens han var sin egen herre. Når han havde moret sig med dem og fået penge ud af dem, ville han kaste dem alle hen i en krog, hvor den, der havde lyst, kunne samle dem op. Han udtalte en foragt for kvinden, hvori både sydboen og spekulanten røbede sig.

"Nå kære baron," sagde han endelig, "vil De være med mig? Synes De om min idé?"

Baronen, som halvvejs var overvundet, ville ikke forpligte sig til noget endnu. Hans begejstring var endnu blandet med tvivl. Han ville svare på en undvigende måde, da en kalden inde fra damerne sparede ham for denne ubehagelighed. Leende stemmer kaldte på ham:

"Hr. Mouret! Hr. Mouret!"

Og da han, der var ked af at blive afbrudt, lod som om han ikke hørte det, kom fru de Boves, som allerede havde rejst sig for lidt siden, helt hen til døren til den lille stue og sagde:

"Der bliver kaldt på Dem, hr. Mouret; det er rigtignok ikke synderlig galant af Dem at sætte Dem hen i en krog og tale om

forretninger."

De rejste sig begge og gik ind i den store dagligstue.

"Jeg er ganske til Deres tjeneste, mine damer," sagde han, idet han smilende trådte ind i stuen.

Et triumferende udråb modtog ham. Han måtte hen til damerne, for de havde gjort plads til ham. Solen var lige gået ned bag havens træer, dagen hældede, og en svag skygge lagde sig lidt efter lidt over hele det store værelse. Det var blevet tusmørke, denne rolige søvndyssende time, hvor lyset fra lygterne, der bliver tændt, kæmper med det svage dagslys og giver de parisiske værelser en egen ynde. Hr. de Boves og hr. de Vallagnosc stod endnu og talte sammen foran det ene vindue og kastede en lang mørk skygge hen ad gulvtæppet. Ved det andet vindue stod hr. Marty, som sagte og beskedent var kommet ind for lidt siden; han stod ubevægelig i det forsvindende lysskær, som skarpt fremhævede hans skikkelse i den noget for snævre frakke, og hans ansigt, der var blegt og udtæret ved hans anstrengende lærervirksomhed; damernes samtale om alle mulige forskellige dragter var nærved at gøre ham fuldstændig forstyrret i hovedet.

"Er udsalget, som tidligere fastsat, på mandag, hr. Mouret?" spurgte fru Marty.

"Ja, frue," svarede Mouret i den blide tone, som han altid antog, når han talte med damer.

Så tog Henriette ordet.

"De ved vel, at vi alle kommer derhen – man siger jo, at De forbereder sande vidundere."

"Vidundere," gentog han i en beskeden tone, "jeg prøver kun på at gøre mig værdig til Deres bifald."

De bestormede ham nu med spørgsmål; fru Bourdelais, fru Guibal og Blanche ville have noget at vide.

"De må fortælle os noget nærmere om det," sagde fru de Boves indtrængende. "Vi er jo nær ved at dø af utålmodighed."

De omringede ham alle, da Henriette opdagede, at han ikke havde drukket te. Det var jo skrækkeligt; fire af damerne rejste sig derfor for at byde ham te, men så skulle han også svare på deres spørgsmål. Henriette skænkede teen, fru Marty holdt koppen, fru de Boves og fru Bourdelais stredes om den ære at komme sukker i den. Da han havde afslået at sætte sig ned, men begyndte stående midt imellem dem at drikke sin te, rykkede de tæt sammen om ham og indesluttede ham i en snæver kreds af kjoler. Med løftet hoved og strålende øjne stod han og smilede til dem alle.

"Fortæl os om Deres nye silketøj, Deres Paris-Bonheur, som alle aviserne taler om?" sagde fru Marty utålmodigt.

"Ja," svarede han, "det er en usædvanlig god vare, det er kraftigt og blødt. Ja, De skal få det at se, mine damer. Og De kan kun få det hos os, for vi har købt eneretten til det."

"Er det muligt! Smukt silketøj til fem francs og tres centimer!" sagde fru Bourdelais begejstret. "Det er jo næsten utroligt."

Og samtalen fortsattes lidenskabeligt om denne vidunderlige silke.

I det sidste kvarters tid havde fru Marty, som var blevet meget opildnet af samtalen, febrilsk siddet og vendt og drejet sin røde taske på skødet. Hun havde endnu ikke fået fremvist, hvad hun havde købt, og hun brændte af længsel efter at gøre

det. Pludselig glemte hun sin mand, åbnede tasken og fremtrak nogle meter smalle kniplinger, der var viklet om et stykke pap.

"Det er den Valenciennes, jeg talte om til min datter," sagde hun. "Den er tre centimeter bred; er den ikke smuk? Og til en francs og halvfems centimer."

Kniplingen gik fra hånd til hånd. Alle damerne var aldeles forbavsede over dens billighed. Mouret forsikrede, at han solgte disse små besætninger til fabrikspris. Imidlertid havde fru Marty lukket sin taske ligesom for at skjule ting, som man ikke viser frem. Men overfor den lykke, som valencienneskniplingen gjorde, kunne hun ikke modstå lysten til også at vise et lommetørklæde.

"Så købte jeg dette lommetørklæde, det er brysselervarer, – å, det er rasende billigt. Jeg har ikke givet mere end tyve francs for det."

Og fra det øjeblik var tasken uudtømmelig. Hun rødmede som en kvinde, der klæder sig af, men det bredte en vis ynde over hende, og i al sin forlegenhed vedblev hun at hale nye ting frem. Det var et tørklæde af spanske kniplinger, der havde kostet tredive francs; hun ville egentlig ikke have haft det, men det unge menneske, der ekspederede hende, havde svoret på, at det var det sidste, og at de herefter ville lægge på prisen. Så var der også et slør af chantillykniplinger; det var jo nok lidt dyrt, halvtreds francs; hvis hun ikke selv ville gå med det, ville hun lave noget af det til sin datter.

"Å, jeg elsker kniplinger," sagde hun og lo nervøst. "Når jeg først begynder, kunne jeg gerne købe en hel butik."

"Og hvad er dette?" spurgte fru de Boves, idet hun undersøgte et nyt stykke knipling.

"Det," svarede fru Marty, "er et mellemværk. Der er seks og tyve meter til en francs meteren."

"Men," sagde fru Bourdelais forbavset, "hvad vil De dog med det?"

"Jeg ved det såmænd ikke," svarede hun, "men det var sådan et morsomt mønster."

Hun så op og opdagede, at hendes mand stod aldeles forfærdet lige foran hende. Han var blevet endnu mere bleg, og hele hans ansigt udtrykte den angst og sorg, den stakkels mand følte ved at være vidne til ødelæggelsen af de penge, som han måtte slide så hårdt for at tjene. Hver ny knipling var for ham en ny pinsel, bitre dage tilbragt med at give timer fra morgen til aften, med at rende rundt i hele Paris, og så den stadige nagende følelse ved at tænke på det dårlige hjem, han havde. Ved synet af hans forfærdelse ville fru Marty gemme lommetørklædet, sløret, tørklædet, kort sagt det alt sammen, idet hun lo tvungent og sagde:

"Jeg får virkelig skænd af min mand, – jeg forsikrer dig min ven, at jeg har været meget fornuftig, for der var også en bred knipling til fem hundrede francs, å, hvor var den dejlig."

"Hvorfor købte De den ikke?" sagde fru Guibal roligt. "Hr. Marty er jo den galanteste ægtemand."

Hr. Marty måtte bukke, idet han erklærede, at hans kone kunne gøre, hvad hun ville. Men ved tanken om den fare, den brede knipling truede ham med, løb det ham koldt ned ad ryggen, og da Mouret sagde, at de store magasiner bidrog til at forøge velværet i de lavere stillede borgerlige hjem, sendte Marty ham et skrækkeligt blik, hvori der glimtede et dybt had,

som hos en så tilbageholdende mand aldrig ville komme til udbrud.

Damerne sad endnu og holdt på kniplingerne; de formelig berusede sig i dem.

"Hr. Mouret! Hr. Mouret!" lød det fra alle kanter, fra den ene svagere, fra den anden højere, efterfulgt af en munter latter, der klang ejendommeligt i det nu helt tætte mørke i stuen.

Fru Marty lagde atter kniplingerne ned i sin taske; fru de Boves sad og spiste en kage, mens Henriette, der havde rejst sig op, stod i en vinduesfordybning og talte halvt sagte med baronen.

"Mouret er ganske mageløs," sagde baronen.

"Ja, ikke sandt," udbrød hun, så hun ufrivilligt lagde sin forelskelse for dagen.

Han smilede og betragtede hende med faderlig overbærenhed. Det var første gang, han mærkede, at hun var overvundet, og da han var hævet over at lide derved, følte han kun medlidenhed med hende, fordi hun var faldet i hænderne på denne unge fyr, som kunne være så kærlig, men som dog var fuldstændig kold. Derfor troede han at burde forberede hende lidt og hviskede i en halvt spøgende tone:

"Tag Dem i agt, kære, han vil sluge dem alle."

Skinsygen glimtede i dette øjeblik i Henriettes smukke øjne. Hun forstod sikkert, at Mouret kun havde benyttet sig af hende for at kunne nærme sig baronen. Og hun lovede sig selv, at hun skulle gøre ham gal af kærlighed til sig.

"Å," svarede hun i en påtaget spøgende tone, "det er dog altid lammet, der til sidst spiser ulven."

Baronen morede sig meget over det, hun sagde, og opmuntrede hende med et nik. Måske var hun den kvinde, der skulle hævne de andre.

Da Mouret, efter at have mindet Vallagnosc om, at han ville vise ham sin maskine, når den var i gang, var gået hen til baronen for at sige farvel, holdt baronen ham tilbage i vinduesfordybningen. Han gav omsider efter for fristelsen; han havde fået tillid til Mouret ved at se ham midt imellem damerne. De talte et øjeblik sagte sammen. Derpå sagde baronen:

"Nu vel, jeg vil undersøge Deres forslag. Jeg går ind på det, hvis Deres udsalg på mandag får den betydning, som De siger."

De trykkede hinanden i hånden og Mouret gik henrykt til sin forretning, for middagsmaden smagte ham ikke, når han ikke først havde kastet et blik på, hvad der var kommet ind i løbet af dagen i *Damernes Paradis*.

4

Den omtalte mandag, den tiende oktober, brød solen omsider sejrende igennem de tunge grå, regnfulde skyer, som i den sidste uge havde formørket Paris. Den blå himmel var så klar og strålende som på en forårsdag.

Damernes Paradis havde også lige fra klokken otte frydet sig over det smukke solskin, der spåede godt for det store udsalg af vinterartikler. Store faner flagrede over døren, forskellige uldne stoffer svajede over døren frem og til tilbage i den friske morgenluft og gav Place Gaillon et meget festligt udseende; de spejlblanke vinduer, der vendte ud til de to gader, fremviste deres pragtfulde udstillinger. Det var en overvældende samling af farver; de smukkeste lå lige ud til gaden, for at enhver kunne gå hen og fryde sine øjne ved synet af dem.

Bag ved stofferne, som skjulte selve magasinet for folk fra gaden, stod man under våben og ventede kampberedt på kunderne. De bonede gulve skinnede og diskene var fulde af varer. Folk på gaden, der havde travlt, kunne dog ikke lade være med at sende forbavsede blikke til vinduerne og sagtne deres gang. I Rue Neuve-Saint-Augustin og på Place Gaillon, hvor vognene skulle holde, var der nu klokken ni kun to drosker. Kun selve kvarterets beboere, især de små købmænd, der var aldeles overvældede over udfoldelsen af en sådan pragt, dannede grupper på fortovet eller stod i deres døre og stak næsen i vejret, idet de gjorde allehånde bitre bemærkninger. Hvad der især ærgrede dem, var en af de fire vogne, som Mouret lod køre rundt i Paris, og som nu holdt udenfor afsendelsesafdelingen i

Rue de la Michodière; det var vogne, hvis grundfarve var grøn med røde og gule figurer, og hvis sider, der var stærkt lakerede, i solen skinnede som guld og purpur. Den vogn, som holdt der, var frisk malet, og den bar husets navn på alle fire sider og oven over navnet var der endnu et skilt, hvorpå der stod, at magasinet solgte ud; så snart alle de pakker, der var blevet liggende fra den foregående dag, var læsset på vognen, kørte den bort, så hurtigt som den smukke hest kunne trave. Baudu, som stod bleg i døren til sin butik, så den rulle ned ad gaden, og den fortsatte så sin runde igennem hele Paris og fremviste som i en stråleglorie det af så mange hadede navn: *Damernes Paradis*.

Imidlertid kom dog enkelte vogne og holdt udenfor. Hver gang en kunne kom ind, opstod der stor bevægelse imellem magasinets drenge, som i deres nye uniformer stod opstillet ved døren; dragten bestod af lysgrøn frakke og benklæder og rød- og gulstribet vest. Inspektør Jouve, den forhenværende soldat, stod i sort frakke og hvidt halstørklæde med sin orden på brystet som bevis for sin hæderlighed, og modtog damerne med en høflig gravitetisk mine, idet han bøjede sig over imod dem for at anvise dem de forskellige afdelinger. Så forsvandt de i forhallen, der var blevet forvandlet til en orientalsk sal.

Lige fra folk kom ind ad døren, begyndte de at undre sig og beundre. De gode indfald skyldtes naturligvis Mouret. Han havde fornylig i Levanten på udmærkede betingelser købt en samling gammeldags tæpper af den slags, som man ellers kun kunne købe hos antikvitetshandlerne og så endda meget dyrt; og han ville nu bringe mange af dem på markedet og sælge dem for omtrent det samme, som de kostede ham selv, fordi han ville bruge dem til at trække folk med smag og kunstsans til

magasinet. Allerede midt ude på Place Gaillon kunne man se denne orientalske udstilling, der kun bestod af tæpper og portierer, der var hængt op efter Mourets anvisning.

Det var, som om et lille stykke af Orienten var flyttet ind i dette parisermagasin og havde fyldt det med den stærke lugt, som de gamle tæpper plejer at beholde fra det land, hvor der er så dejligt solskin og så meget utøj.

Klokken var otte om morgenen, da Denise, som netop skulle gøre sin indtrædelse i magasinet den mandag, var kommet ind ad døren; hun blev stående aldeles betagen af denne haremsdekoration og kunne hverken finde ud eller ind i al den megen pragt. Da en af drengene havde ført hende op på kvisten og overgivet hende til madam Cabin, der havde overopsynet med værelserne og skulle sørge for rengøringen, anviste denne hende nr. 7, hvor hendes kuffert allerede var blevet bragt ind. Det var et smalt lille kvistkammer, der havde et eneste lille bitte vindue ud til taget og det var møbleret med en lille seng, et nøddetræsskab, et toiletbord og to stole. Tyve sådanne værelser lå på begge sider af en lang gulmalet gang ligesom i et kloster; og af de fem og tredive damer i magasinet, boede de tyve, som ikke havde familie i Paris, der, mens de femten andre logerede ude omkring hos foregivne tanter eller kusiner. Denise afførte sig straks sin tynde, uldne kjole, der var slidt af at blive børstet og stoppet på ærmerne; det var den eneste kjole, hun havde haft med fra Valognes. Så iførte hun sig den almindelige uniform, den sorte silkekjole; den var lavet i stand til hende og lå på hendes seng. Den var dog alt for stor til hende og især alt for vid over skuldrene. Men hun skyndte sig så meget med at klæde sig på, at hun slet ikke lagde mærke til den slags småting. Hun

havde aldrig før haft en silkekjole på. Da hun gik ned ad trappen, pyntet og utilpas, så hun hvor kjolen skinnede og skammede sig næsten over at høre stoffet rasle.

Da hun trådte ind i sin afdeling, var der et skænderi i gang. Hun hørte Claire sige i en skarp tone:

"Fru Aurélie, jeg kom før hende."

"Det er ikke sandt," svarede Marguerite. "Hun skubbede mig til side ved døren, men jeg havde allerede foden indenfor."

Det drejede sig om indskrivningen på en tavle, hvorpå der blev ført regnskab med deres tur til at sælge. Ekspeditricerne skrev deres navn på tavlen efterhånden som de kom, og hver gang en af dem havde haft en kunde, skrev hun sit navn nedenfor på tavlen. Fru Aurélie gav til sidst Marguerite ret.

"Altid uretfærdig," hviskede Claire rasende.

Men Denises indtræden forligede atter de to damer. De så på hende og smilede. Hvor kunne nogen klæde sig så rædsomt på! Den unge pige gik forlegent hen og skrev sit navn på tavlen, hvor hun naturligvis var den sidste. Imidlertid undersøgte fru Aurélie hendes ydre og satte et lidt misfornøjet ansigt op.

"Men kære, der er jo plads til to mennesker til i Deres kjole. Den må gøres meget snævrere. Og så forstår De ikke at klæde Dem på. Kom, så skal jeg ordne Deres tøj lidt."

Og hun førte hende hen til et af de høje spejle, som sad imellem hvert skab, hvor kåberne hang. Det store værelse var møbleret med røde plysses stole og lignede en dagligstue i et hotel. Damerne, der var klædt i deres reglementerede sorte silkekjoler, forhøjede ligheden, mens de gik frem og tilbage for at vise deres yndigheder uden nogen sinde at sætte sig på de tolv stole, som stod opstillet til kunderne. De havde alle imellem

to knaphuller i deres liv en stor blyant, der så ud som om det var stukket ind i brystet, og op af deres lomme tittede et hjørne af deres kvitteringsbog. Nogle gik også med smykker, brocher, ringe og kæder; men den luksus, de satte mest pris på, var frisuren; når de ikke selv havde hår nok, forøgede de det med nogle falske fletninger eller bukler.

"Træk Deres bælte lidt længere ned," sagde fru Aurélie. "Så, nu har De i det mindste ingen pukkel i ryggen. – og hvordan har De kunnet mishandle Deres hår således, det kunne virkelig være så smukt."

Det lyse hår, som nåede hende lige til hælene, når det var udslået, var virkelig også hendes eneste skønhed; og når hun friserede sig, generede det hende således, at hun skyndte sig at sno det op i en stor knude, som blev holdt sammen af en svær hornkam. Claire, der ikke syntes rigtig om, at den anden havde sådan et dejligt hår, lod som om hun lo af den kejtede måde, det var sat på i al dets ville ynde. Med et tegn kaldte hun på en ekspeditrice i linnedafdelingen; det var en pige med et temmelig bredt, men godmodigt ansigt. De to afdelinger, der stødte lige op til hinanden, levede i et stadigt fjendskab, men damerne forenede sig en gang imellem for at gøre nar af folk.

"Frøken Pauline, se en gang på den manke," sagde Claire, mens Marguerite, der lod som om hun var nær ved at kvæles af latter, puffede til hende.

Pauline var imidlertid ikke oplagt til at spøge. Hun stod lidt og så på Denise, og tænkte på, hvad hun selv havde lidt de første måneder, hun var i magasinet.

Omsider sagde hun: "Ja, hvad er der med den? Det er de færreste, der har sådan en manke."

Derpå gik hun atter ind i sin afdeling og lod de to damer stå lidt flove tilbage. Denise, som havde hørt, hvad der blev sagt, fulgte hende med øjnene og sendte hende et taknemmeligt blik, mens fru Aurélie gav hende en kvitteringsbog med hendes navn på, idet hun sagde:

"Nå, i morgen kan De nok klæde Dem lidt bedre på. Og prøv nu på at gøre, hvad der er skik og brug her i huset, og vent til det er Deres tur at sælge. Det bliver en drøj dag i dag, og De vil få rig lejlighed til at vise, hvad De duer til."

Imidlertid vedblev konfektionsafdelingen at være øde og tom, for der kom kun få folk så tidligt om morgenen. Damerne sparede på deres kræfter og gjorde kun langsomme, rolige bevægelser for at forberede sig til formiddagens anstrengelser. Så begyndte Denise, der var blevet bange ved tanken om, at de holdt øje med hende, at spidse sin blyant, for at se mere rolig ud; for at efterligne de andre stak hun den derpå ind på brystet imellem to knaphuller. Hun formanede sig selv til at være modig, for hun måtte erobre sin plads. Man havde den foregående dag sagt hende, at hun var antaget uden bestemt gage, men med visse procent af alt, hvad hun solgte. Hun håbede imidlertid at kunne nå op til tolv hundrede francs, for hun vidste, at de dygtigste ekspeditricer kunne nå op til to tusind francs, når de gjorde sig rigtig umage; hendes budget var allerede ordnet: hvis hun fik hundrede francs om måneden, kunne hun betale for Pépé og også hjælpe Jean, som ikke tjente det ringeste, og så kunne hun nok selv købe sig lidt klæder og linned. Men for at nå det høje tal, måtte hun vise sig meget arbejdsom og stærk og ikke bryde sig om uvenlighed og ond vilje, men kæmpe og tilrive sig sin del af arbejdet fra

kammeraterne, hvis det blev nødvendigt. Mens hun stod og opmuntrede sig selv og forberedte sig til kampen, gik et højt ungt menneske forbi afdelingen og smilede til hende, og da hun så, det var Deloche, som den foregående dag var kommet ind i magasinet, i kniplingsafdelingen, smilede hun igen til ham og var lykkelig over det venskab, som hun der havde fundet, og i hans hilsen så hun et godt varsel. Klokken halv ti blev der ringet til frokost. Efter at det første hold så havde spist, kom turen til det andet; men der viste sig stadig ingen kunder. Fru Frédéric gav sig til i en gnaven tone at tale om uheld og modgang, og hun svor på, at dagen var spildt, der kom såmænd ikke en kat, og de måtte meget hellere lukke butikken og gå deres vej, sagde hun; det var en spådom, som formørkede Marguerites noget flade ansigt, for hun var meget grisk efter fortjeneste, mens Claire med sit langstrakte hestehoved allerede drømte om en udflugt til skoven ved Verrières, hvis ikke forretningen gik i hundene. Fru Aurélie med sit alvorlige kejserindeåsyn gik tavs frem og tilbage igennem værelset som en general, der har ansvaret for sejren eller nederlaget.

Omtrent klokken elleve kom der nogle damer. Det var Denises tur at sælge, og der var netop en kunde i opmarch.

"Det er den svære dame fra provinserne," hviskede Marguerite.

Det var en kone på omtrent fem og fyrretyve år, som kom til Paris fra en afsidesliggende provins; i flere måneder sparede hun sammen og lagde sou efter sou til side; men hun var næppe kommet ud af jernbanen, før hun gik ind i *Damernes Paradis* og gav alle sine penge ud. Hun gjorde sjældent bestillinger skriftligt, for hun ville se alt og nyde den glæde at føle på

varerne; hun købte endog hele forråd af synåle, som hun sagde, var skrækkelig dyre hjemme i hendes provinsby. Hele magasinet kendte hende, vidste at hun hed fru Boutarel, og at hun boede i Albi, men ellers brød man sig ikke om noget, hverken om hendes stilling eller hendes levevis.

"Hvorledes har De det, frue?" spurgte fru Aurélie venligt og gik hen til hende.

"Mine damer!"

Denise gik hen til hende, men Claire kom hende i forkøbet. I almindelighed var hun meget doven til at sælge, da hun ikke brød sig om de penge, fordi hun uden anstrengelse tjente flere udenfor magasinet. Det var kun tanken om at kunne snappe en god kunde fra den nye ekspeditrice, der tilskyndede hende.

"Det er min tur," sagde Denise oprørt.

Fru Aurélie tilkastede hende et strengt blik og sagde:

"Her gælder ingen tur, jeg er den eneste, der har at afgøre den ting. Vent til der kommer mere kendte kunder."

Den unge pige trak sig tilbage, og da hun fik tårer i øjnene, ville hun skjule denne overvældende følsomhed, vendte ryggen til og gik hen til et af de store vinduer, ligesom for at se ned på gaden. Ville de forhindre hende i at sælge? Hun blev betaget af frygt for fremtiden, og det var som om hun følte sig knust imellem alle disse mennesker. Som hun stod der og hengav sig til det sørgelige i sin stilling med hovedet trykket mod den kolde rude og så på *Det gamle Elbeuf* overfor, tænkte hun, at hun dog hellere skulle have tigget sin onkel om at beholde hende dér; måske ønskede han det også selv, for han havde forekommet hende så bevæget den foregående dag. Nu var hun ganske alene i hele det store hus, hvor ingen brød sig om hende,

og hvor hun følte sig såret og tilsidesat; Pépé og Jean, som aldrig før havde været borte fra hende, levede nu hos fremmede; det var en stor sorg, og de tårer, som hun forsøgte at holde tilbage, fik gaden til at danse som i en tåge.

Imidlertid hørte hun summen af stemmer bag ved sig.

"Den er for høj i halsen," sagde fru Boutarel.

"Nej, det kan fruen da ikke mene," sagde Claire, "den sidder jo mageløst over skuldrene. Men fruen vil måske hellere have en pels end en almindelig kåbe?"

Denise fo'r sammen, for en hånd lagde sig på hendes arm, og fru Aurélie talte til hende i en streng tone.

"De bestiller ingen ting. De står bare og ser på folk, der går forbi, det kan ikke gå an."

"Ja men, når jeg bliver hindret i at sælge ..."

"Så er der andet arbejde for Dem, frøken. Begynd med begyndelsen. Læg kåberne sammen."

For at tilfredsstille de få kunder, som havde været der, havde de allerede måttet rive alt ud af skabene, og på de to lange egetræsborde til højre og til venstre i værelset lå der en masse trøjer, pelse, slag, kort sagt alle mulige forskellige overstykker. Uden at svare gav Denise sig til at glatte dem ud og lægge dem i de rigtige folder og derefter hænge dem ind i skabene igen. Det arbejde fik begynderne altid lov til at gøre. Hun gjorde ingen indvendinger, da hun vidste, at man fordrede passiv lydighed, og hun tænkte, at fru Aurélie nok ville lade hende sælge, når hun så, at hun var flittig. Hun var endnu beskæftiget med at ordne kåberne, da Mouret kom ind i afdelingen. Hun fo'r sammen og rødmede uden at vide hvorfor; hun følte sig atter betaget af en underlig barnagtig angst ved tanken om, at han

måske ville tale til hende. Men han så hende slet ikke, han tænkte slet ikke mere på den lille pige, hvis ansøgning han havde støttet, fordi hun et øjeblik havde gjort et godt indtryk på ham.

"Fru Aurélie," kaldte han i en lidt åndeløs tone.

Han var noget bleg, men hans øjne var klare og bestemte som sædvanlig. Han havde lige gået gennem alle afdelingerne og fundet dem tomme, og muligheden af et nederlag havde pludselig rokket hans faste tro på sin gode lykke. Klokken var jo rigtignok ikke mere end elleve, og han vidste af erfaring, at folk i reglen ikke kom før efter klokken tolv. Men alligevel foruroligede denne begyndelse ham; for under de tidligere udsalg havde der dog været en lille smule røre allerede om morgenen. Det gik ham, som det går alle store generaler, for i det øjeblik, da han skulle levere slaget, blev han grebet af en overtroisk svaghed til trods for sin sædvanlige sikkerhed som en handlingens mand. Det ville ikke gå, han var fortabt, og han kunne ikke sige hvorfor; han troede at kunne læse sit nederlag på de tilstedeværende damers ansigter.

Fru Boutarel, som ellers altid købte, gik i det samme sin vej, idet hun sagde:

"Nej, De har slet ikke noget, jeg synes om – – jeg vil tænke mere over sagen, inden jeg bestemmer mig."

Mouret så hende gå.

Da fru Aurélie derpå kom hen til ham, gik han lidt til side med hende, og de talte sagte sammen. Hun så også nedslået ud, og det lod til, at hun sagde, at der ikke var synderligt liv i salget. Så blev de stående et øjeblik overfor hinanden, grebet af den tvivl, som generalerne skjuler for deres soldater. Derpå sagde

han højt med en modig mine: "Hvis De trænger til hjælp, kan De lade en af sypigerne fra systuen komme herop, det er altid bedre end slet ingen hjælp."

Han fortsatte i en fortvivlet sindsstemning sin gang igennem magasinet; men lidt efter lidt opklaredes hans ansigt, da køberne endelig kom strømmende.

I silkeafdelingen var der især en masse mennesker. Man trængte sig sammen om den indvendige udstilling, som Hutin havde påbegyndt og Mouret fuldendt; denne opstilling stod midt i midterhallen omkring en af de store grundsøjler, som støttede vinduerne i taget; det var ligesom et vandfald af dejlige stoffer, som styrtede ned oppe fra og standsede ved gulvet. Øverst oppe var alle de ganske lyse, blege silketøjer og atlasker: atlask à la Reine, atlask renæssance med perlemoragtigt skær; der var ganske lette silketøjer i alle mulige farver, græsgrønne, himmelblå, rosenrøde og donaublåt. Så kom noget sværere tøjer, fløjl og bløde silketøjer med varme dybe farver. Nederst lå svære stoffer, silketøjer i alle mulige mønstre. Alle damerne stod stumme foran dette vandfald og ligesom overvældede af frygt for at blive revet bort af strømmen og dog med en næsten uimodståelig lyst til at kaste sig i den og blive borte med det samme.

En tæt sværm standsede i silkeafdelingen. Der leveredes et formeligt slag, kommiserne havde erobret alle damerne, som måtte overgive sig på nåde og unåde, og som gik fra den ene til den anden aldeles viljeløse. Nu var den time kommet, hvor den voldsomt ophedede maskine var sat i den stærkest mulige gang, og hvor kunderne uden modstand lod sig fratage deres penge.

Her var lidenskaben næsten steget til vanvid, og trængslen omkring Paris-Bonheur var så stærk, at kommisen Hutin i flere minutter ikke kunne komme af stedet; og Henriette, chefens elskerinde, der var halvt kvalt, så op og fik øje på Mouret øverst oppe på trappen, for han kom bestandig tilbage til dette sted, hvorfra han kunne overse sin lejr. Hun smilede til ham, idet hun håbede, at han skulle komme ned og befri hende. Men han så hende slet ikke i den store menneskemasse; han stod sammen med Vallagnosc og var strålende af glæde over at kunne vise ham, hvor glimrende det gik. Nu overdøvede støjen derinde den tummel, der trængte ind ude fra; man hørte hverken vognrummel eller lyden af vogndøre, der blev åbnet og lukket; man opfattede kun støjen og den travle bevægelse som et billede på det umådelige Paris, der altid har fuldt op af købelystne beboere. I den fuldstændig hede luft, hvor varmen blandede sig med lugten af stofferne, blev larmen stadig stærkere og dannedes af trampen imod gulvet, af de samme atter og atter gentagne sætninger, af guldets raslen mod kasserernes pulte, hvor omkring der sås masser af portemonnæer, af kurvene, når de fyldte med pakker rullede ned i det gabende kælderdyb.

Omsider åbnede Hutin ved hjælp af sine kraftige albuer en gennemgang for damerne ved at gå foran dem. Men da Henriette var kommet op ad trappen, var Mouret der ikke længere; han havde ført Vallagnosc midt ind i den tætteste trængsel for fuldstændig at imponere ham, og han følte det selv som et legemligt velvære således at bade sig i sit held. Han glædede sig ved at blive åndeløs af varme, og denne trængsel forekom ham som en lang omfavnelse af alle hans kunder.

"Til venstre, mine damer," sagde Hutin, der stadig var forekommende til trods for sin tiltagende fortvivlelse.

Oven på var der lige så mange mennesker som nede. Sværmen havde endog fyldt møbelafdelingen, der i almindelighed var ganske tom. Ved pelsværket, linnedet og sjalerne myldrede der af købere.

"Til højre, mine damer," sagde Hutin, idet han gik videre. "Er der ingen, der kan ekspedere?" vedblev han, da de endelig nåede konfektionsafdelingen.

Men i det samme fik han øje på Denise. Hun havde stået og ordnet overstykker lige fra om morgenen; de andre havde kun overladt hende et par tvivlsomme kunder, som da heller ikke havde købt noget. Da Hutin fik øje på hende langt henne ved en disk, som hun var i færd med at befri fra en hel ladning kåber, løb han hen til hende.

"Frøken," sagde han, "vil De ekspedere disse damer, som venter."

Han lagde hurtigt fru Martys sager, som han var træt af at trække rundt med, på hendes arm. Smilet vendte tilbage på hans ansigt, og i dette smil lå der noget af den erfarne sælgers hemmelige ondskabsfuldhed, for han havde nok en anelse om den forlegenhed, han satte både damerne og den unge pige i. Denise blev stående aldeles betaget overfor den uventede udsigt til at sælge noget. Det var anden gang, at en ubekendt broderlig ven viste sig for hende, rede til at hjælpe hende. Hendes øjne strålede af taknemmelighed, og hun fulgte ham med et langt blik, mens han med sine albuer banede sig vej for så hurtigt som mulig at nå sin afdeling.

"Jeg ville gerne se på nogle kåber," sagde fru Marty.

Så udspurgte Denise hende om, hvilken slags hun havde tænkt sig; det vidste hun slet ikke, hun havde ikke tænkt på noget, men ville gerne se deres modeller. Og den unge pige, der allerede var meget træt af denne menneskevrimmel, blev nu helt fortumlet; hos Cornaille i Valognes havde hun kun været vant til at se få kunder; desuden vidste hun endnu ikke, hvor mange modeller de havde, eller hvor de hang i skabene. Hun vidste heller ikke rigtig, hvad hun skulle svare de to damer, som allerede begyndte at blive utålmodige, da fru Aurélie opdagede fru Desforges, hvis nøje venskabsforbindelse med Mouret hun sikkert kendte, for hun skyndte sig straks hen til hende og spurgte:

"Er der nogen til at ekspedere damerne?"

"Ja, den unge pige, som står der henne og søger efter nogle modeller," svarede Henriette, "men hun ser ikke ud til at have megen øvelse, hun kan vist ikke finde, hvad hun søger."

Fru Aurélie gjorde Denise ganske fortvivlet ved at gå hen og sige halvt højt til hende:

"Der kan De se, at De ingen ting kan endnu; lad hellere være med at ekspedere, hører De?"

Derpå råbte hun:

"Frøken Marguerite, kom her med nogle kåber."

Hun blev stående, mens Marguerite viste modellerne frem, Marguerite antog overfor kunderne en næppe nok høflig tone og en holdning som en simpel person, der er klædt i silke og vant til at færdes mellem elegante damer, som hun, halvt ubevidst, ikke kunne lide og dog misundte. Da hun hørte fru Marty sige, at hun ikke gerne ville gå højere end til to hundrede francs, spillede der et foragtende smil om hendes læber. Og hun

lagde nogle tarvelige kåber på en disk med en bevægelse, som om hun ville sige: "Så er det der vel fint nok til dem!" Fru Marty vovede ikke at finde nogen af disse kåber smukke. Hun bøjede sig hen, imod fru Desforges og hviskede:

"Holder De ikke mere af at blive ekspederet af mænd? Så kan man dog ugenert se på alt."

Til sidst kom Marguerite med en silkekåbe besat med stenkulsperler, som hun behandlede med mere agtelse. Fru Aurélie kaldte på Denise.

"Kom her hen og prøv at være til lidt nytte … Tag den kåbe på."

Den unge pige, der var blevet så fortvivlet over de hårde ord fra før og tvivlede om, at det nogen sinde ville gå hende godt der i forretningen, var blevet stående ubevægelig med slapt nedhængende arme. Hun ville sikkert blive jaget bort og hvad skulle der så blive af børnene. Tummelen omkring hende summede i hendes hoved, så at hun var ganske svimmel, og hun følte sig så træt og udmattet af at bære de frygtelig tunge kåber, hvad hun ikke var vant til. Imidlertid måtte hun lystre, og hun lod Marguerite hænge kåben over hende som over en vinduesdukke.

"Stå rank," sagde fru Aurélie.

Men lige efter glemte de Denise, for Mouret var kommet ind i afdelingen tillige med Vallagnosc og Bourdoncle; Mouret hilste på damerne og tog imod deres komplimenter for hans pragtfulde vinterudstilling. De talte alle sammen i begejstrede toner om hans orientalske sal. Vallagnosc, der nu havde været overalt i magasinet, lod til at være mere forbavset end begejstret, for, tænkte han med sin sædvanlige pessimistiske ligegyldighed, hvad skal man bruge alt det stads til.

"Det går godt, jeg er tilfreds," sagde Mouret flere gange, strålende af glæde og besvarede Henriettes kærlige blikke med et smil. "Men jeg vil ikke opholde Dem længere, mine damer."

Så så de atter på Denise, som viljeløst lod sig vende og dreje af Marguerite.

"Hvad synes De om den?" spurgte fru Marty fru Desforges.

Denne fældede med kyndig mine sin dom.

"Den er ikke ilde," sagde hun, "og så er den ikke så almindelig. Kun synes jeg ikke, at den går nok ind i livet."

"Å," udbrød fru Aurélie, "man må se den på fruen selv. De kan jo nok forstå, at den ikke kommer til sin ret på den unge pige her, som jo ikke er nær fyldig nok. Ret Dem, frøken, og forsøg at bære kåben, så at den tager sig ud."

De andre smilede. Denise var blevet meget bleg. Hun skammede sig over at blive behandlet som en maskine, man kunne undersøge og gøre løjer med, som man lystede. Fru Desforges tilføjede ondskabsfuldt, idet hun gav efter for en naturlig uvilje overfor den fra hende så vidt forskellige unge pige med det blide ansigt:

"Den ville måske nok sidde bedre, hvis frøkenens kjole var lidt mindre vid."

Og hun sendte Mouret et blik, hvori hun lagde hele en pariserindes foragt for det latterlige i en provinsdames dragt. Mouret mærkede forelskelsen i dette blik og så deri den overlegenhed, som en kvinde, der er stolt af sin skønhed og sin pynt, føler overfor en mindre heldigt stillet. Derfor troede han også, at han for at belønne fru Desforges' kærlige blik måtte gøre lidt nar, til trods for den velvilje han nærede for Denise, som han havde opdaget en egen ynde hos.

"Og hun kunne også nok være bedre friseret," sagde Mouret halvhøjt.

Det satte kronen på værket. Bourdoncle lo, og alle damerne brast i latter; Marguerite klukkede af latter, men dog som om hun forsøgte at lægge bånd på sig; Claire forsømte en kunde for at kunne le rigtig med; selv damerne inde fra linnedafdelingen var nysgerrigt komne ind, men de morede sig mere værdigt og overlegent. Fru Aurélie med sin strenge mine var den eneste, der ikke lo, ret som mente hun, at den unge piges smukke, vildt krøllede hår og fine jomfruelige skuldre havde sat en plet på hendes afdelings ære.

Denise blev stadig blegere, som hun stod der midt imellem alle disse mennesker, der gjorde nar af hende. Hun følte sig krænket, blottet, forsvarsløs. Hvad havde hun dog gjort, at de alle angreb hende, fordi hun var spinkel og hendes hår så kraftigt? Hun led især ved Mourets og fru Desforges' latter, idet hun instinktmæssigt følte, at de var nærmere knyttede til hinanden; hun pintes af en hidtil ukendt lidelse; den dame måtte være meget ond for således at kaste sig over en stakkels pige, som ikke sagde det ringeste; og Mourets nærværelse holdt hende i en stadig frygt, som gjorde hende iskold, og som beherskede alle andre følelser, uden at hun ret kunne gøre sig rede for hver enkelt af dem. Fortvivlet over sin forladte stilling, på en gang skamfuld og oprørt over den uretfærdighed, de alle viste hende, kvalte hun gråden, som sad hende i halsen.

"I morgen må De lade hende frisere sig bedre, så at hun kan se anstændig ud, fru Aurélie!" sagde Bourdoncle, som allerede fra den første dag havde fordømt Denise, fordi han nærede den dybeste foragt for hendes spinkle skikkelse.

Fru Aurélie kom omsider hen og tog kåben af hende og sagde sagte til hende:

"Nå frøken, jeg vil nok sige, at det er en god begyndelse. Hvis De har villet vise os, hvad De duer til, så kunne De ikke have båret Dem dummere ad."

Denise, der var bange for at briste i gråd, vendte sig hurtigt om til kåberne på disken og ordnede videre. Der blev dog ikke lagt mærke til hende imellem alle de mennesker, og trætheden forhindrede hende næsten i at tænke. Pludselig stod Pauline, ekspeditricen inde fra linnedafdelingen, som allerede om morgenen havde taget hende i forsvar, ved siden af hende. Pauline havde set, hvad der var gået for sig, og hviskede nu til hende:

"Kæreste pige, De må endelig ikke være så ømfindtlig. Væn Dem af med det, ellers bliver De andre endnu værre imod Dem. – Jeg er fra Chartres og hedder Pauline Eugnot; og mine forældre er møllerfolk. – Jo, jeg forsikrer Dem, at De også var nær ved at gøre mig tosset de første dage, jeg var her; men jeg bed rigtignok fra mig … Bare ikke forknyt, giv mig hånden, vi to skal nok komme godt ud af det sammen." Den hånd, der blev rakt Denise, gjorde hende endnu mere forknyt. Hun trykkede den flygtigt og skyndte sig at hænge nogle kåber ind i et skab, da hun var bange for at gøre ondt værre og få skænd, hvis nogen opdagede, at hun havde en veninde.

Imidlertid havde fru Aurélie selv givet fru Marty kåben på, og alle udbrød: "Hvor den sidder glimrende, mageløst! Det er noget helt andet, nu tager den sig ud!" Fru Desforges sagde, at intet i verden kunne sidde bedre. Så sagde Mouret farvel til damerne, mens Vallagnosc, som havde opdaget fru de Boves og

hendes datter inde i kniplingsafdelingen, skyndte sig der ind for at byde moderen sin arm.

Efterhånden tog menneskemængden af. Kommiserne, der var aldeles overvældede af træthed, havde lejret sig midt imellem varerne, der flød ud over diske og hylder i en uorden, som så ud til at være anrettet af en stormvind.

Det eneste sted, hvor der endnu herskede fuld virksomhed, var kælderen, afsendelsesstedet, der nær ved at sprænges stadig udspyede pakker på vognene – den sidste bevægelse af den overhedede maskine.

"Nå, Bourdoncle," udbrød Mouret, "er De endnu bange?"

Han var vendt tilbage til sin yndlingsplads på første sal og stod lænet til rækværket omkring trappen; og ved at se det indhug, der var gjort på varerne, som lå foran ham, lo han triumferende, hans frygt fra om morgenen, dette øjebliks utilgivelige svaghed, som ingen nogensinde skulle komme til kundskab om, fristede ham til at lægge sin glæde for dagen i højrøstede ord. Slaget var altså virkelig vundet, kvarterets småhandel tilintetgjort og baron Hartmann erobret med sine millioner og sine byggegrunde. Mens han betragtede kassererne, der sad bøjede over deres protokoller og talte de lange rækker tal sammen, og mens han hørte lyden af guldet, når det faldt ned i de små kobberskåle, så han allerede i ånden *Damernes Paradis* vokse umådeligt, gøre midterhallen meget bredere og forlænge gangene lige ud til Rue du Dix-Décembre.

"Der kan De selv se, Bourdoncle," sagde han, "at huset er alt for lille. Vi kunne have solgt det dobbelte."

Bourdoncle bøjede sig for Mourets mening, og denne gang var han glad over at have haft uret. Imidlertid blev de alvorlige

ved at se Lhomme, den første kasserer, der nu, som han plejede hver aften, havde samlet det, der var kommet ind ved alle de andre kasser; efter så at have talt det alt sammen opskrev han totalsummen på et stykke papir og satte det på en af jernspidserne på sin pult, og han bragte til sidst det indkomne op til centralkassen i en portefølje eller i poser efter pengenes art. Den dag var guld og sølv det overvejende, og han gik derfor op ad trappen med tre uhyre poser. Da han havde mistet sin højre arm fra albuen, trykkede han dem med den venstre arm mod sit bryst og holdt dem fast med hagen, for at de ikke skulle glide. Langt borte fra kunne man høre ham puste under byrden, mens han skred forbi kommiserne, der så efter ham med en vis ærefrygt.

"Hvor meget har De, Lhomme?" spurgte Mouret.

"80.742 francs og 10 centimer."

Et pust af glæde og velvære bredte sig over det ganske *Damernes Paradis*. Tallet løb hele forretningen rundt. Det var det største tal, noget magasin af den art havde nået på en dag.

Om aftenen, da Denise gik op for at gå til sengs, måtte hun støtte sig til væggen i gangen. Da hun var kommet ind i sit værelse, kastede hun sig på sin seng, så snart hun havde lukket døren, for hendes fødder smertede hende så meget, at hun næsten ikke kunne stå på dem. Længe lå hun og betragtede tankeløst servanten, skabet og hele denne hotelfattigdom. Det var altså der, hun skulle leve; den første dag lå bag hende, uendelig lang og skrækkelig. Hun vidste ikke, hvorfra hun skulle få mod til at begynde den næste. Så opdagede hun, at hun havde silkekjolen på; denne uniform trykkede hende, og hun var barnagtig nok til, før hun gav sig i færd med at pakke

sin kuffert ud, at tage sin gamle kjole på, som var blevet hængende på en stoleryg. Men da hun havde fået sin fattige kjole på igen, var hun nær ved at kvæles af sindsbevægelse, og nu brød de tårer frem, som hun havde trængt tilbage lige fra om morgenen, og randt ned ad hendes blege kinder. Hun havde atter kastet sig på sin seng, og hun græd ved tanken om sine to børn, hun blev ved at hulke, uden at have styrke nok til at tage sine støvler af, ødelagt som hun var af træthed og sorg.

5

Den næste dag, da Denise omtrent havde været en halv time nede i sin afdeling, kom fru Aurélie hen til hende og sagde i sin sædvanlige strenge tone:

"Frøken, chefen vil tale med Dem."

Den unge pige traf Mouret siddende alene i sit store arbejdsværelse med de grønne møbler. Han var pludselig kommet i tanker om "den uredte", som Bourdoncle kaldte hende; og han, som ellers afskyede at spille skolemester, havde fået det indfald at ville sætte hende lidt skræk i blodet for at vænne hende af med sine bondepigemanerer. Den foregående dag havde han, skønt han selv havde spøgt med det, dog følt sin egenkærlighed såret ved at høre fru Desforges kritisere en af hans ekspeditricers påklædning. Han var derfor halvvejs medlidende og halvvejs vred.

"Frøken," begyndte han, "vi har antaget Dem af hensyn til Deres onkel, og De må virkelig ikke sætte os i den sørgelige nødvendighed –"

Men han tav pludselig. Overfor ham, på den anden side af pulten, stod Denise rank, alvorlig og bleg. Hendes silkekjole var ikke længere for vid, men sluttede stramt om hendes faste midje og fremhævede smukt hendes jomfruelige skuldre; og selv om hendes hår, som i dag var sat op i tykke fletninger, endnu var noget vildt, så søgte det dog i det mindste at lægge lidt bånd på sig. Efter at hun om aftenen var faldet i søvn fuldt påklædt og udmattet af gråd, var hun vågnet omtrent klokken fire og skammede sig over sin nervøse ømfindtlighed. Hun var

straks stået op og havde givet sig til at sy sin kjole ind, og derpå havde hun tilbragt en time foran det lille spejl med at rede sit hår, uden at det dog lykkedes hende at få det sat op, som hun ville.

"Nå, gud ske lov!" sagde Mouret, "i dag ser De jo bedre ud, men der er endnu nogle af de pokkers små tjavser."

Han havde rejst sig op og gik hen for i al venskabelighed at rette lidt på hendes frisure, ligesom fru Aurélie havde forsøgt den foregående dag.

"Se at få den lok bag øret og sæt ikke håret så højt op."

Hun åbnede ikke munden, men lod ham gøre, hvad han ville. Skønt hun havde lovet sig selv at være stærk, var hun dog iskold af angst, da hun trådte ind i værelset, overbevist som hun var om, at chefen kun ville tale med hende for at give hende afsked. Og Mourets åbenbare venlighed beroligede hende slet ikke, hun vedblev at være bange for ham og følte sig ilde til mode i hans nærhed, hvad hun forklarede som en meget naturlig angst overfor den mægtige mand, hendes skæbne afhang af. Da han så hende stå og skælve under hans hænder, som berørte hendes nakke, fortrød han sin forekommenhed, for han frygtede frem for alt for at miste noget af sin værdighed.

"Nå, frøken," sagde han, efter at han atter var kommet hen til pulten, "tag Dem for fremtiden lidt mere af Deres påklædning. De er jo nu ikke mere i Valognes, studér vore pariserinder. – Da Deres onkels navn har været nok til at åbne Dem adgang til vort hus, så vil jeg tro, at De vil holde, hvad Deres person har forekommet mig at give løfter om. Ulykken er, at de ikke alle er af min mening. Det har De vist nok mærket, ikke sandt? Nå, lad mig nu ikke få uret."

Han behandlede hende som et barn med mere medlidenhed end godhed; hans nysgerrighed var simpelthen blevet vakt ved synet af dette forknytte og kejtede barn, i hvilket han opdagede kvinden.

Mens han talte til hende og formanede hende, havde hun fået øje på billedet af fru Hédouin, hvis smukke regelmæssige ansigt smilede alvorligt ned fra den forgyldte ramme, og hun gyste til trods for de opmuntrende ord, han henvendte til hende. Det var den døde frue, som hele kvarteret beskyldte ham for at have dræbt, for at han kunne bygge huset op på den med hendes blod vædede grund.

Mouret vedblev med sine formaninger.

"Nu kan De gå," sagde han til sidst og tog sin pen igen.

Hun gik, og da hun var kommet ud i gangen, sukkede hun lettet.

Fra den dag af viste Denise sig meget modig. Når hun en sjælden gang fik et anfald af sin gamle nervøse frygt og ømtålighed, kæmpede hun imod den med hele sin fornuft og lagde et sandt heltemod for dagen, til trods for at hun var svag og stod alene, og hun udførte glad de pligter, der var pålagt hende. Hun slog ikke om sig, men gik lige mod sit mål hen over alle hindringer; og hun gjorde alt så naturligt og elskværdigt, for denne uovervindelige stilfærdighed lå hende i blodet.

I begyndelsen faldt arbejdet hende meget besværligt. Hun var nær ved at brække armene under vægten af de tunge overstykker, så at hun i de første seks uger, hun var i magasinet, formelig ømmede sig om natten, når hun vendte sig i sengen, så medtagne var både hendes arme og skuldre. Men hvad der pinte hende mest, var hendes store klodsede sko, som hun

havde bragt med fra Valognes, og som hun ikke kunne kassere, da hun ingen penge havde til at købe et par nye for. Hun stod op fra morgen til aften, og da hun fik skænd, når hun lænede sig til en disk, var hendes små barnefødder helt opsvulmede, som stak de i et par torturredskaber. Hælene brændte af hede, vristen var helt fuld af vabler, og huden hang fast i hendes strømper. Det værkede i alle hendes lemmer, men desuagtet holdt hun, der var så spinkel og skrøbelig at se til, ud, mens mange andre ekspeditricer måtte afskediges. Støttet af sit mod og sin udholdenhed holdt hun sig rank og smilende, selv når kræfterne var nær ved at svigte hende, og hun var udmattet af et slid, som de fleste mænd ville være bukket under for.

En anden plage var den, at hun havde hele afdelingen imod sig. Til hendes legemlige lidelser føjedes hendes kammeraters tavse forfølgelse. Efter to måneders tålmodighed og blidhed havde hun endnu ikke afvæbnet dem. Hun hørte stadig sårende ord, ondskabsfulde øgenavne, og blev bestandig holdt i en vis afstand, hvad der bedrøvede hende dybt, da hun længtes efter og trængte til en smule venlighed. De havde alle i lang tid spøgt over hendes uheldige debut i magasinet. Ord som "træskotøs" og "purrehoved" lød jævnligt rundt om hende, og det var en stående vittighed, at den, der gik glip af et salg, blev sendt til Valognes; kort sagt, hun var syndebuk i sin afdeling. Da hun senere lagde for dagen, at hun var en udmærket sælger og var blevet fortrolig med sin nye stilling, blev de andre halvt fornærmede, halvt overraskede; og fra det øjeblik sammensvor de andre damer sig om ikke at lade hende få en eneste af de gode kunder. Marguerite og Claire forfulgte hende med et instinktmæssigt had og sluttede sig sammen for ikke at blive

skubbet til side af den nye ekspeditrice, som de, trods deres påtagne foragt, var meget bange for. Hvad fru Aurélie angik, så var hun såret over den unge piges stolte tilbageholdenhed, over at hun ikke hang i skørterne på hende med den samme beundrende mine som de andre; derfor overlod hun hende også til sine yndlinges spot, til favoritterne ved sit hof, som stadig lå i støvet for hendes fødder og fyldte hendes ører med al den smiger, hendes store, værdige person trængte til for ret at kunne føle sig. En lille tid så det ud, som om fru Frédéric, den næstøverste i afdelingen, ikke ville være med i sammensværgelsen, men det må vist have beroet på en fejltagelse, for hun blev lige så hård som de andre, så snart hun opdagede, hvilke ubehageligheder hendes forekommenhed kunne pådrage hende. Fra nu af var Denises forladthed fuldstændig, alle kastede sig over den "pjuskede", som måtte leve i en stadig kamp, og som med alt sit mod kun med megen vanskelighed hævdede sin plads i afdelingen.

Således var hendes liv; hun måtte smile og vise sig modig og venlig, klædt i en silkekjole, som ikke en gang var hendes egen; og hun var nærved at segne af træthed, for hun fik dårlig føde, blev dårligt behandlet og levede i en stadig frygt for at blive afskediget. Hendes værelse var hendes eneste tilflugtssted, det eneste sted, hvor hun endnu gav efter for sine tårer, når hun havde lidt alt for meget om dagen; men der kom en skrækkelig kulde ind i værelset fra zinktaget, som nu var dækket med sne. Hun måtte krybe helt sammen i sin jernseng, kaste alle sine klæder over sig og græde under tæppet, for at kulden ikke skulle bide hende i ansigtet. Mouret talte aldrig mere til hende. Når hun, mens hun arbejdede, mødte Bourdoncles strenge blik,

kom hun til at ryste, for hun følte, at han var hende en fjende, som ikke ville tilgive selv den mindste fejl. Og midt i dette almindelige fjendskab undrede hun sig over inspektør Jouves mærkværdige venlighed; når han traf hende for sig selv, smilede han til hende og sagde et par venlige ord til hende; to gange havde han friet hende for skænd, uden at hun havde vist sig den mindste smule taknemmelig, da hun var mere urolig end glad over hans beskyttelse. En eftermiddag efter at de havde spist til middag og damerne stod og ordnede varerne på hylderne, kom Joseph op og underrettede Denise om, at der var et ungt menneske nede, som gerne ville tale med hende. Hun gik meget ængstelig ned.

"Mon den pjuskede virkelig skulle have en kæreste?" sagde Claire.

"Han er såmænd ikke kræsen, det var da synd at sige," sagde Marguerite.

Nede ved døren traf Denise sin broder Jean. Hun havde udtrykkeligt forbudt ham nogen sinde at komme i magasinet, da det måske kunne skade hende. Men hun turde ikke skænde på ham, for han var ganske ude af sig selv, havde ingen hat på og var fuldstændig åndeløs efter at have løbet lige fra Faubourg du Temple.

"Har du ti francs?" stammede han. "Giv mig ti francs, ellers er jeg fortabt."

Den store knægt med sit lyse flagrende hår og sit smukke pigeansigt så så uhyre komisk ud, idet han udtalte disse tragiske ord, at hun ville have leet, hvis hun ikke var blevet meget urolig over hans forlangende.

"Hvad for noget! Ti francs?" hviskede hun. "Hvad skal du bruge dem til?"

Han blev rød og forklarede, at han havde mødt en søster til en af sine kammerater. Denise bad ham tie, da hun så, hvor forlegen han var, og heller ikke brød sig om at vide mere. To gange havde han allerede været der og fået penge af hende, men da drejede det sig den første gang kun om fem og tyve sous og den anden gang om tredive. Han begyndte altid igen på sine fruentimmerhistorier.

"Jeg kan ikke give dig ti francs," sagde hun. "Jeg har endnu ikke betalt for Pépé i denne måned, og jeg har kun akkurat pengene til det. Jeg får knap nok noget tilovers til at købe mig et par støvler for, skønt jeg trænger så skrækkeligt til det. Du er rigtignok slet ikke fornuftig, og det er meget slemt, Jean."

"Så er jeg fortabt," gentog han med en teatralsk bevægelse. "Hør nu, lille søster: det er et langt mørkt pigebarn, som tillige med mig og sin broder gik ind på en café, men jeg havde ingen anelse om, at fortæringen –"

Hun måtte atter afbryde ham, og da hendes kære fusentast fik tårer i øjnene, trak hun sin portemonnæ frem og tog ti francs, som hun stak til ham. Han gav sig straks til at le.

"Det vidste jeg nok. Men jeg giver dig mit æresord på, at det aldrig mere skal ske, så måtte jeg jo være den største skurk."

Så løb han sin vej efter i overvættes glæde at have kysset sin søster på begge kinder. Kommiserne i magasinet så forbavsede efter dem.

Den nat sov Denise så godt som ikke. Siden hun var kommet i *Damernes Paradis*, var pengene hendes stadige bekymring. Hun havde endnu ingen fast gage, og da damerne i hendes

afdeling så meget som muligt forhindrede hende i at sælge, tjente hun kun akkurat så meget som hun skulle betale for Pépé, takket være de få mindre værdifulde kunder, som de andre var så gode at overlade hende. Det var derfor sort elendighed for hende, elendighed i silkekjole. Ofte måtte hun sidde oppe hele natten for at efterse sin smule linned, lappe på sine chemiser; så havde hun oven i købet selv gjort sine sko i stand, og det lige så godt som en virkelig skomager kunne have gjort det. Hun drev det endog flere gange til at holde storvask i vandfadet. Men hendes gamle uldne kjole gjorde hende dog flest bryderier, for hun havde ingen anden og måtte tage den på hver aften, når hun tog silkekjolen af, hvad der naturligvis sled meget på den; når der kom den mindste plet på, fik hun formelig feber, og den mindste rift var en hel ulykke. Og hun havde ikke så meget som en sous til at købe alle de hundrede småting for, som en dame har brug for; hun havde måttet vente fjorten dage, inden hun fik råd til at forny sit forråd af garn og synåle. Så hændte det også af og til, at Jean kom dumpende med nye krav til budgettet, når han igen havde rodet sig ind i en eller anden kærlighedshistorie, og så måtte hun skaffe penge. Bare en franc, det gav et helt hul, som skulle udfyldes. Og hvad det angik: nu at skaffe ti francs til veje den næste dag, så turde hun slet ikke tænke på det. Hun sov skrækkelig dårligt, da hun lige til ud på morgenstunden pintes af mareridt; hun så Pépé blive kastet ud på gaden og sig selv ligge og vende brostenene med sine forrevne fingre for at se, om der ikke var penge underneden.

Og den næste dag skulle hun alligevel smile og spille sin rolle som velklædt ung pige. Flere faste kunder kom ind i

konfektionsafdelingen; fru Aurélie kaldte adskillige gange på hende og gav hende kåberne på, for at kunderne skulle se, hvorledes de nye modeller tog sig ud. Og mens hun drejede sig rundt og indtog de yndefulde stillinger, som man ser på modejournalerne, tænkte hun på de fyrretyve francs, som hun skulle betale for Pépé samme aften. Hun kunne nok gå med sine sko endnu den måned ud; men selv om hun lagde de fire francs, som hun havde samlet sous efter sous, til de tredive, hun havde gemt hen, så blev der dog kun fire og tredive francs; og hvorfra skulle hun tage de seks andre? Det var en skrækkelig angst, der pinte hende hele dagen og var nær ved at gøre hende rent fortvivlet.

"De må lægge mærke til, at armene er aldeles ugenerte," sagde fru Aurélie. "Den er meget fiks og overordentlig bekvem. – Frøken, læg armene over kors."

"Ja, udmærket bekvem," sagde Denise, som stadig så lige elskværdig ud. "Man mærker aldeles ikke, at man har den på. – Fruen vil ganske sikkert blive særdeles fornøjet med den."

Hun bebrejdede sig nu, at hun forrige søndag havde hentet Pépé hos fru Gras for at spadsere med ham i Champs-Élysées. Det stakkels barn kom så sjældent ud med hende. Men så havde hun måttet købe honningkager til ham og ladet ham se mester Jakel; det var straks løbet op til ni og tyve sous. Jean tænkte naturligvis ikke på den lille, når han gjorde dumheder, så alt hvilede derfor på hende.

"Hvis fruen ikke synes om den …" sagde fru Aurélie. "Å, frøken, tag det slag på, for at fruen kan se, hvorledes det tager sig ud."

Denise tog slaget på, vendte og drejede sig og sagde:

"Det er varmere end kåben, og det bruges meget i år."

Lige til om aftenen måtte hun bevare sit smilende ansigt, mens hun stadig pinte sig med at spekulere over, hvordan hun skulle skaffe pengene til veje. De andre damer, som havde meget travlt, lod hende derfor sælge mere end sædvanlig, men det var først tirsdag, og det ville vare fire dage, inden hun kunne hæve sine penge for hele ugen. Efter at hun havde spist til middag, besluttede hun at opsætte sit besøg hos fru Gras til den næste dag. Hun ville undskylde sig og sige, at hun var blevet opholdt; og så kunne hun måske nok skaffe de seks francs.

Da Denise undgik selv de ubetydeligste udgifter, så gik hun tidligt op på sit værelse om aftenen. Hvad skulle hun gøre på gaden uden en sous i lommen med sin stadige angst for den store by, hvor hun kun kendte de gader, der stødte lige op til magasinet? Efter at hun havde vovet sig så langt som til Palais-Royal for at trække frisk luft, skyndte hun sig hjem, lukkede sig inde på sit værelse og gav sig til at sy og vaske. Hun havde ingen veninder. Af alle damerne i magasinet var Pauline Eugnot den eneste, der viste sig venlig imod hende; men da linnedafdelingen og konfektionsafdelingen stadig lå i krig med hinanden, så havde de to ekspeditricer hidtil måttet indskrænke sig til en gang imellem at veksle et par ord i forbigående. Paulines værelse lå nok ved siden af Denises, til venstre for det, men da Pauline altid forsvandt, så snart de havde spist til middag og først kom hjem klokken elleve, hørte Denise hende kun gå i seng og mødte hende aldrig udenfor arbejdstiden.

Den nat måtte Denise atter tage fat på sit skomagerarbejde. Hun tog sine sko af og undersøgte dem nøje for at se, om hun kunne gå med dem en måned endnu. Hun havde en meget grov synål og ville nu til at sy sålen fast til overlæderet, for de truede med at skilles ad. Mens hun syede på skoene, lå en krave og et par manchetter i blød i vandfadet.

Omtrent ti minutter over elleve fik en let støj udenfor hende til at løfte hovedet. Igen en af damerne, som kom for sent hjem, tænkte hun. Hun gættede, at det var Pauline, for døren ved siden af hendes værelse blev lukket op. Men hun blev aldeles forbavset, da hun hørte Pauline komme tilbage og banke sagte på hendes dør.

"Skynd Dem endelig at lukke op, det er mig."

Det var forbudt ekspeditricerne at tage imod besøg på deres værelser. Derfor åbnede Denise døren hurtigt, for at Pauline ikke skulle blive overrasket af madam Cabin, som passede på, at reglementet blev strengt overholdt.

"Var hun der ude?" spurgte Denise, da hun havde lukket døren igen.

"Hvem? Madam Cabin?" sagde Pauline. "Å, hende er jeg ikke bange for … Det koster bare 5 francs!"

Så tilføjede hun:

"Jeg så, at der var lys hos Dem, og jeg har længe villet tale med Dem, der nede kan man aldrig få tid til at tale sammen. – De så så bedrøvet ud ved middagsbordet i dag."

Denise takkede hende, rørt over hendes venlige ord, og bad hende sætte sig ned. Men i den forvirring, som dette pludselige besøg satte hende i, havde hun ikke givet slip på skoen, som hun var i færd med at sy på. Og Pauline fik nu øje på skoen; hun

rystede på hovedet, så sig om og opdagede kraven og manchetterne i vandfadet.

"Stakkels pige," sagde hun, "ja, det havde jeg nok en anelse om. Jeg kender det godt. I den første tid, da jeg kom fra Chartres, og da min fader ikke sendte mig så meget som en sous, måtte jeg også selv vaske mit tøj, ja endog mine chemiser. Jeg havde kun to, og den ene lå derfor altid i blød."

Hun havde sat sig ned, da hun var forpustet af at have løbet. Hendes brede ansigt med små livlige, gode øjne og den store godmodige mund, havde dog til trods for de grove træk en egen tiltrækning. Og så begyndte hun, uden den ringeste overgang, at fortælle sin historie; hun fortalte om sin barndom i møllen, hvordan hendes fader var blevet ruineret ved en proces og havde sendt hende til Paris med tyve francs i lommen, for at hun skulle komme frem i verden; så fortalte hun om den første tid, da hun var ekspeditrice, først et sted i Batignolles og derpå i *Damernes Paradis*; det var en skrækkelig tid, der var rig på alle mulige fornærmelser og alle optænkelige savn; til sidst fortalte hun om sit nuværende liv, om sine to hundrede francs om måneden, om sine fornøjelser og om den sorgløshed, hendes liv gled hen under. Hun havde flere smykker på, både en broche og en urkæde, som strålede på hendes mørkeblå klædeskjole, der sad stramt omkring livet, og hun smilede under sin fløjlshat, der var prydet med en stor grå fjer.

Denise var blevet ganske flov, fordi hun sad med skoen i hånden, og hun ville derfor fremstamme en forklaring.

"Se, sådan er det nu gået mig," sagde Pauline. "Hør, siden jeg er ældre end De – jeg er seks og tyve og et halvt år, skønt jeg ikke ser så gammel ud – så skal De betro mig Deres små sorger."

Så gav Denise efter for dette venskab, som blev tilbudt hende så oprigtigt. Iført et skørt og med et gammelt sjal om skuldrene satte hun sig ned ved siden af Pauline, der var fin og pyntet, og så begyndte de at tale fortroligt sammen. Det var just ikke varmt i værelset; det var ligesom om kulden udgik fra de skrå vægge, der var lige så nøgne som murene i et fængsel, men de mærkede ikke, at deres fingre var ganske stive af kulde, for de var fuldstændig optaget af deres fortrolige meddelelser. Lidt efter lidt glemte Denise ganske sin tilbageholdenhed, talte om Jean og Pépé og fortalte, hvor meget pengespørgsmålet pinte hende; de talte også meget misbilligende om de andre damer i konfektionsafdelingen, og det var vand på Paulines mølle.

"Uf, de væmmelige tøser! Jeg ser nok, hvad de har for med Dem; hvis de opførte sig som gode kammerater, kunne De mageligt tjene over hundrede francs om måneden."

"Ja, de er alle så onde imod mig, uden at jeg ved hvorfor," sagde Denise grædende. "Bourdoncle har altid så travlt med at holde øje med mig for at gribe mig i en fejl, som om han ville mig til livs. Der er ingen andre end gamle Jouve –"

Pauline afbrød hende.

"Den gamle abekat! Hør, kære, stol ikke for meget på ham; man kan aldrig være sikker på mænd med store næser. Det hjælper ham ikke stort, at han altid går og viser sin orden frem, for de fortæller dog en historie om ham, som han har haft hos os i linnedafdelingen. – Men hvad De dog er for et barn, at tage Dem verden så nær. Det må jo være en ulykke at være så ømfindtlig. Jeg skal sige Dem noget, det går alle begyndere som det går Dem; De må give lærepenge."

Derpå tog hun Denises hænder og kyssede hende ganske rørt. Pengespørgsmålet var rigtignok af en alvorligere natur. En fattig pige kunne virkelig ikke ernære begge sine brødre, betale for kost og logi for den lille og underholde den stores elskerinder, når hun kun tjente et par sous hist og her, som de andre ikke ville have; for det var meget sandsynligt, at hun ikke fik fast løn før til marts, når forretningen blev livlig igen efter den stille tid.

"Hør, er det muligt, at De kan holde det ud på den måde," sagde Pauline. "I Deres sted ville –"

En støj ude i gangen fik hende til at tie. Det var måske Marguerite, som fik skyld for at gå og passe på de andre om natten. Pauline holdt stadig Denises hænder i sine og sad og så på hende, mens hun lyttede for at høre, om der var nogen. Så vedblev hun ganske sagte, idet hun forsøgte at overbevise Denise:

"I Deres sted ville jeg tage én."

"Hvad for én?" hviskede Denise uden straks at forstå hende.

Da det gik op for hende, hvad meningen var, trak hun sine hænder til sig og blev siddende aldeles bestyrtet. Dette råd gjorde hende ganske forlegen som noget, der aldrig før var faldet hende ind, og som hun aldeles ingen fordel kunne se ved.

"Nej," svarede hun ganske ligefrem.

"Ja, så kommer De heller aldrig ud af det, forsikrer jeg Dem," sagde Pauline. "De kan jo selv regne ud: fyrretyve francs for den lille, fem francs af og til til den store, og så Dem selv, De kan da ikke altid gå så fattig omkring med sko, som de andre gør nar af; ja, Deres sko vil volde Dem mange ærgrelser. – Tag De derfor en elsker, det er meget bedre."

"Nej," sagde Denise igen.

"Ja ja, men det er ikke fornuftigt. Man er tvunget dertil, kære, og det er så naturligt. Vi ender alle sammen med det. Jeg fik, som De, ingen fast gage; man får jo nok kost og logis, men man må jo dog også have klæder, og desuden er det umuligt at holde ud at sidde lukket inde på sit værelse, hvad man jo må, når man ikke ejer en sous. Har jeg så ikke ret i, at man så må slå sig løs ..."

Og hun fortalte om sin første elsker, en sagførerfuldmægtig, som hun havde gjort bekendtskab med på en tur til Meudon. Efter ham havde hun haft en, der var ansat ved postvæsenet, og nu havde hun siden efteråret haft en kommis i *Bon Marché*, en stor pæn fyr, som hun tilbragte al sin fritid hos. For resten havde hun aldrig mere end en ad gangen; hun var en honnet pige, og hun forargedes over de kvinder, der gav sig hen til den første den bedste.

"Jeg råder Dem jo ikke til noget slet," sagde hun ivrigt. "Jeg ville for eksempel ikke på nogen måde give mig af med Claire, af frygt for, at folk skulle beskylde mig for at skeje ud som hun gør. Men når man lever skikkeligt sammen med sin kæreste og ikke har noget at bebrejde sig. – Synes De så, det er så slemt?"

"Nej," svarede Denise. "Jeg kan bare ikke bekvemme mig til det."

Der opstod atter et øjebliks pause. I det lille iskolde værelse sad de begge to og smilede, underligt bevægede ved den hviskende samtale de havde ført.

"Og desuden må man jo først synes om én," vedblev Denise og rødmede.

Pauline så forbavset på hende, gav sig til at le og kyssede hende atter, idet hun sagde:

"Men kæreste pigebarn, når man nu træffer sammen og synes om hinanden! Hvor De dog er komisk. Der er jo ingen, der tvinger Dem. – Hør en gang, hvad synes De, om Baugé tog os med på landet på søndag? Så kan han tage en af sine venner med."

"Nej," svarede Denise med sin sædvanlige blide bestemthed.

Så trængte Pauline ikke videre ind på hende. Enhver havde jo lov til at gøre, som hun havde lyst, sagde hun. Hvad hun havde sagt til Denise, skyldtes kun godhed for denne, for det gjorde hende ondt at se en kammerat være så ulykkelig. Da klokken var over tolv, rejste hun sig op for at gå. Men før hun gik, tvang hun Denise til at tage imod de seks francs, som hun manglede, og bad hende ikke at tænke på at give dem tilbage, før hun tjente mere.

"Sluk Deres lys," tilføjede hun, "for at ingen skal kunne se, hvilken dør det er, der bliver lukket op. – bagefter kan De tænde det igen."

Da lyset var pustet ud, trykkede de endnu en gang hinandens hænder; så listede Pauline sig sagte ud og gik ind til sig selv uden at efterlade andet spor i det tætte mørke end den svagt hendøende lyd af sine skridt. Førend Denise gik i seng, ville hun have skoen i stand og vasken færdig. Det var blevet endnu koldere efterhånden som natten gik, men det følte hun slet ikke, for hun var blevet helt varm af deres samtale. Hun var slet ikke oprørt over det, hun syntes tværtimod, at man havde lov til at indrette sit liv efter sin egen opfattelse, når man var fri og stod alene i verden. Hun havde aldrig givet efter for nogen lyst,

hendes klare forstand og sunde fornuft vedligeholdt ganske naturligt den retskaffenhed og hæderlighed, hun levede i. Omtrent klokken et gik hun endelig i seng. Nej, hun elskede ingen; hvorfor skulle hun så forstyrre sin vante levevis og tilintetgøre den moderlige ømhed, som hun nærede for sine to brødre? Hun kunne imidlertid ikke falde i søvn, en underlig skælven kom flere gange over hende, og søvnløsheden lod underlige utydelige skikkelser drage forbi hendes lukkede øjenlåg, men senere hen på natten tabte det sig.

Fra den dag af interesserede Denise sig for alle kærlighedshistorierne, der blev fortalt i hendes afdeling. Udenfor arbejdstiden beskæftigede alle de andre sig udelukkende med mændene. Al mulig sladder var i omløb, og historier, der blev fortalt, kunne oplive ekspeditricerne i otte dage. Claire gjorde nu fuldstændig skandale; man sagde, hun havde tre elskere, der underholdt hende, foruden det slæng af tilfældige elskere, som hun trak om med; og når hun ikke forlod magasinet, hvor hun arbejdede så lidt som muligt, da hun kunne tjene penge lettere på anden måde, så var det, fordi hun ville dække sig i sin families øjne; for hun var skrækkelig bange for fader Prunaire, som truede med en skønne dag at dumpe ned i Paris og knuse hvert ben i hendes syndige krop. Marguerite derimod opførte sig godt, og man troede ikke, at hun havde nogen kæreste; dette forårsagede megen forundring, for alle kendte historien med det fejltrin, som hun var kommet til Paris for at skjule; hvorledes havde hun kunnet få dette barn, når hun var så dydig? Nogle sagde, at det var sket ved et tilfælde, og de tilføjede, at hun tog sig i agt, fordi hun skulle have sin fætter i Grenoble; damerne i afdelingen gjorde også

lidt nar af fru Frédéric, idet de tillagde hende hemmelige samkvem med højtstående personer; sandheden var, at man aldeles intet vidste om hendes hjerteanliggender; hun forsvandt hver aften stiv og indesluttet i sin enkelige alvor med en frygtelig travlhed, uden at nogen vidste, hvor hun havde sådan et hastværk med at komme hen. Med hensyn til fru Aurélies lidenskaber og til hvad man fortalte om, at hun grådigt opslugte unge let fængelige mennesker, så var det uden tvivl falske rygter; det var noget, som misfornøjede ekspeditricer fandt på for at have noget at more sig over. Måske havde fru Aurélie en gang vist sig lidt for moderlig overfor en af sin søns venner; nu gik hun for at være en meget sat og alvorlig dame, der ikke længere kunne more sig med slige barnagtigheder.

Om aftenen kom hele flokken af kærester og stillede sig op udenfor på Place Gaillon; langs med Rue de la Michodière og Rue Neuve-Saint-Augustin var der en hel vagt af ubevægelige mænd, som passede godt på; og når damerne så begyndte at komme ud, rakte de en for en deres kæreste armen og gik bort med hver sin, mens de snakkede sammen med ægteskabelig ro.

Hvad der forvirrede og ængstede Denise mest var, at hun havde opdaget Colombans hemmelighed. Hun så ham altid stå overfor på dørtærsklen til *Det gamle Elbeuf* og stirre op på damerne i konfektionsafdelingen. Når han så mærkede, at Denise holdt øje med ham, rødmede han, vendte hovedet bort, som om han frygtede for, at den unge pige skulle anklage ham hos hendes kusine Geneviève, skønt der ikke mere var samkvem imellem Baudus og deres nye slægtning, siden denne var trådt ind i *Damernes Paradis*. Først troede Denise, når hun så Colombans fortvivlede, elskovssyge blikke, at han var forelsket i

Marguerite; for det var ikke let at nærme sig Marguerite, der lod til at være meget dydig og som sov i magasinet. Men Denise blev aldeles overrasket, da hun opdagede, at Colombans glødende blikke gjaldt Claire. Han havde været dødelig forelsket i hende i flere måneder, idet han stadig betragtede hende fra den anden side af gaden uden at have mod til at erklære sig, og alt dette for en sådan kvinde, som var fri og uafhængig, som boede i Rue Louis-le-Grand og som han kunne tiltale en aften inden hun, som hver aften, gik bort med en ny elsker under armen.

Claire selv syntes ikke at have den ringeste anelse om sin erobring. Denise var blevet smertelig berørt af den opdagelse, hun havde gjort. Var den kærlighed da sådan en forskrækkelig ting? tænkte hun. Colomban, som havde sin lykke tæt ved sig, forspildte altså hele sit liv ved at forelske sig i en tøjte, som var hun en helgen. Fra det øjeblik, hun havde gjort denne opdagelse, følte hun sit hjerte pines, hver gang hun så Genevièves blege, lidende ansigt bag ved *Det gamle Elbeuf*s grønlige ruder. Om aftenen tænkte Denise på alt dette, når hun så de andre ekspeditricer gå bort med deres kærester. De, som sov i magasinet i de små værelser øverst oppe under taget, skulle være hjemme klokken elleve om aftenen, medmindre de havde tilladelse til at blive længere ude, når de var i teatret; de andre forsvandt indtil den næste dag, så kom de igen og bragte ligesom en frisk luftning ude fra med i deres klæder til de andre.

Og Denise måtte undertiden med et smil besvare de venlige nik, Pauline sendte hende, når hun gik ud for at træffe Baugé, som regelmæssig indfandt sig hver aften klokken halv ni og

stod og ventede på hjørnet af Place Gaillon. Denise var den sidste, der gik ud, og efter at hun havde gået en kort tur ganske alene, gik hun hjem igen, først af dem alle; hun arbejdede eller gik i seng, stadig med hovedet fuldt af en drøm og ganske optaget af nysgerrighed efter at få noget at vide om det liv udenfor magasinet, som hun slet ikke kendte noget til. Hun misundte rigtignok ikke de andre, hun var lykkelig i sin ensomhed; men hendes fantasi rev hende med, hun prøvede på at gætte sig til tingene, hun tænkte sig de fornøjelser, som stadig blev omtalt i hendes påhør, caféerne, restaurationerne og teatrene; søndagene tilbragt på sejlture eller på landet. Hun blev formelig træt af at tænke, men denne længsel var dog parret med en vis lede; og hun syntes allerede at være mæt af de fornøjelser, som hun aldrig havde prøvet.

Hun havde dog kun meget lidt tid til disse farlige tanker i den travlhed, hun levede i. I magasinet i de tretten arbejdstimer tænktes der ikke meget på kærlighed imellem kommiserne og ekspeditricerne. Selv om den evige kamp om penge ikke havde udslettet kønsforskellen, så ville dog den store travlhed, som optog deres tanker og trættede deres lemmer, have været nok til at dræbe enhver attrå. Der kunne kun nævnes ganske få tilfælde af kærlighedsforhold midt under de fjendtligheder, der ellers fandt sted imellem mændene og kvinderne, den stadige puffen til side i alle afdelingerne. De var alle sammen kun hjul i den store maskine, som rev dem med sig, udviskede al personsforskel og forenede deres kræfter til en mægtig helhed. Først udenfor forretningen blev enhver atter sig selv og levede sit eget liv med frit løb for hidtil tøjlede lidenskaber.

Denise så dog en dag Albert Lhomme, fru Aurélies søn, stikke et lille brev i hånden på en af damerne i linnedafdelingen, efter at han først flere gange var gået igennem afdelingen med en ganske ligegyldig mine.

Man var nu kommet til den stille tid af vinteren, som varer fra december til februar, og Denise havde mere hvile; hun kunne af og til stå lang tid og stirre ud i rummet, mens hun ventede på kunderne. Ekspeditricerne i konfektionsafdelingen nærmede sig især kommiserne i kniplingsafdelingen, uden at dog den tvungne fortrolighed gik videre end til små spøgefulde bemærkninger, som blev udvekslet ganske sagte. I kniplingsafdelingen var den anden kommis en stor spøgefugl, som forfulgte Claire med nærgående fortrolighed alene for at more sig, for han brød sig i virkeligheden så lidt om hende, at han ikke en gang prøvede på at træffe hende udenfor magasinet; og således sendtes der fra disk til disk mellem disse mænd og kvinder øjekast og ord, som kun de selv forstod, undertiden førtes hemmelige samtaler, mens de næsten vendte ryggen til hinanden og stod med drømmende blikke for at narre den frygtede Bourdoncle. Deloche nøjedes længe med at smile, når han så Denise; så blev han dristigere og hviskede nu og da et venligt ord til hende, når han mødte hende. Den dag, da Denise havde set Albert Lhomme give en af ekspeditricerne et brev, spurgte Deloche hende netop, om frokosten havde smagt hende, blot for at tale til hende og fordi han ikke kunne finde på andet. Han havde også set brevet; han så på den unge pige, og de rødmede begge ved tanken om den kærlighedshistorie, der blev indledet lige for deres øjne.

Men Denise bevarede dog sin barnlige ro, til trods for de hende omgivende hede luftninger, som lidt efter lidt vakte kvinden i hende. Kun når hun mødte Hutin, følte hun sit hjerte røres; men hun antog for resten denne følelse for blot og bar taknemmelighed, fordi den unge mand viste sig så høflig imod hende. Han kunne ikke ledsage en kunde op i konfektionsafdelingen, uden at hun blev ganske forvirret. Det hændte flere gange, at hun, når hun kom tilbage fra en af kasserne dernede, greb sig i at gå en omvej igennem silkeafdelingen aldeles åndeløs af sindsbevægelse. En dag så hun Mouret stå dernede, og han syntes at smile, da han fik øje på hende. Han tænkte ikke mere på Denise og henvendte kun meget sjældent et par ord til hende for at give hende et råd med hensyn til hendes påklædning eller for at spøge lidt, for han betragtede hende som ganske forfejlet, fandt, at hun lignede en dreng, og mente, at han aldrig ville få en koket kvinde ud af hende, til trods for hans dygtighed og erfaring i den slags sager; han lo ad Denise og gik endog så vidt, at han drillede hende, uden at ville tilstå for sig selv, at han var aldeles betaget af den ynde, der var udbredt over den unge pige med det morsomme viltre hår. Denise skælvede overfor dette stumme smil, som om hun var blevet grebet i at begå noget galt. Vidste han da, hvorfor hun var gået igennem silkeafdelingen, når hun ikke en gang selv kunne forklare sig, hvad der havde fået hende til at gå denne omvej? tænkte hun.

Hutin selv lod aldeles ikke til at have lagt mærke til de erkendtlige blikke, som den unge pige sendte ham. Han syntes ikke om den slags damer, der var i magasinet, han lod som om han foragtede dem dybt, idet han pralede mere end nogensinde

før med sine mærkværdige historier med kunderne; en baronesse var blevet aldeles betaget ved synet af ham, og en arkitekts kone havde kastet sig i armene på ham, en dag han kom hjem til hende for at berigtige en fejl ved opmålingen af noget tøj.

Under dette praleri skjulte han ganske simple fruentimmer, som han fik fat på i ølhuse og sangerindeknejper. Ligesom alle de andre unge mennesker i magasinet sværmede han også for at give penge ud og kæmpede ugen igennem med en gerrigs griskhed for at skrabe penge sammen til søndagens fornøjelser på væddeløbsbanen, i sangerindeknejper eller på offentlige baller. Han kendte ikke til at have noget til overs; så snart han havde hævet sin fortjeneste, var den givet ud, og han levede i en fuldstændig ligegyldighed for den dag i morgen. Favier deltog aldrig i hans udflugter. Hutin og han, som var så frygtelig fortrolige i forretningen, sagde farvel til hinanden ved døren og så ikke mere til hinanden; mange af kommiserne, som var sammen hele dagen i magasinet, var fuldstændig fremmede for hinanden udenfor det, idet de ikke kendte noget til hinandens levevis fra det øjeblik, de trådte ud på gaden.

Hutins bedste ven var Liénard; de boede i samme hus, nemlig i Hôtel de Smyrne i Rue Sainte-Anne; det var et stort sort hus, hvor der kun boede kommiser. De gik om morgenen sammen til magasinet, og om aftenen gik den, der var blevet først færdig, efter at der var gjort i orden i afdelingen, hen for at vente på de andre i Café Saint-Roch i Rue Saint-Roch; det var en lille café, hvor kommiserne fra *Damernes Paradis* i reglen samledes og passiarede, drak eller spillede kort i en tæt tobaksrøg. De blev ofte siddende der til værten omtrent klokken

ét blev træt af dem og smed dem ud. Hutin og Liénard havde i den sidste måned tre gange om ugen tilbragt deres aften i en af Montmartres sangerindeknejper; de fik også nogle af de andre kommiser til at gå med for at klappe ad frøken Laure, en meget dreven sangerinde, Hutins sidste erobring; og han støttede hendes talent ved at slå med sin stok i gulvet og med så højrøstede bifaldsytringer, at politiet to gange havde måttet blande sig i det.

Således gik vinteren. Denise fik omsider tre hundrede francs i fast gage. Det var også på tide, for hendes grove sko kunne næsten heller ikke længere holde ud. Den sidste måned var hun kun gået så lidt ud som muligt, for at skoene ikke skulle gå helt fra hinanden.

"Gud bevare os, hvad De dog gør for et spektakel med Deres støvler, frøken," sagde fru Aurélie flere gange med en vred bevægelse. "Det er ikke til at holde ud. – Hvad har De dog på benene?"

Den dag, da Denise gik ned i afdelingen med nye lette støvler på, som hun havde givet fem francs for, stak Marguerite og Claire hovederne sammen, og den ene hviskede så højt, at Denise kunne høre det:

"Den pjuskede er blevet af med sine galocher."

"Det har vist holdt hårdt," sagde den anden, "hun har såmænd nok grædt over det, for det var hendes moders galocher."

Der var i det hele taget en almindelig vrede imod hende i afdelingen på dette tidspunkt, for hendes venskab med Pauline var blevet opdaget, og afdelingen så en trods i denne kærlighed, som blev givet til en ekspeditrice i en fjendtlig afdeling. De

andre ekspeditricer snakkede uophørligt om forræderi, beskyldte hende for at fortælle hvert eneste ord, der blev sagt i konfektionsafdelingen. Kampen imellem linnedafdelingen og konfektionsafdelingen blev voldsommere end nogen sinde før; skarpe ord blev udvekslet ligesom kugler, og en aften hørtes der endog lyden af en lussing bag ved æskerne med chemiser. Måske kom denne langvarige strid af, at linnedafdelingens damer gik med uldne kjoler, mens konfektionsafdelingens var klædt i silke; i hvert tilfælde talte damerne i linnedafdelingen om deres naboersker med hæderlige kvinders hele forargelse; og det var som om kendsgerningerne gav dem ret, for man lagde mærke til, at silkekjolerne syntes at have indflydelse på konfektionsdamernes sæder.

Claire måtte høre for alle sine elskere, selv Marguerite fik stadig sit barn revet i næsen, mens man beskyldte fru Frédéric for at have hemmelige kærlighedsforbindelser. Og alt det var denne Denise skyld i.

"Mine damer, må jeg være fri for skænderier!" sagde fru Aurélie med sin stolte mine midt imellem sine undersåtters vredesytringer. "Vis dog hvem De er."

Hun gav altid den upartiske. Den ene var ikke et hår bedre end den anden, som hun en dag sagde til Mouret. Men hun blev rasende, da hun hørte af Bourdoncle, at han havde set hendes søn kysse en ekspeditrice nede i kælderen; det var den dame, som Denise havde set ham give brevet til. Det var vederstyggeligt, og hun beskyldte rent ud linnedafdelingen for at have opstillet en fælde for Albert; det hele var lagt an på at bringe hende i vanry; de havde søgt at bringe skam over hende ved at styrte hendes uerfarne barn i fordærvelse, efter at de

først havde overtydet sig om, at hendes afdeling var uangribelig under hendes sikre og dygtige ledelse.

Hun skreg kun således op for at narre de andre, for hun gjorde sig aldeles ingen illusioner med hensyn til sin søn, som hun vidste, var i stand til at gøre de størst mulige dumheder. Et øjeblik var sagen nær ved at blive alvorlig, for Mignot fra handskeafdelingen var også blandet ind i den; han var Alberts ven, og der gik det rygte, at han protegerede Alberts elskerinder; og der var desuden en historie med nogle svenske handsker, som ekspeditricen fra linnedafdelingen havde fået, men som ingen rigtig vidste besked om. Sagen blev dysset ned, der blev ingen skandale af hensyn til fru Aurélie, som Mouret selv behandlede med megen agtelse.

Otte dage efter nøjedes Bourdoncle med, under et eller andet påskud at afskedige den ekspeditrice, der havde ladet sig kysse i kælderen. Selv om chefen lukkede øjnene for de skrækkelige historier, der fandt sted udenfor magasinet, så tålte han dog ikke den mindste letfærdighed i selve forretningen.

Det var Denise, der måtte undgælde for historien med Albert. Fru Aurélie, som var godt underrettet, bar stadig nag til hende; hun havde en aften set hende le med Pauline, og nu troede hun, at de havde leet af, hvad der blev fortalt om hendes søns kærlighedshistorier. Derfor fjernede hun den unge pige fra de andre i afdelingen. Hun havde i længere tid haft til hensigt at tage damerne i sin afdeling med en søndag til Rigollis, i nærheden af Rambouillet, hvor hun havde købt en lille ejendom for de første hundrede tusind francs, hun havde sparet sammen; nu havde hun imidlertid bestemt sig til at straffe Denise, og hun var derfor den eneste, der ikke blev inviteret. I

fjorten dage i forvejen talte hele afdelingen ikke om andet end denne tur; de studerede himlen, hvor majsolen skinnede klart, de bestemte allerede, hvorledes hver time på dagen skulle anvendes, og lovede sig alle mulige fornøjelser, som for eksempel at ride på æsler og drikke mælk. Og hvad der var det allermorsomste, de skulle være lutter damer. I reglen fik fru Aurélie sin fritid til at gå på den måde ved at gøre ture med damerne, for hun var så lidt vant til familielivet, at hun, når hun havde fri, foretrak at spise på en restauration frem for at tage sig af sit eget hjem. Hendes mand gik sine veje, henrykt over at kunne genoptage sit ungkarleliv, og Albert holdt mest af at trække omkring med sine kærester; de var alle tre så lidt vante til at være hjemme sammen, at de generede hinanden og kedede sig om søndagen, så at de til sidst kun opholdt sig om natten i deres hjem ligesom i et hotel. Fru Aurélie erklærede ligefrem, at det ikke var passende, at Albert tog med på turen til Rambouillet, og at hendes mand måtte vise den takt at afslå at tage med, og begge herrerne var henrykte over denne ordning. Imidlertid nærmede den store dag sig, og alle damerne talte om deres forberedelser, om deres dragter, som om de skulle gøre en rejse på et halvt år; bleg og tavs i sin forladthed måtte Denise høre på alt dette.

"De vil se at gøre Dem rigtig rasende, ikke sandt?" sagde Pauline en morgen. "Men i Deres sted ville jeg pudse Dem af. De andre skal more sig, så ville jeg min tro også gøre det. Vil De ikke nok tage til Joinville med Baugé og mig?"

"Nej tak," svarede den unge pige med sin rolige bestemthed.

"Hvorfor dog? Er De endnu bange for at blive taget med magt?"

Og Pauline gav sig til at le på sin godmodige måde. Denise smilede også. Hun vidste godt, hvorledes det gik til; det var på en sådan udflugt, at de alle havde lært deres første kæreste at kende, det var altid en ven, som tilfældigvis stødte til de andre; det havde hun ingen lyst til.

"Hør nu," sagde Pauline, "jeg sværger Dem til, at Baugé ikke skal tage nogen med. Vi vil ikke være flere end vi tre. – Da jeg ved, at det er Dem imod, så skal jeg ikke mere tænke på at skaffe Dem en kæreste."

Denise tøvede endnu, men hun var pint af en sådan lyst, at en strøm af blod farvede hendes kinder. Siden hendes kammerater havde begyndt at snakke vidt og bredt om deres landlige fornøjelser, var hun nær ved at kvæles, aldeles betaget efter frisk luft; og hun drømte om højt græs, der kunne gå hende til skuldrene, og om kæmpestore træer, hvis skygge faldt ned over hende som en kølig bølge. Mindet om hendes barndom, som var henrunden på Contentins fede græsgange, vågnede hos hende samtidig med længslen efter lys og luft.

"Ja," sagde hun omsider.

Alt blev så ordnet. Baugé skulle hente de to damer på Place Gaillon; derfra skulle de køre i droske til Vincennes-banegården. Denise, hvis fem og tyve francs i fast gage hver måned gik helt og holdent til børnene, havde kun kunnet opfriske sin gamle sorte, uldne kjole ved at besætte den med lidt ternet poplin; og hun havde selv lavet sig en hat ved at trække en form over med silketøj og som eneste pynt sætte et blåt bånd på. I denne tarvelige dragt så hun meget ung ud, som et barn, der var vokset for hurtigt; kun var hun lidt i forlegenhed med sit smukke hår, som overalt krøb udenfor hatten. Som

modsætning til denne tarvelighed havde Pauline en lilla og hvidstribet silkekjole, en hat, der passede til, og som var rigt besat med fjer, og om hals og hænder smykker, så at hun lignede en velhavende købmandskone. Det var, som om hun ved at gå i silke om søndagen hævnede sig, fordi hun måtte gå i uld den øvrige del af ugen i magasinet, mens Denise, som gik i silke fra mandag til lørdag, om søndagen tog sin fattige uldne kjole på.

"Der er Baugé," sagde Pauline og pegede på et ungt menneske, som stod ved springvandet på Place Gaillon.

Hun forestillede sin kæreste for Denise, og Denise følte sig straks vel tilpas i hans nærværelse, da han lod til at være en skikkelig fyr. Han var høj og svær, sindig, stærk som en okse og havde et langt flandersk ansigt, hvori der sad et par temmelig dumme øjne, som lo barnagtigt. Han var født i Dunkerque og var yngste søn af en urtekræmmer; han kom til Paris, fordi han næsten blev jaget bort af sin fader og sin broder, som fandt, at han var alt for dum; han tjente dog tre tusind og fem hundrede francs i *Bon Marché*. Kløgtig var han ganske vist ikke, men han forstod sig meget godt på lærred og bomuldsvarer og damerne fandt ham sød.

"Hvor er drosken?" spurgte Pauline.

De måtte gå hen til boulevarden for at få fat på en. Solen varmede allerede stærkt, og den smukke majmorgenstund gjorde gaderne ganske smilende; der var ikke en sky på himlen, og det var lige som om glæden fløj om i den blå, gennemsigtige luft. Et uvilkårligt smil åbnede Denises læber halvt; hun trak vejret dybt, og det var som om hendes bryst igen kunne ånde frit, efter at hun havde været nær ved at kvæles i et halvt år.

Endelig en gang følte hun da ikke indelukket luft og tunge sten omkring sig og over sit hoved; hun havde en hel dag for sig, hvor hun kunne være i luften ude på landet, og det var for hende som en opvågnen til sundhed, en uendelig glæde, som hun nød med hele en ung piges nysgerrige attrå. Hun så imidlertid noget forlegen til den anden side, når Pauline bøjede sig over mod sin kæreste for at give ham et solidt kys lige midt på munden.

"Se," sagde hun, idet hun stadig så ud af vinduet, "der går fru Aurélies mand Lhomme. Hvor han skynder sig."

"Han har sit horn med," sagde Pauline, som også havde lænet sig ud. "Det er dog en gammel nar. Skulle man nu ikke tro, at han gik til et stævnemøde!"

Lhomme gik langs med Gymnase, med sit instrument under armen og næsen i vejret og smilende ganske alene ved tanken om den nydelse, han havde lovet sig. Han skulle tilbringe dagen sammen med en ven, en fløjtenist ved et lille teater, og hos ham kom der hver søndag nogle musikelskere sammen, så snart de havde drukket deres morgenkaffe, og spillede kammermusik.

"Klokken otte! Nå, han er virkelig ivrig!" sagde Pauline. "Og fru Aurélie og hele hendes slæng er sagtens taget med toget til Rambouillet klokken seks fem og tyve. Jeg er vis på, at mand og kone ikke træffes i dag." Derpå begyndte de begge to at tale om turen til Rambouillet. De ønskede ikke regn over de andre, fordi det også ville være gået ud over dem selv; men hvis de kunne få en lille byge i Rambouillet, uden at det kunne mærkes i Joinville, så var det dog ganske morsomt. Så kastede de sig over Claire, sådan en doven tøs, der ikke vidste, hvad hun skulle finde på for at øde sine kæresters penge bort; at tænke sig, at hun en dag

havde købt tre par støvler, som hun smed bort den næste dag, efter at hun først havde klippet dem i stykker med en saks, fordi hun ikke kunne passe dem, da hendes fødder var helt dækkede med knyster. For resten var de enige om, at damerne i magasinet ikke var en døjt bedre end mændene, de ødede hele fortjenesten, lagde aldrig så meget som en sous til side og de brugte tre hundrede francs om måneden alene til pynt og slikkerier.

"Men han har jo kun en arm!" udbrød Baugé pludselig. "Hvordan bærer han sig da ad med at blæse på horn?"

Han havde hele tiden fulgt Lhomme med øjnene. Så fortalte Pauline, der nok holdt af at more sig over hans godtroenhed, at kassereren støttede instrumentet mod en mur; og han troede det fuldt og fast og fandt det meget sindrigt. Bagefter fik hun samvittighedsnag og forklarede ham, hvorledes Lhomme befæstede nogle tænger til sin armstump, så at han kunne bruge den som en hånd, men han rystede mistroisk på hovedet og erklærede, at det kunne hun bilde børn ind.

"Å, du er virkelig alt for dum," sagde hun til sidst leende. "Men det gør ikke noget, for jeg holder lige meget af dig for det."

Drosken rullede rask afsted, og de nåede banegården akkurat tidsnok til at komme med toget. Baugé betalte, men Denise havde bestemt sagt, at hun ville betale sin del af udgifterne; de skulle gøre deres regnskab op om aftenen. De steg op i en anden klasses kupé, og ud fra alle vognene hørtes en munter summen af stemmer. I Nagant steg et helt brudetog ud under megen latter. I Joinville stod de endelig af og gik straks over på øen for at bestille frokost; så blev de der ved flodbredden under

de høje popler, der omgiver Marnefloden. Der var køligt i skyggen, en frisk luftning rørte sig i solskinnet, og ovre på den anden flodbred bredte der sig en kornrig, grøn slette. Denise fulgte lidt bag efter Pauline og hendes kæreste, som gik med hinanden om livet; hun havde plukket en hel mængde blomster, så på vandet i floden og følte sig lykkelig; men når hun så Baugé bøje sig over sin kæreste og kysse hende, bankede hendes hjerte, og hun slog øjnene ned; hun fik tårer i dem, men hun var dog ingenlunde bedrøvet.

Hvad var det, der gjorde hende beklemt om hjertet, og hvorfor fyldte dette landskab, hvor hun havde ventet sig så megen glæde, hende med en underlig ubestemt længsel, som hun ikke en gang selv vidste grunden til?

Senere ved frokosten gjorde Paulines støjende latter hende ganske forvirret. Pauline, som elskede landet som en skuespillerinde, der ellers altid lever i gasbelysning og i den dårlige luft fra et tæt befolket rum, havde absolut villet spise i et lysthus, skønt der var så dejligt udenfor. Hun morede sig over de pludselige vindstød, som slog dugen til side; hun fandt lysthuset, hvorpå der endnu intet løv var, morsomt med sine malede tremmer, hvis firkanter aftegnede sig på dugen. Forresten spiste hun med en grådighed, der skrev sig fra den dårlige kost, de fik i forretningen, hvorfor hun, når hun var ude, plejede at stoppe sig med alle de sager, hun holdt af; det var hendes svage side, at alle hendes penge gik til dette, til kager, slikkerier og alle slags ufordøjelige sager, som hun spiste, så snart hun havde fri. Da Denise lod til at være mæt efter at have spist æg, steg og hønseragout, undlod hun at forlange jordbær,

da de endnu var meget dyre, og hun ikke ville have, at regningen skulle blive alt for stor.

"Hvad skal vi nu bestille?" spurgte Baugé, da kaffen var drukket.

Når han og Pauline ellers var ude, tog de i reglen tilbage til Paris til middag for at ende deres dag i teatret. Men efter Denises ønske besluttede de at blive i Joinville; det ville være morsomt, så kunne de da få deres lyst til landlige adspredelser rigtig styret. Så drev de i flere timer om på markerne. Et øjeblik passiarede de om at tage ud at ro, men de opgav hurtigt den idé, for Baugé roede meget dårligt. Deres flakken omkring på marker og ukendte veje førte dem igen ned til Marne; de morede sig over det liv, der var på floden, over de mange både og over sportsmændenes dragter. Solen stod lavere på himlen, og de var i færd med at vende tilbage til Joinville, da to både sejlede ned ad floden, kæmpende om at komme først, mens deres mandskab vekslede salver af skældsord, hvoriblandt de stadige råb "læseheste" og "diskenspringere" hørtes.

"Det er Hutin!" sagde Pauline.

"Ja," svarede Baugé og skyggede med hånden for øjnene, "jeg kan kende den brune båd – den anden båds besætning må vist være studenter."

Han fortalte dem så om det gamle had, som ofte kom til udbrud imellem den studerende ungdom og handelsbetjentene. Da Denise hørte Hutins navn blive nævnet, standsede hun pludselig; hun betragtede det lille fartøj, der fo'r afsted som en pil, hun søgte iblandt de roende efter den unge mand, men kunne kun skelne de hvide skikkelser af hvilke den ene, der sad ved roret, havde en rød hat på.

Stemmerne tabte sig imidlertid efterhånden i årernes plasken.

"I vandet med læsehestene!"

"I vandet med diskenspringerne!"

Om eftermiddagen vendte de tilbage til restaurationen på øen; men det var begyndt at blæse, så at de måtte spise i en af de to lukkede spisesale, hvor vinterfugtigheden endnu gjorde dugen ganske klam og kold, som om den lige var kommet fra vask. Lige fra klokken seks havde der været så fuldt af folk, at der ikke var borde nok, og alle skyndte sig ind for at finde en lille plads; opvarterne bragte stadig flere bænke og stole og satte tallerkenerne så tæt sammen som muligt og stuvede folk sammen ved siden af hinanden. Man var nær ved at kvæles der inde, så at vinduerne måtte lukkes op. Udenfor var dagen begyndt at hælde, der lå ligesom et grønligt tusmørke over poplerne, og det blev så hurtigt mørkt, at værten i restaurationen, som ikke rigtig var belavet på disse måltider inden døre og ikke havde lamper nok, måtte lade sætte et lys på hvert bord. Der var en aldeles øredøvende støj af latter, råb og klirren med tallerkener og gafler og skeer. Lysene viftede og dryppede i vinden fra vinduerne, og små natsværmere fløj om i luften der inde, der var mættet med madlugt, men som af og til blev friskere, når der kom et lille vindpust ude fra.

"Nå, de mennesker morer sig da!" sagde Pauline, optaget af en ret fisk, som hun erklærede for ganske mageløs dejlig. Så bøjede hun sig lidt over mod Denise for at tilføje:

"Har De set Albert Lhomme derhenne?"

Det var virkelig den unge Lhomme, som sad imellem tre tvetydige fruentimmer, en gammel dame med en gul hat,

tilsyneladende en rigtig koblerske, og to småpiger på tretten eller fjorten år, ranglede og i højeste grad frække. Albert var allerede meget drukken, slog på sit glas, dundrede i bordet og talte om at prygle opvarteren, hvis han ikke straks kom med nogle drikkevarer.

"Det er en net familie, må jeg sige!" sagde Pauline; "moderen i Rambouillet, faderen i Paris og sønnen i Joinville. Det er synd at sige, at de træder hinanden på tæerne."

Denise smilede, skønt hun afskyede støj, og nød den glæde, hun følte ved slet ikke at kunne tænke i en sådan larm. Men pludselig lød der en sådan råben og skrigen af mange stemmer fra det andet værelse, at det aldeles overdøvede støjen i den stue, hvor Baugé og damerne sad. Skrigene blev vist efterfulgt af ørefigner, for man hørte lyden af slag og af væltede stole, en hel kamp, hvorigennem der atter hørtes råbene fra floden: "Ned med kræmmerdrengene!"

"I vandet med læsehestene!"

Og da værtens stærke stemme havde bragt lidt mere ro til veje, kom Hutin pludselig til syne. Han bar en rød matrosskjorte og en hue helt bag i nakken, og han havde det høje, hvidklædte fruentimmer, der havde siddet ved roret, under armen; hun havde for at svare til bådens farver sat en stor dusk højrøde valmuer over det ene øre.

Da de trådte ind, modtoges de af høje råb og bifaldsytringer; han så strålende glad ud og skød brystet frem og slingrede som en matros; mærkerne af et næveslag havde gjort hans kind ganske blå, og han var frygtelig stolt over, at der blev lagt mærke til ham. Bag ved de to kom den øvrige besætning. Et bord blev taget med storm, og larmen blev frygtelig.

"Det lader til," sagde Baugé efter at have hørt på de samtaler, der blev ført omkring ham, "at studenterne har genkendt hende, der går med Hutin; hun har tidligere hørt til deres kvarter og synger nu i en knejpe på Montmartre. Og så er de kommet op at slås om hende. – Å, de studenter er heller aldrig flotte overfor deres damer."

"I alt fald," sagde Pauline med en knibsk mine, "er hun frygtelig grim med sit røde hår. – Jeg ved virkelig ikke, hvor Hutin samler dem op, men den ene er mere skidden end den anden."

Denise var blevet bleg, iskold, som om blodet trak sig bort fra hendes hjerte dråbe efter dråbe. Allerede nede ved bredden foran den raske båd havde hun følt en iskold gysen, og nu kunne hun ikke mere være i tvivl, dette fruentimmer var virkelig veninde med Hutin. Hendes hænder rystede, og hun kunne ikke få en bid mere ned.

"Hvad er der i vejen med Dem?" spurgte Pauline.

"Å, ingen ting," stammede hun, "her er kun lidt varmt."

Hutins bord var lige ved deres, og da han havde fået øje på Baugé, begyndte han en meget højrøstet samtale med denne for at vedligeholde de tilstedeværendes opmærksomhed.

"Hør en gang," råbte Hutin, "er I endnu lige dydige ovre i *Bon Marché*?"

"Å nej, ikke så meget endda," svarede Baugé og blev ildrød.

"Å, jo vist så! Jeg har hørt, at der kun bliver antaget de reneste jomfruer, og at der er en skriftestol for de kommiser, som ser på dem. – En forretning, hvor der arrangeres ægteskaber, nej tak!"

De tilstedeværende brast i latter. Liénard, som hørte til bådens besætning, sagde:

"Det er ikke som i *Louvre*. – Der er der ansat en jordemoder ved konfektionsafdelingen. Det er min salighed sandt."

Munterheden tog til. Selv Pauline brast i latter, så morsomt fandt hun det med jordemoderen. Men Baugé ærgrede sig over al denne gøren nar af hans forretnings uskyldighed. Pludselig udbrød han derfor:

"Ja I har det rigtignok godt i *Damernes Paradis*. I bliver smidt på porten for et godt ord og har en chef, der ser ud, som om han ville æde sine kunder!"

Hutin hørte ikke længere efter, men begyndte at holde en lovtale over Place Clichy. Han kendte en ung pige, som var der, og som var så anstændig, at damerne ikke turde henvende sig til hende af frygt for at såre hendes blufærdighed. Til sidst fortalte han, at han havde tjent et hundrede og femten francs i denne uge; å, det var en glimrende uge, og Favier havde kun tjent to og halvtreds francs! Han ville ikke tage hjem, forsikrede han, før han havde brugt de hundrede og femten francs. Da han var blevet mere drukken, kastede han sig over Robineau, sådan en svækling, som holdt sig borte fra de andre og ikke ville gå ved siden af de andre kommiser på gaden.

"Ti nu stille," sagde Liénard. "Det kunne ellers let gå for vidt."

Det var blevet endnu varmere, og lysene dryppede ned på dugene, der var plettede af vin; og når en enkelt gang larmen blev svagere, trængte lyden fra floden og poplerne, som sov ind i det stille rolige mørke udenfor, ind gennem de åbne vinduer. Baugé havde forlangt sin regning, fordi han så, at Denise ikke befandt sig vel; hun var ganske bleg og rystede under bestræbelserne for at holde gråden tilbage; men opvarteren kom ikke igen, og hun måtte endnu en lille tid udholde at høre

på Hutins højrøstede tale. Nu roste han sig selv på Liénards bekostning: Liénard brugte kun sin faders penge, mens han brugte de penge, han selv havde tjent ved sin dygtighed og kløgt. Omsider fik Baugé betalt sin regning og gik fulgt af de to damer.

"Der er en fra *Louvre*," hviskede Pauline ude i det andet værelse, idet hun betragtede en høj, spinkel dame, som var i færd med at tage sit overstykke på.

"Kender du hende? Ved du noget om hende?" sagde hendes kæreste.

"Å, bare man lægger mærke til hendes måde at klæde sig på! Hun er nok anset i afdelingen med jordemoderen, kan du tro!"

Omsider kom de ud, og Denise udstødte et befrielsens suk. Hun havde følt sig nær ved at omkomme i den kvælende varme derinde og under den megen skrigen; og hun gav stadig mangel på luft skyld for sit ildebefindende. Nu åndede hun atter frit i den friske luft, der strømmede ned fra den stjernebesåede himmel. Da de to unge piger gik ud af restaurationshaven, hviskede en frygtsom stemme:

"God aften, mine damer."

Det var Deloche. De havde ikke set, at han sad alene i den første spisestue, hvor han nød sin middagsmad efter at være kommet fra Paris til fods for sin fornøjelses skyld. Idet Denise, der virkelig befandt sig ilde, genkendte hans venlige stemme, gav hun uvilkårligt efter for trangen til at tale til nogen og sagde:

"Hr. Deloche, De følger vel med tilbage! Giv mig Deres arm!"

Pauline og Baugé gik foran. De forundrede sig. De havde ikke troet, at det skulle ende således med Denise – og med denne

fyr!

Da der var en time, til toget gik, spadserede de så øen rundt under de høje træer; men fra tid til anden vendte Pauline og hendes elsker sig om for at holde øje med de to.

Først gik Denise og Deloche tavse ved siden af hinanden. Endelig sagde han: "De ved ikke, hvor jeg er lykkelig ved at spadsere med Dem." Og han blev dristig i det tætte mørke, talte usammenhængende ord – han elskede hende – han havde tit tænkt på at skrive det til hende. Han havde måske aldrig fået det sagt, hvis han ikke havde truffet hende denne dejlige aften herunder de skyggefulde træer.

Denise svarede ikke, gik dog stadig med ham under armen. Men da han søgte at få hendes ansigt at se, brød hun ud i en stærk hulken.

"Frøken, De græder jo. Har jeg gjort Dem imod?" sagde han.

"Nej," hviskede hun.

Hun prøvede på at holde sine tårer tilbage, men det ville ikke lykkes hende. Allerede ved bordet havde hun troet, at hendes hjerte skulle briste. Og nu i mørket var hun bukket under for gråden, som var nærved at kvæle hende, idet hun tænkte på, at hvis Hutin havde gået der, hvor Deloche nu gik, og havde sagt hende sådanne kærlige ord, ville hun have været magtesløs. Denne tilståelse, som hun omsider gjorde sig selv, gjorde hende aldeles forvirret. Hendes ansigt brændte af skamfuldhed, som om hun virkelig havde kastet sig i armene på denne mand, som trak om med skøger.

"Jeg ville virkelig ikke fornærme Dem," sagde Deloche.

"Nej, hør nu," sagde hun med en endnu skælvende stemme, "jeg er ikke vred på Dem. Men jeg vil bede Dem om ikke mere at

tale således til mig, som De nu gjorde. – Hvad De forlanger, er umuligt. O, De er et godt menneske, og jeg vil gerne være Deres veninde, men ikke mere. Forstår De, kun en veninde!"

Han skælvede. Efter at de havde gået nogle skridt i tavshed, stammede han:

"De elsker mig altså ikke?"

Og da hun undgik at svare for at spare ham for den sorg at få et afgjort nej, vedblev han med en blid, sørgmodig stemme:

"Jeg tænkte det for resten nok. Jeg har aldrig haft held med mig, jeg ved, at jeg ikke kan blive lykkelig. Hjemme fik jeg bank, i Paris har jeg altid været syndebuk. Ser De, når man ikke forstår at tage de andres elskerinder, og når man er så kejtet, at man ikke kan tjene lige så mange penge som de andre, så gjorde man bedre i at gå hen og krepere. De kan være rolig, jeg skal ikke plage Dem længere. Men forbyde mig at elske Dem, kan De ikke, vel? Jeg vil elske Dem for intet ligesom et dyr. Jeg er nu en gang fordømt til at have uheld med mig i al ting."

Nu var det ham, der gav sig til at græde. Hun forsøgte at trøste ham, og mens de talte sammen, fik de gensidig at vide, at de var fra samme egn, hun fra Valognes og han fra Briquebec, der lå tretten kilometer fra Valognes. Det var et nyt tilknytningspunkt imellem dem. Hans fader var en fattig, underordnet retsbetjent, som var sygeligt skinsyg og pryglede sønnen og behandlede ham som om han var et uægte barn, fordi han var fortvivlet over sønnens lange, blege ansigt og hørgule hår, som efter hvad han sagde, ikke ellers fandtes i familien. De talte om de store græsmarker, der var omgivet af levende hegn, om de skjulte veje og stier, der strakte sig under elmetræerne, og om vejene, der var kantet med grønsvær

ligesom gangene i en have. De kunne skelne sivene og rørene i floden og skyggerne af løvet, der lignede en sort knipling, som stod mørkt mod stjernernes glimten; de blev roligere, glemte deres sorger og følte sig ved ligheden i deres ugunstige livsvilkår knyttet nærmere til hinanden, forenet i et inderligt venskab som gode kammerater.

"Nå?" spurgte Pauline ivrigt og trak Denise til side, da de var kommet hen til stationen.

Den unge pige kunne på Paulines smil og nysgerrige tonefald forstå, hvad hun mente. Hun blev rød og svarede:

"Nej aldrig, kære; jeg har jo sagt Dem, at jeg ikke havde lyst til det. Han er fra min egn, og vi talte bare sammen om Valognes."

Pauline og Baugé var aldeles forbavsede, det gik over deres forstand, og de vidste ikke, hvad de skulle tro. Deloche tog afsked med dem på Place de la Bastille; han sov i *Damernes Paradis* som alle de andre kommiser, der ikke var på fast gage, og han skulle være hjemme klokken elleve. Da Denise, som havde fået lov til at blive ude til teaterforestillingerne var forbi, ikke ville følges med Deloche, tog hun mod Paulines tilbud om at gå med hende hen hos Baugé. Denne var nylig flyttet hen i Rue Saint-Roch for at bo så nær som muligt ved Pauline. De tog en droske, og undervejs blev Denise aldeles forbavset ved at høre, at hendes veninde ville tilbringe natten hos den unge mand. Det var den letteste sag af verden, man gav bare madam Cabin fem francs, det gjorde alle ekspeditricerne. Baugé viste dem sit værelse, der var møbleret med gamle møbler fra kejserdømmets tid, som han havde fået sendt af sin fader. Han blev vred, da Denise talte om at gøre regnskabet op, men til sidst tog han dog imod de femten francs og tres centimer, som

hun havde lagt på kommoden; men så ville han have, at hun skulle drikke en kop te; derpå sloges han lidt med et kogeapparat, og blev endelig nødt til at gå ned og købe noget sukker; klokken slog tolv, da han skænkede teen i kopperne.

"Nu må jeg gå," sagde Denise.

Og Pauline svarede:

"Ja, om et øjeblik. – Forestillingen på teatrene er ikke forbi så tidligt."

Denise følte sig underligt til mode i dette ungkarleværelse. Hun havde set, at hendes veninde havde taget sin kjole af, og nu så hun hende gøre sengen i stand, og lægge hovedpuden tilrette med sine bare arme, og disse forberedelser til natten forvirrede hende og gjorde hende skamfuld, for det vakte på ny i hendes sårede hjerte mindet om Hutin. Sådanne dage som denne var næppe rigtig sunde for hende. Klokken et kvarter i ét forlod hun dem.

Den indgang, der førte til Mourets private værelser og til personalets sovekamre var i Rue Neuve-Saint-Augustin. Madam Cabin trak i snoren, der åbnede døren, og kastede et blik på den indtrædende for at optegne, hvad tid vedkommende indfandt sig. I stueetagen brændte en natlampe; Denise stod tøvende, betaget af en underlig angst i dette svage lys, for da hun drejede om hjørnet, havde hun set døren lukke sig efter en mand. Det måtte være chefen, som kom hjem fra et eller andet selskab, og tanken om, at han var der i mørket og måske ventede på hende, forårsagede hende den samme frygt, som hun ved synet af ham plejede at føle sig grebet af. Der var nogen, der rørte sig på første sal, for hun hørte støvler knirke. Så tabte hun helt besindelsen og åbnede en dør, som førte ind

til magasinet, og som plejede at stå åben, for at nattevagten kunne gå der igennem, når den gjorde sin runde. Hun var i bomuldstøjsafdelingen.

"Gud, hvad skal jeg gøre?" sagde hun ganske højt midt i sin bevægelse.

Det faldt hende ind, at der ovenpå var en dør, som førte til soveværelserne. Men for at nå den måtte hun gå igennem hele magasinet, imidlertid foretrak hun dog denne lange vej til trods for det mørke, der indhyllede alle afdelingerne. Der brændte ikke et eneste gasblus, kun enkelte olielamper, som hang på lysekronernes arme; og disse enkelte lyse punkter, gule pletter, der næsten intet lys kastede omkring sig i mørket, lignede de lygter, som bliver hængt op i minerne. Store skygger flagrede frem og tilbage, man kunne næppe skelne de ophobede varer, som antog foruroligende skikkelser og kom til at ligne sammenstyrtede søjler, dyr, der stod på bagbenene, og af tyve, der lå på lur. Den tunge stilhed, afbrudt af fjerne åndedrag, gjorde mørket endnu mere uhyggeligt. Hun fandt sig dog til rette; til venstre lå hvidevareafdelingen som den blåhvide flade af en solbeskinnet husrække; hun ville straks gå igennem midterhallen, men stødte mod en stabel sirts og troede derfor, at det var bedre at gå igennem afdelingen med de strikkede sager og derpå igennem uldafdelingen. Der blev hun forskrækket over at høre nogen snorke; det var Joseph, som sov bag ved sørgestofferne. Hun skyndte sig ind i hallen, hvor der var lidt lysere, da vinduerne sad i taget; hun syntes, at den ligesom var blevet større og havde det samme skrækindjagende ved sig som en kirke ved nattetid. Nu styrtede hun afsted som på flugt; i handskeafdelingen var hun nær faldet over nogle

sovende karle, og hun troede sig først frelst, da hun omsider fandt trappen. Men oppe foran konfektionsafdelingen blev hun grebet af en skælven, idet hun opdagede en lygte, hvis blinkende øje bevægede sig; det var nattevagten, to brandmænd, som blev kontrolleret ved, at de måtte dreje viseren på dertil anbragte urskiver i de forskellige afdelinger, efterhånden som de passerede dem. Hun blev et øjeblik stående uden at forstå, hvad det var; hun så dem gå fra sjalsafdelingen til møbelafdelingen og derfra til linnedafdelingen; hun var aldeles forfærdet over denne underlige fremgangsmåde, over at høre nøglen skrattende åbne de små kontrolskabe. Da de kom nærmere, søgte hun tilflugt i kniplingsafdelingen, hvorfra lyden af en stemme straks fik hende til at gå igen. Hun havde genkendt Deloches stemme; han sov i sin afdeling i en smal jernseng, som han selv stillede op hver aften; han var endnu ikke faldet i søvn, men lå med åbne øjne og levede de lykkelige timer, han havde tilbragt den aften, om igen.

"Hvad for noget! Er det Dem, frøken?" sagde Mouret, som pludselig stod foran hende ude på trappen med en lille håndlygte i hånden.

Hun begyndte at fremstamme en forklaring om, at hun havde villet hente noget i sin afdeling. Men han lod slet ikke til at være vred, men betragtede hende med en på en gang faderlig og nysgerrig mine.

"De havde vel tilladelse til at blive ude til efter teatertid, kan jeg tænke?" sagde han.

"Ja."

"Har De moret Dem? I hvilket teater var De?"

"Jeg har været på landet, hr. Mouret."

Det fik ham til at le. Så spurgte han hende, idet han lagde eftertryk på ordene:

"Ganske alene?"

"Nej, med en veninde," svarede hun, aldeles blodrød og skamfuld over, hvad han rimeligvis tænkte om hende.

Så tav han. Men han betragtede hende stadig, som hun stod der i sin simple sorte kjole og med sin tarvelige hat, der kun var pyntet med et blåt bånd. Skulle dette uciviliserede kvindemenneske virkelig ende med at blive en smuk pige? Hun så rask ud efter sin tur i frisk luft og det smukke, viltre hår klædte hende nydeligt. Og han, som i dette halve år havde behandlet hende som et barn, som af og til gav hende råd, idet han gav efter for sin lyst til at eksperimentere, til at studere, hvordan en ung pige udviklede sig i Paris og langsomt sank dybere og dybere, han lo nu ikke længere, han følte en ubeskrivelig forbavselse, en halvvejs kærlig frygt overfor hende. Det var sikkert en kæreste, der havde forskønnet hende således. Ved denne tanke blev han grebet af en smertelig følelse.

"God nat, hr. Mouret," sagde Denise og fortsatte sin gang.

Han svarede ikke, men blev stående og så efter hende, til hun var forsvundet. Så gik han ind i sit eget værelse.

6

Da den stille sommertid var kommet, gik der ligesom en stormvind af panik hen over *Damernes Paradis*. Det var angsten for den masse afskedigelser, som direktionen fejede magasinet rent med i de varme måneder, juli og august, hvor næsten ingen kunder indfandt sig.

Hver morgen, når Mouret gjorde sin runde med Bourdoncle, tog han afdelingscheferne til side; om vinteren havde han tilskyndet dem til at tage flere kommiser, end de behøvede, for at salget ikke skulle lide noget ved travlheden, og nu skulle de skumme fløden af personalet. Det gjaldt om at formindske udgifterne ved at kaste en tredjedel af kommiserne på gaden. Naturligvis de svage, dem, som lod sig sluge af de stærke.

"Hør," sagde han, "De har vel nogen, som De ikke er fornøjet med. – Man kan ikke beholde dem, når der intet er at gøre for dem."

Og når afdelingscheferne tøvede, når de ikke vidste, hvem de skulle ofre, sagde han:

"Ja, De må se at indrette Dem, som De bedst kan, seks kommiser må være nok for Dem. – I oktober kan De jo igen få flere, der går såmænd nok omkring på gaden!"

For resten tog Bourdoncle sig af disse afskedigelser. Han havde altid svævende på læben det frygtede: "De har Deres afsked, henvend Dem til kassereren!" der lød som et økseslag. Han brugte alt muligt til påskud, for at få magasinet ryddet. Han opfandt fejl og lurede på de ringeste forsømmelser. "De sad ned, De har Deres afsked, henvend Dem til kassereren." – "Jeg

tror, at De svarer igen! De er færdig her!" – "Deres støvler er ikke blanket, gør straks afregning med kassereren!" og selv de modigste skælvede ved tanken om det blodbad, han anrettede. Da denne måde ikke var ham hurtig nok, havde han opfundet en fælde, hvorved han i løbet af nogle dage uden den ringeste anstrengelse kunne gøre det af med det antal kommiser, som han forud havde fældet dommen over. Præcis klokken otte stod han ved døren med uret i hånden, og når de unge mennesker kom blot så meget som tre minutter for sent, faldt det skæbnesvangre: "De har Deres afsked, vil De henvende Dem til kassereren!" Det var den nemmeste og hurtigste måde at blive dem kvit på.

"De er ikke ordentlig vasket," sagde han en dag til en stakkels fyr, hvis skæve næse han ikke kunne fordrage. "De har Deres afsked, vil De være så god at afgøre Deres mellemværende med kassereren."

De kommiser, der blev foretrukket, fik fjorten dages ferie, hvor de ingen gage fik, det var en mere menneskelig måde at formindske udgifterne på. For resten fandt kommiserne sig i deres mislige stilling, tvunget af nødvendighed og af gammel vane. Lige fra de første gang satte deres ben i Paris, havde de været vant til at have plads snart her, snart der; de begyndte deres læretid til højre og endte den til venstre, de fik deres afsked eller tog den selv, alt eftersom de eller principalen fandt det fordelagtigst. Maskinen manglede arbejde; så måtte man tage brødet fra arbejderne; og alt imens sled maskinen langsomt videre, det der ingen brug var for, blev bare lagt til side som gammelt jernkram, hvis udviste tjenester ingen gider

ofre en tanke. Det var værst for dem som ikke havde forstået at hytte sig!

I alle afdelinger taltes der ikke om andet. Hver dag var der nye historier i omløb; man talte de afskedigede kommiser, som man under en epidemi tæller de døde. Det gik især ud over sjals- og uldafdelingen, hvorfra der forsvandt seks kommiser på en uge. Så var der også en historie fra linnedafdelingen, hvor en kunde havde fået ondt, fordi den dame, der ekspederede hende, det påstod hun i det mindste, lugtede af hvidløg; ekspeditricen blev straks jaget bort, skønt hun, der fik meget dårlig kost og altid var sulten, kun havde spist nogle brødskorper oppe i afdelingen. Bestyrelsen viste sig ubønhørlig, når der indløb den mindste klage fra kunderne; ingen undskyldning blev taget for gode varer, kommisen havde altid uret og måtte forsvinde som et mangelfuldt instrument, der kun kunne skade gangen i det hele. Kammeraterne bøjede hovedet og prøvede ikke en gang på at forsvare den ulykkelige. I den panik, der herskede, skælvede enhver for sig selv; Mignot, som en dag imod reglementet gik ud af magasinet med en pakke under sin overfrakke, var lige ved at blive opdaget og så sig allerede smidt på porten; Liénard, hvis dovenskab ligefrem var bekendt, skyldte kun sin faders stilling, at han ikke blev afskediget en dag, da Bourdoncle fandt ham sovende ret op og ned mellem to stabler engelsk fløjl. Men Lhommes var især ængstelige, for de ventede hver dag, at Albert skulle få sin afsked; man var meget misfornøjet med hans måde at passe sin kasse på, for der kom altid nogle fruentimmer og forstyrrede ham i arbejdet; og fru Aurélie havde allerede to gange måttet gå i forbøn for ham hos chefen.

Imidlertid var Denise midt under denne udfejning så truet, at hun levede i stadig angst for en katastrofe. Det hjalp kun lidt, at hun var modig, at hun førte alt sit gode humør, hele sin fornuft i ilden mod sin følsomme naturs nervøse anfald; så snart hun havde lukket døren til sit værelse, løb hendes øjne fulde af tårer, og hun fortvivlede ved at tænke sig selv smidt på gaden, i fjendskab med sin onkel, uden at vide, hvor hun skulle gå hen, uden at eje en sou og med de to børn at sørge for. Hun var atter til mode som under de første uger af sit ophold i *Damernes Paradis*, hun forekom sig selv som et lille korn under en stor møllesten, og hun blev fuldstændig modløs ved at tænke på, at hun kun var en så ubetydelig lille genstand i hele den store maskine, der ligegyldig for hende buldrede videre rundt om hende. Hun kunne ikke gøre sig nogen illusion; hvis der skulle afskediges en ekspeditrice i konfektionsafdelingen, så vidste hun, at det ville blive hende. De andre ekspeditricer havde sikkert på turen til Rambouillet ophidset fru Aurélie imod hende, for siden den dag behandlede hun hende med stor strenghed, hvori der var ligesom blandet et vist nag. Man tilgav hende ikke, at hun var taget til Joinville; man anså det som en slags hån imod hele afdelingen således at slutte sig til en ekspeditrice fra en fjendtlig afdeling og tage ud sammen med hende. Denise havde aldrig før måttet gå så meget igennem i sin afdeling, og nu tvivlede hun rent om nogensinde at forsone sine omgivelser.

"Bryd Dem bare ikke om de andre!" sagde Pauline altid. "Indbildske pyntedukker og for resten så dumme som gæs!"

Men det var netop disse dameagtige manerer, som ængstede den unge pige. Næsten alle ekspeditricerne antog i deres

daglige samkvem med de rige kunder disses væsen og kom derved til at høre til en underlig klasse mennesker, noget midt imellem syersken og damen. Og bag deres sans for at klæde sig, bag deres tillærte manerer og fraser, skjulte sig ofte kun en overfladisk viden, læsningen af nogle aviser, teaterfraser, kort sagt hele den dannelse, man kan samle op på gaderne i Paris.

"I ved vel, at den pjuskede har et barn," sagde Claire en morgen, da hun kom ind i afdelingen.

Og da de andre blev forbavsede, sagde hun:

"Jeg har selv set hende spadsere med ungen i går aftes. – Hun skjuler ham vel et eller andet sted i nabolaget."

To dage efter fortalte Marguerite en anden nyhed, da hun kom op igen i afdelingen efter middag.

"Jo, det er rigtignok net, jeg har lige set den pjuskedes kæreste. – I kan tænke jer, det er en arbejder! En lille, snavset fyr med gult hår, som stod og forsøgte at få kig på hende igennem ruderne."

Fra den dag var det en vedtaget sag: Denise havde en arbejder til kæreste, og hun skjulte et barn i nabolaget. De andre overvældede hende med ondskabsfulde hentydninger. Første gang hun forstod, hvad de mente, blev hun ganske bleg af forfærdelse over disse uhørte formodninger; det var skammeligt, hun ville forsvare sig og stammede:

"Det er jo mine brødre!"

"Så, hendes brødre!" sagde Claire i vantro tone.

Fru Aurélie måtte blande sig i det.

"Ti stille, mine damer, det var bedre om De forandrede de prissedler der … Frøken Baudu har lov til at opføre sig så galt

hun vil udenfor magasinet, når hun endda blot ville passe sit arbejde her!"

Og i dette tørre forsvar lå hendes fordømmelse. Den unge pige, der pintes som om hun var blevet beskyldt for at have begået en forbrydelse, prøvede forgæves på at forklare, hvorledes det forholdt sig. Man smilede og trak på skuldrene; hun beholdt et åbent sår af det. Da rygtet havde udbredt sig videre, blev Deloche så rasende, at han talte om at banke alle konfektionsdamerne; og det var kun frygten for at kompromittere Denise, der holdt ham fra at gøre det. Fra hin aften i Joinville nærede han en dyb kærlighed for hende, en tilbedelse, som om hun var et højere væsen, men han lagde kun denne kærlighed for dagen ved rørende blikke, der mindede om en trofast hunds. Ingen måtte ane deres venskab, for så ville der blive gjort nar af dem, men det forhindrede ham ikke i at drømme om voldsomheder, om hævnende næveslag, hvis nogen nogensinde skulle tænke på at angribe hende i hans påhør.

Denise svarede til sidst slet ikke på beskyldningerne. Det var alt for afskyeligt til at nogen kunne tro det. Når en af hendes kammerater kom med en eller anden styg hentydning, nøjedes hun med at betragte hende stift med en sørgmodig, rolig mine. Hun havde desuden andre bekymringer, pengesorger, der pinte hende endnu mere. Jean blev ved med at være lige ufornuftig, han plagede hende idelig med at forlange penge. Der gik sjældent en uge, uden at hun fik en hel lang historie på fire sider fra ham; og når portneren leverede hende disse breve, der var skrevet med en stor, voldsom skrift, skyndte hun sig med at gemme dem i sin lomme, for ekspeditricerne gav sig til at le og sang straks den gamle vise.

Når hun så efter at have fundet på et eller andet påskud var gået bort for at læse sit brev, følte hun sig altid betaget af rædsel, for hun syntes, at hendes stakkels Jean var fortabt. Alle mulige opdigtede historier nåede hendes øren, det var kærlighedshistorier, hvori hendes uerfarenhed i den slags ting, lod hende overdrive farerne. Snart var det to francs for at slippe fri for en kvindes skinsyge, snart fem francs og seks francs til en stakkels pige, hvis fader ville dræbe hende, når hun ikke havde dem. Da hendes gage og hendes sportler ikke slog til, havde hun fået det indfald at søge en lille bifortjeneste ved noget arbejde udenfor det daglige arbejde i magasinet. Hun havde henvendt sig om det til Robineau, som havde været meget venligsindet imod hende lige siden deres første møde hos Vinçard. Robineau havde skaffet hende det arbejde at sy herreslips til fem sous dusinet. Hver aften syede hun fra kl. 9 til 1, og i den tid kunne hun sy seks dusin, hvilket blev tredive sous, hvoraf hun måtte beregne seks sous til et lys. Med disse fire og tyve sous kunne hun understøtte Jean, og hun beklagede sig ikke over, at hun måtte undvære sin søvn; hun ville have anset sig selv for lykkelig, hvis ikke en ulykkelig hændelse havde omstyrtet hele hendes budget. Da hun ved slutningen af den fjerde uge kom op til den, der solgte slipsene, var døren lukket; det var en fallit, som berøvede hende de nitten francs, som hun havde regnet sikkert på i de sidste otte dage. Alle ubehageligheder i afdelingen var for intet at regne mod de andre ulykker.

"De ser så bedrøvet ud?" sagde Pauline til hende, da hun mødte hende i møbelafdelingen. "Hvis der er noget De trænger til, så sig mig det?"

Men Denise skyldte allerede sin veninde ti francs. Hun prøvede på at smile og svarede:

"Nej tak, jeg trænger ikke til noget – jeg har kun sovet dårligt."

Det var den tyvende juli; afskedigelsespanikken var netop på sit højeste. Af fire hundrede havde Bourdoncle allerede sendt de halvtreds på porten, og der gik det rygte, at flere skulle den vej. Denise tænkte imidlertid ikke på den fare, der lå i luften, hun var fuldstændig opfyldt af angsten over et nyt eventyr, som Jean havde haft, og som var meget værre end alle andre. Denne gang måtte han have femten francs, som alene kunne frelse ham fra en ægtemands hævn. Den foregående dag havde hun fået det første brev, hvori hele dramaet var fortalt; derpå kom der to andre breve lige efter hinanden, og hun havde netop fået det sidste læst, da hun mødte Pauline; i dette brev bebudede Jean sin egen død og ansatte den til opførelse samme aften, hvis hun ikke sendte ham de femten francs. Hun pinte sig frygteligt; det var umuligt at tage nogle af de penge, der var lagt til side til Pépé, og som skulle have været betalt for to dage siden. Alle mulige uheld stødte sammen, for hun havde håbet at få sine nitten francs, når hun henvendte sig til Robineau, som måske kunne finde den dame, der havde bestilt slipsene; men Robineau havde fået ferie i fjorten dage og var ikke kommet tilbage den foregående dag, som man havde ventet.

Imidlertid vedblev Pauline at udspørge hende venligt; da de stod i en temmelig afsides afdeling, kunne de roligt tale sammen; men pludselig gjorde Pauline en bevægelse, som om hun ville flygte, for hun havde opdaget en af opsynsmændene, som kom ud fra sjalsafdelingen.

"Å, det er kun fa'er Jouve," hviskede hun beroliget. "Jeg ved ikke, hvorfor den gamle fyr altid lér, når han ser os to sammen. – I Deres sted ville jeg være bange, for han er alt for venlig imod dem. Han er en snu ræv og dygtig ondskabsfuld, og han tror endnu, at han taler til sine soldater."

Fa'er Jouve var virkelig almindeligt forhadt af kommiserne på grund af hans strenge påpasselighed. Over halvdelen af afskedigelserne fandt sted som følge af hans rapporter. Hans store, røde næse, der passede godt for en gammel soldat, blev kun mere menneskelig i de afdelinger, hvor der var damer.

"Hvorfor skulle jeg være bange?" spurgte Denise.

"Han vil måske forlange gengæld," svarede Pauline leende. – "Flere af ekspeditricerne holder sig gode venner med ham."

Jouve var gået sin vej, idet han lod, som om han ikke havde set dem, og de hørte ham skælde en kommis i kniplingsafdelingen ud, fordi han stod og så på en hest, der var faldet i Rue Neuve-Saint-Augustin.

"Hør," sagde Pauline, "søgte De ikke efter Robineau i går? Jeg tror, at han er kommet hjem."

Denise troede nu, at hun var frelst.

"Tak, jeg vil gå den omvej igennem silkeafdelingen. – Det værste er, at jeg er blevet sendt op på systuen for at hente en kniv."

Derpå skiltes de ad; Denise gav sig mine af have travlt, og skyndte sig ned ad trappen.

"Der er hun igen, det lille magre pigebarn!" hviskede Hutin til Favier.

"Hun søger efter Robineau," svarede denne. "Jeg ved ikke, hvad de to kan have at tale med hinanden om. Det kan da ikke

være synderligt morsomt, for det er Robineau alt for dum til. – Jeg har hørt, at han har skaffet hende lidt ekstraarbejde med at sy slips. Det var også et arbejde!"

Hutin stod og pønsede på en eller anden ondskabsfuldhed. Da Denise var lige ved ham, standsede han hende og spurgte:

"Er det mig, De søger efter?"

Hun blev blodrød. Siden den aften i Joinville havde hun ikke vovet at læse i sit eget hjerte, hvor forvirrede følelser brødes. Hun så ham stadig sammen med fruentimmeret med det røde hår, og når hun nu skælvede ved at stå lige foran ham, var det snarest af afsky. Havde hun elsket ham? Elskede hun ham endnu? Hun ville ikke røre ved disse spørgsmål, som var hende så pinefulde.

"Nej, hr. Hutin," svarede hun forlegent.

Hutin stod og morede sig over hendes undseelse.

"Hvis De ønsker, at vi skal skaffe Dem fat i ham, så … Favier, find dog Robineau til frøken Baudu."

Hun så stift på ham med det samme rolige, sørgmodige blik, som hun modtog alle de sårende hentydninger fra damerne i konfektionsafdelingen med. Han måtte være ond, når han var ligesom de andre imod hende; det var, som brast der noget i hende, det var det sidste bånd, der blev sønderrevet. Hendes ansigt udtrykte en så stor lidelse, at Favier, som ellers ikke var blød af sig, kom hende til hjælp.

"Hr. Robineau er ude for at gøre indkøb, men han kommer hjem til frokost. – Hvis De vil tale med ham, kan De vist træffe ham senere på dagen."

Denise takkede og gik igen op i konfektionsafdelingen, hvor fru Aurélie ventede på hende med iskold vrede. Hvad! Hun

havde været borte fra afdelingen i en halv time! Hvorfra kom hun! Sikkert ikke fra systuen? Den unge pige bøjede hovedet og tænkte, at det også var, som havde alle ulykker sammensvoret sig mod hende på en gang. Det var ude med hende, hvis Robineau ikke kom hjem. Hun bestemte sig imidlertid til at gå ned igen senere.

I silkeafdelingen havde Robineaus tilbagekomst fremkaldt en hel revolution. Afdelingen havde håbet, at han ikke mere kom tilbage, at han var blevet ked af alle de ubehageligheder, som uophørligt blev lagt i vejen for ham, og et øjeblik havde han også været lige ved at give efter for Vinçard, som trængte ind på ham for at få ham til at overtage hans forretning. Hutins skjulte virksomhed, den mine, som han i flere måneder havde gravet under Robineaus fødder, skulle omsider springe. Mens Robineau havde ferie, og Hutin trådte i hans sted, gjorde denne sig al mulig umage for at skade Robineau i chefernes omdømme og for selv at få hans plads ved at vise usædvanlig flid og iver; små uregelmæssigheder blev opdaget og blottet, planer til forbedringer fremførte og nye mønstre opfundet af ham. For resten havde alle i afdelingen lige fra begynderen, der drømte om at blive kommis, og til den første kommis, som tragtede efter at få en part i forretningen, kun én fiks idé, nemlig at skubbe den kammerat, der var lige oven over dem, af vejen for at komme et trin højere op, opæde ham, hvis han var en hindring; og denne grådige kamp, denne trængen sig frem over hinanden var det netop, der satte fart på maskinen og bragte forretningens berømmelse ud over det undrende Paris. Bag ved Hutin var Favier og bag ved ham alle de andre i række. Der var et spektakel, som af tyggende kæber. Robineau var

dømt, og enhver gik bort med sit ben. Da han kom tilbage, hørtes der derfor en almindelig knurren. Der måtte gøres en ende på det; afdelingschefen havde fundet kommisernes holdning så truende, at han havde sendt Robineau på en forretningsrejse for at give bestyrelsen tid til at tage en beslutning.

"Vi vil hellere alle sammen tage bort, hvis De beholder ham," erklærede Hutin.

Denne sag kedede Bouthemont, hvis gode humør ikke kunne fordrage alle disse chikanerier. Han led ved at have lutter vrede ansigter omkring sig. Imidlertid ville han være retfærdig.

"Lad ham nu være i fred, han gør jer jo ingen ting."

Men så protesterede de alle.

"Hvad for noget! Gør han os ingen ting? Sådan et utåleligt menneske, som altid er pirrelig og så stolt, at han gerne ville træde os alle sammen på nakken, når han kunne komme til det!"

Det var den stadige vise i afdelingen. Robineau, som var nervøs som en dame, var aldeles utilladelig stivsindet og pirrelig. Der blev fortalt en mængde anekdoter om det: et ganske ungt menneske var blevet syg af at omgås ham, flere af de kvindelige kunder havde han fornærmet ved sine bidende bemærkninger.

"Ja, mine herrer," sagde Bouthemont, "jeg kan ikke tage noget på mig – jeg har underrettet chefen om det, og jeg skal nu straks drøfte sagen med ham."

Der blev ringet til, at andet hold skulle spise; en formelig kimen hørtes fra kælderen, men den lød fjern og dæmpet i den døde luft i magasinet. Hutin og Favier gik ned sammen; fra alle

afdelingerne kom kommiserne, den ene efter den anden og trængte sig sammen nede ved den smalle indgang til korridoren foran køkkenet, et fugtigt rum, hvor der altid brændte gas. Sværmen skyndte sig der ind, uden at le, uden at tale, og under en stadig tiltagende støj af tallerkener og i en stærk madlugt. Ved enden af korridoren gjordes der holdt foran et lille vindue. Der stod en kok og uddelte portionerne, omgivet af stabler af tallerkener og væbnet med skeer, som han dyppede ned i store kobberkedler. Og når han flyttede sig lidt, opdagede man bag ved hans tykke mave med det hvide forklæde det oplyste køkken.

"Nå!" knurrede Hutin, idet han så på spisesedlen, som var skrevet på en sort tavle oven over det lille vindue, "oksekød med skarp sauce eller fisk. – Man får heller aldrig en ordentlig steg i denne kaserne! Det er næsten ikke til at holde Deres evige kogte kød og fisk ud!"

For øvrigt blev fisken næsten altid foragtet og gryden vedblev at være fuld. Favier tog dog fisk; bag ved ham bukkede Hutin sig ned til gluggen og forlangte:

"Oksekød med skarp sauce."

Kokken tog mekanisk et stykke kød op og hældte en skefuld sauce over det; og Hutin, der fik den varme madlugt fra køkkenet lige i ansigtet, var næppe kommet afsted med sin portion, før ordene "oksekød med skarp sauce" afløste hinanden som salmevers, mens kokken uophørligt tog stykker af kød op og hældte sauce over med den samme hurtige og regelmæssige bevægelse, som er egen for et gående ur.

"Den fisk er kold," sagde Favier, da han ikke kunne føle den mindste varme ved tallerkenen.

De gik nu alle med udstrakt arm og tallerkenen lige frem for sig, da de var bange for at støde mod hinanden, hen imod deres spisestue. Lidt længere henne fandtes et andet glughul, hvor drikkevarerne uddeltes; der stod på en blank tinplade deres vin i flasker uden prop, som endnu var fugtige efter afskylningen. Og hver tog i forbigående en flaske med den hånd, han havde fri, og gik så med stor alvor og forsigtighed hen til bordet.

Hutin brummede halv højt:

"Det er også en maner, at man selv skal rende omkring med sin tallerken."

Han og Favier tog plads i den fjernest liggende spisestue. Alle spisestuerne var gamle kældre, der var blevet hvidtet og istandsat, og som alle sammen lignede hinanden. Men fugtigheden fik malingen til at revne, og de gule mure blev marmorerede med grønne pletter, både om sommeren og om vinteren var man lige ved at kvæles der nede i den varme luft, der var opfyldt med kvalmende dunster, som kom fra det nærliggende køkken.

Hutin var imidlertid kommet ind i stuen. På bordet, hvis ene ende var naglet fast til væggen, og som var dækket med voksdug, var der glas, gafler og knive, som antydede, hvor pladserne var. Der stod en stabel tallerkener til at skifte med ved hver ende af bordet, og midt på dette lå der et langt brød, hvori der stod en kniv med skaftet i vejret. Hutin satte først sin flaske og derpå sin tallerken fra sig; efter at han så havde taget en serviet på en hylde, som var væggens eneste prydelse, satte han sig ned og udstødte et dybt suk.

"Jeg er alligevel godt sulten," sagde han.

"Ja, sådan er det altid," sagde Favier, som havde sat sig ved hans venstre side.

Bordet blev hurtigt besat: det havde to og tyve kuverter. I begyndelsen hørtes der kun en stærk støj af gafler, for alle disse unge mennesker blev godt sultne af tretten timers slid hver dag og spiste med stor grådighed.

"Sig mig en gang, hvordan går det med jeres Robineau?" spurgte en kommis endelig Hutin.

Silkeafdelingens kamp imod dens andenkommis interesserede hele magasinet. Man drøftede hver aften dette spørgsmål i Café Saint-Roch lige til midnat. Hutin, som sad og sled i et stykke kød, svarede kun:

"Han er kommet tilbage."

Idet han så pludselig blev vred, udbrød han:

"Jeg tror, Fanden gale mig, at De har givet mig æselkød! – Det er min salighed næsten for galt!"

"Å, De skal såmænd ikke klage," sagde Favier, "jeg har gjort den dumhed at tage fisk. – Den er rådden."

De talte i munden på hinanden, idet de snart ærgrede sig og snart sagde vittigheder. Helt henne ved væggen sad Deloche og spiste sin mad i tavshed. Han var begavet med en ganske overvældende appetit, som aldrig var blevet mættet, og da han tjente for lidt til at kunne få noget ekstra, skar han store skiver brød af og spiste de mindst velsmagende retter med en forslugen mine. De morede sig også alle over ham, og en råbte:

"Favier, giv dog Deres fisk til Deloche. – Han holder mest af den således."

"Og Deres kød, Hutin; Deloche vil gerne have det til sin dessert."

Den stakkels fyr trak på skuldrene og svarede ikke. Det var ikke hans skyld, at han var nær ved at dø af sult. Desuden vidste han, at selv om de andre spyttede på deres mad, så spiste de den dog. Men en sagte fløjten fik dem til at tie; denne fløjten underrettede dem om, at Mouret og Bourdoncle var i korridoren. I den sidste tid havde kommisernes klager over maden været så talrige, at de høje herrer gav sig mine af personlig at ville undersøge sagen på stedet. Chefen betalte en francs og halvtreds centimer for hver om dagen til restauratøren, som så selv skulle betale alt, levnedsmidler, kul, gas og betjening; og foregav forretningsbestyrelsen dog naiv forundring over, at maden ikke var god. Den selv samme dag havde hver afdeling udvalgt en kommis til at repræsentere sig, og Mignot og Liénard havde påtaget sig at tale i deres kammeraters navn.

I den pludselige stilhed, der var indtrådt, spidsede alle øren, og man hørte stemmer, som kom fra den stue, der lå nærmest, og hvor Mouret og Bourdoncle lige var kommet ind. Bourdoncle erklærede kødet for udmærket, og Mignot, der ærgrede sig over denne rolige udtalelse, sagde: "Prøv at tygge det"; og Liénard, der holdt sig til fisken, sagde blidt: "Den lugter jo ligefrem, hr. Bourdoncle."

Så udbredte Mouret sig i varme ord: han ville gøre alt for sit personales velvære, han var Deres fader, han ville hellere selv spise tørt brød, end vide, at de fik dårlig kost.

"Jeg lover Dem, at jeg skal undersøge sagen," sluttede han, idet han hævede stemmen, for at hans ord skulle kunne høres fra den ene ende af korridoren til den anden.

Undersøgelsen var endt, og støjen af knive og gafler begyndte igen.

Hutin hviskede:

"Jo, lur dem! – De smører os om munden med smukke talemåder og gyldne løfter, men bliver alligevel ved at give os gammelt sålelæder at spise og at smide os på porten som hunde."

Den kommis, som før havde spurgt ham om Robineau, fortsatte nu:

"De siger altså, at Robineau –"

Men han blev afbrudt af en stærk klirren af tallerkener. Kommiserne skiftede selv tallerkener og stablerne til venstre og højre blev derfor mindre. Og da en af køkkenpersonalet bragte tinfade ind, udbrød Hutin:

"Rismelsbudding! Det manglede blot."

"Der er klister i for hele to sous!" sagde Favier, idet han tog noget.

Nogle holdt af den ret, andre fandt den for klæbrig; de, der var fordybede i deres aviser, sagde ikke noget og spiste, uden ret at vide, hvad de spiste. De tørrede alle deres pande, for værelset var helt opfyldt af en rødlig hed damp, mens skyggen af folk ude på gaden løb i sorte striber henover tallerkener, der stod hulter til bulter.

"Ræk brødet til Deloche," råbte en spøgefugl.

Hver skar sig et stykke af brødet og stak så igen kniven i skorpen lige til skaftet, derpå gik det til den næste.

"Hvem vil give mig sin dessert for min rismelsbudding?" spurgte Hutin.

Da han havde byttet med en lille, mager fyr, prøvede han også på at sælge sin vin, men den ville ingen have, da de fandt den alt for afskyelig.

"Jeg fortalte jo, at Robineau var kommet tilbage," sagde Hutin midt under den stadig tiltagende støj, "hans sag er meget alvorlig. I kan tænke jer, at han forleder ekspeditricerne til sådanne ulovligheder, som at sy slips i deres fritid."

"Stille," sagde Favier. "Nu får han sin dom."

Han viste med et sideblik hen på Bouthemont, som gik i korridoren mellem Mouret og Bourdoncle, alle tre ivrigt optaget af en dæmpet samtale. Den spisestue, hvor afdelingscheferne og den kommis, der kom efter dem, spiste, lå netop lige over for, og da Bouthemont havde set Mouret gå forbi, havde han rejst sig fra bordet og fortalte ham nu om fortrædelighederne i sin afdeling, og om hvor ubehageligt det var for ham. De to andre hørte på ham, men de vægrede sig endnu ved at ofre Robineau, der var en sælger af første rang, og som havde været der fra fru Hédouins tid. Men da han fortalte historien med slipsene, blev Bourdoncle rasende. Var mennesket da fra forstanden, hvor kunne det falde ham ind at skaffe ekspeditricerne arbejde? Huset betalte virkelig disse damers tid dyrt nok; når de arbejdede for egen regning om natten, så arbejdede de mindre i forretningen om dagen; det var tydeligt; de bestjal dem altså, de udsatte deres sundhed, som ikke tilhørte dem selv. Natten var bestemt til at sove i, alle skulle sove eller også skulle de smides på porten.

Og Mouret begyndte at dele Bourdoncles vrede. En ekspeditrice, der var tvunget til at arbejde om natten, det forekom ham at være et angreb på den gode ordning i *Damernes*

Paradis. Hvad var det for en gås, der ikke kunne nøjes med den indtægt, hun havde af salget? Men så snart Bouthemont havde nævnt Denise, blev han mildere og søgte at finde undskyldninger. Nå, så det var den lille pige, sagde han, ja, hun var jo ikke meget flink endnu, og man sagde, at hun havde flere byrder på sig. Bourdoncle afbrød ham for at sige, at hun måtte have sin afsked øjeblikkelig. Der ville dog aldrig komme noget ud af en sådan grimrian, det havde han altid sagt; og det var ligesom han glædede sig ved at tilfredsstille et gammelt nag. Mouret, der var lidt i forlegenhed, søgte at slå det hele hen i spøg. Gud bevares, hvor han var streng, sagde han; for en gangs skyld kunne man nok bære over med hende. De kunne jo lade den skyldige kalde og skænde på hende. Egentlig var det jo Robineau, som havde den største uret, for han skulle have holdt hende fra at gøre det, da han jo havde været der så længe og kendte husets skikke.

Bourdoncle så stift på Mouret og var lige ved at komme med en bemærkning; men han nøjedes med at sætte en foragtelig mine op for at lade ham forstå, at han nu begyndte at forstå, hvordan det hang sammen, og han fandt det grumme latterligt.

Robineau gik forbi og hilste på de tre herrer, inden han gik ind og satte sig til bords.

Mouret sagde blot:

"Ja, nu skal vi tænke over det."

Derpå gik de.

En klokke ringede ude i korridoren; de sidst affodrede måtte gøre plads for et tredje hold.

Da Hutin og Favier tøvede lidt, så de Denise komme ned.

"Robineau er kommet tilbage, frøken," sagde den første med spottende høflighed.

"Han spiser endnu," tilføjede Favier. "Men hvis det haster meget, kan De godt gå derind."

Denise gik videre uden at svare og uden at vende hovedet om. Da hun gik forbi afdelingschefernes spisestue, kunne hun dog ikke lade være med at kaste et blik der ind. Robineau var der virkelig. Hun ville se at få ham i tale senere på dagen; og hun fortsatte at gå ned ad korridoren for at komme til det værelse, hvor hun spiste og som lå helt oppe ved den anden ende.

Kvinderne spiste for sig selv i to andre værelser. Denise gik ind i det første. Det var også en gammel kælder, der var omdannet til spisesal, men der var lidt mere hygge. På det ovale bord, der stod midt i stuen, var der ordentlig plads imellem hver af de femten kuverter, og vinen var hældt på karafler; på den ene bordende stod et fad med fisk og på den anden et med oksekød og skarp sauce. Opvartere med hvide forklæder bragte damerne maden, hvad der sparede dem for den ulejlighed selv at skulle hente deres portion ved glughullet. Chefen havde fundet dette mest sømmeligt.

"De har altså været hele magasinet rundt?" spurgte Pauline, som allerede sad ved bordet og var i færd med at skære sig et stykke brød af.

"Ja," svarede Denise, "jeg fulgte en dame til døren."

Det var ikke sandt. Claire puffede med albuen til sin naboerske, en anden ekspeditrice. Hvad mon der gik af den pjuskede? Hun var så underlig. Hun havde fået det ene brev efter det andet fra sin kæreste; så løb hun omkring i magasinet

som en gal, foregav at hun skulle hente noget på systuen, men gik slet ikke derind. Der måtte sikkert være hændt hende et eller andet. Så begyndte Claire, der spiste sin fisk uden den mindste ulyst som en, der havde været vant til endnu dårligere kost, at fortælle en skrækkelig historie, som alle aviserne talte om.

"I har vel læst om den mand, som skar hovedet af sin elskerinde med en ragekniv?"

"Ja Gud," sagde en lille ekspeditrice fra linnedafdelingen med et fint blidt ansigt, "han havde jo truffet hende med en anden. Det var godt nok til hende!"

Men Pauline protesterede. Hvad for noget! Når man ikke længere elskede en mand, skulle han så have lov til at skære halsen over på én! Nej tak! Hun afbrød sig selv og sagde, idet hun vendte sig om til opvarteren:

"Pierre, jeg kan umuligt spise det kød. – Se at skaffe mig en eller anden ekstraret, for eksempel en æggekage, men sørg for, at den bliver god."

Hun havde altid lommerne fulde af slikkerier, og mens hun ventede, tog hun chokoladekager op af lommen og knasede dem sammen med brød.

"Sådan et menneske er rigtignok ikke til at spøge med," sagde Claire. "Og der er såmænd nok, der er skinsyge; forleden dag var der for eksempel en arbejder, som smed sin kone ned i en brønd."

Hun så stift på Denise og troede at have gættet hendes hemmelighed ved at se hende blive bleg. Det lille skinhellige pigebarn var åbenbart bange for at få prygl af sin kæreste, som hun sandsynligvis bedrog. Det ville være morsomt, om han

forfulgte hende helt ind i magasinet, hvad hun lod til at være bange for. Imidlertid gik man over til at tale om andre ting; en af ekspeditricerne kendte en udmærket måde til at tage pletter af fløjl på. Så blev der talt om et stykke, der blev spillet på *Gaïté*, hvor nogle henrivende små piger dansede bedre end voksne mennesker. Pauline, der et øjeblik havde været lidt gnaven, fordi hendes æggekage så ud til at have fået for meget, blev atter i godt humør, da den ikke smagte så ilde endda.

"Ræk mig vinen," sagde hun til Denise. "De skulle også forlange en æggekage."

"Å, jeg har nok i kødet," svarede den unge pige, som altid nøjedes med den kost hun fik, hvor slet den end var, for ikke at give mere ud end nødvendigt.

Da rismelsbuddingen blev bragt ind, gjorde damerne indvendinger. Da de havde fået denne ret den foregående uge, havde de ladet den stå, og de håbede ikke, at de skulle få den oftere. Denise var blevet ængstelig for Jean ved at høre de historier, Claire havde fortalt, og hun var den eneste, der spiste sin budding; alle de andre så på hende med en foragtelig mine. De forlangte alle noget andet og stoppede sig med syltetøj. De syntes for resten, at det var lovlig galt, at de selv måtte betale deres mad.

"I ved vel, at herrerne har klaget," sagde den fine lille ekspeditrice; "bestyrelsen har lovet ..."

Hun blev afbrudt af de andres latter, og nu gik det ud over bestyrelsen. De drak alle sammen kaffe med undtagelse af Denise, som sagde, at hun ikke kunne tåle den.

De blev siddende længe ved deres kaffekopper, damerne fra linnedafdelingen i uldne kjoler som tarvelige, borgerlige damer,

konfektionsdamerne i silkekjoler, med servietten under hagen for ikke at spilde, omtrent som fine damer, der har sat sig til at spise sammen med deres stuepiger. De små glugger ud til gaden var først blevet lukket op for at skaffe lidt frisk luft ind i stedet for den kvælende madlugt, men de måtte straks lukkes igen, fordi det lød, som om vognene kørte på selve bordet.

"Tys!" hviskede Pauline, "der er det gamle bæst."

Det var Jouve. Han holdt meget af at luske omkring damerne hen imod slutningen af måltidet. For resten havde han overopsynet med deres spisestuer. Han trådte smilende ind og gik rundt om bordene; undertiden snakkede han også lidt med dem, spurgte om maden havde smagt dem. Men da de var bange for ham og ikke kunne lide ham, så skyndte de sig næsten alle sammen med at gå deres vej. Skønt klokken endnu ikke have ringet, var Claire den første, der forsvandt, og flere fulgte snart efter. Til sidst var der ikke andre end Denise og Pauline tilbage; da Pauline havde drukket sin kaffe, spiste hun resten af sine chokoladekager.

"Hør," sagde hun pludselig, idet hun rejste sig, "jeg tror, jeg vil sende opvarteren hen efter nogle appelsiner. – Kommer De ikke op med?"

"Jo, lige straks," svarede Denise, der sad og spiste en brødskorpe, og som havde besluttet at blive længst der nede ved bordet, for at gå hen til Robineau, når han gik op. Da hun imidlertid var ganske alene med Jouve, følte hun sig ikke rigtig vel tilpas; og lidt ærgerlig rejste hun sig omsider fra bordet. Men da han så hende gå hen imod døren, spærrede han vejen for hende.

"Frøken Baudu," sagde han.

Som han stod der foran hende, havde hans ansigt et faderligt udtryk. Hans svære, grå overskæg og kortklippede, børsteagtige hår gav ham et meget soldatermæssigt udseende; og han skød brystet, hvor det røde bånd prangede, stærkt frem.

"Ja, hvad vil De mig, hr. Jouve?" spurgte hun mere rolig.

"Jeg har endnu i morges set, at De stod og snakkede deroppe bag ved tæpperne, De ved, at det er forbudt, og hvis jeg klagede – Deres veninde Pauline må holde meget af Dem?"

Hans overskæg bevægede sig, og hans store, krumme, lystne næse blev ildrød.

"Hvor kan det være, at I to holder så meget af hinanden?"

Denise forstod ham ikke, men følte sig atter ilde til mode. Han gik tæt hen til hende og talte lige ind i ansigtet på hende.

"Ja, vi talte rigtignok sammen, hr. Jouve," stammede hun, "men det er jo ikke så meget slemt, vel – De er meget god imod mig, og jeg takker Dem for det..."

"Jeg burde egentlig ikke være god," sagde han. "Jeg kender kun retfærdighed. – Men når man er så nydelig som De –"

Og han nærmede sig endnu mere til hende; så blev hun bange. Paulines ord faldt hende pludselig ind, hun kom til at tænke på alle de historier, som var i omløb, om ekspeditricer, som blev tyranniseret af Jouve, og som måtte tilkøbe sig hans velvilje. I magasinet lod han sig for resten nøje med små fortrolige tilnærmelser, klappede de imødekommende ekspeditricer på kinden med sine tykke hænder, tog deres hænder og beholdt dem, som om han havde glemt, at han holdt dem i sine. Men faderligheden vedblev at have overvægten, og det var kun udenfor magasinet, at han slap sine dyriske

lidenskaber løs, når en ung pige ville spise til aften hos ham i Rue des Moineaux.

"Lad mig være," hviskede den unge pige og veg tilbage fra ham.

"Hør," sagde han, "De vil dog vel ikke være bange for en gammel ven, som altid skåner Dem. – Vær nu elskværdig og kom og drik en kop the hjemme hos mig i aften. Det bliver budt Dem af et godt hjerte."

Men hun blev ved sin vægring og gentog:

"Nej, nej!"

Spisestuen var stadig tom, for opvarteren var ikke kommet tilbage. Jouve lyttede og så sig hastigt om; stærkt ophidset glemte han ganske sin vante faderlige rolle og ville kysse hende på halsen.

"Lille slemme pige, lille dumrian. – Hvor kan man være så tosset, når man har sådan et dejligt hår? Kom nu i aften, vi kan have det så rart sammen."

Men hun var aldeles betaget af rædsel ved at være i så nær berøring med hans blussende ansigt og hede åndedræt. Pludselig stødte hun ham fra sig med en så voldsom bevægelse, at han var lige ved at falde over på bordet. Heldigvis drattede han om på en stol, men idet han stødte til bordet, sprøjtede noget vin, der var blevet stående i et glas, hen over hans hvide halstørklæde og vædede det røde ordensbånd. Han blev siddende uden at tørre sig af, optændt af vrede over en sådan voldsomhed. Og han som slet ikke anede noget sligt, og som ikke tænkte på at bruge sine kræfter, men simpelt hen gav efter for sine ømme følelser!

"De skal komme til at fortryde det, frøken, det kan De være vis på!" udbrød han.

Denise var løbet sin vej. Klokken ringede i det samme; og forvirret og rystende skyndte hun sig op i afdelingen og glemte ganske Robineau; og så turde hun ikke gå ned igen.

Da solen om eftermiddagen varmede den side af bygningen, der vendte ud til Place Gaillon, var man nær ved at kvæles på første sal til trods for de nedrullede grå lærredsrullegardiner. Der kom nogle enkelte kunder, der gjorde damerne ulejlighed uden at købe noget. Hele afdelingen gabte lige for fru Aurélies store, søvnige øjne. Da Denise omsider klokken tre så fru Aurélie begynde at sove ind, sneg hun sig sagte ud og gik atter igennem magasinet med en travl mine. For at lede de nysgerrige, som kunne følge hende med deres blikke, på vildspor, gik hun lige ned i silkeafdelingen; først lod det til, at hun havde noget at gøre i kniplingsafdelingen, hvor hun gik hen og spurgte Deloche om noget; så gik hun ned i stueetagen, igennem bomuldstøjsafdelingen ind i tørklædeafdelingen; her standsede hun pludselig, for Jean stod foran hende.

"Hvad, er det dig?" hviskede hun og blev ganske bleg.

Han var i arbejdsbluse og uden hat på, og hans smukke blonde hår hang uordentligt ned om hans ansigt, der var så fint og blegt som en ung piges. Han stod foran en hylde med sorte tørklæder og så ud til at tænke dybt over noget.

"Hvad bestiller du her?" sagde hun.

"Jeg venter på dig," svarede han. "Du har forbudt mig at komme her hen; jeg gik dog her ind, men jeg har ikke talt med nogen. Du kan være ganske rolig. Du kan gerne lade være med at kende mig, hvis du har mest lyst til det."

Kommiserne begyndte allerede at se forbavset på dem, derfor sænkede Jean stemmen.

"Jeg skal sige dig, hun ville absolut gå med mig – hun står ude på pladsen ved springvandet. – Giv mig hurtigt de femten francs, ellers er vi forlorne, det er så sandt, som jeg står her!"

Nu blev Denise pludselig urolig. Rundt omkring dem begyndte man at le og høre efter. Og da der gik en trappe ned til kælderen bag ved dem, puffede hun sin broder ud af afdelingen og lod ham gå i forvejen. Da de var kommet ned, fortsatte han sin fortælling, forlegen og bange for at hun ikke skulle tro, hvad han fortalte.

"Pengene er ikke til hende. Hun er alt for fin. – og hendes mand bryder sig rigtignok ikke en døjt om femten francs. Han ville ikke sådan miste sin kone for en million. Han er limfabrikant, det har jeg vist før fortalt dig, ikke? De sidder udmærket godt i det … Nej, det er en simpel en, en ven af hende, som har set os; og du kan nok forstå, at hvis jeg ikke giver ham de femten francs straks …"

"Ti stille," hviskede Denise. "Du skal straks få dem. Kom med."

De var gået ned i afsendelseskælderen; det var i den stille tid, og den store kælder lå og sov i det blege lys, der faldt ind igennem lugerne. Der var koldt og stille. Imidlertid stod der dog en karl i et af værelserne og tog imod nogle pakker, der skulle sendes til Madeleinekvarteret, og på det store bord sad Champion, chefen for afsendelsesafdelingen, med dinglende ben og åbne øjne.

Jean fortsatte igen …

"Manden går altid med en stor kniv, og han …"

"Skynd dig, hører du!" sagde Denise og skubbede ham afsted foran sig.

De gik igennem en af de smalle korridorer, hvor gassen altid brændte. Til højre og venstre lå de mørke kælderrum, hvor reservevarerne var ophobet bag ved tremmerne. Omsider standsede hun. Der ville vist ingen forstyrre dem, men det var forbudt at komme der, og hun rystede af angst.

"Ser du, hvis den slyngel fortæller noget," sagde Jean, "så vil manden, der har den store kniv –"

"Hvor skal jeg tage de femten francs fra?" udbrød Denise fortvivlet. "Du kan da heller aldrig være fornuftig! Der passerer dig også altid sådanne mærkelige ting."

Han slog sig for brystet. Optaget af sine egne, romantiske løgnehistorier, vidste han selv ikke rigtigt, hvor meget sandt der var i dem. Han dramatiserede simpelthen sin pengeforlegenhed.

"Jeg forsikrer dig ved alt, hvad helligt er, denne gang er det sandt. – Jeg holdt hende sådan, og så kyssede hun mig –"

Hun fik ham igen til at tie stille. Hun var vred og elendig.

"Jeg vil ingen ting høre. Behold din skam for dig selv; det er synd af dig, forstår du det! – Og du piner mig hver eneste uge, jeg tager livet af mig selv for at holde dig med femfrancsstykker. Ja, jeg sidder oppe om natten. – Og desuden tager du brødet ud af munden på din broder."

Jean stod bleg og med åben mund. Var det synd? Det kunne han slet ikke forstå; han havde altid behandlet sin søster som en kammerat, og det syntes ham at være fuldstændig naturligt, at han åbnede sit hjerte for hende. Men hvad der især tog vejret fra ham, var det, at hun sad oppe om natten. Tanken om, at hun

sled sig fordærvet for hans skyld, og at han spiste de penge op, Pépé skulle have, gjorde ham så ulykkelig, at han gav sig til at græde.

"Du har ret, jeg er et asen," udbrød han. "Men jeg kan ikke forstå, at det er skammeligt at elske, det kan man jo ikke lade være med … Denne her, hun er kun tyve år, og hun troede, at det var spøg, fordi jeg kun er sytten år. – Gud, hvor jeg dog er vred på mig selv! Jeg havde lyst til at banke mig!"

Han havde taget begge hendes hænder og vedblev at kysse dem og væde dem med sine tårer.

"Giv mig så de femten francs, så sværger jeg dig til, at det skal blive sidste gang. – Nej, lad hellere være, du skal ingen ting give mig, jeg vil før dø. Hvis hendes mand slår mig ihjel, så bliver du fri for mig med det samme."

Men da hun nu også gav sig til at græde, begyndte han at få samvittighedsnag.

"Jeg ved det jo slet ikke, måske han slet ikke tænker på at dræbe nogen – jeg skal nok se at få det ordnet, det lover jeg dig, lille søster. Farvel, nu går jeg."

Men lyden af skridt i korridoren gjorde dem ængstelige. Hun trak ham hurtigt hen i en mørk krog, og en lille tid hørte de ingen anden lyd end et gasblus' piben. Så lød der skridt nærmere og nærmere. Denise stak hovedet frem og opdagede Jouve med sin stramme holdning oppe ved enden af korridoren. Var det tilfældigt, at han gik der? Eller skulle en af de opsynsmænd, der stod nede ved døren, have underrettet ham om, at hun var der? Hun blev betaget af en sådan angst, at hun var lige ved at gå fra sans og samling; hun puffede Jean ud af

den mørke krog, hvor de havde skjult sig, og idet hun nu drev ham frem foran sig, hviskede hun:

"Skynd dig at gå."

Da de hørte fa'er Jouve puste og stønne bag ved dem, styrtede de afsted i fuld fart. De kom igennem afsendelsesafdelingen og nåede foden af trappen, der gik op til Rue de la Michodière.

"Skynd dig at gå," gentog Denise, "gå din vej. Hvis jeg kan, skal jeg alligevel sende dig de femten francs."

Jean løb forskrækket sin vej. Jouve, der kom halsende aldeles åndeløs, nåede akkurat at se et glimt af en hvid bluse og nogle blonde krøllede hår. Han blev et øjeblik stående og pustede for at genvinde sin sædvanlige ro og værdighed. Han havde et nyt hvidt halstørklæde på, som han havde fået oppe i linnedafdelingen, og sløjfen skinnede som blændende hvid sne.

"Nå, det er rigtignok net," sagde han med skælvende læber, "ja det er net, frøken, det er net. – Hvis de tror, at jeg vil tåle den slags scener i kælderen, så tager De overordentlig meget fejl."

Og han forfulgte hende med disse ord, mens hun betaget af sindsbevægelse gik op igen i magasinet uden at kunne finde et eneste ord til sit forsvar. Nu var hun fortvivlet over, at hun var løbet sin vej. Hvorfor havde hun ikke givet en forklaring og vist ham sin broder? Nu ville de nok igen finde på ny ondskaber om hende, og det hjalp ikke, at hun svor på, at det ikke var sandt, for de ville ikke tro, hvad hun sagde. Hun glemte igen Robineau og gik lige op til sin afdeling.

Jouve gik ufortøvet op til bestyrelsen for at melde det forefaldne. Men en af karlene sagde ham, at chefen netop talte med Bourdoncle og Robineau, og at de havde talt sammen i et kvarter. Døren var for resten blevet stående åben, og man

kunne høre Mouret muntert spørge Robineau, om han havde moret sig godt i sin ferie; der var slet ikke tale om en afskedigelse, tværtimod aftalte de visse forholdsregler, der skulle tages i hans afdeling.

"Vil De noget, Jouve?" råbte Mouret. "Kom kun indenfor."

Men da Bourdoncle var gået ud, følte Jouve instinktmæssigt, at det var klogere at fortælle det til ham alene. Han gik derfor hen til ham, og de fulgtes nu langsomt sammen igennem sjalsafdelingen. Jouve gik bøjet og talte meget sagte, mens Bourdoncle hørte efter uden at hans strenge ansigt viste, hvad indtryk denne fortælling gjorde på ham.

"Det er godt," sagde han endelig.

Da de var kommet til konfektionsafdelingen, gik han der ind. Fru Aurélie stod netop og skændte på Denise. Hvorfra kom hun nu igen? Denne gang ville hun dog vel ikke bilde dem ind, at hun kom fra systuen?

"Fru Aurélie!" kaldte Bourdoncle.

Han havde besluttet sig til at handle på egen hånd uden at spørge Mouret, da han var bange for, at denne skulle vise sig svag. Fru Aurélie gik hen til ham, og så blev historien igen fortalt ganske sagte. Hele afdelingen stod i spændt forventning om, at der ville ske noget. Omsider vendte fru Aurélie sig om med en højtidelig mine og sagde:

"Frøken Baudu."

Og hendes stivnede kejserindeåsyn havde almagtens ubønhørlige ubevægelighed.

"De har Deres afsked, vil De henvende Dem til kassereren."

Den skrækkelige sætning blev udtalt meget højt og kunne høres overalt i hele afdelingen, hvor der slet ingen kunder var.

Denise var blevet ligbleg og kunne næppe trække vejret. Så udstødte hun nogle afbrudte ord.

"Afskediget, jeg? … Hvorfor dog? Hvad har jeg gjort?"

Bourdoncle svarede i en streng tone, at det vidste hun nok, og at hun gjorde bedre i ikke at fremkalde en forklaring; så omtalte han slipsene og sagde, at det ville rigtignok være nydeligt, om alle damerne i forretningen ville holde stævnemøde med mænd nede i kælderen.

"Men det er jo min broder!" udbrød hun med hele sin miskendte uskyldigheds sorgblandede vrede.

Marguerite og Claire gav sig til at le, og selv fru Frédéric, som ellers ikke blandede sig i, hvad der foregik, rystede på hovedet med en vantro mine. Altid hendes broder! Det lød noget dumt i længden! Så betragtede Denise dem alle: Bourdoncle, som fra den første dag hun var i magasinet, ikke havde kunnet lide hende; Jouve, som var blevet stående i nærheden af Bourdoncle for at kunne optræde som vidne, og af hvem hun ikke ventede nogen retfærdighed; og så ekspeditricerne, hvis hjerter hun ikke havde kunnet røre til trods for ni måneders venlig og modig opførsel; de var nu lykkelige over endelig at kunne jage hende bort. Hvorfor ville hun egentlig gøre indvendinger? Hvorfor ville hun så gerne blive, når ingen brød sig om hende? Derfor gik hun nu bort uden at sige mere, ja endog uden at se sig om derinde, hvor hun havde kæmpet så længe.

Men da hun stod alene ude ved rækværket i midterhallen, blev hun grebet af en endnu ulideligere smerte. Slet ingen holdt af hende, og ved den pludselig opdukkende tanke om Mouret forsvandt hele hendes tilkæmpede resignation. Nej, hun kunne ikke lade sig således jage bort! Måske ville han tro på denne

historie om, at hun havde haft stævnemøde med en mand nede i kælderen. Hun følte sig pint af sorg og skam ved denne tanke. Hun ville se at finde ham og forklare ham sagen som den var, blot for at han skulle have det at vide; for hun brød sig ikke om, at hun havde fået sin afsked, hvis han blot fik sandheden at vide. Og hendes gamle frygt, den gysen, der fo'r igennem hende, når hun stod foran ham, brød ud i en brændende længsel efter at se ham, efter ikke at forlade huset, før hun havde forsikret ham højt og helligt, at hun aldrig havde tilhørt nogen.

Klokken var omtrent fem, og der begyndte at komme lidt mere liv i magasinet, efterhånden som aftenluften bragte kølighed i salene. Hun gik rask hen imod chefens værelse. Men da hun stod ved døren, blev hun igen betaget af en dyb sørgmodighed. Det var som om hendes tunge lammedes, hendes ulykkelige stilling tyngede dobbelt på hendes skuldre. Han ville naturligvis heller ikke tro hende, men give sig til at le af hende ligesom alle de andre; og denne frygt berøvede hende alt mod. Det var forbi, hun ville få det bedre, når hun blev alene, forsvandt, døde. Så gik hun ned til kassereren uden engang at sige noget til Pauline eller Deloche.

"De har til gode for to og tyve dage," sagde kassereren, "det bliver atten francs og halvtreds centimer, og dertil kommer syv francs i sportler … Er det ikke rigtigt?"

"Jo, tak."

Så gik hun sin vej med sine penge og mødte i det samme Robineau. Han havde allerede hørt, at hun havde fået sin afsked, og han lovede hende, at han nok skulle se at få fat på den dame, der havde bestilt slipsene. Han forsøgte ganske sagte

at trøste hende og begyndte at blive heftig. Det var også en tilværelse, sagde han, hvert øjeblik udsat for at blive kastet på døren, uden at være belavet på det og uden at kunne forlange løn for hele måneden! Denise gik op til madam Cabin for at underrette hende om, at hun ville se at få sendt bud efter sin kuffert i løbet af aftenen. Klokken slog fem, da hun, endnu aldeles fortumlet, stod ude på Place Gaillon midt imellem vogne og mennesker.

Selvsamme aften fik Robineau, da han kom hjem, et brev fra bestyrelsen, som i fem linjer underrettede ham om, at den for at opretholde den indre ro i magasinet så sig nødsaget til at give afkald på hans tjeneste. Han havde været i huset i syv år, og endnu om eftermiddagen havde han talt med chefen; det var et tordenslag for ham. Hutin og Favier hoverede i silkeafdelingen ligeså støjende som Marguerite og Claire i konfektionsafdelingen. Nu var de fri! Disse udfejninger gav god plads! Kun Deloche og Pauline udvekslede bedrøvede ord, når de mødtes i vrimlen i magasinet; de savnede begge to Denise, der var så blid og retskaffen.

"Å," sagde den unge mand, "hvis hun bare havde held med sig andet steds, så ville jeg ønske, at hun kunne komme tilbage hertil og knuse alle de tøjter, som har været på nakken af hende her."

Det var Bourdoncle, som måtte tage imod Mourets første vrede. Da han fik at vide, at Denise havde fået sin afsked, blev han voldsomt opbragt. I reglen brød han sig ikke videre om sit personale; men denne gang sagde han, at andre havde tiltaget sig magten, og at det var et forsøg på at unddrage sig hans myndighed. Det lod til, at han ikke længere selv var herre i

huset, da andre tillod sig at give ordre? Han forlangte, at alt skulle forelægges ham, og den, der vovede at modsætte sig dette, skulle få med ham at bestille. Da han derpå havde forhørt personalet nærmere om sagen, nervøs og ophidset uden at kunne skjule det, fik han et nyt anfald af vrede. Hun løj ikke, den stakkels pige. Det var virkelig hendes broder, Champion havde set ham og kendte ham. Hvorfor skulle man så jage hende bort? Han talte endog om at antage hende igen.

Imidlertid bøjede Bourdoncle hovedet for uvejret, stærk i sin passive modstand. Han studerede Mouret. Endelig en dag, da han så, at denne var blevet roligere, dristede han sig til at sige i en ejendommelig tone:

"Det er bedst for alle parter, at hun er kommet bort."

"Ja, De har måske ret," sagde han leende. – "Lad os gå ned og se på salget. Det tager til, i går er der solgt for omtrent hundrede tusind francs."

7

Denise var blevet stående aldeles fortumlet ude på gaden, hvor solen endnu brændte varmt, skønt klokken var fem. Den varmede rendestenene, og Paris lå badet i det skinnende hvide sommerlys med det blændende genskin. Katastrofen var kommet så pludseligt, hun var blevet kastet så råt på døren, at hun nu stod og vendte og drejede de fem og tyve francs og halvfjerds centimer aldeles mekanisk nede i sin lomme, idet hun spurgte sig selv, hvor hun skulle gå hen, og hvad hun skulle gøre.

En hel række vogne hindrede hende i at forlade fortovet ud for *Damernes Paradis*. Da hun endelig vovede sig ud imellem hjulene, skråede hun over Place Gaillon, som om hun ville gå ned ad Rue Louis-le-Grand; så betænkte hun sig og gik ned ad Rue Saint-Roch. Men hun gik uden at have noget bestemt mål. Det summede og hamrede inde i hendes hoved. Var det virkelig muligt, at hun nu stod ganske alene, uden støtte, uden hjælpemidler midt i den store, fremmede by! Imidlertid måtte hun se at få noget at spise og tag over hovedet.

Og hun fik snart øje på en gul seddel ovre på den anden side af gaden, hvor der stod: "Møblerede værelser udlejes". Det var det første sted, hun ikke var bange for at forhøre sig nærmere, så fattigt så huset ud. Snart opdagede hun, at hun kendte det med dets to lave stokværk og den rustfarvede forside, helt indeklemt imellem *Damernes Paradis* og det store gamle hus, der havde tilhørt familien Duvillard. På dørtærsklen ind til paraplybutikken stod gamle Bourras, hårfager og skægget som

en profet, briller på næsen og blikket opmærksomt rettet på elfenbenshåndtaget på sin stok. Han havde selv lejet hele huset og lejede nu de to stokværk møblerede ud for at formindske sine udgifter.

"Har De et værelse?" spurgte Denise.

Han så op og blev meget forbavset ved at få øje på hende. Han kendte godt damerne inde fra magasinet. Han svarede efter at have betragtet hendes tarvelige, nette kjole og hendes skikkelige udseende:

"Det er ikke noget for Dem."

"Hvor meget koster det da?" spurgte Denise.

"Femten francs om måneden."

Så forlangte hun at se værelset, og Bourras fulgte hende ovenpå og åbnede døren til et usselt hummer. Sengen, der stod i et hjørne henne ved døren, tog så meget rum op, at der akkurat kunne komme et menneske igennem. Ved enden af sengen stod en lille nøddetræskommode, et sort fyrretræsbord og to stole. De lejere, der selv lavede deres mad, plejede at lave den i kaminen.

"Ser De," sagde Bourras, "her er jo ikke fint, men vinduet er rart, man kan se alle dem, der går forbi ude på gaden."

Og da Denise forbavset betragtede et hjørne af loftet oven over sengen, hvor en dame engang havde skrevet sit navn, Ernestine, ved at bevæge flammen af et lys hen under loftet, tilføjede han med en godmodig mine:

"Hvis man først begyndte at reparere huset, så kunne det slet ikke betale sig. – Ja, her ser De alt, hvad jeg har at byde Dem."

"Ja, her vil jeg kunne få det meget godt," sagde den unge pige.

Hun betalte en måneds leje forud, forlangte linned, to lagner og to håndklæder, og gav sig straks til at rede sin seng, gladere og lettere til mode, da hun nu vidste, hvor hun skulle lægge sig til hvile om aftenen. En times tid senere sendte hun et bybud hen efter sin kuffert.

I de første to måneder havde hun det skrækkelig elendigt. Da hun ikke længere kunne betale for Pépé hos fru Gras, havde hun taget ham hjem og redte op til ham på en gammel polstret lænestol, som Bourras havde lånt hende. Hun måtte have halvanden francs om dagen for at kunne betale husleje og for, når hun selv levede af tørt brød, at kunne give den lille en smule kød. De første fjorten dage var det gået nogenledes godt; hun havde begyndt sin husholdning med ti francs i lommen, og desuden havde hun været så heldig at finde den dame, der havde bestilt slipsene hos hende, og denne havde betalt hende de nitten francs, hun havde til gode. Men da de penge var brugt, var hun fuldstændig blottet for hjælpemidler. Det hjalp ikke noget, at hun gik til de forskellige magasiner for at få plads på Place Clichy, i *Bon Marché* og i *Louvre*; den stille tid havde standset handelen overalt, de sagde, at hun skulle vente til oktober måned; over fem tusind kommiser og ekspeditricer, der havde fået deres afsked ligesom hun, drev om på gaden uden plads. Så prøvede hun på at få nogle småarbejder, men da hun ikke kendte noget til Paris, vidste hun ikke, hvor hun skulle henvende sig, og tog ofte imod meget utaknemmeligt arbejde, som hun ikke en gang altid fik penge for. Flere gange lod hun Pépé spise alene og fortalte ham, at hun havde spist ude; og hun gik i seng, mens det hamrede i hendes tindinger og hendes hænder brændte af feber. Da Jean en skøn dag så al denne

fattigdom, kaldte han sig selv en skurk og var så voldsomt fortvivlet, at hun blev nødt til at lyve; hun kunne endog af og til stikke et par francs til ham for at få ham til at tro, at hun havde lagt penge op. Hun græd aldrig i børnenes påsyn. Når hun om søndagen havde et stykke kalvekød, og hun lå på knæ foran kaminen, hvor det kogte, genlød det lille værelse af de to drenges munterhed, for de tog sig ikke livets besværligheder nær. Når Jean så var gået hjem til sin principal og Pépé faldet i søvn, tilbragte Denise en skrækkelig nat i angst og skælven for den næste dag.

Der var også andre bekymringer, der holdt hende vågen. De to damer på første sal modtog nemlig besøg meget sent, og undertiden hændte det, at en mand tog fejl og gik op og bankede på hos hende. Da Bourras ganske roligt havde sagt til hende, at hun ikke skulle svare, borede hun hovedet ned i puden for ikke at høre de eder, der blev udstødt udenfor. Så var der hendes nabo, bageren; han kom først hjem om morgenen og stod så og passede hende op, når hun gik ned for at hente vand; han stak endog huller i bræddevæggen imellem deres værelser for at kigge ind til hende, når hun klædte sig på, hvad der tvang hende til at hænge alle sine klæder op foran væggen. Men når hun kom ned på gaden, led hun endnu mere ved den stadige nærgåenhed, hun der var udsat for. Hun kunne ikke gå ned og købe et lys der i gaden, hvor alle de gamle kvarterers bærme strejfede om, uden at hun måtte høre rå, letfærdige tilbud. Og mændene forfulgte hende endog helt ind i den mørke gang, opmuntrede af husets fattige udseende. Hvorfor havde hun dog ikke en kæreste? Det undrede dem, forekom dem næsten latterligt. En skønne dag bukkede hun alligevel under, mente

de. Hun selv ville ikke en gang have kunnet forklare, hvordan hun modstod alle de fristelser, skønt med den truende sult for øje og omgivet af attråsvanger luft.

En aften havde Denise ikke en gang brød til at lave suppe af til Pépé, da en dekoreret herre gav sig til at forfølge hende. Udenfor indgangen til Bourras hus blev han rå, og det var med den højeste grad af afsky, at hun smældede døren i for næsen af ham. Da hun var kommet op, satte hun sig ned, rystende af angst. Den lille sov. Hvad skulle hun svare ham, hvis han vågnede og bad om noget at spise? Hun behøvede kun at give efter, så var det forbi med hendes nød og elendighed, hun ville få penge, kjoler og et smukt værelse. Det var meget let, og man sagde, at det måtte de alle sammen gøre, fordi en kvinde ikke kunne leve i Paris af sit arbejde. Men hele hendes væsen satte sig imod det, uden derfor at foragte de andre, alene fordi hun havde afsky for det som for et smudsigt levnet. Hun ville leve hæderligt og modigt.

Denise gjorde sig ofte selv sådanne spørgsmål. Hun kom ofte til at tænke på en gammel sang, der handlede om en sømands brud, som på grund af sin inderlige kærlighed til ham blev bevaret for alle farer. Hun havde ofte nynnet det sentimentale omkvæd hjemme i Valognes, mens hun så ud på den øde gade. Nærede hun da også en sådan kærlighed i sit hjerte, siden hun vedblev at kæmpe så tappert? Hun tænkte endnu på Hutin, men altid med væmmelse. Hun så ham morgen og aften gå forbi hendes vinduer; nu, da han var anden kommis, gik han alene og var genstand for de andre kommisers dybeste respekt. Han så aldrig op til vinduet, og hun fulgte ham med øjnene uden frygt for at blive opdaget. Så snart hun fik øje på Mouret, der

ligeledes gik forbi hver aften, begyndte hun at ryste og skjulte sig hurtigt med bankende hjerte. Han behøvede ikke at vide, hvor hun boede; desuden skammede hun sig over huset og led endnu ved, hvad han tænkte om hende, skønt de aldrig mere skulle træffe hinanden.

For øvrigt levede Denise bestandig i støjen fra *Damernes Paradis*. En eneste mur adskilte hendes værelse fra hendes forrige afdeling; og lige fra om morgenen levede hun sine dage i magasinet om igen; hun kunne høre folk komme og gå og den tiltagende støj efterhånden som salget gik livligere. Den ringeste larm rystede hele det gamle, usle hus, der var klinet op ad den uhyre bygning; det var som om hun kunne føle dens puls banke. Desuden kunne hun ikke undgå flere gange at møde nogen der inde fra; to gange havde hun pludselig stået ansigt til ansigt med Pauline, som havde tilbudt hende sin hjælp, da hun var bedrøvet over at se, at Denise var så ulykkelig; Denise var nødt til at lyve for at blive fri for at modtage sin veninde hos sig eller at besøge hende en søndag hos Baugé. Men hun havde dog endnu mere ondt ved at undslå sig for Deloches halvt fortvivlede deltagelse; han passede hende op, kendte alle hendes bekymringer og stod og ventede på hende på gaden; en aften ville han låne hende tredive francs, en broders sparepenge, sagde han og blev rød. Ved disse møder ledtes hendes tanker stadig tilbage til det samme, til magasinet, hun beskæftigede sig med det liv, de førte derinde, som om hun var der endnu.

Der kom aldrig nogen til Denise; derfor blev hun meget forbavset, da der en eftermiddag blev banket på hendes dør. Det var Colomban. Han var meget forlegen og spurgte først

stammende, hvorledes hun havde det, og talte derpå om *Det gamle Elbeuf*. Hun tænkte, at hendes onkel måske havde sendt ham over til hende, og at han fortrød sin strenghed; for han hilste hende ikke på gaden, skønt han ikke kunne være uvidende om den nød og elendighed, hun levede i. Men da hun rent ud begyndte at udspørge Colomban om det, blev han endnu mere forlegen. Nej, nej, det var ikke hans principal, der havde sendt ham; endelig nævnte han Claire og tilstod, at han kun ville tale om Claire med Denise. Lidt efter lidt blev han mere dristig og bad Denise om råd i den tro, at hun kunne være ham nyttig hos sin forhenværende kammerat. Det hjalp ikke noget, at hun gjorde ham fortvivlet ved at bebrejde ham, at han lod Geneviève lide, fordi han syntes bedre om en pige uden hjerte. Han kom igen en anden dag, og efterhånden kom han oftere. Det var nok til at tilfredsstille hans beskedne, frygtsomme kærlighed; han begyndte altid på det samme emne og skælvede af glæde over at være sammen med en kvinde, der havde levet i Claires nærhed. Og derved kom Denises tanker endnu mere til at dreje sig om *Damernes Paradis*.

I de sidste dage af september måned lærte den unge pige dog først den dybeste elendighed at kende. Pépé var blevet syg, han havde pådraget sig en meget stærk forkølelse. Han skulle have kraftig suppe, og hun havde ikke en gang det tørre brød at give ham. En aften, da hun sad aldeles overvældet og græd som bytte for et anfald af den fortvivlelse, der kaster en kvinde ud i snavset eller i Seinen, bankede den gamle Bourras sagte på døren. Han bragte hende et brød og en lille kande med suppe i.

"Se, her er lidt til den lille," sagde han med sin strenge mine. "Græd nu bare ikke så meget. Det generer mine andre lejere."

Og da hun takkede ham i et nyt anfald af gråd, sagde han:

"Så ti nu stille. – Kom nu ned og tal med mig i morgen. Jeg har noget arbejde til dem."

Siden *Damernes Paradis* havde tilføjet Bourras det skrækkelige slag at skabe en paraply- og en parasolafdeling, havde han ingen syersker mere. Han gjorde selv alt arbejdet for at formindske sine udgifter; han rensede selv paraplyer, udførte reparationer og syede dem selv. Hans kunders antal var desuden blevet så lille, at han undertiden manglede arbejde. Derfor måtte han den næste dag ligefrem finde på noget arbejde til Denise, da han fik hende til at sætte sig nede i butikken hos ham.

Han kunne ikke se på, at hans lejere døde af sult.

"De skal få to francs om dagen," sagde han. "Når De finder noget, der er bedre, skal De tage imod det og ikke bryde Dem om mig."

Hun var bange for ham og skyndte sig således med sit arbejde, at han var i forlegenhed med, hvad han derefter skulle give hende at bestille. Hun syede silketøjet til paraplyerne og gjorde kniplinger i stand. I de første dage hun var dernede, turde hun ikke se op, da hun følte sig generet ved, at han gik omkring hende med sin store løvemanke, sin krogede næse og sine stikkende øjne under de svære, buskede øjenbryn. Hans stemme var hård og hans bevægelser så underlige og voldsomme, at mødrene, der boede i nærheden, plejede at true deres børn med at de ville hente ham, ligesom man ellers truer dem med politibetjentene. Gadedrengene gik dog aldrig forbi uden at råbe en eller anden ondskabsfuld bemærkning ind til ham, men han lod slet ikke til at høre det. Hans vrede gav sig

kun luft, når han talte om de slyngler, som, til skam for hans profession, kun solgte godtkøbskram, som ikke duede det allerringeste.

Denise kom ligefrem til at ryste, når han aldeles rasende råbte til hende:

"Professionen er prostitueret, forstår De … Ikke så meget som et ordentligt skaft kan man træffe på. De kan lave en stok, men ikke et paraplyskaft, den tid er forbi! – Hvis De kan finde mig et eneste ordentligt skaft, så giver jeg Dem tyve francs!"

Det var hans stolthed, at der ikke var en eneste arbejder i Paris, som var i stand til at lave et skaft som hans, lette og dog solide. Han lagde især overordentlig megen fantasi for dagen ved udarbejdelsen af håndtaget; han fik stadig ny idéer, og de blev til frugter, blomster, dyr og hoveder, som han udførte med stor sindrighed og en vis genial bredde. Han brugte kun en lille pennekniv til sit arbejde, og man kunne se ham sidde hele dage med brillerne på næsen og skære i et stykke træ eller elfenben.

"Det er dumrianer alle til hobe," sagde han, "de er tilfredse, når de bare forstår at klistre silketøjet på fiskebenene. De køber skafterne i store partier, og det er alt sammen fabriksarbejde. – Dem kan de få solgt, og så er de fornøjede! Det er det, jeg siger, kunsten er i forfald."

Efterhånden begyndte Denise at føle sig mere vel til mode. Bourras havde ønsket, at Pépé skulle komme og lege i butikken, for han holdt meget af børn. Når den lille krøb om på alle fire og hun sad i det ene hjørne af butikken og reparerede, og Bourras sad ved vinduet og lavede håndtag, var der ikke mere plads i butikken. Hver dag førte det samme arbejde og den samme samtale med sig. Når de arbejdede, kom de altid tilbage til

Damernes Paradis, og uden at blive træt forklarede han hende stadig, hvad hans skrækkelige kamp egentlig bestod i. Han havde beboet huset fra 1845, hans lejekontrakt gjaldt for tredive år, og han betalte atten hundrede francs om året i leje; da han fik tusind francs ind for de fire møblerede værelser, betalte han kun otte hundrede for butikken. Det var ikke dyrt, og da han ellers ikke havde nogen videre udgifter, kunne han holde længe ud endnu. Når man hørte ham tale, skulle man tro, at hans sejr var vis, at han ville opsluge uhyret.

Han afbrød sig pludselig selv med ordene:

"Tror De, at de derovre har sådanne hundehoveder som dette her?"

Han kneb øjnene sammen bag brillerne for bedre at kunne bedømme det hundehoved, han havde skåret ud; dets overlæbe var trukket i vejret, så at hjørnetænderne stak frem, og det så livagtigt ud, som om hunden knurrede. Pépé, der var aldeles henrykt over hunden, havde rejst sig op og støttede begge sine små hænder på Bourras' knæ.

"Så længe jeg kan komme ud af det, bryder jeg mig pokker om de andre," sagde han og tog forsigtigt fat på hundens tunge med spidsen af sin kniv. "De slyngler har frataget mig min fortjeneste; men selv om jeg ikke tjener noget, så sætter jeg dog heller ikke noget til eller i det mindste meget lidt. Og jeg er fast besluttet på hellere at lade mit liv end at give efter."

Han svingede vredt kniven i luften, mens hans hvide hår struttede ret op fra det mægtige hoved.

"Hvis der imidlertid," sagde Denise blidt uden at hæve øjnene fra sit sytøj, "blev tilbudt Dem en antagelig sum, ville det dog være det klogeste at tage imod den."

Men nu kom hele hans voldsomme stivsindethed til udbrud.

"Aldrig! Selv om mit hoved lå på blokken, ville jeg sige nej, det sværger jeg. Min kontrakt varer endnu ti år, og de skal ikke få huset, før de ti år er gået, selv om jeg skulle dø af sult mellem de fire nøgne vægge."

Og mens han snittede i træet, henvendte han sig igen til Denise:

"Kan De høre dem derinde? Det spektakel har jeg altid lige ved mig, og det er det, der ærgrer mig mest, sådan at have dem lige i ryggen med deres forbandede lokomotivmusik. Men det hjælper ikke, at I skubber på, for at mit hus skal falde. – I får det dog ikke, selv om I ellers oversvømmer hele kvarteret."

Denise havde nu hver dag brød. Hun var uhyre taknemmelig mod den gamle paraplymager for hans godhed imod hende, for hun følte, hvor godt hans hjerte var til trods for hans voldsomme, heftige adfærd. Det var dog hendes varmeste ønske at finde noget andet arbejde, for hun så godt, at han opfandt alle disse småarbejder til hende, at han slet ikke behøvede nogen syerske under det forfald, hans forretning var i, og at han kun beskæftigede hende af lutter medlidenhed.

Der var gået et halvt år, og man var nu ved den stille tid i sommersæsonen, men hun fik alligevel plads i Robineaus silkevarehandel, der dog snart kom til at kæmpe en fortvivlet kamp med *Damernes Paradis*.

Juni var varm, og Denise led meget ved denne varme oppe på sit lille værelse under taget. Når hun kom fra Robineaus, gik hun ind og hentede Pépé hos Bourras; og i stedet for straks at gå op på sit værelse, gik hun så lidt hen i Tuilerihaven for at trække frisk luft, indtil haven blev lukket. En aften, da hun gik

under kastanjetræerne, blev hun pludselig stående, for lidt til højre for hende gik der en, som hun syntes var Hutin. Hendes hjerte bankede voldsomt. Det var imidlertid ikke Hutin, men Mouret, som havde spist til middag på venstre Seinebred og nu skyndte sig hen til fru Desforges. Ved denne pludselige bevægelse, som den unge pige gjorde for at undgå ham, fik han øje på hende; det var begyndt at blive mørkt, men han kendte hende dog.

"Er det Dem, frøken?"

Hun svarede ikke, da hun var aldeles bestyrtet over, at han ikke holdt sig for god til at standse. Han smilede og forsøgte at skjule sin forlegenhed under en elskværdig og beskyttende mine.

"De er endnu i Paris?"

"Ja," fik hun omsider frem.

Hun begyndte langsomt at gå videre og forsøgte at få sagt farvel. Men han vendte sig selv om og fulgtes med hende under de store, mørke kastanjetræer. Der var friskt og køligt, og langt borte fra hørtes børnelatter og lyden af tøndebånd.

"Det er Deres broder, ikke sandt?" spurgte han og så på Pépé.

Denne, der var blevet frygtsom ved, at der gik en fremmed herre så nær ved dem, klemte sin søsters hånd og holdt sig tæt ind til hende.

"Ja, hr. Mouret," svarede hun igen.

Hun var blevet rød i hovedet ved at tænke på de afskyelige ting, som Claire og Marguerite havde beskyldt hende for. Mouret forstod ganske sikkert grunden til hendes rødmen, for han tilføjede straks efter ivrigt:

"Hør, frøken, jeg har en undskyldning at gøre Dem. – Jeg ville have været lykkelig ved tidligere at have kunnet sige Dem, hvor jeg har beklaget den fejl, der er blevet begået. De blev alt for letsindigt beskyldt for at have gjort Dem skyldig i et fejltrin. – Nå, ulykken er sket, og jeg ville kun forsikre Dem om, at alle hos os nu kender Deres kærlighed til Deres brødre."

Han vedblev at tale med en ærbødig høflighed, som ekspeditricerne i *Damernes Paradis* næppe var vant til at træffe hos ham. Denise var blevet endnu mere forvirret, men hendes hjerte var opfyldt af en ubeskrivelig glæde. Han vidste altså, at hun ikke havde givet sig hen til nogen! De tav begge lidt, og han gik bestandig ved siden af hende, idet han rettede sine skridt efter de små skridt, barnet tog. Efterhånden døde larmen fra Paris hen og der blev tyst og stille under de høje træer.

"Jeg har kun en måde at gøre Dem afbigt på, frøken," sagde han. "Naturligvis, hvis De vil vende tilbage til os –"

Hun afbrød ham og afslog hans bøn med en febrilsk hastighed.

"Det kan jeg ikke, hr. Mouret. Jeg må alligevel takke Dem, men jeg har fundet arbejde andet steds."

Han vidste det, han havde for kort tid siden hørt, at hun var hos Robineau. Så begyndte han roligt med en elskværdig jævnhed at tale om Robineau, som han ydede fuld retfærdighed. Det var et flinkt, begavet menneske, men alt for nervøs. Han nærmede sig en katastrofe. Derefter begyndte Denise, der lod sig vinde af hans elskværdige ligefremhed, at give sig lidt mere hen, hun lod ham mærke, at hun var gunstigt stemt for de store magasiner i den kamp, der var imellem dem og de små forretninger; hun blev livligere, nævnede eksempler,

viste sig at være fuldstændig inde i spørgsmålet og opfyldt af nye, store idéer. Han hørte henrykt og forbavset til. Han forsøgte at skelne hendes træk i det stadig tiltagende mørke. Hun syntes at være ganske som tidligere med sit blide ansigt og sin tarvelige kjole; men fra denne beskedne tarvelighed udgik der en egen ynde, hvis magt han syntes at føle; denne lille pige havde sikkert nu vænnet sig til Paris' luft; hun var blevet kvinde, og bedårende og ærbar så hun ud med sit dejlige, svære hår.

"Når De hører til vort parti," sagde han leende, "hvorfor bliver De så hos vore modstandere? – Er det ikke også sandt, hvad jeg har hørt, at De bor hos denne Bourras?"

"Det er en meget brav mand," sagde hun hviskende.

"Nej, vist ikke, det er en gammel tosse, en nar, som tvinger mig til at gøre ham fattig, skønt jeg tilbyder ham en formue for at blive af med ham! Desuden er det ikke noget sted for Dem at bo, hans hus er berygtet, han lejer værelser ud til damer, som ..."

Men han mærkede, at den unge pige blev forlegen, og han skyndte sig at tilføje:

"For resten kan man jo leve hæderligt overalt, og der er større ære ved at gøre det, når man ikke er rig."

De gik atter nogle skridt i tavshed. Pépé hørte efter med et tidligt modent barns opmærksomhed. Af og til så han op på sin søster, for han undrede sig over, at hendes hånd var brændende hed og af og til skælvede.

"Hør en gang," sagde Mouret livligt, "vil De være mit sendebud? I morgen har jeg i sinde igen at forstørre mit bud, at foreslå Bourras firs tusind francs for at flytte. – Tal De først til ham, sig ham, at han tager livet af sig selv. Han vil måske høre

på, hvad De siger, siden han holder af Dem, og De vil gøre ham en virkelig tjeneste."

"Jeg går ind på Deres forslag," svarede Denise og smilede ligeledes. "Jeg skal udføre Deres kommission, men jeg tvivler på, at den vil lykkes."

Så indtrådte der på ny en pause. Hverken den ene eller den anden havde mere at sige. Et øjeblik prøvede han på at tale til hende om onkel Baudu, men han måtte tie stille, da han så, hvor ubehageligt det var hende. Imidlertid blev de ved at gå ved siden af hinanden og kom til sidst ud i en allé, helt henne ved Rue de Rivoli. Da de kom ud fra den mørke allé, var det, som om de begge pludselig vågnede op. Han forstod, at han ikke kunne holde hende længere tilbage.

"Farvel, frøken."

"Farvel, hr. Mouret."

Han gik dog ikke. Idet han pludselig hævede blikket, fik han øje på fru Desforges' oplyste lejlighed på hjørnet af Rue d'Alger, hvor man ventede på ham. Han rettede atter sit blik på Denise, som han meget tydeligt kunne se i det blege tusmørke; hun var meget uanselig i sammenligning med Henriette, hvorfor blev han da så varm om hjertet, når han så hende? Det var egentlig også et tåbeligt indfald.

"Den lille dreng er vist snart træt," sagde han mest for at sige noget. "Lad mig nu se, at De husker, at vort hus altid står Dem åbent. De behøver kun at banke på, så skal jeg give Dem al den oprejsning, De kan ønske Dem. – Nå, farvel, frøken."

"Farvel, hr. Mouret."

Da Mouret havde forladt hende, gik hun igen ind i kastanjealléen i det næsten tætte mørke. Hun gik længe uden

noget mål mellem de store stammer; hun var rød og varm, og tusinde forvirrede tanker summede i hendes hoved. Pépé, som hun stadig havde i hånden, strakte sine korte ben for at følge hende; hun havde helt glemt ham, og til sidst sagde han:

"Du går alt for hurtigt, lille søster."

Så satte hun sig på en bænk og tog ham på skødet, hvor han hurtigt faldt i søvn, da han var træt. Hun holdt ham i sine arme og trykkede ham til sit bryst med blikket svævende i den mørke luft. Da hun en time senere kom hjem med ham i Rue de la Michodière, havde hun atter sit rolige, fornuftige ansigt.

Da Bourras så hende komme ind, råbte han til hende:

"Det er sket. – Den slyngel Mouret har nu købt mit sted."

Han var ude af sig selv, han sloges ligefrem med sig selv midt i sin butik og gjorde så voldsomme bevægelser, at han var lige ved at slå ruderne ud.

"Å, det rak! – Ejeren, frugthandleren, har selv skrevet det til mig. Og ved De, hvad han har solgt mit hus for? Hundrede og halvtreds tusind francs, det er fire gange så meget, som det er værd! Han er også en net tyv. Tænk Dem, han har brugt de forbedringer, jeg har gjort, som påskud til at skrue prisen i vejret; han har benyttet sig af, at huset var gjort helt i stand. – Mon de nu snart er færdig med at plage mig?"

Den tanke, at de penge, som han havde givet ud til maling og istandsættelse af butikken, havde kunnet gavne frugthandleren, gjorde ham rasende. Og nu skulle Mouret være hans vært; nu skulle han betale sin leje til ham og for fremtiden bo hos denne konkurrent, som han afskyede! Ved denne tanke nåede hans raseri sit højdepunkt!

"Å, jeg kunne nok høre dem bore hul i muren ind til mig, og nu er de her allerede, det er, som om de æder af den samme tallerken som jeg."

Og med sin knyttede hånd slog han i disken så at hele butikken rystede og paraplyer og parasoller dansede.

Denise var blevet aldeles forskrækket og havde ikke kunnet få et ord indført. Hun blev stående ubevægelig og ventede, til krisen var forbi, mens Pépé roligt sov på en stol. Omsider, da Bourras begyndte at blive lidt mere rolig, besluttede hun at udføre Mourets ærinde; den gamle var jo nok meget opbragt, men selve den overvældende vrede, hvori han befandt sig, kunne måske netop bestemme ham til at tage imod forslaget uden betænkning.

"Jeg mødte lige nu én inde fra *Damernes Paradis*," sagde hun, "og det var én, der var godt underrettet. I morgen vil de vist byde Dem firs tusind francs for at flytte straks."

"Firs tusind francs! Firs tusind francs! – nej, ikke for en million."

Hun forsøgte at tale ham til fornuft. Men da hun begyndte at tale til ham om hans interesse, gik butiksdøren op, hvorpå hun tav stille og ganske bleg trak sig tilbage. Det var onkel Baudu med sit gulladne ansigt og meget ældet. Bourras tog fat om knapperne på Baudus overfrakke, og opflammet af hans nærværelse råbte han ham lige ind i ansigtet uden at lade ham få lov til at komme til orde:

"Ved De, hvad de har været uforskammede nok til at byde mig? Firs tusind francs! Så er de kommet, de banditter! De tror, at jeg vil sælge mig selv. – De har købt huset, og nu bilder de sig ind, at de har mig. Men de tager fejl. Jeg ville måske have givet

efter, men nu, da de ejer huset, så kan de se, hvorledes de får det i min tid."

"Så er det altså sandt?" sagde Baudu på sin langsomme måde. "Det blev mig fortalt, men jeg ville nok selv høre, om det var sandt."

"Firs tusind francs!" gentog Bourras. "Hvorfor ikke hundrede tusind francs? Det er alle disse penge, der ærgrer mig. Bilder de sig måske ind, at de får mig til at begå en eller anden lumpenhed for at få disse penge? De skal Herren fordømme mig ikke få huset. Aldrig, hører De, aldrig!"

Denise tillod sig at sige med sin rolige mine:

"De får det jo dog om ni år, når Deres lejekontrakt er ude."

Og til trods for sin onkels nærværelse tiggede hun Bourras om at tage imod tilbuddet. Den kamp ville være ham umulig at føre, sagde hun, han kæmpede mod en overlegen magt, det ville være vanvid af afslå den formue, der blev ham budt. Men han rystede stadig benægtende på hovedet. Han håbede, at han døde, inden de ni år var gået, for at han ikke skulle se på det. Så længe han levede, skulle det ikke ske, det svor han på og nedkaldte forbandelser over de andre med hænderne hævede mod himlen.

"Kan De høre, Baudu, Deres niece er på de andres parti? De har pålagt hende at bestikke mig – hun er min salighed i ledtog med de røvere!"

Baudu havde hidtil ladet, som om han slet ikke så Denise. Han så i vejret med den strenge mine, han altid påtog sig, når han stod i sin dør, og hun gik forbi. Så vendte han sig langsomt om og så på hende. Hans tykke læber skælvede.

"Jeg ved det," sagde han halvt sagte.

Han vedblev at betragte hende. Hun var rørt til tårer og fandt, at den megen sorg havde taget svært på ham. Han tænkte måske også med bitter samvittighedsnag på, at han ikke havde hjulpet hende i den nød, hun havde levet i. Desuden syntes han at blive rørt ved at se Pépé sidde og sove på en stol midt i al den støj og højrøstede tale.

"Denise," sagde han ligefremt, "kom og spis hos os i morgen og tag den lille med. – Min kone og Geneviève har bedt mig om at sige det til dig, når jeg mødte dig."

Hun blev meget rød i hovedet og gik hen og kyssede ham. Og da han gik, råbte Bourras, der glædede sig over, at de var blevet forligt, til ham:

"Ja, det var ret, se at få hende forbedret, for der er meget godt ved hende. – For min skyld kan huset gerne styrte sammen, – I vil finde mig under ruinerne."

"Vore huse er allerede i færd med at styrte sammen, min ven," sagde Baudu med en mørk mine. "Vi vil alle gå samme vej."

8

Imidlertid talte hele kvarteret kun om den store, ny gade, der skulle anlægges fra Børsen til den ny opera, og som skulle hedde Rue du Dix-Décembre. Ejendommene var beslaglagt, og to flokke håndværkere, som skulle rive husene ned, var allerede begyndt at angribe strækningen fra begge ender; den ene flok nedrev de store, gamle ejendomme i Rue Louis-le-Grand, og den anden omstyrtede den gamle vaudevilles lette mure. Man kunne høre hakkene nærme sig, og Rue de Choiseul og Rue de la Michodière interesserede sig levende for deres dødsdømte huse. I løbet af fjorten dage var der gjort et uhyre indsnit i husrækken.

Men hvad der dog især gjorde indtryk på kvarterets beboere, var de arbejder, som *Damernes Paradis* lod udføre. Der taltes om, at der blev gjort store udvidelser, blev lavet kæmpemæssige magasiner med facade både til Rue de la Michodière, til Rue Neuve-Saint-Augustin og til Rue Monsigny. Man sagde, at Mouret havde underhandlet med baron Hartmann, hypotekbankens direktør, og at han skulle have hele husrækken undtagen den side, der skulle vende ud til Rue du Dix-Décembre, hvor baronen ville oprette en konkurrent til Grand-Hotel. Overalt købte *Damernes Paradis* lejekontrakterne, butikkerne lukkede, og lejerne flyttede; og i de tomme boliger begyndte en hel hær af håndværkere at arbejde i tætte skyer af kalkstøv. Midt imellem al denne tumult og nedriven var den gamle Bourras' lille smalle hus, der lå klinet ind mellem to helt

dækkede med murere, det eneste, der blev stående ubevægeligt og urørt.

Da Denise den næste dag begav sig hen til sin onkel med Pépé, var gaden netop spærret af en række arbejdsvogne, som aflæssede mursten foran Davillards gamle hus. Baudu stod i døren til sin butik og så til med en bedrøvet mine. Efterhånden som *Damernes Paradis* udvidedes, så det ud som om *Det gamle Elbeuf* blev mindre, og der herskede en sørgmodighed og mørke over hele huset, der lå ligesom forstenet.

"Nå, er I der," sagde Baudu. "Tag jer i agt! I kan let blive kørt over."

Da Denise var kommet ind i butikken, sad fru Baudu og Geneviève ubevægelige og tavse ved kassen, ligesom i en ensom krog, hvor ingen forstyrrede dem. Moderen sømmede viskestykker, og datteren sad med hænderne i skødet, mens hun stirrede ud i luften.

"God dag, tante," sagde Denise. "Jeg er meget glad ved at se dig igen, og hvis jeg har gjort dig nogen sorg, beder jeg dig tilgive mig."

Fru Baudu kyssede hende meget rørt.

"Min kære pige, hvis jeg ikke havde andre sorger, ville du se mig være gladere."

"God aften, kusine," sagde Denise og kyssede Geneviève på begge kinder.

Denne vågnede pludselig af sine drømmerier og kyssede også Denise, men uden at sige et ord. Så kyssede de to damer Pépé, som rakte sine små arme op imod dem, og dermed var forsoningen fuldbragt.

"Nå, klokken er seks, lad os derfor gå til bords," sagde Baudu, "hvorfor har du ikke taget Jean med?"

"Han skulle komme," sagde Denise meget forlegen. "Jeg så ham i morges, og han lovede mig ganske bestemt at komme. – Men det er ikke værd at vente på ham, måske hans principal har haft brug for ham."

Hun tænkte, at der vist var kommet en eller anden mærkelig hændelse i vejen, og derfor ville hun undskylde ham forud.

"Ja, lad os så gå til bords," sagde Baudu.

Idet han derpå vendte sig om mod den mørke del af butikken, sagde han:

"Kom, Colomban, du kan godt spise sammen med os, der kommer såmænd ingen."

Denise havde ikke før lagt mærke til kommisen. Hendes tante fortalte hende, at de havde måttet give den anden kommis og jomfruen afsked. Det gik så dårligt med forretningen, at Colomban godt kunne passe den alene, og endda tilbragte han flere timer ubeskæftiget og sløv, sovende med åbne øjne.

I spisestuen brændte gassen, skønt det var en af de længste sommerdage. Luften herinde var trykkende, og middagen tarvelig.

Efter at suppen var spist, bragte pigen et stykke stegt kalvekød. Baudu skar for med sine rystende hænder, men han havde ikke længere sit sikre blik til at uddele portionerne. Bevidstheden om hans forretnings nederlag berøvede ham den ro og sikkerhed, han tidligere havde følt som herre i sit hus. Han sagde selv, at han kun havde en eneste styrke tilbage, det var den hårdnakkethed, han holdt fast ved sine idéer med, og som han afventede sit hus' fald med uden at vige et skridt til

højre eller venstre for at undgå at få det i hovedet. Pépé troede, at hans onkel var vred og skændte, og de måtte berolige barnet ved straks at give ham dessert, nogle kager, der stod lige foran hans tallerken. Så sænkede Baudu stemmen og forsøgte at tale om andre ting med en nervøs resignation. Da man var nær ved at kvæles i den lille spisestue, der var ophedet af gassen, måtte pigen åbne vinduet; den fugtige, afskyelige luft trængte så ind og fyldte værelset. Der var kommet brunede kartofler ind, og de tog alle ganske langsomt af fadet uden at sige et ord.

"Se nu en gang på de to der," begyndte Baudu igen, idet han pegede med kniven på Geneviève og Colomban. "Spørg dem, om de kan lide *Damernes Paradis*."

Colomban og Geneviève sad ved siden af hinanden på den vante plads, hvor de havde siddet to gange om dagen i tolv år, og spiste roligt. De havde hidtil ikke sagt et ord. Han søgte at lægge sit ansigt i de uskyldigste og skikkeligste folder og syntes at ville skjule den indre ild, der fortærede ham, bag ved sine nedslagne øjenlåg, mens hun, blegere end sædvanlig og med hovedet mere bøjet, som under vægten af sit svære hår, sad hensunken ligesom i en hemmelig lidelse.

"Det sidste år har ikke været heldigt," forklarede Baudu. "Vi har derfor måttet opsætte deres bryllup. – Spørg dem nu en gang for morskabs skyld, hvad de synes om dine venner derovre."

For at stille sin onkel tilfreds, udspurgte Denise de unge mennesker.

"Jeg kan naturligvis ikke holde af dem," svarede Geneviève, "men alle mennesker har jo ikke samme mening som jeg."

Idet hun sagde disse ord, betragtede hun Colomban, som sad og rullede en brødkugle mellem fingrene med en åndsfraværende mine. Da han mærkede, at hans kæreste så på ham, begyndte han at udtale sig meget skarpt om det store magasin.

"Sådan en snavset forretning. – Den ene er en større kæltring end den anden! – De er en formelig pestilens for hele kvarteret."

"Der kan du høre ham!" udbrød Baudu henrykt. "Det er én, som de aldrig får over på deres parti."

Men Geneviève så ufravendt på Colomban med et strengt, bedrøvet blik. Hun gennemskuede ham fuldstændig, og i følelsen af dette blev han forlegen og udtalte sig endnu mere misbilligende om magasinet. Fru Baudu betragtede dem med en urolig mine, som om hun havde gættet, at der fra den kant også ville ske en ulykke. I den sidste tid havde hendes datters bleghed ængstet hende, hun så, at hun tæredes hen.

"Husk på, at der ingen er i butikken," sagde fru Baudu til sidst, idet hun rejste sig fra bordet for at gøre en ende på denne scene. "Se en gang efter, Colomban, jeg syntes, at der var nogen."

De var færdige med at spise og rejste sig derfor alle. Baudu og Colomban gik ud for at tale med en mand, som ventede på dem, mens fru Baudu tog Pépé med sig for at vise ham nogle billeder. Pigen havde hurtigt taget af bordet, og Denise morede sig med at sidde og se ud i den lille gård, indtil hun ved at vende sig om opdagede Geneviève, som endnu sad på sin plads med øjnene stift hæftede på voksduget, der endnu var vådt af svampen, pigen havde vasket det af med.

"Hvorfor er du så bedrøvet, kusine?" spurgte Denise. Den unge pige svarede ikke, men vedblev hårdnakket at se på en revne i voksduget, som om hun var fuldstændig optaget af de tanker, der bevægede sig i hendes hjerne. Så hævede hun møjsommeligt hovedet og betragtede det medlidende ansigt, der var bøjet hen imod hende. De andre var altså gået, tænkte hun. Hvorfor sad hun egentlig endnu der? spurgte hun sig selv. Pludselig brast hun i gråd, og hendes hoved sank igen ned på kanten af bordet. Hun græd, så at hendes ærme blev ganske vådt af tårer.

"Gud, hvad er der i vejen?" udbrød Denise aldeles forfærdet. "Vil du have, at jeg skal kalde på de andre?"

Geneviève greb hende heftigt i armen og sagde stammende:

"Nej, nej, bliv her. – Å, moder må ikke vide noget om det. – Det gør ikke noget, at du ser det; men de andre må ikke! Jeg kunne ikke gøre for det, det forsikrer jeg dig. Jeg syntes, at jeg var så alene. – Så nu græder jeg ikke mere."

Men gråden overvældede hende igen og rystede hendes spinkle legeme med en formelig gysen. Det så ud, som om hendes svære, sorte hår skulle knuse hendes nakke. Idet hun kastede sit brændende hoved frem og tilbage på sine arme, der lå over hinanden på bordet, løsnedes en af hårnålene, og hele håret rullede ned over hendes hals og skuldre og dækkede hende helt. Imidlertid forsøgte Denise ganske sagte, for ikke at henlede de andres opmærksomhed, at trøste hende. Hun hægtede hendes kjole op, men blev aldeles forfærdet over denne sygelige magerhed; den stakkels piges bryst var så fladt som et barns, det var tæringens skrækkelige ødelæggelser. Denise tog

fat i hendes prægtige hår, flettede det og satte det stramt op for at befri hende for det og skaffede hende lidt luft.

"Tak, hvor du er god," sagde Geneviève. "Jeg er ikke synderlig svær, synes du vel? Jeg var sværere tidligere, men nu er jeg blevet mager. Vil du hægte min kjole til igen, for moder må ikke se mine skuldre. Jeg skjuler dem for hende, så godt jeg kan. Å Gud, nej, jeg har det ikke godt, jeg har det ikke godt –"

Hun gentog disse ord med fattet stemme, i stille sorg over sin svaghed. Imidlertid begyndte hun at blive roligere og hulkede ikke mere. Hun blev siddende ganske udmattet på sin stol og så stift på sin kusine. Efter en lille stunds forløb spurgte hun pludselig:

"Sig mig sandheden, elsker han hende?"

Denise følte, at hun blev rød; hun forstod godt, at Geneviève mente Colomban og Claire, men hun lod, som om hun blev meget overrasket og sagde:

"Hvem mener du, kære?"

Geneviève rystede på hovedet med en vantro mine.

"Lyv ikke, det beder jeg dig om. Gør mig den tjeneste at give mig vished. Jeg føler, at du må vide det. Du har jo været denne kvindes kammerat, og jeg har selv set Colomban følge efter dig og tale sagte med dig. Han lod dig besørge bud til hende, ikke sandt? – Å, sig mig for Guds skyld sandheden, jeg sværger dig til, at det er det bedste for mig."

Denise havde aldrig været i en sådan forlegenhed. Hun sænkede blikket for den unge pige, som havde gættet alt. Hun havde dog kraft nok til at forsøge på at bedrage hende.

"Men det er jo dig, han elsker!"

Så gjorde Geneviève en fortvivlet bevægelse.

"Det er godt, du vil altså intet sige. Det er mig for resten ligegyldigt, for jeg har set dem. Han går stadig ud på fortovet for at se på hende, og hun står deroppe og ler som en rigtig ulykkesfugl. Jeg er aldeles overbevist om, at de træffes ude."

"Nej, det gør de ikke, det sværger jeg dig til!" udbrød Denise, idet hun forglemte sig for i det mindste at kunne give hende denne trøst.

Den unge pige trak vejret dybt, smilede svagt og sagde med mat stemme:

"Jeg ville gerne have et glas vand. – Undskyld, at jeg gør dig så megen ulejlighed. Der er i buffeten."

Og da hun havde fået karaflen, tømte hun et stort glas i et drag og afværgede med den anden hånd Denise, der blev bange for, at hun ikke skulle have godt af at drikke så meget.

"Nej, det gør ingen ting, jeg er altid tørstig. – Jeg må stå op om natten for at drikke."

Der indtrådte en kort tavshed, derpå vedblev Geneviève blidt:

"I ti år har jeg nu været vant til tanken om, at jeg skulle giftes med Colomban. Jeg gik endnu med korte kjoler, da Colomban allerede var bestemt for mig. Så ved jeg ikke, hvorledes det er gået til. Ved således at leve sammen, ved stadig at være indespærrede sammen uden nogen adspredelse, har jeg til sidst vænnet mig til at tro, at han var min mand, skønt vi endnu ikke var gift. Jeg vidste ikke, om jeg elskede ham, jeg vidste kun, at jeg var hans kone. Og nu vil han gå sin vej med en anden. Å Gud, det er ligesom mit hjerte skulle briste. Det er en lidelse, som jeg ikke kendte. Det har sat sig i brystet og i hovedet, og overalt, det tager livet af mig."

Han fik atter tårer i øjnene. Denise græd også af medlidenhed, og hun spurgte hende:

"Aner tante noget?"

"Ja, jeg tror, moder har en anelse om det, mens fader er alt for optaget af sine mange sorger. Moder har flere gange begyndt at udspørge mig. Hun er meget ængstelig ved at se mig sygne således hen. Hun har selv aldrig været stærk og hun siger ofte til mig: "Min stakkels pige, jeg har ikke gjort dig synderlig kraftig." Og desuden udvikler man sig ikke ved at leve i en butik. Men hun må finde, at jeg dog bliver alt for mager. Se en gang mine arme, er det ikke skrækkeligt."

Med sin skælvende hånd tog hun igen karaflen. Hendes kusine ville forhindre hende i at drikke.

"Å nej, lad mig drikke, jeg er alt for tørstig."

Nu kunne de høre Baudu hæve stemmen. Så gav Denise efter for en pludselig indskydelse af sit gode hjerte og lagde sig på knæ foran sin kusine og slyngede sine arme kærligt omkring hende. Hun kyssede hende og forsikrede, at al ting nok skulle blive godt, at hun skulle blive gift med Colomban, og at hun skulle blive rask og lykkelig. Derpå rejste Denise sig hurtigt op, for hendes onkel kaldte på hende.

"Jean er her, kom her ud."

Det var virkelig Jean, som forvirret kom styrtende for at spise til middag. Da de sagde til ham, at klokken var otte, blev han aldeles forbløffet. Det kunne ikke være muligt, han kom lige fra sin principal. De spøgte med ham og sagde, at han vist først var gået igennem skoven ved Vincennes. Men så snart han kunne komme hen til sin søster, hviskede han til hende:

"Det er en lille vaskerpige, som bragte tøj ud. – Jeg har en vogn derude i timevis. Giv mig fem francs."

Han gik et øjeblik ud og kom så tilbage, for fru Baudu ville på ingen måde have, at han skulle gå uden i det mindste at have spist lidt suppe. Geneviève var kommet ud til de andre med sit sædvanlige rolige ansigt. Colomban stod og halvsov bag ved sin disk. Aftenen forløb langsomt og trist, og den eneste lyd, der hørtes, var onklens skridt, når han gik frem og tilbage i den tomme butik, hvor der kun brændte et eneste gasblus; skyggen fra det lave loft faldt hen over gulvet ligesom store sorte skovlfulde jord fra en grav.

Der forløb flere måneder, og Denise kom næsten hver dag et øjeblik ind til Baudus for at oplive Geneviève, men sørgmodigheden tog desuagtet stadig til hos hele familien. Synet af arbejderne overfor var dem en stadig lidelse, mens de gik ødelæggelsen i møde. Selv når de havde et øjebliks håb, en uventet glæde, var lyden af en arbejdsvogn, af en stenhuggers hakke eller blot det, at der blev kaldt på en murer, nok til straks at ødelægge deres glæde. Nu hævede murene sig hurtigt, og de nåede allerede første sal; stilladser og tømmerværk indelukkede fuldstændig denne ø af bygninger; man kunne uafladeligt høre vinderne knage, når de tilhugne sten blev hejst op.

For resten skulle det blive endnu værre. Da bygmesteren i september frygtede for ikke at blive færdig til rette tid, besluttede han sig til også at lade folkene arbejde om natten. Mægtige elektriske lamper blev opstillet, og nu hørte støjen slet ikke mere op; den ene flok håndværkere fulgte den anden, hammerslag hørtes uophørlig og maskinerne peb bestandig, mens kalkstøvet hævede sig op og faldt ned over hele omegnen.

Baudus måtte nu endogså opgive at lukke et øje om natten, de blev formelig rystede af bulderet, når de lå i deres senge, og den stærke støj blev til mareridt, når de, overvældede af træthed, omsider faldt i søvn. Hvis de stod op på bare fødder for at køle feberen i deres blod, og hvis de gik hen til vinduet og trak gardinet til side, blev de stående forfærdede ved synet af *Damernes Paradis*, der lyste ildrød mod den mørke himmel ligesom en uhyre smedje, hvori deres ødelæggelse blev smedet. Inde mellem de halvt færdige mure med de mange tomme vindues- og døråbninger kastede de elektriske lamper deres blålige stråler med en blændende styrke. Klokken slog to, så tre og fire, og mens kvarteret sov sin forpinte søvn, vrimlede byggepladsen, der så kolossal og fantastisk ud i måneskinnet, af sorte skygger af travle arbejdere, hvis skikkelser bevægede sig forunderligt på den hvide baggrund af de nykalkede mure.

Onkel Baudu havde forudsagt, at småhandelen i de omliggende gader fik endnu mange skrækkelige knæk. Hver gang *Damernes Paradis* skabte nye afdelinger, gik det galt for mange forretningsfolk i kvarteret. Der var stadig flere og flere ulykker, man hørte de ældste huse styrte sammen. En gang ville *Damernes Paradis* komme til at brede sig over hele kvarteret.

Når de tusinde mennesker, der var ansat i magasinet, kom om morgenen eller gik om aftenen, stillede de sig nu i en række, der var så lang, at folk standsede for at se på dem ligesom på et regiment soldater. I ti minutter var fortovene optaget af dem, og de omboende købmænd stod i deres døre og tænkte på deres eneste kommis, hvis løn de snart ikke mere vidste, hvorledes de skulle skaffe til veje. Det store magasins sidste opgørelse, dette store tal: fyrre millioner, havde også sat hele kvarteret i

bevægelse. Det gik fra hus til hus midt imellem forbavsede og vrede udbrud. Fyrre millioner! Havde man hørt mage til det? Nettoindtægten kunne naturligvis ikke være mere end i det højeste fire pct. med deres store udgifter og deres system med at sælge alt billigt. Men seksten hundrede tusinde francs overskud var endda en smuk sum, og man kunne nok nøjes med fire pct., når man arbejdede med så store kapitaler. Man fortalte, at Mourets oprindelige kapital, de første fem hundrede tusinde francs, hvortil der hvert år blev lagt hele hans fortjeneste, og som nu måtte være vokset til omtrent fire millioner, ti gange havde været sat i varer i afdelingerne. Denne moderne handel knugede alle de små købmænd i knæ.

I december måtte Baudu bekvemme sig til et pinligt offer, da han blev forfærdet over tallet af gældsposter: han solgte sit landsted i Rambouillet, for det kostede ham frygtelig mange penge i evige reparationer, og lejerne havde ikke en gang betalt ham, da han havde bestemt sig til at leje det ud for at få nogen indtægt af det. Dette salg tilintetgjorde hans livs eneste drøm, hans hjerte blødte ved det som ved tabet af en kær slægtning. Og han måtte sælge det for halvfjerds tusind francs, skønt det havde kostet ham over to hundrede tusind. Han var endda glad ved at få Lhommes, hans naboer, til købere; de besluttede sig til at købe det for at udvide deres have.

Baudu fortabte sig helt i ubestemte planer om aftenen, da handelen var gået i orden. Pludselig begyndte hans kone, der var gået i seng, at tale, mens hun så op på loftet.

"Har du lagt mærke til din datters udseende i den sidste tid?"

"Nej," svarede han.

"Hun ængster mig lidt. – Hun bliver blegere og synes at være ulykkelig over noget."

Han blev stående ved siden af sengen og betragtede hende forbavset.

"Hvorfor dog? – hvis hun er syg, skulle hun sige det. I morgen skal vi sende bud efter en læge."

Fru Baudu blev stadig liggende ubevægelig. Efter en lang pause sagde hun med sin eftertænksomme mine:

"Jeg tror, at det var det bedste, snart at få det ægteskab med Colomban i stand."

Han så på hende og begyndte så igen at gå op og ned ad gulvet. Var det muligt, at hans datter blev syg for kommisens skyld? Holdt hun virkelig så meget af ham, at hun ikke kunne vente? spurgte han sig selv. Også en ulykke fra denne kant! Det gjorde ham fortumlet, så meget mere som han havde bestemt at opsætte brylluppet så længe som muligt. Han havde aldrig villet bringe det i stand under disse forhold. Imidlertid blev han rørt af ængstelse for Geneviève.

"Det er godt," sagde han omsider, "jeg vil tale med Colomban."

Og uden at sige mere begyndte han igen at gå op og ned ad gulvet. Hans kone lukkede sine øjne og snart efter sov hun ind, så hvid og bleg som en død. Han gik stadig op og ned. Førend han begav sig til ro, trak han gardinet fra vinduet og så ud; på den anden side af gaden så man igennem vindueshullerne i den gamle Duvillard'ske ejendom ind på byggepladsen, hvor arbejderne bevægede sig i det blændende lys fra de elektriske lamper.

Allerede den næste morgen trak Baudu Colomban ind i et lille pakrum på første sal. Den foregående aften havde han overlagt, hvad han ville sige.

"Min dreng," begyndte han, "du ved, at jeg har solgt min ejendom i Rambouillet. Det vil sætte os i stand til at gøre nye forsøg. – Men først ville jeg gerne tale lidt med dig."

Den unge mand som syntes at frygte for denne samtale, ventede med en forlegen mine på, hvad der ville komme. Hans små øjne blinkede i hans store ansigt, og hans mund stod vidt åben, hvad der hos ham var tegn på en høj grad af sindsuro.

"Hør godt efter, hvad jeg siger," vedblev Baudu. "Da Hauchecome lod *Det gamle Elbeuf* gå over til mig, var forretningen blomstrende; han selv havde ligeledes tidligere modtaget den i god stand af den gamle Finet. – Du kender mine idéer; jeg ville tro, at jeg begik en slet handling, hvis jeg lod denne familiearv gå over til mine børn i formindsket tilstand, og derfor er det, at jeg stadig har opsat dit bryllup med Geneviève. – Ja, jeg satte mig det i hovedet, jeg håbede bestandig, at jeg kunne gøre forretningen igen lige så blomstrende, som den havde været, jeg ville lægge bøgerne foran dig med disse ord: 'Se, det år, da jeg indtrådte i forretningen, blev der solgt så og så meget klæde, og i år, da jeg trådte ud af forretningen, er der solgt for ti eller tyve tusind francs mere –' Du forstår mig, det var et løfte, jeg havde givet mig selv; det var det meget naturlige ønske at vise, at huset ikke havde tabt ved at komme i mine hænder. Ellers ville jeg synes, at jeg bestjal jer."

Bevægelsen kvalte hans stemme; han pudsede sin næse for imidlertid at fatte sig og sagde så:

"Du siger intet?"

Men Colomban havde intet at sige. Han rystede på hovedet og ventede mere og mere urolig og forvirret, da han troede at gætte, hvor hans principal ville hen. Det var bryllup uden lang opsættelse. Hvorledes skulle han sige nej? Han ville aldrig have kraft til det. Og den anden, som han havde drømt om hver nat, halvt fortæret af denne kærlighedsglød, så at han kastede sig ned på gulvet af frygt for at dø af det!

"Nu," vedblev Baudu, "nu har vi de penge, som kan redde os. Stillingen bliver værre for hver dag, men ved at gøre en sidste anstrengelse kan vi måske. – Jeg havde besluttet at tale med dig om det. Vi vil sætte alt på spil for at vinde alt. Hvis vi bliver slået, bliver det vor ruin. – Kun vil så jeres bryllup blive opsat endnu længere, min stakkels dreng, for jeg vil ikke kaste jer ganske alene ud i kampen. Det ville være alt for fejt, ikke sandt?"

Colomban havde synlig lettet sat sig på en stabel flonel. Hans ben rystede endnu; han var bange for at vise sin glæde og bøjede hovedet, idet han trommede med fingrene på knæene.

"Du siger intet?" sagde Baudu.

Nej, han sagde intet, han kunne ikke finde noget at sige. Så fortsatte klædehandleren langsomt:

"Jeg vidste nok, at det ville bedrøve dig. – Men du må være modig, mand dig op og lad dig ikke således straks knuse! – Du må forstå min stilling. Kan jeg sende jer ud i verden uden hus og hjem? I stedet for at efterlade jer en god forretning, ville jeg måske efterlade jer en fallit. Nej, det er kun slyngler, der tillader sig den slags ting. Jeg vil naturligvis kun jeres lykke, men jeg kan aldrig gøre noget, der strider mod min samvittighed."

Og han talte længe således, idet han kæmpede midt i en mængde modsigende sætninger, som en mand, der gerne vil forstås uden at behøve at tale helt ud, og som gerne vil modsiges. Eftersom han havde lovet ham sin datter og butikken, så tvang hans strenge redelighed ham til at give dem begge bort i god stand uden tab eller gæld. Men han var træt, byrden syntes ham for tung, man kunne høre, at der var noget bedende i hans skælvende stemme. Han tabte tråden i sin tale og stammede i det, mens han stadig ventede på, at der skulle komme et ord eller et udbrud fra Colomban, men det kom ikke.

"Jeg ved godt," sagde han ganske sagte, "at de gamle mangler ild … med de unge kommer der mere liv i sagerne. Det er ganske naturligt, at der er mere fyrighed i jer. Men jeg kan på ære ikke gøre det. Hvis jeg nu gav jer forretningen, ville I bebrejde mig det senere."

Han tav skælvende, og da den unge mand blev siddende med bøjet hoved, spurgte han ham for tredje gang efter en lang, pinlig tavshed: "Du siger intet?"

"Der er intet at sige. De er herre her, og De er klogere end vi andre. Når De ønsker det, vil vi vente, vi vil prøve på at være fornuftige."

Det var afgjort. Men Baudu håbede endnu, at Colomban skulle kaste sig i armene på ham med disse ord:

"Fader, hvil dig, lad os nu kæmpe, giv os butikken, som den er, for at vi kan gøre det mirakel at frelse den!"

Derpå så han på Colomban og blev betaget af en sådan skamfuldhed, at han beskyldte sig for at have villet bedrage sine børn. Hans gamle vanvittige retskaffenhed som købmand vågnede hos ham; denne forsigtige unge mand havde ret, for i

forretningssager spiller følelserne ingen rolle, der er det kun tallene, der gælder.

"Giv mig din hånd, min dreng," sagde han til sidst. "Det er afgjort, at vi ikke taler om brylluppet før om et år. Vi må først tænke på de alvorlige sager."

Da fru Baudu om aftenen i sovekammeret spurgte sin mand om udfaldet af hans samtale, havde han genvundet sin vante stivsindethed, den, selv personligt at ville holde ud til enden. Han holdt en lang lovtale over Colomban; det var en solid fyr, der holdt fast ved sine idéer, og som for resten var opdraget efter gode principper, og som for eksempel var ude af stand til at gøre nar af kunderne, som de lapse i *Damernes Paradis*. Nej, han var ganske anderledes hæderlig, han hørte til familien, og han regnede ikke på salget som på en børsspekulation.

"Hvornår skal så brylluppet være?" spurgte fru Baudu.

"Å, senere," svarede han. "Jeg vil holde mine løfter."

Hun rørte sig ikke, men sagde blot efter en pause:

"Det vil blive vor datters død."

Baudu gjorde vold på sig selv, men han var næsten overvældet af vrede. Det var ham, som døde af det, hvis de således stadig pinte ham. Var det hans skyld? Han elskede sin datter, han talte om at udgyde sit blod for hende, men han kunne intet gøre for at få forretningen til at gå bedre. Geneviève måtte være lidt fornuftig, hun måtte vente tålmodig, til deres årlige opgørelse blev bedre. Og Colomban blev der jo, der var ingen, der stjal ham fra hende.

"Det er dog utroligt," vedblev han, "sådan en velopdragen pige!"

Fru Baudu sagde intet; hun havde sikkert gættet sin datters skinsyge med alle dens kvaler; men hun troede ikke at burde betro sin mand noget om det. En ejendommelig kvindelig finfølelse og undseelse holdt hende altid fra at tale med ham om den slags sager. Da han så, at hun ikke svarede, vendte hans vrede sig imod folkene overfor; han knyttede hænderne og truede i luften ad byggepladsen, hvor den nat jernbjælkerne blev sat fast i bygningen med stærke hammerslag.

Denise ville nu igen tage plads i *Damernes Paradis* med tusinde francs i fast gage.

Hun skulle forlade Robineaus ved slutningen af måneden. Hun havde talt med Mouret, og alt var ordnet. En aften var hun på vejen hjem, da Deloche, som havde stået i en port for at passe hende op, standsede hende. Han var meget lykkelig, han havde lige hørt den store nyhed, og hele magasinet talte om det, sagde han. Og så fortalte han hende en hel del sladder fra afdelingen.

"Damerne i konfektionsafdelingen sætter et underligt ansigt op!"

Idet han derpå afbrød sig selv, sagde han:

"Hør, det er sandt, De kan vel nok huske Claire? Man siger, at chefen og hende. – De forstår nok?"

Han var blevet rød, mens hun ganske bleg udbrød:

"Mouret!"

"Ja, det er en underlig smag, ikke sandt?" sagde han. "Et fruentimmer, der ligner en hest. – Den lille fra linnedafdelingen, som han var gode venner med to gange i fjor, var da i det mindste køn. Nå, det vedkommer ingen andre!"

Da Denise var kommet hjem på sit værelse, var hun lige ved at besvime. Det var vist, fordi hun var gået for hurtigt op ad trappen, tænkte hun. Mens hun stod og lænede sig til vinduet, så hun pludselig Valognes for sig med den øde gade og de mosgroede brosten, som hun kunne se fra sit værelse, da hun var barn; og hun blev betaget af en længsel efter at leve dernede igen og søge ly i provinslivets fred og forglemmelse. Paris var hende imod, hun hadede *Damernes Paradis*, og hun vidste ikke mere, hvorfor hun havde samtykket i at vende tilbage til det. Hun ville sikkert igen komme til at lide, ja, hun led allerede af et underligt ildebefindende, siden hun havde hørt, hvad Deloche havde fortalt. Så brast hun pludselig så voldsomt i gråd, at hun måtte gå bort fra vinduet. Hun græd længe og genvandt så sit sædvanlige mod til at leve.

Da Robineau den næste dag ved frokosttid havde sendt hende i byen, og hun netop kom forbi *Det gamle Elbeuf*, åbnede hun døren, da hun så, at Colomban var alene i butikken. Baudus spiste frokost, man kunne høre lyden af gafler inde fra den lille spisestue.

"De kan godt gå ind," sagde kommisen. "De sidder ved bordet."

Men hun bad ham tie stille og trak ham hen i en krog. Derpå sagde hun ganske sagte:

"Nej, det er Dem, jeg vil tale med. – De har altså intet hjerte? Ser De da ikke, at Geneviève elsker Dem, og at hun dør af sorg over Dem?"

Han var kommet til at ryste og blev betaget af den samme feberagtige uro som den foregående dag. Han var blevet

forvirret og overrasket over dette pludselige angreb og så på hende uden at kunne finde et ord til sit forsvar.

"Hører De," vedblev hun, "Geneviève ved, at De elsker en anden. Hun har selv sagt mig det og hulkede og græd, så det var en ynk at se! Den stakkels pige er blevet så mager og ussel! Å, hvis De havde set hendes arme! Det er til at græde over … Hør, De kan dog vel ikke nænne at lade hende dø af sorg."

Omsider begyndte han, ganske fortumlet, at svare hende.

"Men hun er jo ikke syg, De overdriver … Jeg har ikke lagt mærke til det … Og desuden er det hendes fader, der opsætter brylluppet."

Denise afslørede straks ivrigt denne løgn. Hun havde mærket, at den mindste opfordring af den unge mand kunne have forandret onklens beslutning. Colombans forbavselse var derimod ikke påtaget; han havde virkelig ikke lagt mærke til Genevièves langsomme hensygnen. Det var en meget ubehagelig opdagelse for ham, for så længe han intet vidste, havde han ikke så meget at bebrejde sig.

"Og for hvem er det så, De tilsidesætter hende?" vedblev Denise, "én, der ikke duer noget! De ved altså ikke, hvem det er, De elsker? Jeg har hidtil ikke villet bedrøve Dem, jeg har ofte undgået at svare på Deres evige spørgsmål. – Jeg vil sige Dem, at hun render med alle og enhver, hun bryder sig ikke det ringeste om Dem, De kan aldrig få hende eller også kan De få hende på den samme måde som alle de andre, for en kort tid."

Meget bleg hørte han på, hvad hun sagde; og efter hver sætning, hun slyngede ham i ansigtet, skælvede hans læber. Hun var ubønhørlig grusom og gav efter for en heftighed, som

hun selv ikke havde nogen anelse om. Og ligesom i et sidste skrig sagde hun:

"Hun lever sammen med Mouret, hvis De vil vide det!"

Hendes stemme var næsten tonløs, og hun var blevet lige så bleg som han.

Han stammede blot:

"Jeg elsker hende."

Så begyndte Denise at skamme sig. Hvorfor talte hun således til dette menneske, og hvor kunne det falde hende ind at blive så lidenskabelig? Hun blev stående tavs, mens de ligefremme ord, han havde svaret, gav genlyd i hendes hjerte ligesom lyden af en fjern klokke, som døvede hendes øren.

"Jeg elsker hende, jeg elsker hende," lød det stadig stærkere, og han havde ret, han kunne ikke gifte sig med en anden.

Da hun vendte sig om, opdagede hun, at Geneviève stod i døren til spisestuen.

"Ti stille," sagde hun hurtigt.

Men det var for sent, Geneviève måtte have hørt, hvad der blev sagt, for hun var lige så hvid i ansigtet som et lagen.

Denise, som håbede, at Geneviève ikke havde hørt, hvad Colomban havde sagt, hviskede til hende:

"Han elsker dig, du må være lidt gladere."

Men den unge pige svarede ganske sagte med en sørgmodig stemme:

"Hvorfor lyver du? – Se, han kan ikke lade være med at se derop. Jeg ved godt, at de har stjålet ham fra mig, ligesom de stjæler alt andet fra os."

Derpå gik hun hen og satte sig på bænken ved kassen ved siden af sin moder. Denne havde sikkert gættet det nye slag,

som hendes datter havde fået, for hun lod sit fortvivlede blik gå fra hende til Colomban og derfra til *Damernes Paradis*. Det var sandt, magasinet stjal alt fra dem. Faderen berøvede de hans formue, moderen hendes døende barn og datteren den ægtefælle, hun havde ventet på i ti år. Og moderen led ved at se sin datters lidelser, så hendes øjne blændedes af tårer.

9

Mandag den fjortende marts indviede *Damernes Paradis* sine nye magasiner med det store udsalg af sommervarer, som skulle vare i tre dage.

Mouret var der allerede klokken seks om morgenen for at give sine sidste ordrer. Han så sig stolt omkring i denne moderne handelsdomkirke med ni og tredive afdelinger og atten hundrede ekspedienter. Da han om lørdagen kastede et sidste blik på forberedelserne til dette store udsalg, der skulle finde sted om mandagen, faldt det ham pludselig ind, at afdelingernes fordeling, som han selv havde billiget, var dårlig. Det var imidlertid en fuldstændig logisk fordeling med stofferne på den ene side og de færdigsyede ting på den anden, det var en intelligent ordning, som gav kunderne frie hænder til at gå, hvorhen de ville, ved at lægge alle varerne til rette for dem. Han havde tidligere drømt om denne ordning ved at være vidne til den uorden, der herskede i fru Hédouins lille butik. Men nu blev han på en gang misfornøjet med sit eget værk og udbrød, at "de måtte gøre ham alt dette om igen." De havde kun otte og fyrretyve timer for sig og det drejede sig om at flytte en stor del af magasinet. Personalet, der var blevet aldeles bestyrtet over denne beslutning, måtte tilbringe to nætter og hele søndagen i et skrækkeligt roderi. Endog mandag morgen, en time før åbningen, var varerne endnu ikke på deres plads. Chefen var vist blevet gal, mente de, der var ingen, der kunne forstå ham, og der herskede en almindelig bestyrtelse.

"Nu må vi skynde os," råbte Mouret med sin geniale overlegenheds rolige sikkerhed. "Der er endnu de dragter, som I må bringe mig ovenpå. – Er de japanske sager bragt op på den midterste trappeafsats? – Vi må gøre en sidste anstrengelse, børn, om lidt skal I se, hvor vi skal sælge."

Bourdoncle havde også været der lige siden daggry. Han forstod lige så lidt som de andre, hvor chefen ville hen, og fulgte ham med et uroligt blik. Han turde ikke stille ham nogen spørgsmål, da han vidste, hvorledes det ville blive modtaget i et sådant øjeblik. Han ombestemte sig dog og spurgte blidt:

"Var det ganske nødvendigt sådan at vende op og ned på al ting selve dagen før vort store udsalg?"

Først trak Mouret kun på skuldrene uden at svare, men da den anden tillod sig at blive ved med sine spørgsmål, brød det ordentligt løs over ham.

"Alle kunderne skulle måske bunke sig sammen i den samme krog, ikke sandt? Det var en net geometrisk idé, jeg der havde haft! Jeg ville aldrig have tilgivet mig det! Kan De da ikke forstå, at jeg havde givet folk fri march, hvorhen de lystede! Lad os til eksempel antage, at en dame trådte ind – ja, så ville hun have kunnet gå fra skørtet til kjolen, fra kjolen til kåben og så gå sin vej uden så meget som at have gjort en eneste dumhed! På den måde ville ikke én have fået vore magasiner rigtig at se!"

"Men," bemærkede Bourdoncle, "nu da De har revet alt om, kastet al ting hulter til bulter, må kommiserne løbe benene af sig for at føre kunderne fra afdeling til afdeling."

Mouret gjorde en stolt bevægelse.

"Hvad bryder jeg mig om det! De er unge, det har de godt af. – Og det er netop udmærket, at de løber omkring; så ser det ud,

som om der var flere, de vil forøge stimlen! Når der bare bliver trængsel, så går det alt sammen godt."

Han lo og var endog så nådig at forklare ham sin idé, idet han dog forsigtigt sænkede stemmen.

"Hør nu efter, Bourdoncle, hvad jeg mener med det. – For det første spreder denne stadige kommen og gåen kunderne lidt overalt, mangfoldiggør dem og får dem lettere til at tabe besindelsen; for det andet må de føres fra den ene ende af huset til den anden, for eksempel hvis de ønsker foer efter at have købt en kjole, og disse lange rejser gør huset tre gange så stort i deres øjne; for det tredje er de nødt til at gå igennem afdelinger, hvor de ellers ikke satte deres fod."

Han og Bourdoncle stod netop foran konfektionsafdelingen, som han lige havde ladet dele i to dele ved at sende kjolerne og de hele dragter op på anden sal i den anden ende af magasinet. Denise, der var kommet først ned, stod og stirrede om sig med opspilede øjne, aldeles forbavset over forandringen.

"Hvad er det?" udbrød hun. "Jeg tror, de flytter."

Denne overraskelse lod til at more Mouret, som sværmede for den slags teaterkup. I begyndelsen af februar vendte Denise tilbage til *Damernes Paradis*, hvor hun var blevet glad og forbavset ved at finde personalet meget høfligt, ja, næsten ærbødigt. Fru Aurélie viste sig især meget velvillig mod hende; Claire og Marguerite lod til at bøje sig for nødvendigheden, og selv gamle Jouve dukkede hovedet med en forlegen mine, som om han ønskede at udslette det stygge minde fra tidligere tid. Det var nok, at Mouret havde sagt et ord, og alle så de hviskende efter hende. Og i al denne elskværdighed følte hun

sig kun lidt såret ved Deloches mærkelige sørgmodighed og Paulines uforklarlige smil.

Imidlertid så Mouret stadig på hende med en henrykt mine.

"Hvad søger De efter, frøken?" spurgte han omsider.

Denise havde slet ikke lagt mærke til ham. Hun rødmede let. Fra det øjeblik hun var kommet tilbage, havde hun fået mange beviser på hans godhed, som rørte hende meget. Pauline havde, uden at Denise egentlig vidste hvorfor, meget nøjagtigt fortalt hende om chefens forhold til Claire, om hvor han traf hende og hvad han gav hende; og hun vendte så ofte tilbage til dette emne og fortalte hende endog, at han havde en anden elskerinde, denne fru Desforges, som hele magasinet kendte. Disse historier gjorde et underligt indtryk på Denise, og hun blev ligesom tidligere betaget af frygt, når hun stod for ham, af et ildebefindende, hvori hendes taknemmelighed kæmpede med hendes vrede.

"Denne flytten omkring forbavser mig," sagde hun.

Så gik Mouret helt hen til hende og sagde sagte:

"Når vi lukker i aften, vil De så komme ind på mit værelse, jeg vil gerne tale med Dem."

Hun bøjede forvirret hovedet uden at sige noget. Så gik hun ind i sin afdeling, hvor de andre ekspeditricer nu var kommet. Men Bourdoncle havde hørt, hvad Mouret havde sagt, og så smilende på ham. Han dristede sig endog til at sige, da de var alene:

"Er det endnu hende? Tag Dem i agt, det ender med at blive alvorligt!"

Mouret forsvarede sig ivrigt, idet han skjulte sin bevægelse under en meget ligegyldig mine.

"Å, et rent lune! Den kvinde, der kan gøre mig hovedet kruset, er endnu ikke født; det kan De stole på, kære ven."

Da magasinet nu skulle åbnes, skyndte han sig af sted for at kaste et sidste blik på flere af afdelingerne. Bourdoncle rystede på hovedet. Denne Denise, der var så naturlig og blid, begyndte at ængste ham. Første gang havde han sejret, da hun fik sin afsked. Men hun var kommet igen, og han følte, at hun var blevet så stærk, at han måtte behandle hende som en farlig modstander; han måtte tie overfor hende og vente, indtil hans tid kom igen.

Mouret, som han traf igen nede i hallen, der vendte ud til Rue Saint-Augustin og lå overfor indgangen, stod og råbte:

"Gør I nar ad mig! Jeg havde jo sagt, at I skulle sætte de blå parasoller allerlængst ude … Om igen, og det i en fart!"

Han ville intet høre, en hel flok kommiser måtte straks forandre opstillingen af parasollerne. Da han så, at kunderne begyndte at komme, lod han endog dørene lukke et øjeblik; og han gentog, at han hellere ville lade være at lukke op, end lade de blå parasoller blive stående i midten. Det ville jo ødelægge hele hans arrangement. De dygtigste til at stille op, Hutin, Mignot og flere andre kom for at se på det; men de lod, som om de ikke kunne forstå det, da de var elever af en anden skole.

Omsider blev dørene åbnet igen, og menneskemassen strømmede ind. Lige fra om morgenen, endnu før magasinerne var fulde, var der en sådan trængsel i forhallen, at de måtte tage politiet til hjælp for at muliggøre færdslen på fortovet. Mouret havde regnet rigtigt; alle de tarveligere husmødre, en hel sværm af borgerkoner stormede løs på de billige ting, de ældre varer og resterne, som var udstillet nærmest indgangene. Man så stadig

hænder udstrakte efter tøjerne, der hang udenfor; der var sirts til fem og tredive centimer og et gråligt stof, halvt uld og halvt bomuld, til fem og fyrretyve centimer, et let uldent stof gjorde især store ødelæggelser i de ikke synderligt velforsynede punge. Der var en puffen og en febrilsk trængen på omkring hylderne og diskene, hvor de sager lå, der blev solgt billigt, kniplinger til ti centimer, bånd til fem og tyve og strømpebånd til femten centimer; trådhandsker, skørter, kraver, tørklæder, bomuldssokker og strømper blev revet ned og forsvandt, som om de var blevet slugt af den grådige mængde. Uagtet det var koldt, slog de kommiser ikke til, der stod og solgte udenfor på gaden. En frugtsommelig kone skreg op, og et par små børn var nærved at omkomme i trængslen.

Og trængslen tog til hele formiddagen. Omtrent klokken et begyndte folk at stille sig i række, og gaden blev spærret, som om der var oprør. Fru Desforges, der havde været nærved at miste sin kåbe i trængslen, gik igennem den forreste sal. Da hun var kommet til det store galleri, så hun sig omkring. Det hele mindede stærkt om indkørslen til en stor jernbanestation. Dristige jernbroer krummede sig hen over mængden, højt oppe, og alt dette jern dannede i lysskæret, der faldt ind igennem glastaget, en let og fin arkitektur, ligesom en knipling, hvorigennem lyset trængte ind; det var som virkeliggørelsen af et eventyrpalads, et babelstårn, med stokværk på stokværk, sal på sal. For resten var jernet det fremherskende overalt, den unge arkitekt havde haft mod til at lade være med at skjule det under et lag maling, der skulle forestille sten eller træ. Nederst nede var dekorationen meget tarvelig for ikke at skade varernes farver; der var store strækninger malet med en ganske mat

farve; efterhånden som metalarbejdet kom højere op, blev pillernes kapitæler rigere, buerne dannede blomsterguirlander, sokler og søjler var overlæsset med udskåret arbejde; øverst oppe kom alle farverne, grønt og rødt midt i en overflod af guld, hele masser guld lige til glastaget, på hvilket der var malet blomster og guldstriber.

Skønt fru Desforges allerede havde set de nye lokaler, standsede hun dog forbavset, betaget af det sprudlende liv, der herskede i den umådelige hal. Der var en bestandig mylder af mennesker rundt om hende, men efterhånden som man kom længere op ad formiddagen, blev de elegante damer de overvejende; mange var sørgeklædte, og stadig sås der en mængde vildfarende ammer, som puffede om sig med albuerne for at holde børnene fri. Og dette hav af brogede hatte, blonde eller mørke hoveder, bølgede fra den ene side til den anden omgivet af stoffernes strålende farver. Fru Desforges havde kun øje for de store prissedler med de uhyre tal, hvide sedler, der stak underligt af imod de livlige sirtser, de skinnende silketøjer og de mørke uldstoffer. Stabler af bånd skjulte af og til hovederne, en mur af flonel dannede et forbjerg, bag ved hvilket der brummede et andet hav af mennesker. Overalt gav store spejle rummet dobbelt udstrækning, afspejlede vareudstillingerne og stumper af publikum med underligt fortrukne ansigter, halve skuldre og arme. Til venstre og højre strakte de andre afdelinger sig. På trapperne og på de hængende broer, overalt den samme summende, travle menneskemasse, et folk oppe i luften, vandrende hen over de slanke metalbroer, der kastede sorte skygger på de malede ruders lyse baggrund. Store forgyldte lysekroner hang ned fra

loftet, en mylder af tæpper, broderede silketøjer og andre stoffer, kantet med guld, hang ned overalt og var udspændt over rækværkerne som bannere; fra den ene side til den anden bølgede kniplinger og musselin, silketøjer og halvt påklædte leddedukker; og øverst oppe, oven over dette varelager, lå sengeafdelingen, en masse små jernsenge med madrasser og hvide gardiner; det lignede en sovesal, hvor man sov midt under støjen, der steg op fra publikum, der for øvrigt blev mindre talrigt, efterhånden som man kom højere op i etagerne.

"Ønsker fruen billige strømpebånd?" sagde en kommis til fru Desforges, da han så, at hun blev stående ubevægelig. "Det er hel silke, og de koster en francs og fem og fyrretyve centimer."

Hun værdigede ham slet intet svar. Der blev tilbudt hende alle mulige ting fra alle kanter, men hun ville først orientere sig. Albert Lhommes kasse lå til venstre; han kendte hende af udseende og tillod sig at smile elskværdigt uden at forhaste sig med alt det arbejde, der stormede ind på ham, mens Joseph bag ved ham sloges med sejlgarnsrullen i travlheden med at få alle de ophobede varer pakket ind. Så vidste fru Desforges besked, silkeafdelingen måtte ligge lige foran hende; men det varede ti minutter, inden hun kunne komme til den, for menneskemassen tog stadig til. De røde reklameballoner fløj omkring i luften på enden af deres usynlige snore; de samlede sig som purpurfarvede skyer, gled sagte hen imod døren og bredte sig over hele Paris; og hun måtte bøje hovedet under ballonerne, når børnene trak af med dem med tråden snoet omkring deres små hænder.

"Har fruen virkelig vovet sig her hen?" udbrød Bouthemont muntert, da han fik øje på fru Desforges.

Mouret havde selv indført Bouthemont i fru Desforges' hus, og han gik nu af og til derhen og drak en kop te. Henriette fandt ham noget simpel, men for øvrigt meget elskværdig, og han var i besiddelse af et så udmærket humør, at det forbavsede og morede hende. For et par dage siden havde han lige rent ud fortalt hende om Mourets og Claires forhold, ikke efter modent overlæg, kun af dumhed og for at få noget at le af; og noget af skinsyge, mens hun skjulte sit sår under en ligegyldig mine, kom hun nu for at forsøge at finde denne kvinde; en af konfektionsdamerne, havde han kun sagt, da han ikke ville nævne navnet.

"Ønsker De noget her?" vedblev han.

"Ja, naturligvis, ellers var jeg virkelig ikke kommet her hen. – Har De noget let silketøj til en morgenkjole?"

Hun håbede, at hun kunne få ham til at sige hende navnet på ekspeditricen, da hun var aldeles optaget af længsel efter at se hende. Bouthemont havde straks kaldt på Favier; og han gav sig nu til at passiare med fru Desforges, indtil kommisen var blevet færdig med at betjene en anden kunde.

I midten af afdelingen oplyste en opstilling af silketøjer til sommerbrug hallen med et skær som af morgenrøden, som en opgående sol i de fineste farver, blegrøde, lysegule og lyseblå, hele regnbuens farvepragt. Der var foulard så fint som en tågesky, surah så let som et dun, og kinesisk silketøj, der var så blødt som en kinesisk jomfrus hud. Endvidere silkestoffer fra Japan og Indien foruden de lette, franske silkestoffer, stribede, småternede og blomstrede, alle mulige fantasimønstre, som fik én til at tænke på damer, der spadserede med hvide kjoler med

garneringer en smuk morgenstund i maj under de høje træer i en stor have.

"Jeg vil have det stof med rosenbuketterne à la Louis XIV," sagde fru Desforges omsider.

Og mens Favier målte, gjorde hun et sidste forsøg på at få Bouthemont, der var blevet stående ved siden af hende, til at tale.

"Jeg går lidt op i konfektionsafdelingen og ser, om der skulle være et overstykke til rejsebrug. – Sig mig, er hun blond, den ekspeditrice, som De har fortalt mig om?"

Afdelingschefen, som blev lidt urolig til mode ved hendes indtrængende spørgen, nøjedes med at smile. Denise gik i det samme forbi. Han havde lige overleveret Liénard fru Boutarel, den provinsdame, som to gange om året kom til Paris for at give alle de penge, hun kunne knibe fra sin husholdning, ud i *Damernes Paradis*. Og da Favier allerede havde taget fru Desforges' silketøj for at følge hende, kaldte Hutin, som troede, at han derved kunne ærgre Favier, denne tilbage.

"Det behøves ikke, frøkenen her er nok så god at følge med fruen."

Denise tog hurtigt pakken og følgesedlen. Hun kunne ikke se Hutin, uden at hun følte sig næsten skamfuld, som om han mindede hende om fejl, hun havde begået. Det var dog kun i tankerne, hun havde syndet. Og havde hun virkelig elsket ham? Hun vidste det ikke, hun havde endnu ikke lært at se klart i sit eget hjerte.

"Sig mig," sagde fru Desforges ganske sagte til Bouthemont, "er det ikke den unge pige, der var så kejtet? Han har altså taget

hende igen? – Det er naturligvis hende, der er heltinden i Deres fortælling!"

"Måske," svarede afdelingschefen stadig smilende; han var imidlertid fast bestemt på ikke at ville sige sandheden.

Derpå fulgte fru Desforges efter Denise og gik ganske langsomt op ad trappen.

Men de gik lige forbi Mouret, efter at de med megen besvær var sluppet ud af trængslen. Og han vendte sig om og hilste på sin kunde så diskret som en ven, der ikke vil kompromittere en dame ved at standse hende imellem fremmede folk. Men fru Desforges, der var på sin post, havde set det blik, hvormed han først betragtede Denise. Den unge pige måtte være den medbejlerske, som hendes nysgerrighed havde ført hende hen for at se.

"Var det en rejsekåbe, fruen ville se på?" spurgte Denise efter at have budt hende en stol.

"Ja," svarede Henriette kort, da hun var bestemt på at være uhøflig.

Den ny ordning af afdelingen var holdt i en rig, men streng stil; høje udskårne egetræsskabe, spejle i hele dørenes bredde og et rødt tæppe på gulvet, så at lyden af folks fodtrin dæmpedes. Mens Denise var gået hen for at hente nogle overstykker, begyndte fru Desforges at se sig i et spejl og blev stående en lille tid foran det. Hun begyndte altså at blive gammel, siden hun blev bedraget for den første den bedste? Spejlet afspejlede hele afdelingen med al dens liv, men hun så kun sit eget blege ansigt, hun hørte ikke, at Claire bag ved hende fortalte Marguerite om et af fru Frédérics snilde påfund,

nemlig det morgen og aften at gå igennem Passage Choiseul for at få folk til at tro, at hun måske boede på den venstre bred.

"Dette er vore nyeste modeller," sagde Denise. "Vi har dem i flere farver."

Hun bredte en fire-fem overstykker ud for fru Desforges, som så på dem med en foragtelig mine, og for hvert hun så, blev hun endnu strengere i sin dom. Hvorfor skulle der være disse læg, som gjorde dragten alt for snæver? sagde hun. Og det andet var jo ganske firkantet på skuldrene, det så ud, som om det var skåret med en økse. Når man skulle ud at rejse, ville man dog gerne have en noget anden facon end et skilderhus.

"Vil De vise mig nogle andre, frøken," sagde hun.

Denise lagde overstykkerne sammen igen uden at se ud til at være i mindste måde ked af det, og denne mageløse tålmodighed gjorde fru Desforges mere og mere rasende. Hun kunne ikke lade være med hvert øjeblik at se sig i spejlet lige overfor. Nu så hun sig ved siden af Denise og begyndte at anstille sammenligninger. Var det muligt, at nogen kunne foretrække den ubetydelige unge pige for hende? Hun kunne godt huske, at det var hende, hun tidligere havde set i magasinet, lige da den unge pige var kommet der, dum og kejtet som en gåsepige, der kommer lige fra landet. Nu havde hun rigtignok en bedre holdning, og hendes silkekjole sad stramt og godt. Men alligevel, hvilken fattigdom, og så var hun så almindelig.

"Jeg skal straks vise fruen nogle andre modeller," sagde Denise roligt.

Da hun kom tilbage med dem, gentog den samme scene sig; nu var det klædet, der var for tungt, og som ikke duede. Fru

Desforges vendte sig om, hævede stemmen og forsøgte at tiltrække fru Aurélies opmærksomhed i håb om, at hun ville skænde på den unge pige. Men Denise havde, siden hun var kommet tilbage, lidt efter lidt erobret afdelingen; nu var hun hjemme der, og fru Aurélie havde endog erkendt hendes sjældne egenskaber som ekspeditrice, hendes blidhed som aldrig forlod hende, og hendes smilende, overbevisende ord. Hun trak derfor let på skuldrene uden at ville blande sig.

"Hvis fruen ville sige mig, hvad slags det skulle være?" sagde Denise i en lige så høflig tone.

"Men De har jo slet intet!" udbrød fru Desforges. Hun tav forbavset, da hun mærkede en hånd på sin skulder; det var fru Marty, hvis lidenskab for at give penge ud havde ført hende igennem næsten hele magasinet. Hendes indkøb havde formeret sig således, at den sidste kommis havde besluttet sig til at lægge pakken, som han ellers havde slæbt sig fordærvet på, på en stol; han gik nu foran hende og trak stolen, hvorpå der lå skørter, servietter, gardiner, en lampe og tre gulvmåtter, efter sig.

Fru Marty vendte sig om, og idet hun med en let bevægelse med hovedet pegede på Claire, hviskede hun ganske sagte til fru Desforges:

"De ved nok, det er hende, Mouret sværmer for i øjeblikket."

Fru Desforges så forbavset på Claire, men vendte derpå straks sit blik imod Denise, idet hun svarede:

"Nej, ikke den høje, den lille der henne er det."

Og da fru Marty ikke turde påstå det med bestemthed, sagde fru Desforges højt og med den foragt, en fornem dame viser overfor kammerpiger:

"Måske er det både den høje og den lille, alle hvem der blot vil."

Denise havde hørt og forstået hendes ord. Hun rettede sine store, skyldfri øjne mod den, der fornærmede hende således, og som hun ikke kendte; det måtte sikkert være den dame, som de havde fortalt hende om, den veninde, som chefen traf så ofte. De vekslede et blik; ud af Denises øjne lyste der en sådan sørgmodighed, en så oprigtig frimodighed, at Henriette følte sig forlegen ved det og sluttelig købte en kåbe. Hun gik derefter sin vej, idet hun uophørligt pønsede på, hvorledes hun skulle få den unge pige hjem til sig for at kunne ydmyge hende i Mourets nærværelse og af deres minespil skaffe sig vished om det forhold, hun troede bestod imellem dem.

Efter at Denise havde spist til middag kom der bud efter hende.

"Chefen ønsker at tale med Dem, frøken."

Hun havde rent glemt, at Mouret om morgenen havde sagt til hende, at hun skulle komme ind i hans arbejdsværelse, når de lukkede. Han stod og ventede på hende.

"Vi er fornøjede med Dem, frøken," sagde han, "og vi har tænkt på at give Dem et bevis på vor tilfredshed. – De ved, på hvilken skammelig måde fru Frédéric har forladt os. Fra i morgen er De nok så god at indtage hendes plads."

Denise hørte på ham, aldeles stum af forbavselse. Omsider hviskede hun med skælvende stemme:

"Men der er jo ekspeditricer, der har været meget længere i afdelingen end jeg."

"Ja, hvad gør det?" sagde han. "De er den dygtigste og den solideste, derfor vælger jeg Dem, det er meget ligetil. Er De ikke

fornøjet med det?"

Hun rødmede og var på en gang så lykkelig og så betaget af forvirring, at hendes første uro rent forsvandt. Hvorfor havde hun først tænkt på de gisninger og formodninger, de andre ville modtage efterretningen om denne uventede gunstbevisning med? Og hun blev stående ganske forvirret til trods for sin overstrømmende taknemmelighed. Han betragtede hende smilende, som hun stod der i sin sorte silkekjole uden et eneste smykke, kun prydet af sit prægtige, lyse hår. Hun var blevet finere, hendes hud var hvid og hendes ansigt smukt og alvorligt. Hendes magre, ubetydelige ydre fra tidligere var nu blevet forvandlet til en egen ynde.

"De er meget god imod mig, hr. Mouret," stammede hun, "jeg ved virkelig ikke, hvorledes jeg skal takke Dem." Men hun standsede midt i sætningen, for Lhomme viste sig i døren. I sin tiloversblevne hånd holdt han en stor læderpose, og med stumpen af den anden arm trykkede han en stor porteføljе ind til brystet; bag ved ham stod hans søn Albert, helt belæsset med pengeposer, så at han var nær ved at segne under byrden.

"587.210 francs og 30 centimer," meldte kassereren, hvis laskede og trætte ansigt i det samme syntes ligesom at belyses af skæret fra en dynge guld, så stor som den, han kom bærende med i vældige seddelbunker.

Det var, hvad der var kommet ind den dag, og det var det højeste tal, *Damernes Paradis* endnu havde haft på en dag. Fra det fjerne, fra hele magasinet, som Lhomme var gået langsomt igennem med en belæsset okses tunge gang, hørte man nu forundrings- og glædesudbrud over den store sum, der var kommet ind.

"Det er brillant," sagde Mouret henrykt. "Min gode Lhomme, sæt det hele der, hvil Dem, De kan jo ikke mere. Jeg skal nok lade pengene bringe til hovedkassen. – Ja, der på mit skrivebord. Jeg vil se hele bunken."

Han var fornøjet som et barn. Kassereren og hans søn lagde deres byrder fra sig. Idet poserne berørte bordet, hørte man som en fin klang af guld, og to af dem revnede og lod hele strømme af sølv og kobber flyde ud, mens der ud af porteføljen stak hjørner af sedler. Hele den ene ende af det store skrivebord var dækket af det, det var en hel formue, samlet på 10 timer, der væltede ud over bordet.

Da Lhomme og Albert var gået efter at have tørret deres ansigt, blev Mouret stående ubevægelig og med øjnene fæstet på pengene. Da han atter så op, fik han øje på Denise, som havde trukket sig lidt tilbage. Så smilede han og tvang hende til at komme nærmere, og til sidst sagde han, at han ville give hende, hvad hun kunne tage i en håndfuld; men på bunden af denne spøg lå der et ligefremt bud på hendes kærlighed.

"Jeg vædder på, at De ikke engang kan tage tusind francs der i posen, for Deres hænder er så små."

Men hun var blevet bleg og trak sig endnu længere tilbage. Han elskede hende altså? Hun forstod det nu, hun følte den voksende flamme i den attrå, som han havde lagt for dagen for hende, lige siden hun var kommet tilbage til magasinet. Hvad der gjorde hende endnu mere forvirret var, at hun følte sit hjerte banke, som om det skulle sprænge hendes bryst. Hvorfor sårede han hende med sit tilbud om alle disse penge, netop nu, da hendes hjerte strømmede over af taknemlighed, og han kunne have fået hende til at give efter ved et eneste kærligt ord?

Han nærmede sig hende, stadig spøgende, da Bourdoncle til hans store ærgrelse kom ind under påskud af at ville gøre ham bekendt med, hvor mange besøgende der den dag havde været i *Damernes Paradis*. Tallet var 70.000. Og Denise skyndte sig at gå efter igen at have takket.

10

Den første søndag i august blev varelageret gjort op i forretningen, og man skulle være færdig til om aftenen. Alle var ligesom om hverdagen tidligt om morgenen på deres plads, og arbejdet begyndte for lukkede døre, i de for kunder tomme sale.

Denise var imidlertid ikke kommet med de andre ekspeditricer klokken otte. Hun havde måttet holde sig inde på sit værelse fra om torsdagen, fordi hun havde forstuvet sin fod, da hun gik op på systuen; nu var det bedre, men da fru Aurélie forkælede hende, skyndte hun sig ikke; med noget besvær fik hun endelig sin støvle på, og hun begyndte så at gå ned i afdelingen. Nu optog ekspeditricernes værelser hele femte stokværk i de nye bygninger langs med Rue Monsigny; der var halvfjerds værelser, som lå på begge sider af en lang gang; de var hyggeligere end de tidligere, skønt endnu møblerede med jernsengen, det store skab og det lille toiletbord. For resten havde Denise, der jo nu var nummer to i konfektionsafdelingen, et af de største værelser, hvis to skrå vinduer vendte ud til gaden. Nu, da hun var rigere, tillod hun sig mere luksus, for eksempel en rød edderdunspude, et lille tæppe foran spejlet, og to blå glasvaser med roser i på toiletbordet.

Da hun havde fået støvlerne på, prøvede hun på at gå omkring i værelset. Hun måtte støtte sig til møblerne, for hun haltede endnu. Hun havde dog gjort meget ret i at afslå en indbydelse til Baudus til middag den dag og i at bede sin tante spadsere med Pépé, som igen var sat i kost hos fru Gras. Jean,

som havde set til hende den foregående dag, skulle også spise hos onklen. Hun prøvede netop forsigtigt på at gå lidt, idet hun lovede sig at gå tidligt til sengs for at hvile sit ben, da madam Cabin bankede på døren og leverede hende et brev med en hemmelighedsfuld mine.

Da døren var lukket, åbnede Denise, forbavset over konens hemmelighedsfulde smil, brevet. Hun blev ganske bleg og lod sig falde ned på en stol: det var et brev fra Mouret, hvori han skrev, at han var glad over, at hun var kommet sig, og bad hende spise til middag hos sig, da hun jo ikke kunne gå ud. Tonen i dette brev, der på en gang var fortroligt og faderligt, havde intet sårende ved sig; men det var dog ikke muligt at tage fejl, *Damernes Paradis* kendte godt den rette betydning af disse indbydelser, og der fortaltes meget om dem; Claire havde spist hos ham, og mange andre, alle de, som chefen havde lagt mærke til. Efter middagen kom desserten, sagde nogle vittige kommiser. Den unge piges blege kinder var efterhånden farvet af en blodstrøm. Brevet gled ned på hendes skød, og hun blev siddende med bankende hjerte og så på det blændende lys, der faldt ind gennem det ene vindue. Det var en tilståelse, som hun havde måttet gøre sig selv i det samme værelse i søvnløse timer: at når hun endnu skælvede, når han gik forbi, så var det ikke af frygt; hendes gamle beklemthed ved synet af ham skrev sig fra en halv ubevidst, vågnende kærlighedstrang. Hun søgte ikke at tale sig til fornuft, hun følte kun, at hun altid havde elsket ham, lige fra det øjeblik, hun havde stået og skælvet og stammet for ham. Hun elskede ham, da hun frygtede ham som en streng herre, hun elskede ham, da hendes hjerte drømte om Hutin, idet hun ubevidst gav efter for sin trang til kærlighed. Hun ville

måske have givet sig hen til en anden, men hun havde aldrig elsket andre end denne mand, hvis blotte blik forstenede hende. Og hele fortiden viste sig for hende i det blændende lys fra vinduet; den første tids besværligheder, den uforglemmelige tur under Tuilerihavens høje træer, og al den elskværdighed, som han havde overvældet hende med, lige siden hun var kommet tilbage. Brevet gled ned på gulvet, og Denise så stadig på det fulde sollys, der faldt ind i stuen.

Pludselig blev der banket på døren, og hun skyndte sig at tage brevet op og stikke det i lommen. Det var Pauline, som under et påskud var løbet fra sin afdeling for at sludre lidt med Denise.

"Hvorledes har De det? Vi ses aldrig mere."

Men da det var forbudt at gå op i værelserne og især at lukke sig inde der to sammen, gik Denise med hende ned ad korridoren, for enden af hvilken der lå en stor fællessal; det var et galanteri af chefen imod ekspeditricerne, som så kunne tilbringe deres aften der indtil klokken elleve. Værelset, der mindede om en hotelsal, var møbleret med et klaver, et bord i midten og lænestole og sofaer med hvide overtræk.

"Kan De se, at jeg nu godt kan gå," sagde Denise, "jeg ville lige til at gå ned."

"Det kan man kalde at være flittig i tjenesten," udbrød Pauline. "Det skulle ikke være mig; hvis jeg havde det ringeste påskud, ville jeg blive ved med at tage mig det mageligt."

De havde begge sat sig på en sofa. Paulines måde at være på havde forandret sig, siden hendes veninde var rykket op. I hendes godmodige hjertelighed var der kommet ligesom en lille smule ærbødighed og en forundring over at se, at den lille, en

gang så frygtsomme ekspeditrice var på vej til at gøre sin lykke. Imidlertid holdt Denise meget af hende og betroede sig alene til hende imellem alle de to hundrede kvinder, som forretningen nu beskæftigede.

"Hvad er der i vejen?" spurgte Pauline ivrigt, da hun opdagede, hvor forvirret den unge pige var.

"Ingen ting," svarede denne og prøvede på at smile.

"Jo, vist så, der er noget i vejen. – De har altså ikke længere tillid til mig, siden De ikke mere betror mig Deres sorger?"

Så gav Denise efter for den bevægelse, der fik hendes hjerte til at banke, og som hun ikke kunne dæmpe. Hun rakte brevet til sin veninde og stammede:

"Se, han har skrevet til mig."

De havde endnu aldrig talt åbent sammen om Mouret. Men selv denne tavshed var som en tilståelse af deres hemmelige tanker. Pauline vidste besked med alt. Da hun havde læst brevet, tog hun Denise om livet, trykkede hende ind til sig og hviskede blidt:

"Kæreste pige, når jeg skal være ærlig, troede jeg, at det var sket. – Ja, bliv ikke så forfærdet over det, jeg forsikrer Dem, at hele magasinet må tro ligesom jeg. Han har jo gjort Dem til anden ekspeditrice så hurtigt, og så løber han jo altid efter Dem, det kan vi da alle se."

Hun kyssede hende kærligt og spurgte hende så:

"Ja, De går naturligvis i dag til ham, ikke sandt?"

Denise så på hende uden at svare. Og pludselig brast hun i gråd med hovedet støttet mod sin venindes skulder. Denne blev aldeles stum af fortvivlelse.

"Så, så, vær nu rolig, der er jo ikke noget i det, som sådan kan gøre Dem forknyt."

"Nej, nej, lad mig være," stammede Denise. "Siden jeg har fået det brev, er jeg rent ulykkelig. Lad mig kun græde, det letter."

Skønt Pauline ikke kunne forstå Denises sorg, havde hun dog medlidenhed med hende og forsøgte at trøste hende. For det første, sagde hun, så han ikke mere noget til Claire. Man sagde jo nok, at han kom meget til en dame ude i byen, men det vidste man dog ikke med sikkerhed, og desuden, forklarede hun, kunne man ikke være skinsyg på en mand i hans stilling. Han havde alt for mange penge, og han var, når alt kom til alt, deres herre.

Denise lyttede til, hvad Pauline sagde, og hvis hun endnu havde været uvis om, hvorvidt hun virkelig elskede ham, så måtte det være gået op for hende nu, da hun mærkede, hvor det pinte hende at høre Claire nævne og høre hentydningerne til fru Desforges. Claires ondskabsfulde stemme lød i hendes øren, og hun så igen fru Desforges gå rundt med hende i magasinet og vise hende sin foragt som den rige dame.

"Ville De da besøge ham, hvis De var i mit sted?" spurgte Denise.

Pauline svarede straks uden betænkning:

"Ja, naturligvis, hvad andet skulle man gøre!"

Hun tilføjede derpå efter at have tænkt sig lidt om:

"Men ikke nu, tidligere, for nu skal jeg giftes med Baugé, og så ville det ikke være rigtigt af mig."

Baugé, som for kort tid siden havde forladt sin plads i *Bon Marché* for at træde ind i *Damernes Paradis*, skulle virkelig giftes med Pauline i begyndelsen af august. Bourdoncle holdt ikke

meget af, at folkene i magasinet giftede sig, men de havde dog fået lov til det, og de håbede oven i købet at få ferie en fjorten dages tid til deres hvedebrødsdage.

"Ja, der ser De selv," sagde Denise, "når en mand elsker én, skal han gifte sig med én. Baugé gifter sig med Dem."

Pauline gav sig til at le og tog igen Denise om livet.

"Men, min kære pige, det er ikke det samme. Baugé gifter sig med mig, fordi han er Baugé. Han er min ligemand, det er meget naturligt. – Men Mouret! Han kan da vel ikke gifte sig med en ekspeditrice?"

"Nej, det er rigtigt," udbrød Denise oprørt; "men netop derfor burde han ikke have skrevet til mig."

Pauline blev endnu mere forbavset; hendes fyldige ansigt med de små, godmodige øjne antog et moderligt, medlidende udtryk. Så rejste hun sig op, åbnede klaveret og spillede med en finger "Le Bon Roi Dagobert", formodentlig for at opmuntre sin veninde. Støjen fra gaden lød op til dem, de kunne høre sælgekonerne råbe dernede. Denise havde lænet sig tilbage i sofaen, rystet af et nyt anfald af gråd, som hun forsøgte at kvæle i sit lommetørklæde.

"Hvad, endnu!" sagde Pauline, idet hun vendte sig om. "De er virkelig heller ikke fornuftig. – Hvorfor trak De mig med her ind? Vi burde være blevet i Deres værelse."

Hun lagde sig på knæ foran hende og begyndte at tale hende til rette. Mange andre ville gerne være i hendes sted, sagde hun, og desuden, hvis hun ikke syntes om det, så behøvede hun jo kun at sige nej, den ulykke var da ikke så stor. Men hun skulle dog betænke sig vel, før hun satte sin stilling på spil ved et afslag, som der ingen grund var til, da hun ellers ingen

forpligtelser havde. Var det da så skrækkeligt? Og hendes prædiken endte med en munter spøg, som hun hviskede til hende, da lyden af skridt i det samme hørtes ude i korridoren.

Pauline rejste sig for at se ud af døren.

"Tys, det er fru Aurélie!" hviskede hun. "Nu løber jeg. – Tør nu Deres øjne, der er jo ingen, der behøver at vide noget."

Da Denise var alene, rejste hun sig op og forsøgte at holde sine tårer tilbage; og med skælvende hænder lukkede hun klaveret, fordi hun ikke ville overraskes i intet at bestille. Men da hun hørte fru Aurélie banke på døren til hendes værelse, forlod hun stuen.

"Hvad, er De oppe," udbrød fru Aurélie, "det er uforsigtigt, mit kære barn. Jeg kom netop op for at høre, hvorledes De har det, og for at sige, at vi ikke behøvede Dem dernede."

"Jeg skal ikke anstrenge mig meget. Jeg kan sætte mig roligt hen og beskæftige mig med skriverierne."

Så gik de ned sammen. Fru Aurélie nødte hende meget elskværdigt til at støtte sig til hendes arm. Hun havde vistnok lagt mærke til den unge piges røde øjne, for hun så i al hemmelighed på hende. Hun vidste sikkert besked med mange ting.

Det var en uventet sejr: Denise havde nemlig erobret hele afdelingen. Efter i over tre fjerdingår et have stridt møjsommeligt og måttet være syndebuk uden at blive træt af sine kammeraters onde vilje, havde hun nu i løbet af få uger opnået at vinde dem og se dem elskværdige og ærbødige omkring sig. Fru Aurélies pludselige venlighed imod hende havde hjulpet hende meget i det utaknemmelige arbejde at vinde hjerter; man snakkede ganske sagte om, at fru Aurélie var

meget føjelig imod Mouret og gjorde ham forskellige tjenester; og hun tog den unge pige så varmt under sin beskyttelse, så han sikkert måtte have anbefalet hende særligt til hendes bevågenhed. Men Denise selv havde også arbejdet med hele den elskværdighed, hun var i besiddelse af, for at afvæbne sine fjender. Arbejdet var blevet så meget vanskeligere, som hun måtte få dem til at tilgive hendes udnævnelse til anden ekspeditrice; for de andre ekspeditricer råbte på uretfærdighed og beskyldte hende for at have opnået den plads ved middagen hos chefen, og de tilføjede endog en del stygge bemærkninger. Til trods for deres oprør, så virkede hendes titel som anden ekspeditrice dog på dem, og den unge pige optrådte i sin ny stilling på en måde, som forbavsede dem og endog fik de fjendtlige til at bøje sig. Hun fandt endog nogle blandt de yngre, som smigrede hende; men det var dog hendes blidhed og beskedenhed, som var mest skyld i sejren. Marguerite nærmede sig hende, og kun Claire vedblev at vise sig uelskværdig og kom endog undertiden med det gamle udtryk "den pjuskede", som nu imidlertid ikke morede nogen. Under Mourets kortvarige sværmeri for Claire, havde denne så meget som muligt gjort sig fri for alt arbejde og med en pralende mine båret sin dovenskab til skue; da han derpå straks var blevet ked af hende, havde hun slet ikke beklaget sig over det, da hun var ude af stand til at føle skinsyge i det uordentlige liv, hun førte; hun var tilfreds med at have uddraget den fordel af det, at hun blev tålt, skønt hun intet bestilte. Det eneste, hun var misfornøjet med var, at Denise havde stjålet fru Frédérics plads fra hende. Hun ville vel aldrig have taget imod den på grund af det meget arbejde, men hun ærgrede sig over denne mangel på høflighed, for hun havde de

samme rettigheder som den anden og endog tidligere rettigheder.

"Der kommer jo barselkonen!" hviskede hun, da så fru Aurélie komme gående med Denise under armen.

Marguerite trak på skuldrede, idet hun sagde:

"Hvis De tror, at det er morsomt, så tager De fejl!"

Klokken slog ni. Udenfor var himlen blå og solen varmede gaderne, vognene rullede til banegården, og hele den søndagsklædte befolkning kørte i lange rækker til skovene i omegnen. Inde i magasinet, som var helt belyst af den varme sol, der faldt ind igennem alle de åbne vinduer, var personalet lige begyndt på at gøre varelageret op. De havde låset alle dørene, og folk standsede udenfor på fortovet og så igennem vinduerne, forbavsede over at alt var lukket, skønt der dog var så megen travlhed derinde. Overalt i gallerierne fra øverst til nederst i alle stokværk var der en trampen frem og tilbage af kommiser, som bar store pakker løftede op over hovedet; tal og navne summede dem om ørene i en bedøvende larm. Hver af de ni og tredive afdelinger gjorde deres arbejde uden at bryde sig om de andre afdelinger. For resten havde man endnu ikke taget fat på hylderne, for der lå endnu mange varer på gulvet. De måtte ordentlig skynde sig, hvis de ville være færdige den dag.

"Hvorfor kommer De ned?" spurgte Marguerite venligt Denise. "De kan aldrig have godt af det, og vi har så mange folk, som vi behøver."

"Ja, det har jeg også sagt hende," sagde fru Aurélie. "Men hun ville absolut ned og hjælpe os."

Alle de andre ekspeditricer skyndte sig hen til Denise, og arbejdet blev afbrudt et øjeblik. De lykønskede hende med, at

hun havde det bedre, og hørte med beklagelse på hendes fortælling om forvridningen. Omsider fik fru Aurélie hende til at sætte sig ned ved et bord; og så blev det bestemt, at hun kun skulle skrive de varer ned, der blev råbt op. For resten blev ved en sådan lejlighed alle de kommiser, der blot forstod at holde på en pen, sat til at skrive: opsynsmændene, kassererne, kontoristerne, ja, selv tjenerne enedes om arbejdet, for så hurtigt som muligt at blive færdige med det.

Pludselig fo'r alle sammen, for Mouret og Bourdoncle, som gjorde deres morgenrunde, viste sig i det samme. Stemmerne sænkedes lidt og begyndte så igen at råbe op, pennene skrattede på papiret. Chefen afbrød ikke arbejdet; han blev der nogle minutter tavs og smilende, og kun hans læber skælvede lidt, lige som i feber, i hans ansigt, der ellers var muntert og sejrsstolt i denne tid. Da han fik øje på Denise, var han lige ved at gøre en forbavset bevægelse. Hun var altså kommet ned? Hans øjne mødte fru Aurélies. Efter at have tøvet lidt, gik han ind i linnedafdelingen.

Imidlertid havde Denise hævet hovedet, da den pludselige, forholdsvise stilhed var hende påfaldende; da hun så, at det var Mouret, bøjede hun sig igen ganske naturligt ned over sit arbejde. Siden hun var begyndt ganske maskinmæssigt at nedskrive tal og navne efter de regelmæssige opråb, var hun blevet roligere til mode. Hun havde altid således givet efter for det første udbrud af sin ømfindtlighed; hun brast altid i gråd, og hendes lidenskab fordoblede hendes lidelser; bagefter blev hun mere fornuftig og genvandt hurtigt sit rolige, moralske mod og sin blide, faste vilje. Nu sad hun med klare øjne, meget bleg, men uden at skælve, aldeles optaget af sit arbejde, fast

besluttet på, selv om hendes hjerte skulle briste, kun at gøre, som hun selv ville.

Klokken slog ti, og midt imellem de råb, der uophørligt krydsede fra alle kanter, løb den samme nyhed omkring med en overraskende hurtighed, hver kommis vidste allerede, at Mouret havde skrevet om morgenen for at indbyde Denise til middag hos sig; det var Pauline, som havde røbet hemmeligheden.

Henad eftermiddagen gjorde Mouret en ny runde i afdelingerne. Han vinkede ad fru Aurélie og begge gik lidt afsides, idet de talte sammen. Han spurgte hende åbenbart om noget. Hun nikkede hen imod tilskærerstuen, og lod så til at aflægge en rapport. Uden tvivl fortalte hun, at den unge pige havde grædt om morgenen.

"Godt!" sagde Mouret højt. "Lad mig se listerne."

"Her hen, hr. Mouret," svarede hun. "Vi har trukket os tilbage her ind for at være mere uforstyrrede."

Han fulgte med hende der ind. Claire lod sig ikke narre; hun hviskede til de andre, at de gjorde bedst i at hente en seng straks. Men Marguerite skyndte sig dobbelt, for derved at give Claire mere at bestille og lukke munden på hende. Var Denise Baudu måske ikke en god kammerat? Og hvad angik hendes sager dem? Hele afdelingen følte sig nu som en slags medskyldig i, hvad der foregik derinde; ekspeditricerne fik på en gang voldsomt travlt, Lhomme og Joseph krummede ryggen endnu mere og sad som de var døve. Og inspektør Jouve, som i frastand havde lagt mærke til fru Aurélies taktik, gav sig til at marchere frem og tilbage foran indgangen til tilskærerstuen,

med afmålte skridt som en skildvagt, der våger over, at ingen forstyrrer hans overordnede i hans adspredelser.

"Ræk herren listerne," sagde fru Aurélie, idet hun trådte ind.

Denise gav ham dem og blev stående stille uden at slå øjnene ned. Lige straks gav det et sæt i hende, men hun betvang sig hurtigt og stod nu fuldstændig rolig og med blege kinder. En stund syntes Mouret fordybet i tallene på listerne uden at have et blik tilovers for den unge pige.

"Meget godt, meget godt!" sagde han, idet han stadig foregav at læse listerne.

Imidlertid spekulerede fru Aurélie på, hvordan hun skulle komme ud på en passende måde. Hun trippede rundt, gik hen og så på maskinknivene, rasende over at hendes mand ikke kunne finde på et eller andet påskud til at kalde hende ud; men han forstod sig ikke på sligt. Det blev Marguerite, som endelig var så fornuftig at gå ind og spørge om noget.

"Nu skal jeg straks komme," svarede fru Aurélie.

Og nu da hendes værdighed var reddet, eftersom hun havde et påskud overfor damerne, der holdt skarpt øje med hende, lod hun endelig Mouret og Denise være alene og forlod stuen med en så majestætisk og værdig holdning, at ekspeditricerne ikke en gang vovede at trække på smilebåndet.

Mouret havde langsomt lagt listerne tilbage på bordet. Han så på den unge pige, der var blevet siddende med pennen i hånden. Hun slog ikke øjnene ned, kun var hun blevet endnu blegere.

"De kommer jo i aften, ikke sandt?" spurgte han dæmpet.

"Nej, hr. Mouret," svarede hun, "jeg kan ikke. Mine brødre kommer over hos min onkel, og jeg har lovet at spise til middag

sammen med dem."

"Men Deres fod! De kan jo ikke tåle at gå."

"Å, så langt kan jeg nok gå, siden i morges har jeg haft det meget bedre."

Nu var det ham, der blev bleg. Hans læber dirrede, da han hørte dette afslag. Imidlertid lykkedes det ham at dæmpe sin sindsbevægelse, og han påtog sig atter en mine som en husbond, der simpelt hen interesserer sig for sit tyende.

"Men når jeg nu beder Dem om det … De ved, hvor højt jeg agter Dem."

Denise bevarede sin ærefrygtsfulde holdning og svarede:

"Jeg er meget taknemmelig over Deres godhed for mig, hr. Mouret, og jeg takker for indbydelsen. Men jeg gentager det, jeg kan ikke tage imod den. Mine brødre venter mig i aften."

Hun gav sig hårdnakket mine af slet ikke at forstå ham. Døren vedblev at stå åben, men alligevel mærkede hun godt, hvordan hele magasinet ligefrem puffede til den. Pauline havde i al venskabelighed kaldt hende en lille nar, og de andre ville le ad hende, om hun afslog indbydelsen. Fru Aurélie, der var gået sin vej, Marguerite, hvis stemme hun kunne høre, Lhomme, som hun kunne se gennem døren, alle ville de hendes fald, alle gjorde de deres for at kaste hende i armene på Mouret.

"Hvornår vil De da komme?" spurgte han endelig. "I morgen?"

Dette simple spørgsmål forvirrede Denise. Hun mistede et øjeblik sin ro og stammede:

"Jeg ved ikke … Jeg kan ikke …"

Han smilede og forsøgte at gribe en af hendes hænder, som hun imidlertid hurtigt trak til sig.

"Men hvad er De da bange for?" spurgte han.

Hun så atter op, så ham stift ind i øjnene og svarede smilende og tillidsfuldt:

"Jeg er ikke bange for noget, hr. Mouret … Ingen kan tvinge én til at gøre noget mod éns egen vilje, vel? Jeg vil nu ikke, andet kan jeg ikke sige."

Da hun tav, vendte hun sig forbavset om ved at høre en knagen bag sig, og hun så da døren blive lukket langsomt og forsigtigt i. Det var inspektør Jouve, der havde taget det arbejde på sig. Dørene sorterede under hans embede, ingen af dem måtte stå åbne. Og han gav sig atter til at spadsere frem og tilbage på sin post. Ingen lod til at have lagt mærke til hans manøvre. Kun Claire kunne ikke dy sig; hun hviskede en rå bemærkning til en anden ekspeditrice, så denne blev ganske bleg.

Denise havde imidlertid rejst sig op. Mouret hviskede til hende med skælvende stemme:

"Hør, jeg elsker Dem … De har længe vidst det, vær ikke grusom og lad, som om De ikke ved det … Og vær ikke bange. Snese gange har jeg haft lyst til at kalde Dem ind i mit kontor. Dér ville vi have været ene, jeg havde kun behøvet at skyde slåen for. Men jeg gjorde det ikke; De ser, at jeg åbner mit hjerte for dem her, hvor alle og enhver kan komme og overraske os … Denise, jeg elsker Dem …"

Bleg og lyttende stod hun foran ham og så ham ind i ansigtet.

"Sig mig, hvorfor vægrer De Dem? Trænger De da ikke til en støtte? Deres brødre falder Dem til byrde. Alt, hvad De beder mig om, alt, hvad De forlanger af mig …"

Med et ord afbrød hun ham:

"Tak! Jeg tjener nu mere end jeg behøver."

"Men det er friheden, jeg tilbyder Dem, et liv fuldt af glæde og velvære … Jeg vil skabe Dem et hjem, jeg vil sikre Dem en hel lille formue."

"Nej, jeg vil ikke. Jeg ville ikke kunne holde ud intet at tage mig for. Jeg var ikke ti år gammel, da jeg måtte sørge for mig selv."

Han gjorde en fortvivlet bevægelse. Hun var den første, som ikke gav efter for ham. Han havde kun behøvet at strække hånden ud efter de andre, alle ventede de som lydige slavinder på, at hans øjne skulle falde på dem. Og hun her sagde nej, uden en gang at give en fornuftig grund herfor. Hans længe tilbagetrængte attrå efter hende opildnedes kun endnu mere ved hendes modstand. Måske bød han hende ikke nok; og han fordoblede sine tilbud, trængte endnu mere ind på hende.

"Nej, nej," lød hendes faste svar hver gang.

Et smertensudbrud undslap ham nu:

"Men se dog, hvor jeg lider? … Ja, det er tåbeligt, men jeg lider som et barn!"

Tårer fyldte hans øjne; der blev atter stille en stund. Gennem den lukkede dør kunne de høre den dæmpede larm der ude fra. Det var som en hendøende sejrshymne, et sagte akkompagnement til dette sejrherrens første nederlag.

"Men når jeg nu alligevel vil!" sagde han med hæs røst og greb heftigt begge hendes hænder.

Hun lod ham beholde dem, hun blev skrækkelig bleg, alle hendes kræfter svandt bort. Fra hans varme hænder strømmede en vellystfuld hede og slappelse over i hende. Gode Gud, hvor hun elskede ham, og hvor gerne hun havde slynget armene om hans hals for at hvile ved hans bryst.

"Jeg vil, jeg vil!" gentog han ude af sig selv. "Jeg venter dig i aften, eller jeg skal vide at tage mine forholdsregler ..."

Han blev ligefrem brutal. Hun udstødte et lille skrig. Smerten i hendes fod gengav hende alt hendes mod. Med et ryk sled hun sig løs fra ham. Så rettede hun sig i vejret og sagde, stærk i sin svaghed:

"Nej, lad mig være ... jeg er ikke en Claire, som De kan lade løbe igen dagen efter. Og desuden elsker De en anden, ja, den dame der kommer ... ... Hold Dem til hende. Jeg deler ikke halvt med nogen."

1 sin overraskelse stod han som forstenet. Hvad var det, hun sagde, hvad mente hun? Aldrig havde de piger, han samlede op i sin forretning, bekymret sig om, hvorvidt de var elskede. Han ville have leet af det. Hendes uformodede stolthed gjorde det helt af med ham.

"Hr. Mouret," vedblev hun, "luk døren op. Det passer sig ikke, at vi er alene herinde på den måde."

Mouret adlød, og med bankende tindinger, ude af stand til at skjule sin sindsbevægelse, kaldte han atter fru Aurélie ind og gav sig straks til at ivre mod de høje priser, der var sat på varerne, de måtte sættes ned, så længe der endnu lå et eneste stykke tøj usolgt hen. Det var skik og brug der i forretningen, de solgte hellere med 60 pct. tab, end de beholdt deres gamle sager. Bourdoncle, som netop havde søgt chefen, havde stået en stund og ventet udenfor den lukkede dør, hvor Jouve med megen alvor havde hvisket ham et par ord i øret. Han var begyndt at blive utålmodig, men turde alligevel ikke forstyrre de to derinde. Hvor var det muligt? På så travl en dag give sig af med så ubetydeligt et pigebarn! Og da døren endelig blev åbnet,

begyndte Bourdoncle straks at tale om det silketøj, de var brændt inde med en hel del af. Det var en lettelse for Mouret, at han nu fik anledning til ret at skrige op. Hvad Fanden tænkte Bouthemont på? Og Mouret gik sin vej, idet han højrøstet erklærede, at han ikke ville finde sig i, at en gammel køber som Bouthemont ikke var mere fremsynet, end at han kunne gå hen og være så dum at forsyne dem med mere af det stads, end de kunne sælge.

"Hvad går der dog af ham?" udbrød fru Aurélie, ganske forskrækket over hans mange hårde ord.

Og damerne så forbavset på hinanden. Klokken seks var hele varelageret gjort op. Solen skinnede endnu ind gennem ruderne. Udenfor i gadernes døsigvarme luft vandrede folk allerede langsomt hjem fra deres udflugter udenfor byen, med blomster i hænderne og slæbende børnene efter sig. Efterhånden blev der stille i den ene afdeling efter den anden. Man hørte kun enkelte forsinkede kommiser endnu tumle om med varer. Så tav også denne lyd, og alt blev stille. Hylder, skabe og kasser var tømt, ikke en meter tøj, ikke en eneste genstand var blevet på sin plads. Kun skelettet af det uhyre magasin var tilbage, lutter snedkerarbejde, som den dag, forretningen første gang blev taget i brug. Men på gulvene lå der et hav af varer, der truede med at oversvømme borde og diske og nåede kommiserne til skuldrene. Man tog nu fat på at bringe alt på sin plads igen, et arbejde, der ventedes endt hen imod klokken ti.

Da fru Aurélie, som hørte til det første hold af de spisende, var kommet tilbage fra middagsbordet, kunne hun fortælle de andre, hvor meget der i følge den nu foretagne opgørelse var solgt i årets løb; der var gjort i alt firs millioner omsætninger, ti

millioner flere end det foregående år. Kun med salget af det af Bouthemont omtalte silke var det gået tilbage.

"Hvis hr. Mouret ikke er fornøjet, så ved jeg virkelig ikke, hvordan han vil have det," tilføjede fru Aurélie. "Se, der går han oppe på trappen; hvor han ser vred ud!"

Alle ekspeditricerne løb hen for at se ham. Han stod alene med en mørk og fortrædelig mine.

"Fru Aurélie," spurgte Denise nu, "har De noget imod, at jeg holder op nu? Jeg duer ikke mere til noget på grund af min fod, og da jeg skal spise til middag ovre hos min onkel sammen med mine brødre ..."

Almindelig overraskelse. Hun havde altså ikke givet efter. Fru Aurélie betænkte sig og var et øjeblik på nippet til kort og misfornøjet at forbyde hende at gå ud. Claire derimod trak vantro på skuldrene: lad hende bare gå, det var let at forstå, han ville ikke mere have noget at bestille med hende! Da Pauline hørte denne løsning på knuden, stod hun netop i nærheden af Deloche. Den unge mands glæde oprørte hende: hvad fik hun ud af sin snerpethed?

Var han virkelig glad over, at hans veninde forspildte sin egen lykke? Og Bourdoncle, som ikke mere turde komme Mouret nær, gik ene omkring i et alt andet end godt humør.

Imidlertid gik Denise ned; da hun nåede den lille trappe til venstre, kom hun til nogle kommiser, der var meget oprømte. Hun hørte sit navn nævne og mærkede tydeligt, at de talte om hendes eventyr; men de havde endnu ikke fået øje på hende.

"Å, hun skaber sig bare," sagde Favier. "Hun er såmænd ikke for dydig. Ja, jeg kender én, som hun formelig ville tage med vold."

Og han så hen på Hutin, der for at bevare sin værdighed holdt sig i fire skridts afstand uden at blande sig i samtalen. Men han følte sig så smigret ved de misundelige blikke, de andre sendte ham, at han nedlod sig til at sige:

"Hun blev mig noget triviel i længden, det pigebarn!"

Denise følte ligesom et sting i hjertet og måtte støtte sig til rækværket. De havde uden tvivl set hende, for leende løb de hver til sit. Han havde ret; hun bebrejdede sig sin enfoldighed, den gang hun endnu tænkte på ham. Men hvor var han ussel, og hvor foragtede hun ham nu! Hun følte sig ganske forvirret: var det ikke besynderligt, at hun nylig havde haft kraft nok til at støde en mand, hun tilbad, fra sig, hun som en gang havde følt sig så svag overfor den pjalt, om hvis kærlighed hun havde drømt? Hun kunne ikke ret gøre sig rede for dette. Hurtigt ilede hun videre.

Uvilkårligt så hun op og fik øje på Mouret. Han stod endnu på den store midtertrappe, hvorfra han kunne overskue det hele. Men han havde glemt alt, hvad der mindede om forretningen, han følte sig ikke som en herre, der stod omgivet af sine mange rigdomme. Hans held, hans lykke, alt var som bortdunstet. Med et fortvivlet blik så han efter den unge pige, og da hun var forsvundet, var der intet tilbage, alt blev mørkt og tomt omkring ham.

11

Bouthemont var den dag den første, der indfandt sig til teselskabet hos fru Desforges. Hun sad alene i det store, lyse værelse; da han kom, rejste hun sig og gik ham i møde med en utålmodig mine:

"Nå, kommer han?" spurgte hun.

"Ja," svarede den unge mand, "da jeg fortalte ham, at jeg sandsynligvis ville tage mig den frihed at hilse på Dem i dag, lovede han mig bestemt at komme."

"Har De ladet ham vide, at jeg ventede baronen?"

"Ja, og netop det lod til at bestemme ham."

De talte om Mouret. For et års tid siden havde denne pludselig følt sig så indtaget i Bouthemont, at han havde skænket ham sin fortrolighed; han havde endog taget ham med hen hos Henriette, lykkelig over at have en slags medskyldig der, som kunne bringe lidt afveksling ind i dette kærlighedsforhold, som begyndte at kede ham. På denne måde var Bouthemont til sidst blevet sin chefs og den unge enkes fortrolige; han bragte bud imellem dem, talte med den ene om den anden og forsonede dem undertiden. I sine anfald af skinsyge viste hun ham en sådan fortrolighed, at det både overraskede og generede ham, for hun skød da til side alt, hvad der hed forsigtighed og forsøg på at bevare skinnet.

Hun udbrød heftigt:

"De skulle have taget ham med, så havde jeg været sikker på ham."

"For pokker," udbrød han med en godmodig latter, "det er da ikke min skyld, at han stadig kniber ud nu. Alligevel sætter han ikke så lidt pris på mig. Var han ikke, ville jeg ikke have det for godt derovre."

Hans stilling i *Damernes Paradis* var virkelig truet efter den sidste vareopgørelse. Det nyttede ikke, at han gav den regnfulde årstid skylden, de ville alligevel ikke tilgive ham det store restlager af silketøjer. Og da Hutin lumsk benyttede sig af lejligheden til yderligere at underminere ham, følte han meget godt grunden ryste under sig. Mouret havde fældet dommen over ham, uden tvivl ked af at have ham til fortrolig i et forhold, som han netop af den grund havde vanskeligere ved at bryde. Men i overensstemmelse med sin gamle taktik lod han Bourdoncle få skylden: det var Bourdoncle og de andre interessenter i forretningen, der forlangte Bouthemont afskediget, mens han selv, sagde han, forsvarede sin ven på det kraftigste trods alle deraf flydende ubehageligheder.

"Nå, så får jeg vente," vedblev fru Desforges. "De ved nok, at det pigebarn kommer her klokken fem … Jeg vil stille dem ansigt til ansigt med hinanden. Jeg må have hemmeligheden ud af dem."

Og hun fortalte ham atter om sin vel overvejede plan, fortalte, at hun havde anmodet fru Aurélie om at sende Denise hen til sig for at se på en kåbe, der sad dårligt. Når hun først havde den unge pige inde på sit værelse, skulle hun nok finde på et påskud til at kalde Mouret derind; og så ville hun handle!

Bouthemont sad overfor hende og så på hende med sine smilende øjne, som han søgte at gøre alvorlige. Som han sad der med sit sorte skæg og sit rødmossede, fornøjede ansigt,

tænkte han på, at disse fine damer i grunden var slemme, når det sind kom over dem. Hans venners elskerinder, butiksjomfruerne, drev ikke deres fortrolighed videre.

"Hør," vovede han endelig at sige, "hvad behøver De egentlig at tage Dem det nær, når jeg nu forsikrer, at der aldeles ikke er noget mellem de to?"

"Netop!" udbrød hun. "Hende elsker han derfor! De andre bryder jeg mig kun lidt om ... Tøjter, gadebekendtskaber!"

Hun talte med foragt om Claire. Man havde fortalt hende, at Mouret efter Denises afslag atter havde givet sig af med Claire, uden tvivl af beregning; for han beholdt hende i afdelingen for at kunne vise hende frem, overlæsset med foræringer. For øvrigt havde han i de sidste tre måneder ført et vildt liv og slået om sig med penge, så folk talte om det: han havde købt en villa til en teaterdame, og to-tre andre tvetydige damer levede samtidig af ham og kappedes om at have de kostbareste og tåbeligste luner.

"Og det er det dyrs skyld," gentog Henriette. "Jeg føler, at han ruinerer sig sammen med andre, fordi hun driver ham til det. Hvad bryder jeg mig for resten om hans penge! Jeg så hellere, at han var fattig. De ved, hvor jeg elsker ham, De som er blevet vor ven."

Hun brast i gråd og rakte ham i sin meddelsomhed begge sine hænder; det var sandt, hun tilbad Mouret på grund af hans ungdom og hans sejre, aldrig før havde en mand således erobret hende helt og holdent, bragt hendes legeme til at sitre vellystfuldt og hendes stolthed til at svulme; men ved tanken om at miste ham erindrede hun sine fyrre år og spurgte sig selv, hvordan hun skulle erstatte denne store kærlighed.

"Å, jeg skal hævne mig," hviskede hun, "jeg skal hævne mig, hvis han svigter mig!"

Bouthemont holdt stadig hendes hænder i sine. Hun var endnu smuk. Kun ville hun blive en generende elskerinde, og den slags holdt han ikke af. Sagen fortjente imidlertid overvejelse, det var måske dog værd at risikere noget der.

"Hvorfor sætter De ikke selv en forretning i gang?" spurgte hun pludselig og trak sine hænder til sig.

Han blev ganske forbavset og sagde:

"Men der ville behøves en betydelig kapital … I fjor tænkte jeg rigtignok på det. Jeg er overbevist om, at man endnu i Paris kunne skaffe kunder til en eller to store forretninger; det gælder kun om at vælge kvarteret. *Bon Marché* på den venstre Seinebred, *Louvre* i midten af byen, og vi med *Damernes Paradis* i de rige, østlige kvarterer. Tilbage bliver så den nordlige kant af byen, hvor der jo nok kunne skabes en konkurrence på Place Clichy. Og jeg havde fundet en udmærket ikke langt fra operaen."

"Nå, og så?"

"Kan De tænke Dem, jeg var dum nok til at tale med min fader om det! Ja, jeg var tosset nok til at bede ham om at sørge for at skaffe aktionærer i Toulouse."

Og han fortalte muntert, hvor vred den gamle mand var blevet, hvor han i sin lille provinsbutik rasede imod de store i pariser-basarer. Den gamle Bouthemont, der ærgrede sig over de tredive tusinde francs, sønnen tjente om året, havde svoret, at han og hans venner hellere ville give deres penge til hospitaler og stiftelser end sætte en eneste skilling i en af de store forretninger.

"For resten ville der jo behøves millioner," endte den unge mand sin beretning.

"Hvad om vi kunne finde dem?" sagde fru Desforges.

Han så på hende og blev på en gang alvorlig. Var disse ord kun et udslag af hendes skinsyge? Men hun lod ham ikke få tid til at spørge, men tilføjede:

"De ved jo, hvor meget jeg interesserer mig for Dem. Vi kan tale nærmere om det en anden gang."

Det ringede ude i forværelset. Hun rejste sig og han skød uvilkårlig sin stol længere bort fra hende, som om der allerede havde kunnet være tale om at overraske dem. Der var stille i det store værelse med de lyse tapeter og de mange grønne planter, der dannede en hel lille skov henne mellem vinduerne. Hun blev stående ubevægelig og lyttede.

"Det er ham," hviskede hun.

Tjeneren meldte:

"Hr. Mouret, hr. de Vallagnosc."

Hun kunne ikke skjule sin ærgrelse. Hvorfor kom han ikke alene? Han havde uden tvivl taget sin ven med af frygt for en samtale i enrum med hende. Hun smilede og rakte de to herrer hånden.

"Hvor det er nyt at se Dem! … Mine ord gælder også Dem, hr. de Vallagnosc."

Hun var uhyre bange for at blive for svær, og hun snørede sig ind i sorte silkedragter for at skjule sin tiltagende fedme. Imidlertid bevarede hendes smukke hoved med sin mørke hårfylde sin vindende ynde. Og Mouret sagde fortroligt, idet han så opmærksomt på hende:

"Man behøver ikke at spørge til Deres befindende … De er frisk som en rose."

"Ja, jeg har det rigtig godt," svarede hun. "For resten kunne jeg godt have været død og borte, uden at De havde vidst et ord om det."

Hun så også skarpt på ham, fandt ham træt og medtaget, bleg og med tunge øjenlåg. Og hun tilføjede med et forsøg på at være munter:

"Jeg kan desværre ikke give Dem Deres kompliment tilbage, De ser noget medtaget ud i aften."

"For meget arbejde!" bemærkede Vallagnosc.

Mouret svarede ikke. Han havde fået øje på Bouthemont, der nikkede venskabeligt til ham. Den gang deres venskab rigtig florerede, plejede han selv at hente Bouthemont i forretningen og tage ham med hen til Henriette. Men nu var det anderledes, og han hviskede til ham:

"Du stak for hurtigt af … De andre har lagt mærke til, at du er gået, og de er rasende."

Han talte om Bourdoncle og de andre interessenter, som om det slet ikke var ham, der stod over dem alle.

"Ja, så!" udbrød Bouthemont urolig.

"Ja, jeg må tale med dig … Vent til jeg går, så følges vi ad."

Imidlertid havde Henriette igen taget plads. Og mens hun hørte på Vallagnosc, der fortalte hende, at fru de Boves sandsynligvis ville aflægge hende et besøg, veg hendes øjne ikke fra Mouret. Han stod tavs og stirrede lige frem for sig. Og da hun til sidst leende beklagede, at der aldrig kom andet end herrer til hendes teselskaber, var han uforsigtig nok til at bemærke:

"Jeg troede, at jeg skulle have truffet baron Hartmann her."

Henriette blegnede. Uden tvivl vidste hun, at han ene og alene kom hos hende for at træffe baronen, men han havde dog ikke behøvet at slynge hende sin ligegyldighed således i ansigtet. Døren gik op i det samme, tjeneren nærmede sig hende og hviskede:

"Den unge dame med kåben er der. Fruen erindrer, at fruen bad mig om at melde det ..."

Hun svarede med en stærk stemme, for at blive hørt, og i en foragtende tone, gennem hvilken skinsygens kvaler tydeligt skimtedes:

"Lad hende vente!"

"Skal jeg lade hende gå ind i fruens værelse?"

"Nej vist ikke, hun kan vente i forværelset."

Og da tjeneren var gået, fortsatte hun roligt sin samtale med Vallagnosc. Mouret havde adspredt hørt efter uden at opdage noget. Bouthemont spekulerede derimod på, hvad der ville komme ud af den historie. Men i det samme gik døren atter op, og to damer trådte ind.

"Tænk Dem en gang," sagde fru Marty, "netop som jeg stod ud af min vogn, kom fru de Boves gående."

"Ja," forklarede denne, "vejret var godt, og da min læge vil have, at jeg skal gøre spadsereture, så ..."

Efter en almindelig udveksling af håndtryk spurgte hun Henriette:

"De skal nok have en ny kammerpige?"

"Nej," svarede hun forbavset, "hvordan kan De falde på det?"

"Fordi jeg så en ung pige stå her ude ..."

Henriette afbrød hende leende:

"Ja, ikke sandt, alle disse butiksjomfruer ligner kammerpiger … Det er kun én, der er kommet for at hjælpe mig med at prøve en kåbe."

Mouret så vist på hende, hans mistanke var vakt. Med tvungen munterhed fortalte hun så, at hun for en uges tid siden havde købt den omtalte kåbe i *Damernes Paradis*.

"Så, jeg troede, De endnu købte Deres sager hos Sauveur," sagde fru Marty.

"Ja, det gør jeg også, kære, det er kun et forsøg, jeg har villet gøre. Jeg var nemlig meget tilfreds med et tidligere køb, en rejsekåbe … Men denne gang er det slået rent fejl; det nytter ikke, hvad De siger, man bliver uglet ud i den slags forretninger. Å, jeg generer mig ikke ved at sige det i hr. Mourets nærværelse … De lærer aldrig at udstyre en virkelig dame fikst!"

Mouret tog ikke sin forretnings forsvar, men vedblev at se opmærksomst på hende, idet han beroligede sig med, at der dog næppe var noget galt på færde, som han et øjeblik havde troet. Det blev Bouthemont, der måtte føre sagen for *Damernes Paradis*.

Døren var blevet stående på klem. Tjeneren kom med teen. På bordet satte han et kinesisk teservice og bakker med kager. Lyset faldt klart ind gennem vinduerne, dæmpedes af de mange grønne planter og lagde sig varmt hen over møblernes silkebetræk. Og hver gang døren åbnedes, så man en skikkelse stå tålmodig og ubevægelig i en mørk krog af forværelset. Det var Denise; der var vel en bænk der ude, men hendes stolthed forbød hende uvilkårligt at tage plads på den. Hun følte godt, at man ville krænke hende. I en halv time havde hun stået der uden at røre sig og uden at sige et ord. Damerne og baronen

havde set på hende, idet de gik forbi; hun kunne høre stemmerne inde fra stuen, der kom ligesom et pust af luksus ud til hende gennem den åbne dør og blæste hendes ligegyldighed bort; men hun stod stadig ubevægelig. På en gang fik hun øje på Mouret der inde. Han havde endelig gættet, at det var hende.

"Er det en af Deres ekspeditricer?" spurgte baron Hartmann.

Det lykkedes Mouret at skjule sin bevægelse, dog rystede hans stemme lidt, da han svarede:

"Ja, men jeg ved ikke, hvem af dem det er."

"Det er den lille blonde fra konfektionsafdelingen," skyndte fru Marty sig at sige, "hende, der er den øverste i afdelingen, tror jeg."

Henriette så skarpt på ham.

"Ja så," sagde han i en ligegyldig tone.

Henriette tav og lod til at være hensunket i dybe tanker, kæmpende med lysten til stadig at glemme den unge pige ude i forværelset og frygten for at Mouret, hvis opmærksomhed nu var vakt, skulle gå sin vej. Endelig tog hun en beslutning og rejste sig.

"Tillader De, jeg forlader Dem et øjeblik."

"Å, kære, genér Dem endelig ikke," sagde fru Marty. "Jeg skal med fornøjelse overtage værtindens rolle så længe."

Hun rejste sig og gav sig til at skænke i tekopperne. Henriette vendte sig til baronen og sagde:

"De bliver her vel nok lidt endnu?"

"Ja, jeg har noget at tale med hr. Mouret om. Vi vil lægge beslag på den lille dagligstue."

Så gik hun ud af døren, og hendes sorte silkekjole raslede med en lyd, som når en snog bugter sig gennem krattet.

Straks tog baronen Mouret med sig ind i det tilstødende værelse og overlod damerne til Bouthemont og Vallagnosc. Henne ved vinduet stod de så og talte dæmpet sammen om forretningens udvidelse.

Men pludselig gik døren op; det var fru Desforges; muntert stak hun hovedet indenfor og kaldte ivrigt:

"Hr. Mouret! Hr. Mouret!"

Og da hun så de andre, tilføjede hun:

"Undskyld, mine herrer, De tillader nok, at jeg bortfører hr. Mouret for et øjeblik; det er da det mindste, siden han har solgt mig en skrækkelig kåbe, at han kommer mig til hjælp med sine gode indfald. Pigen er en dum gås, der ikke har tanke om nogen verdens ting … Kom så, jeg venter Dem."

Han tøvede modløs, gruende ved tanken om den scene, han forudså ville komme. Men han måtte adlyde. Baronen sagde til ham på sin på en gang faderlige og drillende måde:

"Nå, men så skynd Dem dog, kære, fruen trænger til Dem."

Så fulgte Mouret hende. Døren lukkede sig efter ham, og han troede at høre Vallagnoscs spottende latter gennem de tykke portierer. For resten var det ude med hans mod. Fra det øjeblik af, da Henriette havde forladt selskabet, og han vidste, at Denise var ene mellem hendes skinsyge hænder, følte han en stigende uro, en nervøs smerte, der fik ham til at lytte, næsten som skælvende ved den fjerne lyd af gråd. Hvad mon hun kunne finde på for at pine Denise? Og al hans kærlighed, denne kærlighed, som endnu overraskede ham, fløj til den unge pige som trøst og støtte. Aldrig havde han elsket således, følt sig så betaget og fortryllet midt under lidelsen. Hans elskovsforbindelser, selv Henriette, der var så fin og smuk, og

hvis besiddelse smigrede hans stolthed, forekom ham nu som et behageligt tidsfordriv, undertiden som en beregning, hvori han udelukkende søgte en behagelig adspredelse. Han forlod fuldstændig rolig sine elskerinder og gik hjem for at sove, glad over sin ungkarlefrihed, uden savn eller bekymring i hjertet. Men nu – nu bankede hans hjerte af ængstelse, han var ikke selv herre over sit liv, og søvnen skaffede ham ikke mere den samme glemsel som tidligere. Denise optog ham ganske. Selv i dette øjeblik var hun hans et og alt, og han tænkte på, at han dog ville være derinde for at beskytte hende, alt imens han fulgte den anden, bange for en eller anden kedelig scene.

Først kom de gennem soveværelset, som lå tomt. Så åbnede fru Desforges døren til sit værelse, og Mouret fulgte efter hende. Det var en rummelig stue med elegante møbler, røde silkebetræk og et stort spejl; da vinduet vendte ud til gården, var der allerede temmelig mørkt derinde, og de to gasarme til højre og venstre for spejlet var derfor tændt.

"Nå, nu vil det måske gå bedre," sagde Henriette.

Da Mouret trådte ind, så han Denise stå midt i lysskæret. Hun var meget bleg, tarveligt klædt og bar en lille, sort hat; over den ene arm holdt hun kåben, der var købt i *Damernes Paradis*. Da hun fik øje på den unge mand, rystede hendes hænder lidt.

"Jeg vil have, at hr. Mouret selv skal dømme om det," sagde Henriette. "Hjælp mig så igen, frøken."

Og Denise måtte hjælpe hende kåben på. Første gang havde hun sat nogle knappenåle i skuldrene, hvor den ikke passede. Henriette vendte og drejede sig og studerede sig selv i spejlet.

"Ikke sandt, skrækkelig? Tal åbent og ærligt."

"Jo, den er virkelig forfejlet, frue," sagde Mouret for at gøre en ende derpå. "Løsningen er meget simpel, frøkenen tager mål af Dem, og så syr vi Dem en ny."

"Nej, jeg vil have denne her, jeg har brug for den straks," fortsatte hun livligt. "Den strammer mig kun lidt over brystet og så slår den en fold imellem skuldrene."

Og hun tilføjede skarpt: "Ja, det hjælper virkelig ikke noget, at De står der og ser på mig, frøken ... Prøv dog på at gøre Dem lidt nyttig. Det er jo dog Deres bestilling."

Uden at åbne munden begyndte Denise atter at anbringe sine knappenåle. Det varede længe: hun måtte gå fra den ene skulder til den anden; en gang måtte hun endog bukke sig ned, næsten knæle for at trække kåben ned foran. Som en hertuginde, der er vanskelig at stille tilfreds, stod fru Desforges med en ubønhørlig mine og lod sig behandle af hende. Glad over at kunne ydmyge den unge pige med denne tjenestepigebestilling, gav hun hende korte og bydende befalinger, idet hun samtidig nøje udspejdede de mindste trækninger i Mourets ansigt.

"Så en knappenål her. Nej, vist ikke, ikke der, her ved siden af ærmet. Kan De ikke forstå det? Det er ikke der, men her, at folden er ... Og tag Dem dog i agt, nu stikker De mig jo."

To gange prøvede Mouret forgæves at skride ind for at gøre en ende på dette optrin. Hans hjerte svulmede, og han følte sig ydmyget i sin kærlighed; og han elskede Denise endnu højere, endnu mere ømt, ved synet af den ro, hun bevarede. Om end den unge piges hænder stadig rystede lidt på grund af denne behandling i hans nærværelse, fandt hun sig dog med en modig kvindes stolte resignation i de ubehageligheder, hendes

bestilling førte med sig. Da fru Desforges til sidst indså, at de ikke ville røbe sig, fandt hun på at smile kærligt til Mouret, at behandle ham åbenlyst som sin elsker. Da knappenålene nu slap op, sagde hun:

"Å, kære ven, se efter henne i æsken på toiletbordet ... Er den virkelig tom? Vær så elskværdig at se efter inde i soveværelset, De ved nok, henne ved siden af spejlet."

Og hun installerede ham hos sig som en mand, der havde sovet der om natten, der vidste, hvor kamme og børster havde deres plads. Da han bragte hende et brev knappenåle, tog hun dem en for en, tvang ham til at blive stående ved siden af sig, så på ham og hviskede:

"Jeg er da ikke pukkelrygget, vel? ... Kom her med hånden, føl en gang på mine skuldre, er jeg måske ikke velskabt?"

Denise så langsomt op, endnu blegere en før, og gav sig atter til i tavshed at anbringe sine knappenåle. Mouret så kun hendes svære blonde hår, der faldt ud over hendes fine nakke; men han anede, hvor hun befandt sig ilde, og skamfølelsen stod at læse i hendes ansigt. Nu ville hun endnu mere hårdnakket støde ham fra sig og henvise ham til denne kvinde, der ikke en gang overfor fremmede skjulte sit forhold til ham, og han kunne gerne have banket Henriette. Hvordan kunne han få hende til at tie? Hvorledes sige Denise, at han tilbad hende, at hun alene var til for ham, at for hendes skyld ofrede han gerne alle sine gamle forbindelser? Han trak sin hånd til sig og sagde:

"Det er ikke rigtigt af Dem at være så egensindig, frue. De hører jo, at også jeg finder denne kåbe mislykket."

Fra et af blussene strømmede gassen ud med en pibende lyd, og i det fugtige, hede værelse hørte man kun denne piben.

Spejlet kastede genskin på de røde silkebetræk, henover hvilke skyggerne af de to kvinder dansede. En flakon parfume, som man havde glemt at sætte proppen i, udsendte en duft som en halvvissen buket.

"Se så, frue, det er alt, hvad jeg kan gøre," sagde Denise til sidst og rejste sig op.

Hun følte, at det snart var ude med hendes kræfter. To gange havde hun stukket sig på knappenålene, øjnene blændede som af tårer. Var det en sammensværgelse? Havde han sendt bud efter hende for at hævne sig på hendes tilbagevisninger ved at vise hende, hvor højt andre kvinder elskede ham? Og denne tanke gennemisnede hende, aldrig før havde hun trængt til så meget mod, ikke en gang i hin besværlige tid, da hun kæmpede mod sulten. Det var endda intet at blive ydmyget, men at se ham næsten i armene på en anden, som om hun slet ikke var til stede!

Henriette betragtede sig i spejlet. Atter udbrød hun i hårde ord.

"Det er da vel Deres spøg, frøken. Den sidder jo meget slettere nu end før ... Se en gang, hvilket bryst jeg får. Jeg ser jo ud som en amme."

Nu var Denises tålmodighed drevet til det yderste, og hun kunne ikke dy sig for at sige:

"Fruen er temmelig svær ... Vi kan jo dog ikke gøre noget til, at fruen bliver mindre svær."

"Svær, svær," gentog Henriette og blegnede. "Tror jeg ikke, De endog bliver uforskammet, frøken ... Pas Dem selv og giv Dem blot ikke af med at kritisere andre."

Begge to stod dirrende ansigt til ansigt og så på hinanden. Damen og butiksjomfruen var forsvundet. Det var to kvinder, som skinsygen havde stillet lige; den ene trak heftigt kåben af og kastede den hen på en stol, den anden lagde de knappenåle, hun endnu holdt i hånden, fra sig på toiletbordet.

"Det undrer mig virkelig," vedblev Henriette, "at hr. Mouret vil tåle en sådan uforskammethed … Jeg troede, De stillede større fordringer til personalet."

Denise var atter blevet rolig. Hun svarede blidt: "Når hr. Mouret beholder mig i sin tjeneste, så er det, fordi han ikke har noget at bebrejde mig. Jeg er beredt til at gøre Dem en undskyldning, hvis han forlanger det."

Mouret hørte til uden at kunne finde et ord, han kunne gøre en ende på denne strid med. Han afskyede sådanne scener mellem kvinder, de sårede hans skønhedsfølelse. Henriette ville lokke et ord ud af ham, der fældede dommen over den unge pige, og da han blev stående tavs og vankelmodig, æggede hun ham med en sidste forhånelse: "Godt, hr. Mouret, men tror De, jeg her i mit hjem vil finde mig i Deres elskerindes uforskammetheder … En pige, De har samlet op, Gud ved, i hvilken rendesten!"

To store tårer fyldte Denises øjne. Hun havde længe trængt dem tilbage; denne forhånelse gjorde det af med hendes kræfter. Da Mouret så hende græde, krænket, men tavs og fortvivlet uden at give et heftigt svar, tøvede han ikke længere, hans hjerte droges med uimodståelig magt hen til hende. Han greb hendes hænder og stammede:

"Gå hellere straks bort herfra, kære barn, og glem dette sted."

Halvkvalt af vrede stod Henriette og så på dem.

"Vent lidt," tilføjede han og foldede selv kåben sammen. "Tag den med ... Fruen vil købe en anden andetsteds ... Og græd ikke mere, hører De. De ved, hvor højt jeg agter Dem."

Han fulgte hende til døren og lukkede den efter hende. Hun havde ikke sagt et ord; kun var en strøm af blod skudt op i hendes kinder, mens en henrivende følelse vædede hendes øjne med ny tårer.

Henriette havde taget sit lommetørklæde frem og stod og sled i det med tænderne. Alle hendes beregninger var slået fejl, hun var selv faldet i den fælde, hun havde lagt. Hun ærgrede sig over, at hun, pint af sin skinsyge, var gået så vidt. Blive forladt for en sådan skabnings skyld! Se sig foragtet i hendes nærværelse! Hendes stolthed led mere end hendes kærlighed.

"Så er det altså den pige, du elsker," sagde hun forpint, da de var blevet ene.

Mouret svarede ikke straks, han gik lidt frem og tilbage og søgte at betvinge sin sindsbevægelse. Endelig standsede han og svarede høfligt og med en stemme, som han søgte at gøre rolig og kold:

"Ja, frue."

Gasblusset vedblev at pibe i den hede luft derinde. Skæret fra spejlet var ikke mere gennemfuret af dansende skygger, værelset syntes at være blevet nøgent og trist. Og Henriette lod sig pludselig synke om på en stol, vred sit lommetørklæde mellem sine krampagtigt knyttede fingre og gentog hulkende:

"Å Gud! Hvor jeg er ulykkelig!"

Et øjeblik stod han ubevægelig og så på hende. Så gik han roligt ud af værelset. Hun blev siddende ene tilbage og græd i

stilhed; rundt om hende, på gulvet og toiletbordet, lå knappenålene spredt.

Da Mouret atter trådte ind i den lille dagligstue, traf han kun Vallagnosc der; baronen var gået ind hos damerne. Mouret følte sig endnu ganske medtaget og satte sig ned på en sofa i baggrunden af værelset; hans ven lagde mærke til hans tilstand og stillede sig medlidende foran ham for at danne et værn mod nysgerrige blikke. I begyndelsen så de på hinanden uden at veksle et ord. Så spurgte Vallagnosc, der lod til indvendig at glæde sig over Mourets sindsbevægelse:

"Morer du dig?"

Mouret lod ikke til straks at forstå ham. Men da han så kom til at tænke på deres tidligere samtale om livets dumme tomhed og unyttige kvaler, svarede han:

"Ja, det gør jeg, aldrig har jeg levet så meget … Å, kære, spot ikke, det er de korteste timer, dem i hvilke man lider, som jeg har lidt!"

Han sænkede stemmen og fortsatte muntert, kun slet skjulende sine tårer:

"Ja, du har vel gættet alt, ikke sandt? De to har nylig hakket mig i hjertet. Men det gjorde endda godt, kan du tro, næsten lige så godt som kærtegn, de sår, de gav mig … Jeg er knust, jeg kan ikke mere; men lige meget, du aner ikke, hvor jeg elsker livet! … Å, jeg skal nok til sidst komme til at eje hende, det barn, som ikke vil vide af mig at sige."

Vallagnosc spurgte ligefremt:

"Og hvad så bagefter?"

"Bagefter? … Jeg siger dig, jeg vil eje hende, er det ikke nok? … Du bilder dig ind, at du er stærk, fordi du vægrer dig ved at

begå dårskaber og skabe dig lidelser! Men du er en dåre, ikke andet! Prøv en gang på ret at attrå en kvinde og så til sidst besidde hende; det letter i et kort minut alle lidelser!"

Men Vallagnosc drev sin pessimisme til det yderste. Hvorfor slide sådan i det, når penge dog ikke kunne skaffe én alt? Havde det været ham, skulle han snart have lukket butikken og strakt sig mageligt på ryggen for ikke mere at røre en finger fra den dag, da han var kommet til den erkendelse, at man med sine millioner ikke en gang kunne købe den kvinde, man attråede. Mouret hørte på ham og blev alvorlig. Så svarede han heftigt, vis på sin viljes almagt:

"Jeg *vil* have hende, og jeg *skal* få hende! … Og hvis hun dog undslipper mig, så skal du se, hvilken maskine jeg skal bygge for at helbrede mig; det skal alligevel blive stolt … Du forstår ikke dette sprog, gamle ven; for at forstå det måtte du vide, at virksomheden indeholder sin belønning i sig selv. Virke, skabe, slås med virkeligheden, besejre alle hindringer eller blive besejret af dem. Hele menneskets glæde og sjælssundhed ligger i det!"

"Simpelthen en måde at bedøve sine lidelser på," sagde den anden.

"Nå, ja, jeg vil hellere bedøves … Revne og revne er to ting, jeg vil da foretrække at revne af lidenskab frem for at revne af kedsommelighed!"

Så gav de sig begge to til at le; det mindede dem om deres gamle disputer i skoletiden. Vallagnosc begyndte så med træt stemme at udbrede sig over verdens elendighed. Han bar sit livs tomhed til skue på en vis pralende måde. Ja, han kedede sig i ministeriet den ene dag som den anden; i løbet af tre år var

hans gage steget 600 francs, den beløb sig nu til 3.600, ikke en gang nok til ordentlige cigarer; det blev mere og mere uudholdeligt, og når han ikke tog livet af sig, så var det af lutter dovenskab, for at undgå al den megen ulejlighed, det kostede. Og da Mouret spurgte ham om hans giftermål med frøken de Boves, fortalte han, at skønt tanten var sejlivet og ikke ville dø, var sagen dog ved at gå i orden; han troede i al fald, at forældrene var blevet enige, selv foregav han at være ganske viljeløs. Hvorfor ville eller ikke ville, når det dog aldrig faldt sådan ud, som man ønskede? Han nævnte som eksempel sin fremtidige svigerfader, der havde gjort regning på at finde en føjelig blondine i fru Guibal, et øjebliks lune, men som af hende blev kørt i stramme tøjler og sat i trit som en gammel hest, hvis sidste kræfter man udbytter. Mens folk troede ham beskæftiget med at inspicere stutterierne i Saint-Lô, var hun i færd med at spise ham og hans penge op i en lille villa, som han havde lejet til hende i Versailles.

"Han er lykkeligere end dig," sagde Mouret og rejste sig.

"Å ja, det er han ganske vist!" erklærede Vallagnosc. "Måske er det egentlig kun det slette, der kan være lidt fornøjelse ved."

Mouret havde nu helt genvundet sin ro. Han spekulerede på, hvordan han skulle slippe bort; han ville ikke have, at det skulle se ud som en flugt. Derfor bestemte han sig også til at drikke en kop te, tog sin ven under armen og gik ind i dagligstuen. Baron Hartmann spurgte ham, om kåben nu sad godt, og uden at blive forlegen svarede Mouret, at han for sit vedkommende havde opgivet den. Det gav damerne anledning til en mængde udbrud. Mens fru Marty skyndte sig at byde ham en kop te, beskyldte fru de Boves de store forretninger for altid at gøre

deres dragter for snævre. Endelig slap han hen til Bouthemont og tog plads hos ham; de andre glemte han rent, og på Bouthemonts urolige spørgsmål om, hvorvidt bestyrelsen så havde truffet nogen bestemmelse angående ham, fortalte Mouret, at de andre havde besluttet sig til at opsige ham. Imellem hver sætning drak han en mundfuld te, alt imedens han søgte at overtyde den anden om, hvor ked han var af det. Å, han skulle have hørt, hvordan Mouret havde taget ham i forsvar, set, hvorledes han ude af sig selv af vrede vendte de andre ryggen og gik. Men hvad skulle han gøre? Han kunne ikke bryde med dem for et simpelt personspørgsmåls skyld. Bouthemont takkede ham, ganske bleg af bevægelse.

"Det må være en skrækkelig kåbe," bemærkede fru Marty. "Henriette bliver stadig borte."

Virkelig begyndte denne lange udeblivelse at blive dem påfaldende. Men i det samme kom Henriette tilbage.

"Nå, jeg hører, De har opgivet den," udbrød fru de Boves muntert.

"Så, hvem siger det?"

"Jo, hr. Mouret fortalte os, at De ikke kunne få noget ud af den."

Henriette foregav den største forbavselse.

"Det må sikkert have været hr. Mourets spøg. Kåben vil komme til at sidde udmærket."

Hun smilede og lod til at være meget rolig. Sandsynligvis havde hun badet sine øjne, for de var ikke røde. Skønt hun endnu var i stærkt oprør, havde hun dog kraft til at skjule sine kvaler. Med sit sædvanlige smil bød hun Vallagnosc kager. Kun baronen, der kendte hende nøje, lagde mærke til de let

sammenknebne læber og til den mørke flamme i øjnene, som hun ikke formåede at slukke.

Det store værelse genlød nu af stemmer. Mouret, der stadig stod midt imellem alle damerne, havde genvundet hele sin tidligere elskværdighed; han forsvarede muntert, at han ruinerede dem med pynt, han tilbød at bevise dem med tal, at de sparede tredive pct. på hvert køb, de foretog hos ham. Baron Hartmann stod og betragtede ham med broderlig beundring og med en gammel libertiners hele erfarenhed. Nå, duellen var endt! Henriette var bukket under. Og han tænkte på den unge tarvelige pige, som han, da han gik gennem forværelset, havde set stå tålmodigt ventende, alene farlig ved sin blidhed.

12

Det var den fem og tyvende september, at arbejdet på den ny facadebygning til *Damernes Paradis* tog sin begyndelse. På Crédit Immobiliers sidste generalforsamling havde baron Hartmann, sit løfte tro, ryddet alle vanskeligheder af vejen. Og Mouret var endelig nær ved at se sin drøm virkeliggjort; denne facade, der skulle løfte sig op over Rue du Dix-Décembre, var som et symbol på hans formues tiltagen. Han ville derfor også lade grundstenens nedlæggelse foregå med stor højtidelighed. Han gjorde det til en hel ceremoni, gav sine kommiser og ekspeditricer ekstragratialer og om aftenen steg og champagne. På byggepladsen lagde man mærke til hans oprømthed og til den sejrsstolte mine, hvormed han slog stenen fast. Uger i forvejen havde han været urolig og nervøs uden altid at kunne skjule det; og denne hans triumf gav ham ligesom en kort henstand med sine lidelser. Hele den eftermiddag lod han til at have genvundet sit gode humør og sit velvære. Men da han efter middagsmåltidet gik ind i spisesalen for at drikke et glas champagne med sit personale, var der atter kommet en feberagtig uro over ham, han smilede tvungent, og hans ansigtstræk bar vidne om den dulgte smerte, der pinte ham.

Næste dag prøvede Claire Prunaire inde i konfektionsafdelingen på at være ubehagelig mod Denise. Hun havde lagt mærke til, at Colombans kærlighed var taget af, og hun fandt nu på at gøre nar af Baudus. Hun sagde højt til Marguerite, som stod og spidsede sin blyant:

"De ved nok ham, min tilbeder ovre fra den snavsede butik, hvor der aldrig kommer et menneske, han har gjort mig sorg i den sidste tid."

"Han er ikke til at beklage," svarede Marguerite. "Han skal giftes med datteren."

"Hør, så ville det være morsomt, hvis jeg kunne kapre ham fra dem," sagde Claire. "Jeg tror, på ære, jeg vil prøve ad!"

Og hun blev ved på den vis, glad over at mærke, hvor det pinte Denise. Denne tilgav hende alt; men tanken om, at Claires hjerteløshed skulle kunne forvolde hendes kusine Genevièves død, oprørte hende; der kom netop en kunde ind i afdelingen, og da fru Aurélie ikke var til stede i øjeblikket, tog Denise styret og kaldte på Claire.

"Frøken Prunaire, De gjorde bedre i at ekspedere denne dame i stedet for at stå og passiare."

"Jeg passiarer ikke."

"Må jeg bede Dem om at tie stille. Vil De straks ekspedere denne dame."

Claire gav efter for sin overordnede. Når Denise uden at forstærke sin stemme gjorde brug af sin myndighed, var der ikke én, der vægrede sig ved at adlyde. Hun havde vundet et fuldstændigt herredømme over dem ved sit blide væsen. Et øjeblik gik hun tavs frem og tilbage mellem ekspeditricerne, som atter var blevet stille. Marguerite havde igen givet sig i færd med at spidse sin blyant. Hun var den eneste, som vedblev at billige Denises modstand overfor Mouret; og uden at tilstå, at hun selv en gang var kommet for skade at få et barn, erklærede hun, at den, der anede, hvilke ubehageligheder en ung piges fejltrin kunne medføre, skulle nok vide at opføre sig skikkeligt.

"De blev nok vred?" hviskede en stemme bag Denise.

Det var Pauline, som kom gående gennem afdelingen. Hun havde set, hvad der var gået for sig, og kom nu hen til Denise.

"Ja, men det var nødvendigt," sagde den unge pige ligeledes hviskende, "det er ikke sådan at holde styr på mit lille regiment."

"Når De bare selv ville, kunne De gerne blive dronning over os alle sammen," svarede Pauline.

Hun kunne stadig ikke begribe sin venindes vægring overfor Mouret. Siden sidst i august havde hun været gift med Baugé, en stor tåbelighed af hende, sagde hun muntert. Den strenge Bourdoncle behandlede hende nu som et fruentimmer, der havde forspildt sin fremtid i *Damernes Paradis*. Hun var nu bange for, at man en skønne dag skulle sende dem og deres kærlighed på porten, for bestyrelsen erklærede kærligheden skadelig for omsætningen. Det var kommet så vidt, at når hun mødte Baugé, måtte hun lade, som om hun slet ikke kendte ham. Gamle Jouve havde netop lige nu været nær ved at overraske hende sammen med sin mand bagved en stabel tøj.

"Se, han er fulgt efter," tilføjede Pauline efter hurtigt at have fortalt Denise denne lille begivenhed. "Se, hvor han snuser efter mig med sin store næse."

Jouve kom ganske rigtigt gående fra kniplingsafdelingen med næsen spidset efter en eller anden forseelse, han kunne påtale. Men da han fik øje på Denise, krummede han ryggen og gik forbi med den elskværdigste mine af verden.

"Reddet!" hviskede Pauline. "Det var Dem, kære, der fik ham til at æde galskaben i sig igen … Hør, hvis det skulle gå mig galt, vil De så ikke nok tale min sag? Ja, De behøver da ikke at se så

forbavset ud, vi ved da nok alle sammen, at et ord af Dem er tilstrækkeligt til at sætte huset på den anden ende."

Og hun skyndte sig tilbage til sin afdeling. Denise rødmede og blev forlegen ved disse hentydninger. Men det var for resten sandt. Alle de mange smigrerier, som hun var genstand for, kunne ikke andet end indgive hende en ubestemt følelse af magt. Da fru Aurélie kom tilbage og fandt hele afdelingen rolig og i fuld virksomhed under Denises overopsyn, smilede hun venligt til hende. Hun gjorde mindre og mindre væsen af Mouret, mens hendes elskværdighed stadig tog til overfor den unge pige, med hvem det en skønne dag kunne være fordelagtigt at stå sig godt. Denises regering begyndte.

Kun Bourdoncle afvæbnede ikke. Til grund for den skjulte krig, han vedblev at føre mod den unge pige, lå der i begyndelsen en uvilkårlig antipati. Han afskyede hende for hendes sagtmodighed og ynde. Senere bekæmpede han hende som en skæbnesvanger indflydelse, der kunne bringe hele forretningen i fare, når Mouret bukkede under for hende; det forekom ham, at Mourets forretningstalent måtte lide under denne tåbelige forelskelse; alt hvad de havde tjent på kvinderne, ville denne ene kvinde atter skille dem af med. Bourdoncle var kold overfor dem alle, han behandlede dem med foragt som en lidenskabsløs mand, hvis bestilling det var at leve af dem, og som havde mistet sine sidste illusioner. Han fik kun hovedpine af at se på de halvfjerds tusinde damer, der kom i *Damernes Paradis*; så snart han så kom hjem hos sig selv, pryglede han sine elskerinder. Og hvad der navnlig foruroligede ham ved tanken om den lille ekspeditrice, der lidt efter lidt var blevet så farlig, det var det, at han slet ikke troede på hendes uinteresserethed,

på oprigtigheden af hendes tilbagevisninger. For ham stod det således, at hun spillede en rolle, den mest indbringende af alle roller; for hvis hun havde givet efter den første dag, ville Mouret uden tvivl have glemt hende den næste, mens hun nu ved sin fortsatte vægring havde ægget hans attrå, gjort ham fortvivlet og i stand til at begå enhver dårskab. Den kløgtigste af alle lastefulde piger ville ikke have handlet anderledes end dette uskyldige barn. Bourdoncle kunne derfor ikke se hendes klare, blide øjne og ærbare væsen uden at blive grebet af en virkelig angst, som om han stod ansigt til ansigt med den legemliggjorte, uhyggelige gådefuldhed, døden under en uskyldig jomfrus træk. Hvorledes skulle han bære sig ad med at tilintetgøre denne hykleriske uskyldigheds planer? Han søgte at gennemskue hendes kunstgreb i det håb at kunne afsløre dem; hun ville sikkert nok begå en eller anden uforsigtighed, han ville overraske hende sammen med en af hendes elskere, og så skulle hun blive jaget bort, og alt ville atter komme til at gå i sin gamle regelmæssighed som en vel passet maskine.

"Pas godt på, Jouve," gentog Bourdoncle for inspektøren. "Opdager De noget, skal jeg nok vide at belønne Dem."

Men Jouve gik lemfældigt til værks, for han kendte kvinderne og spekulerede på at indynde sig hos dette barn, der en skønne dag kunne komme til at regere over dem alle. Turde han end ikke mere komme hende nær, så fandt han hende ikke desto mindre djævelsk smuk. Hans gamle oberst havde taget livet af sig for sådan et pigebarns skyld, et ubetydeligt ansigt, fint og beskedent, men et par øjne, som fordrejede hovederne på folk.

"Jeg passer på, jeg passer på," svarede han. "Men pokker skal tage mig, om jeg kan opdage noget."

Imidlertid fløj sladderen rundt, en samling stygge historier gemte bag al den smiger og al den ærbødighed, hvoraf Denise følte sig omgivet. I hele forretningen fortalte man nu, at hun havde haft Hutin til elsker; man turde ikke bande på, at forholdet varede ved endnu, kun havde man dem mistænkt for at komme sammen en gang imellem. Og Deloche lå også hos hende, i det mindste mødtes de stadig i de mørkeste kroge og talte sammen i timevis. En ren skandale!

"Altså har De endnu ikke mærket til noget med Hutin og heller ikke med ham inde i kniplingsafdelingen?" spurgte Bourdoncle gentagende.

"Nej, hr. Bourdoncle, ikke noget endnu," forsikrede inspektøren.

Bourdoncle gjorde især regning på at overraske Denise sammen med Deloche. En morgen havde han selv set dem stå og le nede i kælderen. Imidlertid følte han den unge piges magt tiltage, for han foragtede hende ikke mere, han indså, at hun var stærk nok til at gøre det af med ham selv, trods seks års tro tjeneste, hvis han tabte spillet.

"Pas især godt på den unge fyr inde fra kniplingsafdelingen," endte han hver gang. "Altid er de sammen. Hvis De griber dem i noget, så kald på mig, så skal jeg nok sørge for resten."

Mouret levede imidlertid i en stadig pine. Hvor var det muligt, at det kunne martre ham i den grad? Bestandig erindrede han det øjeblik, da han så hende komme ind i *Damernes Paradis* med sine klodsede sko, sin tynde kjole og sin forlegne mine. Hun stammede i det, alle sammen gjorde de nar af hende, selv havde han i begyndelsen fundet hende grim. Grim! Og nu, om hun med et blik havde bragt ham på knæ, ville

han kun have set en forklaret skikkelse foran sig! Så var hun blevet alles syndebuk, var blevet puffet til side, drillet og gjort nar af, og selv havde han behandlet hende som en underlig, tosset skabning. I måneder havde han moret sig over at iagttage, hvorledes kvinden voksede frem i hende, lidet anende, at hans eget hjerte stod på spil ved det. Og hun voksede langsomt i vejret, hun blev farlig. Måske elskede han hende allerede fra første færd af, da han kun troede at føle medlidenhed for hende. Og dog havde han først ret mærket hendes magt over ham den aften, da de gik side om side under Tuilerihavens træer. Hans liv var begyndt fra den dag, han hørte igen småpigernes latter, vandspringets fjerne rislen, mens hun i den varme skygge gik tavs hos ham. Hvordan det senere var gået, vidste han ikke ret, hans febersyge uro var taget til med hver dag, alt hans blod, hele hans væsen gav sig viljeløst hen. Et sådant barn, hvor var det muligt? Når hun nu gik forbi ham, forekom den lette bevægelse, hendes kjole satte luften i, ham så stærk, at han ligefrem vaklede.

Længe havde han kæmpet imod, og endnu undertiden oprørtes han på sig selv og besluttede at rive denne tåbelige kærlighed ud af sit hjerte. Hvad var det, der lænkede ham således til hende? Havde han ikke set hende fattigt klædt og kejtet? Havde hun ikke hans medlidenhed at takke for sin plads? Havde det da været en af disse prægtige skabninger, alle vender sig efter! Men denne lille pige, denne ubetydelighed! Hun, som, kort sagt, havde et af de ansigter, man ikke lægger mærke til! Hun var sikkert heller ikke noget lys, for han huskede hendes uheldige debut som ekspeditrice. Men efter hvert af hans vredesanfald fik han et tilbagefald af lidenskabelig forelskelse,

et slags hellig rædsel over at have hånet sin afgud. Hun havde alt, hvad man finder skønt hos en kvinde: mod, tilfredshed, naturlighed, og fra hendes blide væsen udstrømmede en fortryllende ynde. Man kunne ikke se på hende og tiltale hende som den første den bedste, man mødte; hendes ynde virkede straks med langsom, uimodståelig kraft; hun vandt øjeblikkelig én, om hun skænkede ham et smil. Alt smilede da i hendes klare ansigt, de skyldfri øjne, de friske kinder og den fine hage; selv det tunge hår syntes at stråle stærkere i kongelig, erobrende pragt. Han tilstod sig besejret, hun var klog som hun var smuk, hendes klogskab skrev sig fra det bedste i hende. Mens hans andre ekspeditricer kun havde en overfladisk dannelse, som var hængt ved fra berøringen med damer af den fine verden, bevarede hun, uden forloren elegance, al sin oprindelige ynde og naturlighed. Denne lille, rene pande røbede vilje og ordenssans.

Og han kunne gerne have foldet sine hænder for at bede hende om tilgivelse for de stygge tanker, han nærede, når han en gang imellem forgæves rejste sig for at ryste åget af sig.

Hvorfor afviste hun ham så hårdnakket? Snese gange havde han tigget hende om at give efter, havde han forøget sine tilbud, budt hende penge, mange penge. Så tænkte han, at hun måske var ærgerrig, og han lovede at sætte hende i spidsen for en afdeling, så snart der blev en plads ledig. Men hun vægrede sig, hun vægrede sig bestandig! Det var for ham en evig kamp, hvori hans attrå bragtes til fortvivlelse. Det forekom ham umuligt andet, end at dette barn til sidst måtte give efter; for han havde kun et mål, alt andet veg for denne attrå: endelig holde hende i sine arme, sætte hende på sit skød og kysse hendes læber; og

ved dette syn bankede blodet i hans tindinger, og han sad skælvende og tilintetgjort i al sin almagt.

Men Mourets lidelser skulle blive endnu større. Han blev skinsyg. En morgen inden den sædvanlige rådslagning mellem interessenterne fandt sted, dristede Bourdoncle sig til at lade ham forstå, at den lille pige fra konfektionsafdelingen havde ham til bedste.

"Hvordan det?" spurgte han ganske bleg.

"Å, hun holder kærester her."

Mouret tvang sig til at smile.

"Jeg har slået hende ud af mine tanker, kære. Fortæl kun … Hvad er det for kærester?"

"Hutin, påstår man, og så en til, en kommis inde fra kniplingsafdelingen, Deloche, den lange, dumme knægt … Jeg svarer for resten ikke for, at det er sandt, jeg har ikke set dem sammen. Men det lader rigtignok til, at det går temmelig åbenlyst for sig,"

Der indtrådte et øjebliks pause. For at skjule sin sindsbevægelse lod Mouret, som om han ordnede nogle papirer på sit skrivebord. Endelig sagde han uden at se op:

"Der må beviser til, se at skaffe mig beviser … Å, hvad mig selv angår, det gentager jeg, så bryder jeg mig pokker om det, for hun gjorde mig det til sidst for broget. Men vi kan ikke finde os i sådant noget her i forretningen."

"Vær De kun rolig," svarede Bourdoncle. "De skal få beviser i hænde inden ret længe. Jeg holder øje med dem."

Men nu var det helt forbi med Mourets sindsro. Han vovede ikke at vende tilbage til dette samtaleemne, han levede i en stadig angst for en opdagelse, der ville knuse hans hjerte. Og

hans forpinte tilstand gjorde ham hård og streng, så alle rystede for ham. Nu brød han sig ikke om at gemme sig bag Bourdoncles ryg, nej, han foretog selv eksekutionerne blandt personalet, drevet af en nervøs trang til at revse, og fordi han følte en vis lindring ved at misbruge sin magt, denne magt, der intet evnede for tilfredsstillelse af hans eneste attrå. Hver af hans inspektionsrunder i forretningen blev til et formeligt blodbad mellem hans undergivne, aldrig så snart så man ham komme, før en panisk skræk bredte sig fra afdeling til afdeling. Den døde vintersæson var netop lige begyndt, og han rensede afdelingerne for alle overflødige individer, fejede dynger af ofre ud på gaden. Hans første tanke havde været at jage Hutin og Deloche bort; men så var han kommet til at tænke på, at hvis han ikke beholdt dem, ville han aldrig få noget at vide; og så måtte de andre bøde for dem, ingen vidste sig sikker. Men om aftenen, når Mouret blev ene, fyldtes hans øjne med tårer.

En dag, da Hutin, som var rasende på Mouret på grund af en trussel om afsked, var gået op i konfektionsafdelingens systue for at hente en syerske, opdagede han til sin forbavselse Denise og Deloche stående henne ved et åbent vindue i den lange gang og så fordybede i en fortrolig samtale, at de end ikke en gang vendte sig om, da han kom. Han fik pludselig i sinde at ville overraske dem, da han forbavset så, at Deloche græd. Så listede han sig sagte bort; og da han nede på trappen mødte Bourdoncle og Jouve, fortalte han dem en historie om, at der var noget galt ved en af brandhanerne: når de gik op for at se efter, måtte de nødvendigvis falde over de to i vinduet. Bourdoncle fik først øje på dem. Han standsede og befalede

Jouve at hente Mouret straks, mens han selv blev stående for at passe på.

Det var en lille fredelig krog i den store travle verden, der hed *Damernes Paradis*. Ad en mængde trapper og gange nåede man derhen. Arbejdsstuerne indtog hele kvistetagen; det var en række lave tagrum med store firkantede ruder og lange borde; de mange syersker levede der sommer og vinter i en kvælende varme, som kun vanen gjorde det muligt at døje. Til venstre for konfektionsafdelingens systue lå for enden af korridoren det vindue, hvor de to stod.

Allerede flere gange havde Denise fundet Deloche ventende der. Det påhvilede hende at føre tilsyn med systuen, og hun måtte hyppigt gå derop for at give ordrer. Han gav sig et eller andet ærinde for at slippe bort, sneg sig efter hende og passede hende op; og når han så mødte hende, spillede han den overraskede, lod som om det var ganske tilfældigt. Til sidst morede hun sig over det; disse stævnemøder var som en stiltiende overenskomst mellem dem. Korridoren løb langs den vældige vandbeholder, der rummede tres tusind liter vand; oven på taget var der en lignende af samme størrelse, som man kom til ad en lang stige. De stod og lænede sig træt op til beholderen. Trods den dybe stilhed vendte Denise sig urolig om, da hun troede at have skimtet en skygge på den nøgne gule væg. Men det var hurtigt glemt, de lænede sig op til vindueskarmen og passiarede smilende sammen om en endeløs række af barndomserindringer. Deloche fortalte om Valognes.

"Jeg var seks år," sagde han, "da moder lod mig køre med til byen, De ved nok, at det er en lang vej, vi måtte køre fra

Briquebec kl. 5 … Der er kønt, kan De tro. Har De nogensinde været der?"

"Ja," svarede Denise og så op mod himlen. "Jeg har været der en gang, men da var jeg endnu ganske lille … Veje med grønsvær til begge sider, ikke sandt? Og så hist og her står der tøjret får, to og to sammen …"

Hun tav; lidt efter fortsatte hun med et svagt smil:

"Hos os har vi ganske lige veje med skyggefulde træer … Vi har græsgange omgivet med hække, der er højere end mig, og hvor der går heste og køer … Og så har vi en lille å, og vandet er så dejlig køligt inde under grenene i krattet på et sted, som jeg kender så godt."

"Det har vi også! Det har vi også!" udbrød Deloche henrykt. "Lutter græs, og hver hegner sit stykke land med hvidtjørn og elm, og al ting er så grønt, å, sådan en kulør finder man ikke i hele Paris … Du gode Gud! Hvor har jeg leget nede i hulvejen til venstre, når man kommer fra møllen!"

Og deres stemmer døde hen; de blev stående med øjnene fæstede på det lille stykke blå himmel, de kunne se igennem vinduet, og deres tanker vandrede langt bort til udstrakte, solbeskinnede græsgange, mens den store maskine larmede bag ved og under dem. Men de hørte det ikke, de hørte kun vinden suse hen over græsset og ryste træernes grene.

"Frøken Denise," stammede Deloche endelig, "hvorfor er De så streng imod mig, jeg, som dog holder så meget af Dem?"

Tårer fyldte hans øjne, og da hun ville afbryde ham, fortsatte han skyndsomt:

"Nej, nej, lad mig sige Dem det en gang til … Vi kunne komme så rart ud af det sammen! Man har al tid en del at tale om, når

man er fra samme egn."

Han kunne for gråd ikke sige mere, og hun svarede blidt: "De er slet ikke fornuftig, De lovede mig jo ikke at tale mere om det … Det er umuligt. Jeg holder meget af Dem, fordi De er et godt menneske; men jeg vil ikke binde mig til nogen."

"Ja, jeg ved nok," fortsatte han med sønderknust stemme, "De elsker mig ikke. Å, det kan De godt sige mig rent ud, jeg kan så godt forstå, jeg har ingen egenskaber, som kan få Dem til at elske mig … Skal jeg sige Dem noget, jeg har kun haft en eneste lykkelig time i mit liv, og det var den aften, da jeg mødte Dem i Joinville, det husker De jo nok? Da vi gik der under træerne, hvor det var så mørkt, troede jeg et øjeblik at mærke Deres arm skælve, og jeg var tosset nok til at bilde mig ind …"

Men hun afbrød ham på ny. Hendes øre havde opfanget lyden af Bourdoncles og Jouves skridt nede ved enden af korridoren.

"Hør, der kommer nogen."

"Nej," sagde han og holdt hende tilbage i vinduet, "det er inde i vandbeholderen, det lyder akkurat ud fra den, som om der var mennesker inde i den."

Og han blev ved med sine ydmyge, kærtegnende klager. Hun hørte ikke på ham, men sank atter hen i drømmerier og så ud over tagene, der dækkede *Damernes Paradis*. Glashallerne skinnede i solen, til begge sider strakte der sig en række kvistkammervinduer, skorstene sendte en røg i vejret som fra en fabrik, og op over det hele ragede den underlige, firkantede vandbeholder på sine støbestålssøjler, løftet derop af Mourets ærgerrighed. I det fjerne buldrede Paris.

Da Denises tanker atter vendte tilbage fra deres udflugt, mærkede hun, at Deloche havde grebet hendes hånd. Og han så

så fortvivlet på hende, at hun ikke nænnede at trække den til sig.

"Vær ikke vred på mig," hviskede han. "Alt håb er ude for mig nu, men jeg ville blive alt for ulykkelig, hvis De straffede mig med at berøve mig Deres venskab. Jeg forsikrer, at jeg slet ikke har haft i sinde at tale med Dem om det. Ja, jeg havde lovet mig selv at være fornuftig ..."

Hans tårer flød atter, og han anstrengte sig for at få bugt med sin bevægelse.

"For jeg ved jo dog godt, hvad der er min skæbne her i verden. Modgang der hjemme, modgang i Paris, modgang alle vegne. Se, nu har jeg været her i fire år, men jeg er ligefuldt blevet ved at være den sidste i min afdeling ... Jeg ville bare sige til Dem, at De ikke skulle bryde Dem om mig. Jeg skal ikke kede Dem længere. Prøv på at blive lykkelig, elsk en anden; ja, det ville glæde mig. Når De blot er lykkelig, så vil jeg også være lykkelig ... Det skal være min lykke ..."

Han kunne ikke få flere ord frem. Som for at besegle sit løfte trykkede han et ydmygt kys på den unge piges hånd. Hun var meget rørt og sagde med søsterlig ømhed, der mildnede det ynkende i ordene:

"Stakkels, kære ven!"

Pludselig gav det et sæt i dem, de vendte sig om. Mouret stod foran dem.

I en halv snes minutter havde Jouve travet rundt for at finde chefen.

"Måske De vil følge mig, frøken," sagde Mouret hårdt.

Hun fulgte ham; de steg to stokværk ned, gik igennem møbel- og tæppeafdelingerne uden at veksle et ord; da de nåede

hans arbejdsværelse slog han døren på vid gab og sagde:

"Vær så god, frøken."

Han lukkede atter døren og gik hen til sit skrivebord; det nye direktørværelse var rigere udstyret end det tidligere, grønne fløjlsbetræk havde afløst repsbetrækkene, og den ene væg var helt optaget af en lille, elegant bogsamling; ellers var der ligesom tidligere ikke andet at se på væggene end fru Hédouins portræt, en ung kone med smukke, rolige træk, der smilede ud fra en forgyldt ramme.

"Frøken," sagde Mouret omsider, idet han søgte at bevare en koldblodig strenghed i ord og miner, "der er ting, som vi ikke kan finde os i … Her fordres først og fremmest en passende opførsel …"

Han standsede og ledte efter ordene for ikke at give efter for den vrede, der kogte op i ham. Hvad! Det var den knægt, den elendige kommis, den latterlige person, det var ham, hun elskede! Og det var den ringeste og mest kejtede af alle, hun foretrak for ham, husets herre! For han havde tydeligt set det, hun lod ham beholde hendes hånd, lod ham dække denne hånd med kys.

"Jeg har været meget god imod Dem, frøken," vedblev han, idet han gjorde en ny anstrengelse for at beherske sig.

"Jeg havde rigtignok ikke ventet at blive belønnet på den måde."

Denises øjne var, så snart hun kom indenfor døren, blevet fængslet af fru Hédouins portræt, og trods sin stærke sindsbevægelse kunne hun ikke lade være med at blive ved at tænke på det. Hver gang hun trådte ind i dette værelse, vekslede hun uvilkårligt et blik med denne dame. Hun var lidt bange for

hende, men hun syntes dog, hun så så god ud; denne gang fandt hun ligesom en beskytterinde i hende.

"Ja, hr. Mouret," svarede den unge pige blidt, "det var virkelig heller ikke rigtig af mig at stå stille og tale med ham, og jeg beder Dem tilgive mig min forseelse … Det unge menneske er fra min hjemstavn …"

"Jeg jager ham væk," råbte Mouret, der gav sine lidelser luft i dette udbrud af raseri.

Og han faldt helt ud af sin rolle som chef, der har at foreholde en ekspeditrice hendes forseelse, han lettede sit hjerte i heftige ord. Skammede hun sig ikke? En ung pige som hende give sig hen til et sådant menneske! Og han kom med stygge beskyldninger, han bebrejdede hende sammenkomster med Hutin og endnu flere, alt med en strøm af ord, så det var hende umuligt at forsvare sig. Men han skulle nok gøre rent bord, han skulle sparke dem alle sammen ud af huset! Og det strenge forhør, han, da han fulgte med Jouve, havde lovet sig selv at holde over hende, faldt ud til en scene, hvori han brutalt røbede sin skinsyge.

"Ja, Deres kærester! … Det blev nok fortalt mig, men jeg var tosset nok til ikke at ville tro det … Jeg var den eneste, jeg var den eneste, der ikke troede det!"

Denise stod som forstenet og hørte på disse stygge beskyldninger. I begyndelsen havde hun ikke forstået meningen; du gode Gud, anså han hende virkelig for en falden kvinde? Og da han brugte et endnu værre ord, gik hun tavs hen imod døren. Han gjorde mine til at ville standse hende.

"Lad mig gå, hr. Mouret," sagde hun endelig. "Tror De det om mig, som De der siger, vil jeg ikke blive en time længere her i

huset."

Han skyndte sig hen foran døren.

"Men så forsvar Dem dog i det mindste! … Sig noget!"

Hun blev stående rank foran ham og vedblev med sin iskolde tavshed. Med stigende ængstelse bestormede han hende længe med spørgsmål; og denne uskyldige piges tavse værdighed syntes ham endnu en gang at være en forhærdet kvindes snedige beregning. Hun kunne ikke have spillet et spil, der havde kastet ham for hendes fødder mere forpint af tvivl, mere tørstende efter at blive overbevist.

"Hør nu, De siger, at han er fra Deres hjemstavn … I har måske truffet hinanden der … Sværg mig til, at der ikke er foregået noget mellem jer."

Og da hun endnu hårdnakket tav stille og stadig søgte at komme ud, tabte han helt herredømmet over sig selv, og hans pinsler brød frem i en fortvivlet klage.

"O, min Gud, hvor jeg elsker dig, hvor jeg elsker dig! … Hvor kan det dog glæde dig at pine mig sådan? … De ved jo godt, at jeg kun taler om de andre, fordi det angår Dem, at De er den eneste, jeg nu bryder mig om i hele verden. Jeg troede, De var skinsyg, og så gav jeg afkald på alle mine adspredelser. Folk fortalte Dem, at jeg havde elskerinder … Ja, men det har jeg ikke mere, jeg kommer næppe nok udenfor en dør. Foretrak jeg ikke Dem henne hos den dame? Brød jeg ikke med hende for at kunne tilhøre Dem alene? Jeg venter endnu på en tak, en lille smule taknemmelighed … Og er De bange for, at jeg skal vende tilbage til hende, så kan De være ganske rolig: hun er i færd med at hævne sig, hun hjælper en af vore forhenværende kommiser

med at oprette en forretning, der skal konkurrere med vor … Hør, skal jeg knæle for Dem for at røre Deres hjerte?"

Så vidt var det kommet med ham. Han, der ikke havde villet tåle den mindste forseelse af sine ekspeditricer, der jog dem bort for et godt ord, han måtte nu tigge en af dem om ikke at gå sin vej, om ikke at forlade ham midt i al hans elendighed. Han forsvarede døren mod hende, han var parat til at tilgive, til at lukke sine øjne i for alt, når blot hun ville nedværdige sig til at lyve. Og han sagde sandt, han væmmedes virkelig ved de damer, han en gang havde samlet op i teatrene og natrestaurationerne; Claire kom ikke mere hos ham, han havde ikke senere sat sine ben hos Henriette, hvor Bouthemont nu herskede og afventede åbningen af den nye modeforretning: *De fire Årstider*, der allerede fyldte aviserne med reklamer.

"Sig det, skal jeg knæle for Dem?" gentog han, halvkvalt af frembrydende tårer.

Hun hindrede det med en håndbevægelse, ude af stand til at selv at skjule sin bevægelse, dybt rørt over hans lidenskabelige smerte.

"Det er ikke rigtigt at volde Dem selv så megen uro, hr. Mouret," svarede hun endelig. "Jeg sværger Dem til, at de stygge historier er usandhed … Og den stakkels fyr fra før er lige så lidt brødefuld som jeg."

Og hun så frimodigt på ham med sine klare øjne. "Godt, jeg tror det," hviskede han, "jeg skal ikke afskedige nogen af Deres kammerater, siden De tager dem alle sammen under Deres beskyttelse … Men hvorfor støder De mig da bort, når De ikke elsker nogen?"

Hun blev pludselig urolig, næsten skamfuld.

"Å, der er én, De elsker, ikke sandt?" vedblev han med rystende stemme. "De kan godt sige det, jeg har jo ingen ret til Deres kærlighed … De elsker én?"

Hun var blevet rød, hendes hjerte lå på hendes læber, og hun følte sig ude af stand til at lyve, hendes sindsbevægelse forrådte hende, hendes afsky for løgnen ville i så fald have lagt sandheden endnu tydeligere til skue på hendes ansigt.

"Ja," tilstod hun endelig med svag røst. "Hr. Mouret, jeg beder Dem, lad mig gå, De gør mig bedrøvet."

Nu var det også hende, der måtte lide. Var det ikke allerede nok, at hun måtte forsvare sig mod ham? Skulle hun også forsvare sig imod sig selv, mod de anfald af kærlighed og medlidenhed, der af og til berøvede hende alt mod? Når han talte således til hende, når hun så ham så bevæget, så fortvivlet, vidste hun ikke mere, hvorfor hun stred imod, og først lidt efter lidt genvandt hun atter den fasthed, der holdt hende oprejst i al sin jomfruelige ynde; det var i en instinktmæssig anelse af, at lykken lå der, at hun hårdnakket vægrede sig, det var for at tilfredsstille sin trang til et roligt liv og ikke for at følge dydens fane. Hun ville være faldet i denne mands arme, ville have givet både sit legeme og sin sjæl hen, hvis hun ikke havde følt ængstelse, næsten afsky for således ligesom at skænke sig selv bort for bestandig til den uvisse fremtid. Tanken om en elsker indgød hende frygt, denne ubestemte frygt, der undertiden bringer kvinden til at blegne, når en mand nærmer sig hende.

Mouret sank forknyt sammen. Han kunne ikke forstå det. Han gik hen til sit skrivebord, bladede i nogle papirer, lagde dem straks fra sig igen og sagde:

"Jeg holder ikke mere på Dem, frøken; jeg kan ikke tvinge Dem til at blive hos os, når De ikke selv vil."

"Men jeg forlanger jo slet ikke at komme herfra," svarede hun smilende. "Når De blot vil tro, at jeg er en ærbar pige, så bliver jeg … Man skal altid tro om kvinden, at hun er ærbar; der er mange, der er det, hr. Mouret, det forsikrer jeg."

Uvilkårligt havde Denise vendt blikket mod billedet af fru Hédouin, hun, der havde været så smuk og så god, og hvis blod, fortalte man, havde bragt huset lykke. Mouret fulgte skælvende den unge piges blik, for det var, som om han havde hørt sin afdøde hustru sige de ord, ord som han før havde hørt fra hendes læber. Og det var som en genopstandelse; han fandt hos Denise den samme forstandighed, den samme sindsligevægt som hos hende, han havde mistet, ja, selv den samme blide tale, fri for alle unyttige ord; det slog ham og gjorde ham endnu mere sørgmodig.

"De ved, at jeg tilhører Dem," hviskede han for at få en ende på det. "Gør med mig, hvad De vil."

Hun svarede muntert:

"Ja, det har De ret i, hr. Mouret, en kvindes råd, hvor ringe hun end er, kan det altid være nyttigt at lytte til, når blot hun er en lille smule fornuftig … Tro mig, jeg vil ikke gøre andet af Dem end en brav mand, hvis De overgiver Dem i mine hænder."

Hun spøgte på sin ligefremme, yndefulde måde. Han smilede svagt og fulgte hende til døren, som var det en fornem dame.

Næste dag blev Denise udnævnt til afdelingsbestyrerinde. Mouret havde delt kjoleafdelingen ved til fordel for hende at oprette en særlig afdeling for børnedragter tæt ved siden af

konfektionsstuen. Fru Aurélie levede i en stadig angst siden sin søns afskedigelse, for hun mærkede, at hendes overordnede blev mere og mere kølige overfor hende, og hun så den unge piges indflydelse vokse for hver dag. Mon de ikke til sidst under et eller andet påskud ofrede hende for Denise? Hendes kejserindemine var omtrent forsvundet, og skammen over den plet, der var sat på familien Lhomme, syntes at have gjort hende magrere; hun sørgede nu for hver aften at gå hjem med sin mand under armen, ulykken havde nærmet dem til hinanden, de forstod, at den oprindelig skrev sig fra deres slette, huslige liv. Den stakkels mand var endnu mere forknyt end hun, og i sygelig frygt for, at man skulle have ham mistænkt for tyveri, talte han nu hver aften pengene igennem to gange, for at der skulle lægges mærke til det, og gjorde rene vidundere med sin armstump. Da fru Aurélie hørte, at Denise skulle bestyre afdelingen for børnedragter, blev hun derfor også sjæleglad og viste sig yderst kærlig mod den unge pige; det var kønt af hende, at hun ikke havde taget hendes plads fra hende. Og hun overvældede hende med venskabsbeviser, behandlede hende som sin lige og gik ofte ind for at passiare med hende, idet hun da påtog sig en mine som en ældre, erfaren dronning, der aflægger en ung dronning sit besøg.

Denise var nu nået så højt, hun kunne komme. Hendes udnævnelse havde slået den sidste modstand omkring hende til jorden. Om man end stadig ikke skånede hende, men lod sladderen gå, så bøjede man sig dog meget dybt for hende. Marguerite, der var rykket op i hendes gamle plads, hævede hende til skyerne. Selv Claire bøjede hovedet, opfyldt af et slags naiv ærefrygt for den, der havde forstået at gøre en så kolossal

lykke, noget, hun ikke selv havde været i stand til. Men Denises sejr over mændene var endnu mere fuldstændig, over Jouve, der nu kun bukkende og skrabende talte til hende, over Hutin, der fuld af uro mærkede det uholdbare i sin stilling, og endelig især over Bourdoncle, der var gjort fuldstændig afmægtig. Da han havde set hende komme smilende ud af direktionsværelset, og da Mouret den næste dag havde forlangt oprettelsen af en ny afdeling, gav han efter, besejret af den unge pige. Han anerkendte Mouret for sin herre, trods hans tåbelige hjertesvaghed; denne gang var kvinden den stærkeste, og han ventede selv at blive et offer for nederlaget.

Imidlertid glædede Denise sig over sit held. Hun var rørt over de mange beviser på agtelse, hun så i dem deltagelse og glæde over, at hendes udholdende mod havde bragt en sådan sejr efter en så uheldig debut som den, hun i sin tid gjorde; derfor modtog hun venligt smilende selv de mindste venskabsbeviser, hvilket gjorde hende virkelig elsket af adskillige, så blid og vindende var hun, altid kærlig og ligefrem. Kun overfor Claire nærede hun en uovervindelig afsky, for hun havde hørt, at Claire, som hun spøgende havde bebudet, en aften havde taget Colomban med hjem hos sig; og denne, der gav sig sin nu endelig tilfredsstillede lidenskab i vold, var ude hver nat, mens Geneviève langsomt sørgede sig ihjel. Der blev talt meget om det i magasinet, man fandt historien morsom.

Men denne sorg, den eneste, Denise havde, forstyrrede ikke hendes sindsro, når hun stod i sin afdeling, omringet af et helt lille folkefærd af småfyre i alle aldre. Hun elskede børn, man kunne ikke have anbragt hende bedre. Undertiden var der et halvt hundrede småpiger og lige så mange drenge derinde.

Smilende bragte hun orden i flokken, lod børnene anbringe på lange stolerækker, og når hun så fandt en rigtig sød lille pige med røde, tykke kinder, tog hun sig selv af hende, ledte en kjole ud, prøvede den på de buttede skuldre, forsigtigt og kærligt som en voksen søster. Småskændende stemmer overdøvedes af henrykte hvin og klar latter. Somme tider kunne man se en stor pige på en halv snes år stå henne foran et spejl og vende og dreje sig med en dybsindig mine og øjnene strålende af lyst til at behage. Og diskene var fulde af røde og blå børnekjoler, sømandsdragter, bluser, kåber, jaketter, et virvar af kokette klædningsstykker, noget som en garderobe, der var overgivet til en bande store dukkers plyndring. Denise havde altid nogle lækkerier i lommen, hvormed hun standsede tårestrømmen, når en lille rolling var fortvivlet over ikke at kunne få lov til at tage et par røde bukser med; hun levede imellem de små som i sin egen familie, selv forynget ved uden ophør at se denne stadig skiftende barnlige uskyldighed og friskhed sværme omkring hendes skørter.

Nu traf det sig jævnligt, at hun havde lange, venskabelige samtaler med Mouret. Når hun kom ind i direktionsværelset for at modtage ordrer eller for at give en oplysning, holdt han hende tilbage for at tale med hende; han elskede at høre hendes stemme. Og det var, hvad hun leende kaldte "at gøre en brav mand af ham." I hendes lille, kløgtige hoved dukkede der alle slags planer op, sådanne ideer med hensyn til handelens udvikling, som hun allerede så småt havde vovet at fremsætte, da hun var hos Robineaus, og af hvilke hun havde udviklet nogle for Mouret den smukke aften, da de spadserede sammen i Tuilerihaven. Hun kunne ikke beskæftige sig med en ting uden

at føle lyst til at forbedre mekanismen. Således havde hun, lige siden hun kom ind i *Damernes Paradis*, især følt sig ilde berørt ved kommisernes mislige, altid usikre stilling; de pludselige afskedigelser oprørte hende, hun fandt dem tåbelige og uretfærdige, lige skadelige for begge parter, både for forretningen og personalet. Hun havde ikke glemt de lidelser, hun havde måttet gennemgå den første tid, og hun blev grebet af medlidenhed, hver gang hun mødte en ung begynder, der med trætte fødder og øjnene fulde af tårer gik forknyt omkring under de ældre ekspeditricers spotske og drillende udfald; denne stadige forfølgelse ødelagde til sidst selv de bedste. Det var et trist syn: alle blev de slidt op i forretningen inden de var fyldt fyrre, nogle forsvandt, ingen vidste hvorhen, mange døde af brystsvaghed eller blodfattigdom, af overanstrengelse og dårlig luft, nogle sank ned til at blive løsagtige piger, de lykkeligste var dem, der blev gift, blev begravet i en eller anden lille mørk provinsbutik. Var det menneskeligt, var det retfærdigt, dette menneskeslagteri, som de store modeforretninger hvert år gjorde sig skyldige i? Og hun forsvarede de mange små maskindeles sag, ikke med sentimentale grunde, men med grunde hentede ud fra selve ejernes interesser. Når man vil have en solid maskine, bruger man gode materialier, godt jern; hvis jernet går i stykker, eller man slår det i stykker, så sker der en standsning i arbejdet, både tid og penge går tabt ved reparationerne. Undertiden, når hun blev rigtig varm, skildrede hun for ham, hvordan hun tænkte sig en stor, ideal modebasar indrettet, en sådan, hvori enhver fik sin kontraktmæssigt bestemte part af indtægterne alt efter sin flid og dygtighed. Det morede Mouret trods hans

sørgmodighed. Han beskyldte hende for at være socialist og søgte at bringe hende i forlegenhed ved at foreholde hende de mange vanskeligheder ved udførelsen af hendes planer; for hun udkastede disse planer i fuld tillid til fremtiden, til det godes sejr. Og hendes friske, fortrøstningsfulde stemme bedårede ham ganske; han hørte spøgende på hendes gode råd, og lidt efter lidt blev kommisernes og ekspeditricernes stilling forbedret, masseafskedigelserne blev erstattet af et system med forud vedtagne afskedigelser i den døde sæson, og endelig blev der oprettet en gensidig understøttelseskasse, der sikrede dem, der nødtvungent måtte gå ledige.

I øvrigt nøjedes Denise ikke med at forbinde sår, som dem, hun selv en gang havde blødt af; små indskydelser blev tilhvisket Mouret, og deres udførelse voldte kunderne mange overraskelser. Hun skaffede også Lhomme en stor glæde ved at støtte en af ham længe næret plan, den at danne et lille orkester, bestående af musikelskere blandt personalet. Nogle måneder senere havde Lhomme tyve musikere, som lystrede hans taktstok, hans livs drøm var blevet til virkelighed. Og så blev der givet en stor fest i forretningen, en koncert med påfølgende bal for at præsentere husets orkester for kunderne, for hele verden. Aviserne skrev om denne fest, og selv Bourdoncle, der ærgrede sig over disse indfald, måtte tilstå, at det var en udmærket reklame. Endvidere blev der indrettet en spillesal for kommiserne med to billarder og borde til domino og skak; der blev givet undervisningskursus i forretningen, kursus i engelsk og tysk, i modersmålet, i regning og geografi; ja, der blev endog sørget for timer i ridning og fægtning. Et bibliotek på ti tusinde bind blev indrettet og stillet til afbenyttelse for personalet. En

læge fik bolig i forretningen og måtte mod fast årlig gage give gratis konsultationer til husets folk; badekamre og en frisørstue blev ligeledes indrettet. Alt, hvad livet krævede, havde man kort sagt samlet der, *Damernes Paradis* var sig selv nok midt i det store Paris, der undrende så på den lille, travle by, der skød frem i dens midte, bragte solskin og lys, hvor der før havde ligget en mængde mørke, skidne gader.

Opinionen vendte sig nu helt til gunst for Denise; da Bourdoncle, overvundet og ærgerlig, i al fortrolighed gentog for flere, at han ville have givet meget til selv at have kunnet lægge hende i Mourets seng, blev alle snart enige om, at hun ikke havde givet efter, og at hendes almagt netop skrev sig fra hendes fortsatte vægring. Og fra det øjeblik af blev hun populær. Man vidste nok, hvor meget man skyldte hende, og man beundrede hendes viljestyrke. Endelig var der da én, der kunne tumle chefen, der kunne hævne dem alle sammen og få andet ud af ham end tomme løfter! Endelig var der da kommet én, der kunne gøre de stakkels kommiser og ekspeditricer lidt respekterede. Når hun med sit blonde, smukke hår og sin blide, men karakterfaste mine skred igennem afdelingerne, smilede personalet til hende; man var stolt af hende, havde gerne vist hende frem for alle mennesker som et vidunder. Denise lod sig glad og lykkelig bære oppe af den stigende yndest. Hvor var det muligt? Hun så sig selv komme gående i sin fattige kjole, hin dag for længe siden, fortumlet af den store maskines larmen rundt om hende; længe havde hun haft følelsen af at være som et lille, ubetydeligt korn under de store møllestene, der malede en hel verden; og nu var hun selve sjælen i denne verden, hun herskede enemægtig, den vældige maskine lå under hendes

små fødder, og med et ord kunne hun fremskynde eller sagtne dens fart. Og dog havde hun slet ikke villet alt dette, hun var kommet uden beregninger, kun væbnet med sin ynde og sit blide tålmod. Undertiden blev hun urolig over sin magt: hvorfor bøjede de sig dog sådan for hende alle sammen? Hun var jo ikke smuk, og tænkte jo slet ikke på at gøre nogen noget ondt! Men lidt efter smilede hun beroliget, hendes kærlighed til sandheden og det gode var hele hendes styrke, det vidste hun, så hun havde ingen grund til frygt.

En af Denises største glæder var at kunne anvende lidt af sin indflydelse til fordel for Pauline; denne var frugtsommelig, og det foruroligede hende meget, at to ekspeditricer for et par uger siden var blevet afskediget i deres svangerskabs syvende måned. Direktionen ville ikke tåle sligt, svangerskab var forbudt som upassende, man tillod giftermål, men børn var forbudt. Paulines mand var ganske vist ansat i afdelingen, men derfor var hun ikke mindre umulig i sin afdeling; og for at skyde den sandsynlige afskedigelse ud i en så fjern fremtid som muligt, snørede hun sig meget stramt, fast bestemt på at skjule sin tilstand så længe det på nogen måde lod sig gøre. En af de to afskedigede ekspeditricer, der på samme måde havde pint sig med snørelivet, var netop for nylig nedkommet med et dødfødt barn, og man tvivlede om at redde hende selv. Imidlertid lagde Bourdoncle mærke til, at Paulines kinder antog en underlig blygrå farve, og at hendes gang var tvungen og besværlig. Så en morgen, da han stod i nærheden af hende, løb en kommis så hårdt imod hende med en pakke, at hun straks udstødte et skrig og tog sig for underlivet med hænderne. Straks trak Bourdoncle hende til en side, fik hende til at gå til bekendelse

og forelagde derpå direktionen spørgsmålet om hendes afskedigelse under påskud af, at hun havde bedst af at komme på landet: historien om det uheldige stød, hun havde fået, ville komme ud mellem folk, og det ville gøre et uhyggeligt indtryk på publikum, om hun fødte for tidligt, således som det året i forvejen var gået med en ung kone i en af de andre afdelinger. Mouret, som ikke deltog i denne rådslagning, kunne først om aftenen sige sin mening om sagen. Men imidlertid havde Denise taget sig af Paulines sag, og Mouret lukkede nu munden på Bourdoncle ved at tale om husets egne interesser. Ville han måske opbringe alle gifte koner blandt kunderne imod dem? Og det blev højtideligt bestemt, at enhver gift ekspeditrice, der blev frugtsommelig, skulle lægges ind hos en jordemoder, så snart hendes tilstand begyndte at vække anstød i afdelingen.

Næste dag, da Denise kom op på sygestuen for at se til Pauline, der straks havde måttet gå til sengs som følge af det modtagne stød, kyssede Pauline hende heftigt på begge kinder og sagde:

"Hvor De er sød! Havde De ikke været, var jeg blevet smidt ud på gaden … Og De behøver ikke at være bange for mig, lægen siger, at det betyder ikke noget."

Baugé, der havde listet sig bort fra sin afdeling, stod ved den anden side af hendes seng. Han fremstammede også nogle taksigelser, ganske forlegen overfor den unge pige, som han nu så op til som en indflydelsesrig overordnet. Å, første gang han nu hørte nogen sige noget ondt om hende, skulle de få med ham at bestille! Men Pauline trak på skuldrene og fik ham til at gå.

Sygestuen var et langt, lyst rum, hvor tolv senge med hvide lagener stod på rad; de syge, der ikke ønskede at tage hjem til deres familie, blev plejet her. Men nu var der ikke andre end Pauline; hun lå henne ved et af de store vinduer ud til Rue Neuve-Saint-Augustin. Og fortrolige ord blev straks hvisket mellem dem der i det fredelige værelse med de hvide senge.

"Han gør da også alt, hvad De vil! Hvor kan De nænne at volde ham så megen sorg? Hør, vær nu god og forklar mig det, siden jeg nu en gang har dristet mig til at tale om det. De kan altså ikke udstå ham?"

Hun havde beholdt den unge piges hånd i sin; Denise blev ildrød i kinderne, hun følte sig bevæget og svag ved dette pludselige og ligefremme spørgsmål. Hemmeligheden undslap hende, idet hun forvirret skjulte sit hoved i puden, og hviskede:

"Jeg elsker ham!"

Pauline udbrød forbavset:

"Hvad for noget! De elsker ham! Men så er det ganske simpelt: sig ja!"

Stadig med ansigtet skjult i puden svarede Denise nej med en energisk hovedrysten. Og hun sagde nej, netop fordi hun elskede ham, og uden at forklare det. Vist var det latterligt; men hun var nu en gang således, hun kunne ikke omskabe sig selv. Hendes veninde blev mere og mere forbavset og sagde omsider:

"Altså er det alt sammen for at opnå, at han skal gifte sig med Dem?"

Den unge pige rettede sig øjeblikkelig i vejret. Hun stod som forstenet.

"Han gifte mig! Å, nej, nej, jeg forsikrer, at jeg aldrig har villet noget sådant! … Nej, aldrig er det faldet mig ind at anstille

sådanne beregninger, og De ved, at jeg afskyr løgn!"

"Men kære," svarede Pauline sagtmodigt, "om De virkelig havde i sinde at få ham til at gifte sig med Dem, så kunne De ikke bære Dem fornuftigere ad ... Og det må jo have en ende en gang, og så er der jo ikke andet for end et giftermål, siden De ikke vil vide af den anden affære at sige ... Hør, jeg vil lade Dem vide, at hele verden tror det samme, ja, de er alle overbeviste om, at De holder ham til ilden for at få ham med til brudeskamlen ... Du gode Gud, hvad De er for et løjerligt pigebarn!"

Og hun måtte trøste Denise, der hulkende trykkede ansigtet ned i hovedpuden og gentog, at hun til sidst blev nødt til at gå sin vej, siden der stadig skulle fortælles alle slags historier om hende. Ting, der aldrig så meget som var kommet i hendes tanker. Når en mand elskede en kvinde, burde han ganske vist gifte sig med hende. Men hun forlangte ikke noget, hun bad kun om, at de ville lade hende leve i fred med sine sorger og glæder ligesom alle andre. Hun ville tage sin afsked.

Mens dette gik for sig, vandrede Mouret igennem forretningen neden under. Han ville adsprede sig ved endnu en gang at se til byggearbejderne. Måneder var gået, facaden løftede sig i vejret bag den uhyre bræddeskjorte, der skjulte den for folk fra gaden. En hel hær af dekoratører var nu travlt beskæftiget med marmor-, porcelæns- og mosaikarbejder; man forgyldte gruppen over hovedindgangen, og fodstykkerne til statuerne af Frankrigs fabriksbyer blev opstillet. Fra morgen til aften stod der udenfor på gaden en hob lediggængere med næsen i vejret uden at kunne se noget, men med hovedet optaget af de mange vidunderlige historier, der fortaltes om

denne facadebygning, hvis indvielse skulle gøre en hel revolution i Paris. Og oppe på stilladserne, hvor kunstnerne nu efter murerne var i færd med at gøre Mourets drøm til virkelighed, gik han selv omkring og følte mere bittert end nogen sinde, hvor intetsigende al hans rigdom og magt var. Tanken om Denise knugede ham pludselig, denne tanke, der uden ophør vendte tilbage som et anfald af en uhelbredelig sygdom. Og han skyndte sig bort, uden med et ord at ytre sin tilfredshed med arbejdet, bange for at nogen skulle se hans tårer, og næsten væmmelig ved sin mægtige stilling; denne facade, som nu endelig havde løftet sig op fra jorden, forekom ham lille som en af de mure af sand, børnene bygger; og man kunne have forlænget den fra den ene ende af byen til den anden, tårnet den op til stjernerne, den ville dog ikke have fyldt den tomhed i hans hjerte, som det ene lille ord "ja" fra et barns læber kunne udfylde.

Da Mouret atter kom ind på sit værelse, brød den længe tilbagetrængte tårestrøm frem. Hvad forlangte hun da? Han vovede ikke mere at byde hende penge; tanken om et ægteskab rejste sig utydeligt for ham. Og kraftesløs i al sin almagt lod han tårerne få frit løb. Han var ulykkelig.

13

En morgen i november var Denise netop i færd med at give de første ordrer i sin afdeling, da Baudus pige kom over for at fortælle hende, at frøken Geneviève havde tilbragt en meget dårlig nat, og at hun ønskede at se sin kusine straks. I den sidste tid var den unge pige blevet svagere og svagere, og for to dage siden havde hun måttet gå til sengs.

"Sig, at jeg skal straks komme derover," svarede Denise meget urolig.

Det slag, der til sidst havde gjort det helt af med Geneviève, var Colombans pludselige forsvinden. I begyndelsen havde han af Claires drillerier ladet sig bevæge til at blive helt borte om natten. Til sidst var han i sin vanvittige attrå blevet hende så lydig som en hund, og en mandag blev han helt borte. Han skrev simpelthen et afskedsbrev til sin husbond, sat sammen af vel vejede fraser, som af en mand, der står i begreb med at tage livet af sig. Måske kunne man også mellem linjerne læse glæde over endelig at blive helt fri for et skæbnesvangert giftermål; den gamle forretning befandt sig lige så slet som hans forlovede, det var på tide at bryde forbindelsen og give en ungdomsdårskab skylden. Og alle mennesker omtalte ham ganske rigtigt som et kærlighedens offer.

Da Denise kom over til *Det gamle Elbeuf*, var fru Baudu ene i butikken. Med sit lille blege, blodløse ansigt sad hun tavs og ubevægelig bag sin pult og passede på den tomme butik. De holdt ikke længere nogen kommis; pigen støvede en gang imellem lidt af der ude, men selv hende var der tale om at

afskedige. Et tykt og koldt mørke faldt ned fra loftet; hele timer gik, uden at en kunde kom og forstyrrede stilheden, og varerne, som næsten aldrig rørtes, lå og mugnede på hylderne.

"Hvordan går det?" spurgte Denise hurtigt.

Fru Baudu svarede ikke straks. Hendes øjne fyldtes med tårer. Omsider fik hun frem:

"Jeg ved ikke, for De siger mig ingen ting … Å, det er forbi med hende, det er forbi …"

Og hendes tårevædede blik vandrede rundt i butikken, som følte hun, at hendes datter ville drage hele huset med sig i graven. De 70.000 francs, der var indkommet ved salget af Baudus ejendom i Rambouillet, var på mindre end to år blevet opslugt af og forsvundet i kampen mod *Damernes Paradis*, der nu også solgte ting som jagtdragter og liberier, og den gamle klædehandler havde bragt store ofre. Omsider var han blevet helt knust under vægten af sin rivals multum og flonelsvarer, en samling stoffer, som der ikke fandtes mage til på hele pladsen. Lidt efter lidt var gælden vokset; som en sidste udvej havde han bestemt sig til at optage et lån på grunden i Rue de la Michodière, hvor den gamle Finet, hans formand, havde begyndt forretningen; det var nu kun et tidsspørgsmål, alt smuldrede langsomt hen, og vinden ville vel en skønne dag tage fat i den ormædte bygning, vælte den over ende og føre den med sig i en støvsky.

"Hendes fader er oven på," fortsatte fru Baudu med sønderknust stemme. "Vi skiftes til at være der to timer ad gangen, for der må jo dog være en til at passe på her … Ja, kun af forsigtighed, for sandt at sige, så …"

Hun fuldførte ikke sætningen. Havde ikke deres gamle købmandsstolthed været, der endnu holdt dem på benene i hele kvarterets påsyn, så kunne de gerne have sat skodder for vinduerne.

"Så går jeg oven på, kære tante," sagde Denise, der følte sig inderligt beklemt i al denne resignerede håbløshed, der endog ligesom strømmede ud fra varerne i den gamle butik.

"Ja, gør du det, min pige … Hun venter på dig. Hun har spurgt efter dig hele natten; der er noget, hun vil sige dig."

Men netop i det samme kom Baudu ned. Hans ansigt var gustent, hans øjne underløbne med blod. Han gik forsigtigt, som da han forlod sygeværelset, og hviskede, som om det let kunne høres der op:

"Hun sover."

Og træt sank han om på en stol. Uvilkårligt tørrede han sig over panden og trak vejret dybt som en mand, der kommer fra et strengt arbejde; der var stille. Endelig sagde han til Denise:

"Du skal få hende at se om lidt … Når hun sover, forekommer det os, som om hun var kommet sig."

Der blev atter tyst. Ansigt til ansigt sad de to, faderen og moderen, og så på hinanden. Så begyndte han omsider dæmpet at tygge sine sorger ud i ord, uden at nævne nogen, uden at henvende sig til nogen.

"Mit hoved på blokken, om jeg ville have troet det! … Han var den sidste, jeg havde opdraget ham som min søn. Hvis nogen ville have sagt til mig: "Ham tager de også fra dig, du skal få at se, at han også bliver overløber", så ville jeg have svaret: "Nej, i så fald måtte Vorherre jo være både død og begravet!" Og han blev alligevel overløber! … Å, hvilket menneske! Han, som var så

godt inde i forretningen, og som kendte alle mine ideer! Og så for en gadetøjte, for en af de dukker, der paraderer i vinduerne i smågaderne! … Nej, ved I hvad, det går over al forstand!"

Han rystede på hovedet, slog øjnene ned og så på de fugtige fliser, der var slidt af generationer af kunder.

"Skal jeg sige jer noget?" vedblev han med endnu mere dæmpet stemme, "nå, ser I, der er øjeblikke, hvor jeg føler, at jeg selv er den, der har den største skyld i vor ulykke. Ja, det er min skyld, at vor stakkels lille pige nu ligger der oppe og slås med feberen. Burde jeg måske ikke have ladet dem få hinanden straks, i stedet for at give efter for min dumme stolthed, min stivsindede beslutning ikke at lade dem få forretningen i dårligere stand end den, jeg selv havde overtaget den i? Så ville hun have fået den, hun elskede, og måske ville de to med deres ungdom have kunnet gøre det mirakel, som jeg ikke har magtet."

Omsider havde Geneviève udstridt, og dagen for begravelsen oprandt. Hele kvarteret bevidnede Baudus sin deltagelse; men i denne iver for at møde i sørgeskaren lå der også ligesom en manifestation imod *Damernes Paradis*. Alle uhyrets ofre var samlet der, Bédoré og hans søster, hattemagerne fra Rue Gaillon, buntmagerne de to brødre Vanpouille, Desligniéres med legetøjsbutikken, møbelhandlerne Piot og Rivoire; selv modehandlerinden frøken Tatin og handskemager Quinette, der for længe siden var blevet fejet bort af en fallit, havde gjort sig det til en pligt at møde, den ene fra Batignolles, den anden fra Bastillepladsen, hvor de havde måttet tage arbejde hos andre. Mens alle disse sortklædte mennesker stod og stampede

i snavset udenfor og ventede på ligkisten, sendte de hadefulde blikke over mod *Damernes Paradis*, hvis store, lyse, pyntede vinduer strålede muntert til dem og forekom dem som en forhånelse mod *Det gamle Elbeuf*, der bar sin sorg til skue lige overfor på den anden side af gaden. Nogle nysgerrige kommiser sås stikke hovederne sammen der oppe, men kolossen selv bevarede sin ligegyldighed for det hele, som en maskine, der går for fuld kraft uden at bekymre sig om de døde, den farer hen over på sin vej.

Denise så sig om efter sin broder Jean. Til sidst opdagede hun ham henne foran Bourras' butik; hun gik hen til ham for at bede ham hjælpe onkel Baudu, hvis det skulle vise sig, at han trængte til det. 1 den sidste tid havde Jean været alvorlig og ligesom stærkt optaget af et eller andet. Han, der nu var en voksen kavaler og tjente sine tyve francs om dagen, så den dag så højtidelig og melankolsk ud i sin lange, sorte frakke, at det forbavsede hans søster, for hun havde ikke anet, at han holdt så meget af deres kusine. Da hun ville skåne Pépé for al unyttig sorg, havde hun ladet ham blive hos fru Gras, og ville så hente ham om eftermiddagen og tage ham med hen hos onkel Baudus.

Imidlertid stod følget stadig og ventede på ligvognen, og Denise betragtede bevæget de brændende vokskærter, da det på en gang gav et sæt i hende ved at høre en kendt stemme bagved. Det var Bourras. Han havde med et tegn kaldt en lige overfor boende frugthandler hen til sig og sagde nu til ham:

"Hør, Vigoureux, vil De gøre mig en tjeneste? Kig her over en gang imellem, for De ser nok, jeg lukker butikken; hvis der skulle komme nogen, så bed dem om at komme igen senere.

Men De skal ikke være bange for ulejligheden, for der kommer såmænd ingen."

Så gik han også ud på fortovet og ventede ligesom de andre. Denise, der følte sig lidt beklemt ved hans nærværelse, havde kastet et flygtigt blik på butikken. Nu forsømte han den, man så i vinduet kun en samling ynkelige paraplyer og stokke, som var sorte af gasblussene; de forskønnelser, som han en gang havde foretaget, den grønne maling, spejlene, det forgyldte skilt, alt forsvandt, snavset lagde sig hen over denne forlorne luksus, der var en overkalkning på en ruin. Men om end de gamle revner kom til syne igen, om end fugtigheden skød frem i store pletter bag forgyldningen – huset holdt stand, det stod stadig på sin gamle plads, klinet op ad *Damernes Paradis* som en skamskændende vorte, der, skønt overpenslet og halvrådden, vægrede sig ved at falde af.

"Å, de skurke!" brummede Bourras, "de vil ikke en gang lade os køre hende bort i fred!"

Ligvognen, som endelig kom, var et øjeblik blevet standset af en af de strålende vogne fra *Damernes Paradis*, der netop kom rullende forbi, ført af et par prægtige travere. Og den gamle paraplymager skævede hen til Denise under sine buskede øjenbryn.

Langsomt satte toget sig i bevægelse. Man gik forsigtigt fremad mellem alle vandpytterne; drosker og omnibusser standsede brat, når ligkisten kom forbi, og så blev der pludselig stille. Mens man vandrede hen over Place Gaillon, tog mangt et mørkt blik endnu en gang vejen over mod de store, strålende butiksruder i *Damernes Paradis*, hvor der kun sås to ekspeditricer, der var glade over denne lille adspredelse. Baudu

gik tungt og mekanisk tæt efter ligvognen; han havde afslået at støtte sig til Jean, der gik ved siden af ham. Bag efter følget kom tre vogne. Da man kom til Rue Neuve-des-Petits-Champs, sluttede Robineau sig til toget; han var bleg og så ældet ud.

Ved Saint-Roch kirken stod en hel del kvinder og ventede, små handlende, der havde været bange for trængslen foran sørgehuset. Det blev et formeligt imponerende følge, og da toget efter ceremonien i kirken atter satte sig i bevægelse, fulgte alle mændene på ny med, skønt det var en lang vej fra Rue Saint-Honoré til Montmartre kirkegården. Man måtte atter op ad Rue Saint-Roch og endnu en gang hen forbi *Damernes Paradis*. Det var som et lune af skæbnen, at liget af den unge pige skulle føres rundt om det store modemagasin, ligesom det første offer for kuglerne i en oprørstid. Ved indgangen flagrede rødt flonel for vinden som faner, en opstilling af tæpper var prydet med store, blodrøde roser og fuldt udsprungne pæoner.

Denise var imidlertid steget op i en vogn; hun følte sig så beklemt, at hun ikke mere havde kraft til at gå. I Rue du Dix-Décembre, foran stilladserne til den nye facadebygning, der generede færdslen, blev der et øjebliks standsning. Og den unge pige så gamle Bourras slæbe sig afsted lige bag efter den vogn, hvori hun sad ganske alene. På den vis ville han aldrig nå ud til kirkegården. Han så op og fik øje på hende. Så steg han ind i vognen.

"Det er de forbandede knæ," stønnede han. "Flyt Dem blot ikke for min skyld … Det er jo ikke Dem, vi er vred på!"

Hun mærkede, at han var den samme som altid, på en gang venlig og opbragt. Han småskændte og erklærede, at den rokkers Baudu var sej, siden han sådan kunne holde ud at gå,

skønt han havde mere at bære på end nogen anden. Toget skred nu atter langsomt fremad; og da Denise bøjede sig fremad til vinduet, så hun ganske rigtigt sin onkel gå med tunge skridt lige efter ligvognen. Så lænede hun sig tilbage i sin krog og hørte åndsfraværende på den gamle paraplymagers endeløse passiar, der akkompagneredes af vognens triste rullen hen over stenbroen.

"Man skulle ikke tro, at det kom politiet ved, om passagen er fri eller ej … Nu har de i halvandet år ligget og generet færdslen her med deres facadebygning, og det er såmænd ikke mere end et par dage siden en mand faldt ned og slog sig ihjel. Men hvad bryder de sig om det! Når de for fremtiden vil udvide forretningen og bygge til, så burde de slå en bro over gaderne så længe … Folk siger, at I er to tusinde og syv hundrede mennesker der ovre, og at omsætningen når hundrede millioner i år … Hundrede millioner! Du gode Gud, hundrede millioner!"

Denise havde ikke noget at svare til dette. Følget kom nu ind i Rue de la Chausée-d'Antin, hvor dets fremrykken generedes noget af den stærke vognfærdsel. Bourras sad hele tiden og så ubestemt frem for sig, som om han nu drømte højt. Han begreb stadig lige lidt det held, der havde fulgt *Damernes Paradis*, men han indrømmede den gamle handels nederlag.

"Den stakkels Robineau er forloren, han ser ud, som om han allerede havde strikken om halsen … Og Bédorés og Vanpouille, de holder sig på benene endnu, men det går dem som mig, benene duer ikke mere synderligt. Desligniéres får nok et slagtilfælde en skønne dag, og Piot og Rivoire har haft gulsot. Ja, vi ser nydelige ud alle sammen, det er såmænd et kønt følge

af benrade for det stakkels barn! Det må være grinagtigt for folk, som ser den hale af fallenter komme opmarcherende … For resten lader det til, at de vil blive ved med at ruinere folk; det pak sælger nu også blomster, parfume, skotøj og Gud ved hvad! Grognet, parfumehandleren her henne i Rue de Grammont, kan gerne flytte straks, og jeg giver ikke ti francs for hele skomager Rauds butik i Rue d'Antin. Ja, koleraen er endog nået lige til Rue Saint-Anne, hvor Lacassagne, der handler med fjer og blomster, og madam Chadeuil, hvis hatte dog er meget bekendte, vil være leveret inden to år … Efter dem kommer turen til andre og atter andre. Alle kvarterets handlende går den vej. Når kræmmerdrenge giver sig til at sælge sæbe og galocher, så kan man aldrig vide, om det ikke også en skønne dag skulle stikke dem at sælge kartofler! Nej, verden er min salighed rent forkert!"

Toget drog nu hen over Place de la Trinité, og i sin mørke krog, hvor Denise sad og hørte på den gamle paraplymagers ustandselige klagesang, kunne hun se ligvognen køre op ad Rue Blanche. Bag onkel Baudu, der gik tavs og tungt, kom med en trampen som af en flok kvæg, der førtes til slagteren, alle kvarterets ruinerede småhandlende, slæbende sig frem i det sorte snavs som med tøfler på benene og bærende deres egen ulykke på nakken. Imidlertid blev Bourras ved med dump stemme, lidt langsommere, som om talen nu faldt ham besværlig:

"Jeg, jeg har i det mindste mit udkomme … Og fyren skal ikke få bugt med mig. Han tabte også ved overretten. Nå, det kostede mig rigtignok svært: to års proces og så prokurator og alt det andet! Lige meget, han fik ikke lov til at gå under min

butik, dommerne erklærede, at sådan et arbejde kunne ikke regnes for nødvendigt reparationsarbejde. Når man tænker sig, at han havde i sinde at lave en stor sal neden under min butik for at bedømme varernes kulør der med gaslys, en underjordisk hule, der skulle have forbundet strømpeafdelingen med klædeafdelingen ovre på den anden side af mit hus! Men han kan rase længe nok, han må kønt finde sig i, at en gammel hård hund som jeg spærrer ham vejen, skønt alle de andre ligger på maven for hans penge … Aldrig, aldrig i evighed, det siger jeg! Nok muligt, at jeg til sidst kommer til at ligge på gaden. Siden jeg har fået med rettens folk at bestille, ved jeg nok, at den kæltring søger alle mine kreditorer op, naturligvis bare for at spille mig en eller anden slem streg. Det får være. Han siger ja, jeg siger i al evighed nej, død og helvede om jeg ikke gør det! Selv når de har sømmet mig ind mellem fire brædder ligesom den lille der foran!"

Da de nåede Boulevard Clichy rullede vognen lidt hurtigere afsted; man kunne høre folk puste, halvt ubevidst længselsfulde efter at få ende på det. Hvad Bourras ikke tilstod rent ud, det var den dybe elendighed, han var kommet i ved sin stivsindethed, der til sidst havde kaldt en hel hær af kreditorer ned over ham. Denise, som vidste, hvordan det i virkeligheden hang sammen, brød endelig sin tavshed og sagde med bønlig stemme:

"Hr. Bourras, vær nu ikke så umedgørlig mere … Lad mig bringe den sag i orden."

Han afbrød hende med en heftig bevægelse.

"Ti stille, det kommer ingen ved … De er en god, lille pige, jeg ved nok, at De gør ham livet surt, det menneske, der bildte sig

ind, at De var til salg ligesom mit hus. Men hvad ville De vel svare mig, om jeg rådede Dem til at sige ja? Hvad? De ville nok bede mig om at rejse pokker i vold … Vel, når jeg nu også siger nej, så bland Dem ikke i den ting."

Og da vognen nu standsede foran indgangen til kirken, steg han ud med den unge pige. Baudus familiebegravelse lå i den første allé til venstre. I løbet af nogle få minutter var ceremonien endt. Den gamle Baudu stod og så sløvt ned i graven; Jean tog ham med sig bort derfra. Følget spredtes mellem de omkringliggende grave; alle disse købmandsansigter, blodfattige af opholdet i de usunde, mørke butikker, tog sig grimme og forpinte ud i den snavsede gråvejrsluft. Da ligkisten langsomt sænkedes i jorden, blev de usunde kinder endnu blegere, de blodløse næser sænkedes, de gustne øjenlåg gled dybere ned over de trætte øjne.

"Vi skal alle sammen puttes ned i det hul," sagde Bourras til Denise, der var blevet stående ved siden af ham. "Den lille pige der, det er hele kvarteret, vi der begraver … Å, jeg ved, hvad jeg siger, den gamle handel kan gerne straks følge med de hvide roser, de kaster ned på hende der."

Denise kørte bort med sin onkel og sin broder i en af vognene. Det var en trist dag for hende. For dét første begyndte hun at blive urolig over Jeans bleghed; og da det gik op for hende, at det var en ny fruentimmerhistorie, det drejede sig om, ville hun ikke høre mere om det og søgte ved at tilbyde ham penge at få ham til at tie; men han rystede på hovedet, han ville ikke tage imod dem, det var alvorligt denne gang; hun var broderdatter til en grumme rig bager, hun ville ikke en gang tage imod violbuketter. Og da Denise om eftermiddagen gik

hen for at hente Pépé hos fru Gras, erklærede denne, at han nu blev for stor til, at hun længere kunne have ham hos sig; atter en bekymring, hun måtte nu se at få ham anbragt i en skole, måske sende ham bort. Og da hun kom hjem hos Baudus med Pépé, var det en ren ynk at se *Det gamle Elbeuf*s dybe sorg. Butikken var lukket, hendes onkel og tante sad inde i den lille dagligstue, gassen havde de glemt at tænde, skønt det var fuldstændig mørkt på denne vinterdag. De var ene tilbage nu, de to, i det gamle hus, som ødelæggelsen langsomt havde gjort tomt; og deres datters død gjorde mørket om dem endnu tættere, det var som den sidste knagen, før de gamle, fugtige, ormædte bjælker styrtede sammen om dem. Og onkel Baudu gik mekanisk rundt og atter rundt omkring bordet, sløv og tavs og med de samme tunge trin, som da han fulgte ligvognen; og hans hustru sagde heller ikke noget, hun sad sammensunket på en stol, bleg som en såret, hvis blod flyder bort dråbe for dråbe. De græd ikke en gang, da Pépé kyssede deres kolde kinder. Denise var nær ved at kvæles af gråd.

Netop den aften lod Mouret sende bud efter den unge pige for at tale med hende om en barnedragt, han ville bringe i mode, en blanding af en skotsk og en zouavdragt. Og fuld af medlidenhed og medtaget af sindsbevægelse var det hende umuligt at tie stille med det, hun havde på hjerte; hun vovede først at tale om Bourras, om den stakkels ruinerede mand, som det snart ville være helt ude med. Men så snart Mouret hørte paraplymageren nævne, blev han vred. Den gamle nar spolerede jo selv sit liv og lagde ham, Mouret, hindringer i vejen ved sin idiotiske holden fast ved den skidne, gamle rønne, der skamskændede *Damernes Paradis*, den eneste lille krog af den

store bygningsfirkant, som endnu ikke var erobret. Det blev jo til sidst det rene vanvid; enhver anden end netop den unge pige ville ved at tale Bourras' sag have udsat sig for at blive vist døren, så besat var Mouret af sin sygelige trang til at sparke den gamle rønne bort. Hvad ville hun da have, han skulle gøre? Kunne han måske lade den ruin hænge op ad *Damernes Paradis*? Den måtte af vejen, forretningen måtte skride hen over den. Det var værst for den gamle nar! Og han mindede om sine tilbud, han var gået lige til hundrede tusinde francs. Var det ikke et rimeligt bud? Han pruttede for resten ikke, han gav, hvad de forlangte; men folk måtte dog i det mindste have en smule sund menneskeforstand, de måtte lade ham udføre sit værk! Hvem fandt vel på at standse lokomotiverne på jernbanen? Hun hørte til med nedslagne øjne uden at kunne finde andre grunde end dem, hendes følelser indgav hende. Den stakkels mand var så gammel, de kunne godt have ventet, til han var død, en fallit ville slå ham ihjel. Så erklærede Mouret, at han ikke mere havde det i sin magt at hindre sagens videre forløb, Bourdoncle tog sig af den ting, for direktionen havde besluttet, at nu skulle det have en ende. Trods sin medlidenhed med de overvundne, havde hun ikke mere at sige ham.

Efter en pinlig tavshed begyndte Mouret selv at tale til hende om Baudus. Han beklagede meget, at de havde mistet deres datter. Det var brave folk, grumme respektable, men uheldet forfulgte dem. Så kom han omsider frem med sine gamle argumenter: i grunden var de selv skyld i deres ulykke, der var ingen mening i, at et par gamle folk holdt så fast på den ormædte hytte; det skulle ikke undre ham, om huset til sidst faldt ned over hovedet på dem. Snese af gange havde han

forudsagt, hvordan det ville gå; hun kunne nok selv huske, at han havde bedt hende om at advare sin onkel mod at holde fast ved sine latterlige, gammeldags anskuelser, om han ellers ville sit eget vel. Og katastrofen var nu kommet, intet menneske kunne forhindre den. Man kunne fornuftigvis ikke forlange, at han skulle ruinere sig for at skåne kvarteret. For resten, hvis han havde været tåbelig nok til at lukke *Damernes Paradis*, så ville en eller anden stor forretning straks være skudt frem ved siden af, for fra alle fire verdenshjørner blæste den samme tanke frem, de store industrielle arbejderkaserners triumf førtes viden om af århundredets pust, der rev de gamle tiders faldefærdige bygninger med sig. Lidt efter lidt talte Mouret sig varm og forsvarede sig med overbevisning mod sine ofres had, som han ufrivilligt havde pådraget sig, mod de råb, der løftede sig rundt om ham fra de små, døende butikker. Man beholdt ikke sine døde hos sig, man begravede dem; og med en håndbevægelse sendte han dem alle sammen i jorden, fejede ned i den store fællesgrav hele den gammeldags, ældede handel, hvis mugne og forpestede levninger var en skam for det nye Paris' solbeskinnede gader. Nej, nej, han følte ingen anger, han gjorde simpelthen sin tids gerning, og det vidste hun også godt, hun som elskede livet og interesserede sig levende for den store, moderne forretningsverden. Bragt til tavshed hørte hun længe på ham, og hun forlod ham fuld af modstridende følelser.

Den nat sov Denise ikke synderligt; undertiden kastede hun sig uroligt frem og tilbage i drømme. Det forekom hende, at hun var en ganske lille pige, og at hun stod og græd i den gamle have i Valognes ved at se fuglene æde edderkopperne, der igen åd fluerne. Var det da virkelig sandt, at døden således

nødvendigvis skulle mætte verden – en kamp for livet, under hvilken der skød nye skabninger frem på den evige ødelæggelses kirkegård? Derpå så hun sig selv foran graven, de sænkede Geneviève ned i, og hun så sin onkel og tante sidde ene to i deres gamle, mørke spisestue. I den dybe stilhed blev den døde luft på en gang brudt af en dump bragen: det var Bourras' hus, der styrtede sammen. Der blev atter stille og mere trist end før, så lød der en ny bragen, og en til, og endnu en: Bédoré og hans søster, Robineaus, Vanpouilles, den ene knustes efter den anden; de små butikker i kvarteret forsvandt som revet over ende med en usynlig hakke og med et pludseligt bulder som af kærrer, der aflæsses. Så gjorde en nagende sorg hende på en gang lysvågen. O Gud! Hvilke kvaler, grædende familier, gamle folk, der sattes fra hus og hjem, alle en fallits gribende scener! Og hun kunne ikke frelse nogen af dem, hun havde følelsen af, at alt det var, som det skulle være, at denne dynge lidelser i dag skulle til for at gengive Paris sundheden i morgen. Da det begyndte at blive lyst, kom der mere ro over hende, men i fattet sørgmodighed lå hun med åbne øjne, vendt mod vinduet, og så på det gryende dagskær. Ja, enhver revolution krævede sine martyrer, man skred kun fremad over de døde. Hendes frygt for at have været ond, for at have arbejdet på sine nærmestes ødelæggelse, gik nu over til den dybeste medlidenhed ved tanken om de uhelbredelige onder, som enhver ny slægts besværlige fødsel medfører. Hun søgte at finde på udveje til at komme de overvundne til hjælp, og hendes gode hjerte drømte længe om midler til dog i det mindste at redde sine egne fra fuldstændig undergang.

Hun så nu foran sig Mouret, med hans venskabelige, bedende blik. Han ville sikkert ikke nægte hende noget, hun var vis på, at han ville tilstå dem en hvilken som helst rimelig skadesløsholdelse. Og hendes tanker blev ved ham, hun søgte ret at trænge til bunds i ham. Hun kendte hans liv, vidste, hvor megen beregning der havde ligget til grund for hans tidligere kærlighedsforståelser, hvordan han stadig havde udbyttet kvinden, havde taget elskerinder for at bane sig vej ved deres hjælp, havde knyttet en forbindelse med fru Desforges udelukkende i den hensigt derved at fange baron Hartmann; og hun kendte også de andre, alle dem han som Claire havde købt, betalt og atter sendt ud på gaden. Kun dækkede hans geni og besejrende ynde over alt dette. Han var forførelsen. Hvad hun ikke havde troet at kunne tilgive ham, det var hans tidligere optræden overfor hende, da han endnu troede at kunne købe hende ved sine hjerteløse, galante tilbud. Men hun følte sig uden nag, nu da han led for hendes skyld. Denne lidelse havde gjort ham større i hendes øjne. Når hun så ham forpint, sonende så hårdt sin foragt for kvinden, forekom det hende, som om han havde lidt tilstrækkeligt.

Den formiddag fik Denise Mouret til at gå ind på at betale Baudus og den gamle Bourras en passende erstatning, når de en gang bukkede helt under. Uger forløb; næsten hver eftermiddag gik hun over hos onklen og livede i nogle få minutter den gamle butik op med sit smil. Hun var især urolig for tanten, der siden Genevièves død var blevet helt sløv; det var, som om livet svandt langsomt; og når de spurgte hende, hvordan hun havde det, svarede hun med en forbavset mine, at hun ingen smerter følte, men at hun simpelthen stadig var træt

og søvnig. Naboerne rystede på hovedet: den stakkels kone ville ikke komme til at sørge længe over sin datter.

En dag forlod Denise netop Baudus og drejede om hjørnet til Place Gaillon, da hun hørte et højt skrig. Angst og medlidenhed fik som sædvanlig samlet en stor skare mennesker omkring det sted, hvorfra skriget lød. Det var en stor, tung omnibus, der var kørt over et menneske ud for Rue Neuve-Saint-Augustin foran springvandet. Kusken havde rasende rejst sig op i sædet og standsede sine sorte, stejlende heste; og han bandede og svor:

"For satan da! … Se sig dog for, fordømte klodrian!"

Vognen var nu standset, folk trængte sig om den sårede, og en politibetjent var tilfældigvis til stede. Kusken kaldte ivrigt passagererne oven på, der også havde rejst sig for at se blodet, til vidne på sin uskyldighed, slog om sig og forklarede med stigende raseri, hvordan det var gået til.

"Har man kendt mage! … Hvem har sendt mig den klodrian på halsen? Stod han ikke der som hjemme i sin egen stue. Jeg råbte til ham, og så render han lige ind under hjulene!"

En malersvend kom nu løbende til med sin pensel i hånden fra en bygning ved siden af og råbte med skarp stemme:

"Tag den bare med ro, du der oppe! Jeg så det hele, han smed sig selv ind under vognen, Fanden tage mig, om han ikke gjorde … Rimeligvis igen en, som er ked af det hele."

Andre tog nu ordet, man blev enige om, at der forelå et selvmord, og politibetjenten noterede i sin bog. Damer skyndte sig blege ud af vognen og ilede bort uden at se tilbage, rystende over hele legemet ved at tænke på det bløde sæt, det havde givet i vognen, da den gik over manden. Draget af medlidenhed og iver efter at være til nytte havde Denise trængt sig ind i

gruppen. Og hun kendte staklen, som lå besvimet på brostenene, tilsmudset af snavset.

"Men det er jo Robineau!" udbrød hun i smertelig overraskelse.

Politibetjenten udspurgte straks den unge pige nærmere. Hun opgav navn og adresse. Takket være kuskens anstrengelser havde omnibussen gjort et lille sving, og kun Robineaus ben var kommet ind under hjulene. Det var kun at befrygte, at de begge var brækket. Fire mænd påtog sig at bære den sårede hen hos en apoteker i Rue Gaillon, og omnibussen blev atter sat i gang.

"Guds død! Nu er da den dag spoleret!" sagde kusken og svang pisken hen over sine heste.

Denise fulgte Robineau hen til apotekeren. Denne erklærede, mens de stod og ventede på en læge, at der ikke var nogen overhængende fare, og at de gjorde bedst i at bære den tilskadekomne hjem, siden han boede i nærheden. En mand var allerede gået hen på politistationen for at hente en bærebør. Den unge pige fattede nu det gode forsæt at gå i forvejen for at forberede fru Robineau på ulykken. Men det kostede hende megen møje at nå helt ud på gaden gennem skaren, der stimlede sammen udenfor døren. Og tallet af alle disse mennesker, der var begærlige efter at se døden, tog til for hvert øjeblik; børn og kvinder stod på tåspidserne og holdt stand under den rå trængen sig frem; og hver ny ankommen fortalte historien på sin vis, nu var det blevet til en mand, der var blevet kastet ud af vinduet af sin kones elsker.

Henne i Rue Neuve-des-Petits-Champs så Denise allerede på afstand fru Robineau stå i døren til silketøjsbutikken. Det gav hende et påskud til at standse, og hun stod nu og talte med

hende et øjeblik, idet hun forgæves anstrengte sig for at få hende underrettet om ulykken på en så skånsom måde som muligt. Der var tomt og uordentligt i butikken; det var mærkerne af den sidste kamp for livet, det var den forudsete løsning på den store væddekamp mellem de to rivaliserende silkestoffer; "Paris-Bonheur" havde gjort det af med konkurrenten ved en ny prisnedsættelse på fem centimer; Gaujeans silkevarer havde vundet deres Waterloo. I de sidste to måneder havde Robineau ført et fortvivlet liv for at finde på udveje til at forhindre en fallit.

"Jeg så før Deres mand gå over Place Gaillon," sagde til sidst Denise, som nu var trådt ind i butikken.

"Virkelig? Ganske nylig, ikke sandt? ... Ja, jeg venter ham også hvert øjeblik, han skulle have været her allerede. I morges kom Gaujean, og de gik ud sammen."

Hun var som sædvanlig smuk og frisk; men et temmelig fremrykket svangerskab gjorde hende allerede lidt træt, og hun følte sig nu mere end nogen sinde hjemløs i dette forretningsliv, der var så fremmed for hendes natur, og som tog en gal vending. Som hun så ofte gentog det: hvorfor alt det besvær? Ville det ikke være meget bedre at leve fredeligt, om end i al tarvelighed i en lille lejlighed, hvor de var fri for butikken?

"Kære Denise," sagde hun med et melankolsk smil, "vi har intet at skjule for Dem ... Det går galt, min stakkels mand tager sig det så nær, at han næppe nok får blund i øjnene om natten. Det er ikke længere siden end i dag, at Gaujean var her og plagede ham med nogle forfaldne veksler ... Jeg har været nær ved at forgå af uro ved at sidde her alene og vente på min mand."

Hun ville atter gå hen til døren, men Denise holdt hende tilbage. Hun havde hørt lyden af en menneskehob, der kom nærmere. Hun gættede, at det var den tilskadekomne, fulgt af alle de nysgerrige. Og uden at finde de trøstende ord, hun ville, måtte hun nu fortælle alt.

"Bliv ikke ængstelig, der er ingen overhængende fare … Ja, jeg så Robineau, han er kommet til skade … de kommer med ham, men De må endelig ikke være ængstelig, De må ikke."

Ligbleg hørte den unge kone på hende uden endnu rigtigt at kunne forstå det. Gaden udenfor var fuld af mennesker, droskekuskene, som ikke kunne komme frem, bandede, og bærebøren med den sårede blev sat ned foran døren, indtil man fik begge fløje lukket helt op.

"Det skete ved et uheld," vedblev Denise, fast bestemt på at skjule den virkelige årsag. "Han stod på fortovet, og så faldt han ind under hjulene på en omnibus … Å, kun benene. De henter en læge. Vær blot rolig."

En skælven gennemfo'r fru Robineau; hun udstødte to eller tre skrig, men ellers kom ikke et ord over hendes læber; så sank hun på knæ ved siden af båren og fjernede med rystende hænder det tæppe, man havde dækket over ham. Mændene, der havde båret ham, stod og ventede udenfor huset for at bringe ham hen på et hospital, når lægen var kommet. Ingen af dem turde mere røre ved Robineau, der var kommet til bevidsthed, og som led forfærdeligt, hver gang han blev flyttet en smule. Da han fik øje på sin hustru, randt to store tårer ned ad hans kinder. Hun kyssede ham, græd og stirrede på ham. Ude på gaden sås ansigt ved ansigt og nysgerrige blikke som i et teater; man var lige ved at trykke ruderne ind for bedre at få noget at

se. Denise fandt nu på at lade jernskoddet rulle ned for vinduet. Hun gik selv ud og drejede rundt på håndtaget, og med en klagende skrigen sank jernskoddet langsomt ned ligesom jerntæppet i et teater, når femte akt er ude. Da hun atter kom ind og havde lukket døren efter sig, lå fru Robineau endnu bøjet over sin mand og trykkede ham fortvivlet i sine arme, mens lyset sparsomt faldt hen over dem fra de to små, stjerneformede huller i jernskoddet. Det var, som om den ruinerede butik gled ned i det tomme mørke, kun de to stjerner skinnede over denne sørgelige scene. Endelig fik fru Robineau mælet igen, og hun jamrede:

"O, du kære ... O, du kære! ..."

Han blev grebet af anger og måtte skrifte sandheden, da han så sin frugtsommelige hustru knælende knuge sig hen over bærebøren. Når han ikke rørte sig, mærkede han kun en brændende og blytung fornemmelse i benene.

"Tilgiv mig, jeg må have været rent fra forstanden ... Da prokuratoren i Gaujeans nærværelse sagde til mig, at jeg skulle erklæres fallit næste dag, var det som om al ting dansede for mine øjne ... Og så ved jeg ikke, hvordan det senere gik til: jeg kom ned ad Rue de la Michodière, jeg syntes, at de gjorde nar ad mig ovre fra *Damernes Paradis*, det store ulykkeshus ligesom knuste mig ... Så da omnibussen drejede omkring hjørnet, tænkte jeg på Lhomme og hans ene arm, og så smed jeg mig ind under vognen ..."

Forstenet over denne tilståelse rejste fru Robineau sig halvt op fra gulvet. O, Gud! Han havde villet tage livet af sig! Hun greb Denises hånd, og den unge pige bøjede sig dybt rørt ned over hende. Den sårede, hvis kræfter sindsbevægelsen havde

udtømt, havde atter mistet bevidstheden. Og lægen, som stadig ikke kom! To mænd havde allerede jaget hele kvarteret rundt, og husets portnerske blev nu også sendt afsted.

"Vær blot ikke ængstelig," gentog Denise mekanisk, selv hulkende højt.

Fru Robineau, som sad på gulvet med kinden lænet op mod lejet, hendes mand hvilede på, følte trang til at lette sit hjerte og hviskede:

"O, min Gud! Om jeg fortalte Dem det … Det var for mig, han ville dø. Han sagde altid til mig: jeg har stjålet fra dig, pengene var dine! Og om natten drømte han om de tres tusinde francs, han vågnede ganske svedig og rettede de største bebrejdelser mod sig selv. Når man ikke var klogere, burde man ikke sætte andres penge på spil, sagde han … De ved nok, at han altid har været meget nervøs og har gået og pint sig selv. Til sidst så han syner, som gjorde mig ganske angst; han så mig gå klædt i pjalter og tiggende ude på gaden, mig som han elskede så højt, og som han ville skulle være rig, lykkelig …"

Hun opdagede nu, at han igen havde slået øjnene op, og hun fortsatte med bevæget stemme:

"O, kære, hvorfor har du dog gjort det … Tror du da virkelig, jeg er så styg? Det er mig det samme, om vi bliver ruinerede, kan du tro. Når blot man kan være sammen, så er man ikke ulykkelig … Lad dem kun tage al ting. Lad os rejse et eller andet sted hen, hvor du ikke behøver at høre tale om dem. Du kan jo ligefuldt arbejde, og du skal se, hvor godt vi så får det."

Hun havde bøjet sig tæt hen over sin mands blege ansigt, og begge tav, bevægede og ængstelige. Der var stille, butiksdøren var som indslumret i det tætte halvmørke, der faldt hen over

dem; men gennem den tynde skodde hørtes gadens støj, færdslen i det fulde dagslys. Denise, som hvert øjeblik gik hen for at kigge gennem den lille dør ud til gangen, udbrød endelig:

"Nu kommer lægen!"

Det var en ung mand med et par livlige øjne. Han foretrak at undersøge patienten inden denne blev bragt til sengs. Kun et af benene, det venstre, var brækket, nemlig lige over anklen. Bruddet så ikke ud til at være særlig vanskeligt at behandle. De var netop i færd med at bære den syge ind i soveværelset, da Gaujean kom for at aflægge besked om det sidste skridt, han, desværre forgæves, havde gjort for at redde dem; det var absolut afgjort, at fallitten skulle erklæres.

"Hvad er der i vejen?" udbrød han. "Hvad er der sket?"

Denise fortalte ham med få ord det hele. Så blev han forlegen stående, mens Robineau sagde til ham med svag stemme:

"Jeg er ikke vred på Dem for det, men De har lidt skyld i alt det."

"For pokker, hvad skal man sige, kære," svarede Gaujean, "der skulle stærkere skuldre til at holde det ud end vore … De ved jo nok, at det ikke er synderlig bedre fat med mig end med Dem."

Båren blev løftet op, og den syge havde endnu kræfter nok til at sige:

"Nej, nej, også stærkere skuldre ville have bøjet sig … Jeg kan forstå, at gamle stivnakker som Bourras og Baudu holder ud til det sidste; men vi, som var unge, som fandt os i den nye gang i tingene … Nej, ser De, Gaujean, det er en hel lille verdens undergang."

Så bar de ham ud. Fru Robineau kyssede Denise, næsten i et anfald af glæde over endelig at være befriet for de besværlige,

unyttige butiksforretninger. Og da Gaujean gik bort med den unge pige, indrømmede han hende, at den stakkels Robineau havde ret; det var tåbeligt at ville kæmpe imod *Damernes Paradis*. Han for sit vedkommende følte sig fortabt, hvis han ikke tog imod pardon. Allerede dagen i forvejen havde han i al hemmelighed henvendt sig til Hutin, der netop skulle rejse til Lyon. Men han tvivlede om, at Hutin kunne hjælpe ham, og han søgte nu at få Denise, hvis almagt han uden tvivl vidste besked om, til at interessere sig for ham.

"Det kommer til at gå ud over fabrikationen," sagde han, "det er vist nok. Folk ville bare gøre sig lystige over mig, om jeg ruinerede mig ved al blive ved med at kæmpe for de andres interesser, mens de sataner slås om at fabrikere de billigste varer … Som De sagde en gang, fabrikationen må sørge for at følge med fremskridt ved en bedre organisation og nye maskiner. Så kommer der orden i tingene; det er jo nok, når blot det store publikum er tilfreds."

Denise svarede smilende:

"Hør, det skulle De sige til hr. Mouret selv … Deres besøg ville glæde ham, og han er ikke den mand, der bærer nag til Dem, blot De tilbyder ham en avance på en centime meteren."

I januar på en sollys eftermiddag døde fru Baudu. De sidste fjorten dage havde hun ikke kunnet gå ned i butikken, som de havde lejet en kone til at passe. Hun sad i sin seng, støttet af puder. Ansigtet var blegt, kun øjnene syntes endnu levende, og de så stadig gennem de små ruder over mod *Damernes Paradis*. Baudu, som ikke kunne tåle at se dette fortvivlet stirrende blik, ville undertiden trække gardinerne for. Men med en bønlig

bevægelse fik hun ham til at lade være, hun ville se der over lige til sit sidste åndedræt. Nu havde uhyret snart berøvet hende alt, hendes hjem, hendes datter; selv var hun langsomt svundet hen med *Det gamle Elbeuf*, havde mistet sine kræfter efterhånden som det mistede sine kunder; den dag, da det lå i sine sidste trækninger, opgav hun også ånden. Da hun følte døden komme, havde hun endnu kraft nok til at bede sin mand åbne de to vinduer; det var mildt, et strålende solskin lagde sig hen over *Damernes Paradis*, mens *Det gamle Elbeuf* lå ovre på den anden side og frøs i skyggen. Fru Baudu lå med stirrende øjne, fængslet til åbenbaringen af denne triumfbygning med sine funklende ruder, bag hvilke millionerne dansede. Langsomt tabte øjnene deres glans, mørket lagde sig hen over dem, og da døden helt slukkede dem, stirrede de endnu der over, fulde af tårer.

Endnu en gang holdt alle kvarterets ruinerede småhandlende revue omkring graven; der var brødrene Vanpouille, endnu ganske medtagne af de nylig og for sidste gang gennemkæmpede terminsbesværligheder. Bédoré og hans søster støttede sig til stokke og så mere medtagne ud end nogen sinde før; Desligniéres havde nylig haft et anfald af sin gamle sygdom, Piot og Rivoire gik tavse og så ned mod jorden som folk, det er ude med. Og ingen turde spørge efter de savnede, Quinette, frøken Tatin og andre, som efterhånden var bukket helt under, den ene dag en, den anden dag en anden, for ikke at tale om Robineau, der lå til sengs med sit brækkede ben. Med en vis interesse udpegede man derimod for hinanden de nye handlende, der var blevet ramt af "pesten": parfumehandler Grognet, dameskrædderinde fru Chaudeuil, og

blomsterhandler Lacassagne, og Naud, skomageren, der endnu alle holdt sig rankt, men som nu også var blevet grebet af den almindelige ængstelse for det onde, der også til sidst ville rive dem bort. Bag ligkisten gik Baudu med de samme tunge trin, som da han fulgte sin datter til jorden, og ud fra den første vogn i følget funklede Bourras øjne under de buskede bryn og det snehvide hår.

Denise havde haft mange sorger og bekymringer i de sidste uger. Hun havde måttet sætte Pépé i en skole, og Jean plagede hende tidligt og silde med sin forelskelse i bagerens broderdatter, som han ville have, hans søster skulle fri til for ham. Så kom tantens død og den unge piges kræfter var nu næsten udtømt. Mouret havde på ny erklæret, at han ville gøre alt det for hendes onkel og de andre, som hun ønskede. En morgen havde hun en samtale med ham i anledning af efterretningen om, at Bourras var blevet sat på gaden af rettens folk, og at Baudu stod i begreb med at lukke sin butik. Så forlod hun straks efter frokost magasinet i det håb at kunne hjælpe i det mindste de to.

Henne i Rue de la Michodière stod Bourras stiv og strunk på fortovet overfor sit hus, som han dagen i forvejen var blevet sat ud fra ved prokuratorens rænker: da Mouret havde købt alle fordringerne, var det ham let at få paraplymageren erklæret fallit, og for fem hundrede francs havde han så købt retten til lejekontrakten, da den blev stillet til salg på grund af misligholdelse; således var den gamle, stivsindede mand blevet narret ud af det hus, han ikke havde villet forlade for hundrede tusinde francs. Men han havde strittet imod til det yderste, og arkitekten måtte, da han kom med sin arbejdskolonne, lade gå

bud til politiet for at få den gamle ud. Varerne blev solgt, værelserne rømmet; men han blev hårdnakket siddende i den krog, hvor han havde haft sin seng, og af medlidenhed nænnede man ikke at jage ham bort. Arbejderne begyndte endog at rive taget ned over hans hoved; de møre tagsten blev løsnet, kalken faldt ned fra lofterne, væggene knagede, men han blev siddende under det ormædte tømmerværk, midt imellem alle ruinerne. Endelig da politiet kom, måtte han vige. Men allerede tidligt næste morgen stillede han på fortovet overfor efter at have tilbragt natten på en gæstgivergård i nærheden.

"God dag, hr. Bourras," sagde Denise venligt.

Han hørte det ikke; hans øjne lynede over mod arbejderne, hvis hakker flængede i den gamle rønne. Nu kunne man gennem de tomme vinduer se de usle værelser og den sorte trappe, som solen nu skinnede på for første gang i de sidste to hundrede år.

"Å, er det Dem," svarede han endelig, da han fik øje på hende. "Hvad siger De? Er det ikke et net arbejde, de har for, de røvere!"

Selv sørgmodig ved at se det gamle hus forsvinde og uden at kunne få sine øjne fra det, vovede hun ikke at sige noget til ham. Oppe i en krog af loftet på hendes fordums værelse kunne hun endnu se de med flammen af et lys indbrændte sorte, rystende bogstaver: Ernestine; og erindringen om hine modgangens dage dukkede op i hende og fyldte hende med medlidenhed for alle dem, der led ondt. Arbejderne havde nu, for at få en af murene revet ned, fundet på at angribe den fra grunden af. Den vaklede.

"Kunne den endda knuse dem alle sammen," hviskede Bourras med vild røst.

Pludselig hørte de et forfærdeligt brag. Arbejderne frelste sig hurtigt ud på gaden. Da den gamle mur væltede, tog den hele ruinen med sig i faldet; det rådne tømmerværk havde ikke kunnet holde sammen på stumperne mere. Ikke en bræddevæg blev stående, på jorden lå kun en dynge skrammel.

"O, Gud," havde den gamle mand råbt, som om det hele var styrtet ned over hovedet på ham.

Han stod med halvtåben mund, aldrig havde han tænkt sig, at det skulle tage så hurtig en ende. Og han så på det dybe indsnit, der var gjort op ad *Damernes Paradis*, som nu endelig var blevet befriet for sin skamskændende vorte. Myggen var knust, den sidste, uendelig lille hindring var ryddet af vejen, hele terrænet var erobret. Folk stimlede sammen omkring murstensdyngen og talte med arbejderne, som bandede de gamle bygninger, der ramlede sammen med ét og bare slog uskyldige mennesker ihjel.

"Hr. Bourras," gentog Denise og søgte at få ham med sig. "De ved nok, at De ikke vil blive forladt af alle. Der vil blive sørget for Dem i enhver henseende".

Han rettede ryggen.

"Jeg trænger ikke til nogens hjælp … Det er dem derovre, som har sendt Dem hen til mig, ikke sandt? Godt, sig kun til dem, at gamle Bourras kan bestille noget endnu, at han kan få arbejde, hvor han vil … Ja, det vil jeg tro! De kunne vist lide at vise nåde og barmhjertighed mod dem, de først har plyndret lige til skjorten."

Hun gav sig atter til at bønfalde ham.

"Hører De, tag nu imod Deres tilbud, lad mig ikke have den sorg."

Men han rystede på sit mægtige hoved.

"Nej, nej, det er forbi, farvel … Lev lykkelig, De som er ung, men prøv ikke på at forhindre de gamle i at holde fast ved deres ideer."

Han kastede et sidste blik over på ruinerne, så gik han sin vej, langsomt og med tunge skridt. Hun så hans brede ryg bane sig frem igennem trængslen, så drejede han om hjørnet og var borte.

Et øjeblik stod Denise ubevægelig og stirrede frem for sig, derefter gik hun ind hos sin onkel. Klædehandleren sad ene i den mørke butik i *Det gamle Elbeuf*. Morgen og aften kom der en kone og lavede lidt mad i stand til ham og hjalp ham med at sætte vinduesskodderne for. Han tilbragte hele timer i ensomhed, og der kunne gerne gå en hel dag, uden at en kunde kom og forstyrrede ham; han vidste næppe mere, hvor varerne var at finde. Og der inde i halvmørket og stilheden gik han tungt frem og tilbage, drevet af en sygelig trang, som søgte han derved at gå sin sorg træt.

"Har du det bedre i dag, kære onkel?" spurgte Denise.

Han standsede kun et kort øjeblik, så fortsatte han sin march frem og tilbage.

"Jo tak, ret godt."

Hun søgte forgæves at finde nogle trøstende, opmuntrende ord.

"Hørte du det spektakel før? Huset er styrtet sammen."

"Så, virkelig," sagde han dæmpet og med en forbavset mine. "Ja, rigtigt, det må være Bourras' hus … Jeg mærkede, at jorden rystede … I morges, da jeg så dem oppe på taget, lukkede jeg min dør."

Og han gjorde en håndbevægelse, som for at give til kende, at den slags ting ikke mere interesserede ham. Hver gang han på sin vandring kom hen foran kassererpulten, så han på den tomme stol med det slidte betræk, hvor hans hustru og datter skiftevis havde siddet år ud og år ind i så lange tider. Og når han kom hen i den anden ende af butikken, så han på hylderne, der næsten druknede i mørket, og på hvilke nogle stykker klæde lå og skimlede. Det var et sørgehus, de, han elskede, var borte, hans handel var i det ynkeligste forfald, selv gik han sløv og knækket omkring der inde, ene mellem alle sine minder. Han så op mod det sorte loft, han lyttede til stilheden inde i den lille mørke spisestue, den hyggelige familiekrog, som han havde holdt så meget af, lige til dens indeklemte luft. Ikke et pust rørte sig i det ældede hus, hans regelmæssige tunge trin genlød dumpt mod de gamle vægge, som gik han hen over sine kæres grav.

Omsider vovede Denise sig ind på det, der var hensigten med hendes besøg.

"Kære onkel, du kan ikke blive ved at leve således. Du må tage en beslutning."

Uden at standse svarede han:

"Ganske vist, men hvad vil du have, jeg skal gøre? Jeg har prøvet på at sælge, men der kom ingen … Til sidst må jeg naturligvis lukke butikken og gå min vej."

Hun vidste, at en fallit var der ingen ligefrem fare for. Kreditorerne var kommet overens om en fælles optræden. Når alt blev betalt, ville hendes onkel simpelthen stå aldeles blottet.

"Men hvad vil du så gøre bagefter?" spurgte hun for at få lejlighed til at komme frem med det tilbud, hun ikke vovede at

give ham straks.

"Jeg ved ikke," svarede han. "De samler mig vel nok op et eller andet sted, når det kommer så vidt."

Han havde nu forandret sin march og gik frem og tilbage mellem spisestuen og butiksvinduet; og hver gang han kom til dette, så han med et melankolsk blik på den ynkelige og forsømte udstilling af varer. Hans øjne løftede sig ikke en gang mere over mod det prunkende *Damernes Paradis*, der triumferende strakte sig fra højre til venstre i hele gadens længde. Han var så tilintetgjort, at han ikke mere havde kraft nok til at oprøres.

"Hør nu, kære onkel," sagde Denise omsider med noget besvær, "der kunne måske opdrives en plads til dig."

Hun tog sig sammen og tilføjede:

"Ja, jeg har fået det hverv at tilbyde dig en inspektørs plads."

"Hvor?" spurgte Baudu.

"Naturligvis her overfor … Hos os … Seks tusind francs og et nemt arbejde."

Han standsede pludselig foran hende. Men i stedet for, som hun frygtede, at blive vred, blegnede han og bøjede ydmyget og smertelig bevæget hovedet.

"Overfor, overfor," stammede han flere gange. "Du vil have, at jeg skal tage plads overfor?"

Denise var også dybt bevæget. Hun så for sig den lange kamp mellem de to forretninger, hun overværede Genevièves og fru Baudus begravelse, hun havde for sine øjne det besejrede *Gamle Elbeuf*, kastet til jorden af *Damernes Paradis*. Og tanken om, at hendes onkel skulle tage tjeneste der ovre, skulle gå omkring

der i hvidt slips, bragte hendes hjerte til at banke af medlidenhed.

"Lille Denise, er det virkeligt dit alvor?" sagde han ligefremt og foldede sine stakkels rystende hænder.

"Nej, nej, kære onkel!" udbrød hun, og hendes gode hjerte og hendes retfærdighedsfølelse protesterede af al magt mod den tanke, at han skulle tjene som tyende. "Det ville være stygt … Vær ikke vred på mig, hører du, jeg beder dig!"

Han begyndte atter på sin vandring, hans trin rystede på ny det mørke, gravlignende rum. Og da hun forlod ham, vandrede han endnu bestandig frem og tilbage med den stivsindede ihærdighed, som kun den største fortvivlelse kan indgive en.

Atter den nat vred Denise sig i søvnløshed. Hun havde følt, hvor hjælpeløs hun stod overfor dem, hvis ublide kår hun så gerne ville bidrage sit til at mildne. Indtil det sidste måtte hun være vidne til livets uovervindelige skriden ind: det krævede stadig døden til sin udsæd. Hun stred ikke mere imod, hun fandt sig i denne kampens lod; men hendes kvindehjerte fyldtes med den dybeste medlidenhed ved tanken om den lidende menneskehed. I adskillige år var hun selv blevet hvirvlet rundt af hjulene i den store maskine. Havde hun ikke blødt derved? Havde de ikke jaget, pint og forhånet hende? Endnu blev hun undertiden bange, når hun følte sig udvalgt til et redskab i den ubønhørlige maskines hånd. Hvorfor skulle hendes lille hånd veje så tungt i uhyrets tjeneste? Og den kraft, der fejede alle hindringer bort, rev også hende med sig, hun, hvis komme skulle være en hævn for de besejrede! Mouret havde skabt denne maskine til at knuse folk, som stod ham i vejen; han havde oversået kvarteret med ruiner, plyndret nogle, dræbt

andre; men hun elskede ham alligevel for han værks storhed, hun elskede ham mere for hver udskejelse af hans magtfylde og trods den tårestrøm, der brød frem i hende ved synet af de stakkels overvundnes elendighed.

14

I den klare februarsols stråler lå Rue du Dix-Décembre skinnende ny med sine kridhvide huse og enkelte forsinkede bygningsstilladser; en strøm af vogne bølgede i et bredt tog gennem denne oase af lys i det gamle fugtige kvarter Saint-Roch; og imellem Rue de la Michodière og Rue de Choiseul var der formelig opløb, folk var blevet varme af en hel måneds reklame og stod med opspilede øjne og gabede på den nye facade i *Damernes Paradis*, hvis indvielse skulle finde sted den mandag i anledning af den store udstilling af hvide varer.

Det var i al sin friske livfuldhed en vældig udfoldelse af broget arkitektur, en slags skilt, der bebudede larmen og pragten der inde, og som fængslede øjnene lig en kæmpemæssig udstilling, der skinnede i de stærkeste farver. I stueetagen var dekorationen, for ikke at overstråle varerne i vinduerne, holdt i en mere ædruelig stil: nederst i muren grønne marmorfliser, alle søjlerne overtrukket med sort marmor med forgyldte rande, og så for resten i en indfatning af jern ikke andet end spejlglas uden tinfoliebeklædning.

Men efterhånden som øjet vandrede højere op, blev farverne mere strålende. I en mosaikfrise over stueetagen slyngede der sig et bånd af røde og blå blomster, afbrudt af marmorplader, i hvilke navnene på den uendelige masse af varer var indhugget – et bælte omkring kolossen. Underlaget til første stokværk bestod af en række brogede sten, oven over den var der atter spejlglasflader indtil den næste frise, der dannedes af forgyldte våbenskjolde, prydet med de franske byers våben, og af arbejder

i terrakotta. Endelig øverst oppe satte hele facaden ligesom blomst i lutter varme farver: mosaik, brogede stene, forgyldte tagrender, og på fodstykkerne oven over et folk af statuer, der forestillede de store fabriksbyer og stod smukt med fine linjer mod himlens baggrund. Men hvad der især vakte beundring hos de nysgerrige var hovedindgangen, høj som en triumfbue, prydet med en overdådighed af mosaik og marmorarbejder og oven over den en forgyldt allegorisk gruppe: kvinden i fuld stads og omringet af en sværm af små smilende og kærtegnende amoriner.

Hen imod klokken to måtte en afdeling politi trænge folk tilbage for at give plads til vognene, og inde i lokalerne bruste hundrede tusinde kunder, aldeles blændede af de ny pragtfulde arrangementer.

Men midt under travlheden fik personalet dog tid til at tale om chefens forelskelse. Historien, som nu i hele måneder havde beskæftiget kommiserne, der var henrykte over Denises udholdende modstand, truede pludselig med at ende med en krise; de havde dagen i forvejen fået at vide, at den unge pige trods Mourets tryglen ville forlade *Damernes Paradis*, idet hun foregav at trænge i høj grad til at hvile ud. Og nu gik det løs med gisninger: ville hun virkelig tage bort? Eller ville hun ikke tage bort? Både i den ene og den anden afdeling blev der væddet fem francs, at betale næste søndag. Nogle drev det endog til at holde en frokost på, at det endte med bryllup; men de andre, de som troede på hendes bortrejse, vovede heller ikke deres penge uden at have gode grunde til det. Det kunne dog være, at hun til sidst satte hans stolthed for stærkt på prøve. For resten var begge parter enige om, at den lille ekspeditrice havde gjort sine sager

bedre end den mest drevne kokette, og at hun spillede højt spil ved således at sætte ham kniven for struben: Gift dig med mig, eller jeg går min vej.

Sligt var imidlertid fjernt fra Denises tanker. Hun havde aldrig hverken stillet fordringer eller gjort beregninger. Og det, der bestemte hende til at tage bort, det var netop de domme, man til hendes store overraskelse stadig fældede over hendes opførsel. Havde hun måske villet alt det? Havde hun vist sig beregnende, koket, ærgerrig? Hun var kun simpelthen kommet og havde anmodet om en plads, og hun var selv den første til at undre sig over, at nogen kunne elske hende således. Og nu, hvorfor ville man absolut se en beregning i hendes beslutning om at forlade *Damernes Paradis*? Det var dog så naturligt! Hun befandt sig dog endelig i en stadig nervøs ophidselse og uro ved uden ophør at leve i denne aldrig standsende sladder, i Mourets hede attrå, i de kampe, hun måtte føre mod sig selv; og hun foretrak at gå sin vej, angst som hun var for til sidst at skulle give efter og så komme til at fortryde det hele sit liv igennem. Hvis der lå en kløgtig taktik i dette, så vidste hun i alt fald ikke af det; hun spurgte fortvivlet sig selv, hvordan hun skulle bære sig ad, for at det ikke skulle få udseende af, at hun gik på jagt efter en mand. Tanken om et ægteskab oprørte hende nu, hun var fast bestemt på at sige nej, bestandig nej, såfremt han ville drive sin vanvittige kærlighed til den yderlighed. Hun alene burde lide. Tanken om, at det var nødvendigt at skilles fra ham, fyldte hendes øjne med tårer; men med sit sædvanlige mod gentog hun for sig selv, at det var nødvendigt, og at hun aldrig ville få en rolig eller glad time mere, om hun handlede anderledes.

Da Mouret modtog hendes begæring om afsked, blev han et øjeblik stående tavs og tilsyneladende kold, kæmpende med sin sindsbevægelse. Så erklærede han tørt, at han gav hende otte dages betænkningstid, før ville han ikke tillade hende at begå en sådan dumhed; da hun efter otte dages forløb atter udtalte for ham, at hun ønskede at tage bort, når det store udsalg var endt, tog han ligesom første gang sagen roligt; han lod, som om han ville tale hende til fornuft: hun forspildte sin fremtid, hun ville ingen andre steder kunne få en stilling som den, hun havde hos ham. Havde hun måske en anden plads i sigte? Han var villig til at give hende det samme, som hun kunne vente at få andet steds. Og da den unge pige svarede, at hun ikke havde søgt nogen anden plads, men at hun havde i sinde at hvile ud en månedstid i Valognes, takket være de penge, hun allerede havde kunnet spare sammen, så spurgte han, hvad der forhindrede hende i at vende tilbage til *Damernes Paradis*, når det kun var hensynet til hendes helbred, der nødte hende til at tage denne ferie. Hun tav; dette forhør pinte hende. Så faldt det ham ind, at hun måske skulle træffe sammen med en elsker, måske giftes. Havde hun ikke selv tilstået ham, at der var en, hun elskede? Fra hin stund af bar han i sit hjerte, jaget der ind som en kniv, denne tilståelse, der i et øjebliks forvirring var undsluppet hendes læber. Og da dette menneske formodentlig ville ægte hende, så forlod hun nu alt for at følge ham; det forklarede hendes hårdnakkede vægring. Det var forbi, det følte han og sagde med isnende stemme kun de ord, at han ikke længere holdt på hende, siden hun ikke ville betro ham den virkelige årsag til sin bortrejse; denne kolde, rolige samtale forvirrede

hende langt mere end den heftige scene, hun havde befrygtet, ville have gjort.

I den uge, Denise endnu skulle tilbringe i forretningen, bevarede Mouret sin blege, strenge mine. Når han gik igennem afdelingerne, lod han, som om han ikke så hende; han syntes aldrig at have været mere optaget af sit arbejde; og væddemålene begyndte igen, de modigste vovede en frokost på brylluppet. Imidlertid skjulte Mouret bag denne, hos ham så usædvanlige ro, et stærkt anfald af vankelmod og lidelser. Undertiden bankede en strøm af blod i hans tindinger, det svimlede for hans øjne, han drømte om at kryste Denise ind til sig i et fortvivlet favntag, holde hende fast, kvæle hendes skrig. Atter andre øjeblikke prøvede han at overveje sagen roligt, ledte efter midler til at hindre hende i at forlade ham; men uophørligt strandede alt på hans afmagt, og han fortvivlede midt i al sin unyttige rigdom. Op af alle hans vilde planer voksede der imidlertid langsomt en tanke, som lidt efter lidt tog ham fangen, trods hans modstand. Da fru Hédouin døde, svor han på ikke mere at gifte sig; han skyldte en kvinde sit første held, og han var fast bestemt på fremtidig at ville drage fordel af alle kvinder. Det var hos ham som hos Bourdoncle en overtro, at chefen for en stor modeforretning skulle være ugift, om han ellers ville bevare sin kongeværdighed som mand overfor sit attrående folk af kvinder; en kvinde ved hans side ville straks forandre luften, ville derved forjage de andre. Og han stred imod kendsgerningers ubønhørlige logik, han foretrak at dø frem for at give efter, blev pludselig som rasende på Denise, følte udmærket, at hun var gengældelsen, og frygtede for at falde besejret på alle sine millioner, knækket som et halmstrå af

det evigt kvindelige, den dag han ægtede hende. Så blev han atter lidt efter lidt fej og gav sig til at overveje, hvad han egentlig var bange for; hvorfor skælve? Hun var så blid, så fornuftig, at han kunne give sig hen til hende uden frygt. Snesevis af gange i hver time begyndte kampen på ny i hans oprevne indre. Hans stolthed gjorde såret endnu mere pinligt, han mistede den sidste rest af besindelse, når han tænkte på, at hun selv efter denne sidste underkastelse kunne sige nej, hvis der var én, hun elskede. Han havde endnu ingen bestemmelse taget, og Denise skulle rejse den næste dag.

Da Bourdoncle efter sædvane den dag klokken hen ad tre trådte ind i Mourets kontor, fandt han ham siddende med albuerne støttet mod skrivebordet og hænderne for øjnene, så fordybet i sine egne tanker, at han måtte røre ved hans skulder. Mouret vendte sit forgrædte ansigt mod ham, og deres hænder mødtes i et varmt tryk, som mellem mænd, der i mange år havde stridt ved hinandens side. I den sidste måned havde Bourdoncle for resten fuldstændig forandret holdning: han bøjede sig for Denise, han tilskyndede endog hemmeligt chefen til dette giftermål. Sandsynligvis manøvrerede han således for ikke at blive fejet bort af en kraft, som han nu erkendte for at være hans egen overlegen. Men man kunne også på bunden af denne forandring have sporet en gammel ærgerrigheds opvågnen, et lidt efter lidt opdukkende svagt håb om at kunne gøre det af med Mouret, som han så længe havde krummet ryggen for. Det lå i luften der inde, i kampen for livet med de svages stadige nederlag. Han blev revet med af maskinen, grebet af appetit efter de andre, af den grådighed, som alle vegne i den vældige bygning drev de magre i gabet på de fede.

Kun en slags religiøs ærefrygt, heldets religion, havde hidtil forhindret ham i at klemme kæberne sammen om Mouret. Chefen blev nu atter svag som et barn, gled ind i et tåbeligt ægteskab, stod i begreb med at dræbe sit held, ødelægge sit trylleherredømme over kunderne. Hvorfor skulle han hindre ham i det, når han selv bagefter så let kunne løfte arven efter denne ødelagte mand, der var faldet i armene på en kvinde? Det var derfor også med hele afskedens bevægelse, med en gammel kammerats medlidenhed, at han nu trykkede sin chefs hånd og opmuntrende gentog:

"Nå, for pokker! Hæng blot ikke med hovedet … Gift hende og lad det få en ende."

Mouret skammede sig allerede over dette øjebliks svaghed. Han rejste sig, han protesterede.

"Nej, nej, det ville dog være alt for dumt … Kom med og lad os gøre en runde. Det går jo godt, ikke sandt? Jeg tror, at det bliver en udmærket dag."

De gik begge to ud af kontoret og begyndte deres eftermiddagsinspektion gennem afdelingerne, der alle vegne vrimlede af mennesker. Bourdoncle skævede hen til Mouret, urolig over dennes sidste energiske ord; han studerede ham nøje og søgte at finde et smerteligt træk om munden, der kunne røbe ham.

I travlheden og tummelen var det, som om hele huset rystede lig et stort dampskib, der skar frem i vandet for fuld kraft. I Denises afdeling var der trængsel af mødre, som slæbte omkring med hele bander af små piger og drenge, der druknede i de dragter, man prøvede på dem. Afdelingen havde udstillet alle sine hvide varer, og dér som alle andre steder var

der en overflod af hvidt, nok til at klæde en hel lille hær af småfyre med: hvide bluser, kjoler af pique og hvidt shirting, hvide matros- og zouav-dragter. I midten stod der som dekoration, skønt årstiden endnu ikke var kommet til det, en udstilling af konfirmandindedragter, kjoler og slør af hvidt musselin, hvide atlaskes sko, – som en kæmpemæssig buket af lutter hvide blomster. Fru Bourdelais stod foran sine tre børn, Madeleine, Edmond, Lucien, og hun skændte på denne sidste, den mindste, fordi han ikke ville sidde stille, mens Denise gjorde sig umage for at prøve en bluse på ham.

"Men så sid dog stille, dreng! … Tror De ikke, frøken, at den bliver lidt for snæver?"

Og med en kendermine studerede hun tøjet, faconen og syningen.

"Nej, den sidder godt," vedblev hun, "det er et helt arbejde at prøve tøj på tre sådanne rollinger … Nu skal jeg have en kåbe til den lange pige der."

På grund af det stormløb, afdelingen var genstand for, havde Denise måttet tage en hånd med i at ekspedere kunderne. Hun stod netop og udsøgte den forlangte kåbe, da hun på en gang forbavset udbrød:

"Hvad for noget! Er du her? Hvad er der nu på færde?"

Hendes broder Jean stod foran hende med en stor pakke i hænderne. Han var blevet gift for otte dage siden, og sidste lørdag havde hans kone, en lille brunette med et sødt ansigt, aflagt et langt besøg i *Damernes Paradis* for at gøre indkøb. De unge folk skulle ledsage Denise til Valognes, en formelig bryllupsrejse, en måneds ferie til de gamle, kendte steder.

"Du kan tænke dig," svarede han, "at Therese har glemt en masse ting. Noget skal byttes og andet skal købes, og da hun har så gruelig travlt, har hun sendt mig her hen med denne pakke … Nu skal jeg forklare dig det hele …"

Men hun fik øje på Pépé og afbrød ham:

"Hvad, Pépé også, og skolen?"

"Ja, jeg skal sige dig," forklarede Jean, "da vi havde spist til middag i går, det var søndag, nænnede jeg ikke at lade ham gå til skolen. Han kan gå der hen i aften … Stakkels dreng, han er ked nok af at skulle blive tilbage her i Paris, mens vi rejser til Valognes …"

Denise kunne ikke andet end smile ad dem. Hun overlod fru Bourdelais til en af ekspeditricerne og vente tilbage til den krog, hvor de stod. De små, som hun endnu kaldte dem, var nu store knægte. Pépé var tolv år og allerede vokset hende over hovedet, var sværere end hende, stadig lige tavs og kælen; Jean var skulderbred, et helt hoved højere end hende og havde beholdt sin kvindelige skønhed, sit blonde, lokkede hår. Og hun, den spinkle unge pige, bevarede overfor dem sin modermyndighed, behandlede dem som drenge, hun måtte passe på, knappede Jeans frakke til, for at han ikke skulle se for lapset ud, og overbeviste sig om, at Pépé havde et rent lommetørklæde. Da hun den dag så den mindstes forknytte mine, skændte hun kærligt på ham:

"Vær nu fornuftig, min stump; det går ikke an at blive sådan borte fra skolen. Jeg skal tage dig med, når du får ferie … Er det noget, du har lyst til? Trænger du måske til lommepenge?"

Så vendte hun sig til den store.

"Du sætter ham også fluer i hovedet, min dreng; du går og fortæller ham om, hvordan vi skal more os … Prøv dog på at være lidt fornuftig."

Hun havde givet den ældste fire tusinde francs, halvparten af sine sparepenge, for at han kunne sætte bo med dem; den yngste kostede hende mange penge i skolen, alle hendes penge gik med til de to ligesom i gamle dage. Kun dem havde hun at leve og arbejde for, siden hun på ny havde lovet aldrig at ville gifte sig.

"Nå, se så her," begyndte Jean igen, "der er nu først det havannabrune overstykke, som Therese …"

Men han tav pludselig, og da Denise vendte sig om for at se, hvad der kunne være årsagen til det, fik hun øje på Mouret. Han havde i nogen tid stået der bagved dem og set på, hvor omhyggelig hun var for de to, hvordan hun skændte på dem og kyssede dem, vendte og drejede dem som børn, hvis linned man skifter. Bourdoncle var blevet stående noget længere borte og lod, som om han var optaget af salget, men han holdt ikke desto mindre hele tiden øje med den lille gruppe henne i krogen.

"Det er Deres brødre, kan jeg tænke?" spurgte Mouret efter en stunds forløb.

Hans stemme var kold og hans holdning streng som sædvanlig overfor hende i den sidste tid. Denise måtte derimod anstrenge sig for at forblive rolig i hans nærværelse. Hendes smil svandt dog bort, og hun svarede køligt:

"Ja, hr. Mouret! Det er den ældste, som nylig er blevet gift, og nu sender hans kone ham her hen for at gøre indkøb."

Mouret vedblev at betragte dem alle tre.

"Den yngste er rigtignok vokset noget. Jeg kan godt huske ham fra den aften, jeg fulgtes med Dem i Tuilerihaven," vedblev han med rystende stemme.

Denise rødmede og bøjede sig ned over Pépé for at hægte hans bælte, mens de to brødre smilede venligt til deres søsters principal.

"De ligner Dem," sagde Mouret.

"Å nej," svarede hun, "de er langt smukkere end jeg."

Mouret syntes et øjeblik at sammenligne ansigterne, men nu var hans kræfter udtømte. Hvor han dog elskede dem alle sammen! Han gik tvivlrådig et par skridt tilbage, så sagde han dæmpet:

"Frøken, kom ind til mig, når vi lukker. Jeg vil tale med Dem før Deres afrejse."

Han gik hurtigt bort, og de tre søskende satte kursen mod udstyrsafdelingen, hvor Pauline straks kom ilende hen til dem. Endnu inden Denise havde fået tid til at sige, hvad hun ønskede, begyndte Pauline i en bevæget og dæmpet tone at tale til hende om de rygter, der gik alle vegne. I hendes afdeling var to ekspeditricer endog ligefrem kommet op at skændes, idet den ene holdt på, at hun rejste, den anden på, at hun blev.

"De bliver hos os, jeg har holdt mit hoved på det … Hvad skulle der ellers blive af mig?"

Og da Denise svarede, at hun rejste dagen efter, fortsatte Pauline:

"Nej, nej, det tror De nok, men jeg ved, at der ikke bliver noget af det … Nu, da jeg har fået den lille dreng, må De virkelig hjælpe mig til at blive forfremmet. Baugé gør sikker regning på det, kære."

Pauline smilede med overbevisning. Så gav hun dem de seks chemiser, og da Jean sagde, at de nu skulle have nogle lommetørklæder, kaldte hun på en hjælperske og gav hende chemiserne og overstykket at bære. Det var den forhenværende frøken de Fontenailles, nu gift med Joseph, der kom. Hun havde af nåde og barmhjertighed fået denne tjenestepigeplads og bar på skulderen et med gul uldtråd indsyet nummer.

"Følg med frøkenen," sagde Pauline.

Så gik hun hen til Denise, sænkede stemmen og sagde:

"Ikke sandt, så bliver jeg jo nok udnævnt til næstkommanderende i min afdeling."

Denise slog nu ind på den samme spøgende tone og lovede det leende. Så gik hun ned ad trappen med Pépé og Jean, fulgt af Josephs hustru, der bar deres sager. Først kom de til afdelingen for uldne varer, hvor der var fuldt op af hvidt multum og hvidt flonel. Liénard, hvis fader forgæves søgte at få ham hjem til Angers, stod og passiarede med den smukke Mignot, der var blevet vekselmægler, og som var fræk nok til at vise sig i *Damernes Paradis*. Uden tvivl talte de netop om Denise, for de tav begge to pludselig stille og hilste forlegent på hende. Hvor hun for resten kom hen, bukkede kommiserne ærbødigt for hende, uvisse som de var om, hvilken stilling hun ville indtage den næste dag. Man hviskede til hinanden, man fandt, at hun så selvtillidsfuld ud, og væddemålene tog et nyt opsving, der blev igen holdt adskillige flasker vin på hende. Hun gik videre ind i hvidevareudstillingen for at nå hen til lommetørklæderne, som var længst borte. Og alle de hvide dynger defilerede forbi: hvidt bomuldstøj, kattun, bombasin, piqué, shirting, musselin og tarlatan; så lærreder i uhyre

stabler, grove og fine lærreder i alle bredder; så dækketøjer i en fortsat flom af hvidt, duge, servietter, køkkenforklæder og karklude; derefter lagen, pudevår og sengetæpper. Og hilsenerne blev ved, man trådte bukkende til side for Denise, når hun kom forbi, og Baugé skyndte sig frem fra sin disk for at smile til hende som til husets gode fe. Endelig nåede de til lommetørklæderne, hvor en sindrig opstilling samlede en gabende hob om sig: det var lutter hvide søjler, hvide pyramider, hvide slotte, en mangeartet arkitektur, hvor lommetørklæder var det eneste materiale, lommetørklæder af lærred, batist, silke, vævede, broderede, kniplede, en hel by med lutter hvide tagsten i en uendelighed af mønstre.

"Det var jo et dusin, du ville have?" spurgte Denise sin broder. "Hvad slags?"

"Som dette her," svarede han og viste hende et tørklæde i pakken.

Jean og Pépé havde hele tiden så at sige hængt i hendes skørter, de holdt sig tæt ind til hende ligesom den gang, da de trætte og medtagne af rejsen landede i Paris. Denne labyrint af sale, hvor hun var som hjemme, imponerede dem; og med barnets instinkt trykkede de sig op til hende, tyede til deres lille moders beskyttelse som i gamle dage. Man så efter dem og smilede ad de to lange knøse, der således travede i hælene på den lille, alvorlige, unge pige, Jean ganske betaget trods sit skæg, Pépé endnu i kort trøje, alle tre med den samme blonde hårvækst, hvad der bragte alle dem, de kom forbi, til at hviske:

"Det er hendes brødre, det er hendes brødre ..."

Mens Denise stod og så sig om efter en kommis, kom Mouret og Bourdoncle gående; i samme øjeblik Mouret standsede

overfor den unge pige, for resten uden at sige noget, kom fru Desforges og fru Guibal forbi. Henriette kæmpede mod den skælven, der fo'r igennem hele hendes legeme. Hun så på Mouret, hun så på Denise. Også de så på hende, det var de store hjertedramaers gamle, stumme slutningsscene, et øjekast vekslet i trængslen. Mouret gik videre, og Denise søgte på ny, fulgt af sine brødre, at finde en kommis, der var ledig. Da Henriette genkendte frøken de Fontenailles i den tjenestepige, der bar pakkerne efter Denise, lettede hun sit sind ved i en vred tone at sige til fru Guibal:

"Se en gang, hvad de har gjort med den ulykkelige skabning … Er det ikke oprørende? En markise! Og han tvinger hende til som en hund at følge de pigebørn i hælene, han sanker op på gaden!"

Hun søgte at beherske sig og tilføjede derpå i en ligegyldig tone:

"Nå, lad os så gå hen og se på deres silketøjer."

Silkeafdelingen var et stort elskovstempel, draperet med hvidt. Overalt bragte fløjl, silke og atlask én til at drømme om alle et kvindelegemes mælkehvide, bløde farvetoner.

Og mens Denise og hendes brødre gik videre, blæste sladderen stærkere og stærkere, fra disk til disk, den fløj tværs igennem den tætte skare kunder. Især var silkeafdelingen spændt på udfaldet, for her holdt man de dyreste væddemål.

"Guds død, hvor det var dumt af mig, at jeg ikke den gang forførte hende!" udbrød Hutin pludselig, som fo'r han op af en drøm. "Så kunne jeg nu have siddet på den grønne gren!"

Da han så Favier le, blev han rød i hovedet over denne sin tilståelse. Så lo han selv tvungent og tilføjede for at bøde lidt på

sin dumhed, at det var det pigebarn, der havde sværtet ham hos direktionen. Imidlertid følte han trang til at lade sin vrede gå ud over nogen og begyndte at tumle med sine undergivne, da han i det samme fik øje på fru Desforges og fru Guibal, som langsomt kom gående gennem afdelingen. Straks smilede han elskværdigt, nærmede sig dem og sagde:

"Ønsker fruen noget i dag?"

"Nej tak," svarede Henriette. "Som De ser, spadserer jeg kun rundt, jeg er kommet her udelukkende af nysgerrighed."

Han dæmpede stemmen. En plan dukkede frem i hans hoved. Og han gav sig til at smigre hende og rive ned på *Damernes Paradis*: han for sit vedkommende havde snart nok af det, han foretrak at gå sin vej fremfor længere at være vidne til den uorden, der nu herskede alle vegne. Hun hørte henrykt på ham. Og enden på det blev, at hun, i den tanke at erobre ham fra *Damernes Paradis*, tilbød at skaffe ham ansættelse hos Bouthemont som bestyrer for silkeafdelingen, så snart *De fire Årstider* blev åbnet. Sagen blev afgjort, og begge to hviskede ivrigt til hinanden, mens fru Guibal stod og fordybede sig i nogle varer.

"Tør jeg byde fruen en af disse violbuketter?" sagde Hutin omsider højt og pegede på nogle violbuketter, han havde skaffet sig fat i til eget privatbrug.

"Å nej, vist ikke," sagde Henriette med en afværgende bevægelse. "De blomster er næppe købt til folk som mig."

De sendte hinanden smilende et forståelsens øjekast og talte så ikke mere sammen.

Fru Desforges så sig om efter fru Guibal og fandt hende gående sammen med fru Marty; drevet af sin sædvanlige,

uimodståelige trang til at give penge ud, havde denne vandret hele forretningen rundt, ledsaget af sin datter Valentine. Der kunne ikke åbnes en ny afdeling, uden at hun måtte være med til at indvie den, og trods alle gode forsætter endte hun altid med at købe noget. Hun havde set på alt muligt, prøvet alt muligt både på sig selv og på sin datter, havde tømt hele hylder og ødelagt hele vinduesudstillinger ved sit sygelige hang til at undersøge alt, hvad hun fik øje på.

"Å, kære, De gør Dem ingen forestillinger om, hvor det var henrivende," sagde hun til fru Guibal. "De skulle have set nogle kåber! Jeg valgte en til mig selv og en til min datter … Og så deres strømper, ikke sandt, Valentine?"

"Ja, det er uhørt!" bekræftede den unge pige. "Og så var der nogle sko til tyve francs og halvtreds. Å, hvilke sko!"

En kommis fulgte som sædvanlig efter dem med en stol, hvorpå der allerede var dynget en ganske artig mængde varer.

"Hvorledes har hr. Marty det?" spurgte Henriette.

"Tak, jo, jeg tror nok, han har det godt," svarede fru Marty, som dette spørgsmål kom noget overraskende. "Han er der endnu, min onkel tog af sted i morges for at se til ham …"

Så afbrød hun sig selv og sagde henrykt:

"Nej, se dog, hvor er det mageløst!"

De var nået ind i afdelingen for blomster og fjer. I det stærke lys fra oven tog udstillingen sig ud som en kæmpemæssig hvid buket af omfang som en eg. Der var violer, liljekonvaller, hyacinter og stedmoderblomster i hele bede. Så kom der buketter af hvide roser, store pæoner, liljer, hele blomstrende æbletræsgrene, duftende syrener, hvide strudsfjer, kunstige blomster med metalblade, tidsler og aks af sølv; og mellem alle

disse blomster fløj der udstoppede fugle til hattepynt, mejser og kolibrier, brogede som regnbuer.

"Jeg tror, jeg køber en gren med æbleblomster," sagde fru Marty. "Ikke sandt, de er henrivende. Og den søde, lille fugl, se dog en gang, Valentine! Jeg tror, jeg køber den med!"

Imidlertid var fru Guibal blevet ked af at stå i trængslen der, og hun sagde:

"Nå, ja, nu vil vi lade Dem selv om Deres indkøb. Vi andre går ovenpå."

"Nej, vist ikke, vent og tag mig med," udbrød fru Marty. "Jeg går med ovenpå. Jeg må absolut ind i parfumeafdelingen."

Denne afdeling var blevet oprettet dagen i forvejen og lå ved siden af læseværelset. Fru Desforges ville, at de skulle gå op med elevatoren, men på grund af trængslen omkring denne måtte de opgive det. Endelig nåede de frem til buffeten, hvor der var en sådan stimmel, at en inspektør måtte tøjle de grådige kunders appetit ved kun at lade dem komme ind gruppevis. Allerede her kunne man begynde at mærke duften fra parfumeafdelingen, hvor folk formelig sloges om en ny slags sæbe, der var forretningens specialitet. Krukker med pudder, sminke, pomade og flasker med vellugtende vande stod i lange rækker på borde, hylder og etagerer; i et skab for sig var der kamme og lommeflakoner. Kommiserne havde overalt anbragt små opstillinger af lutter hvide porcelæns- og glasflasker i alle størrelser og former. Hvad der navnlig vakte beundring var en fontæne i midten, der sprang med vellugtende vand, hvori damerne dyppede deres lommetørklæder.

"Nå, nu er jeg færdig," sagde fru Marty, da hun omsider havde stoppet sine lommer fulde af sminkekrukker og eau de

cologne flasker. "Lad os så gå ind og se at træffe fru de Boves."

Men undervejs blev hun hængende ved udstillingen af japanske sager, en afdeling, der fra en ringe begyndelse havde taget et mægtigt opsving; den rummede en masse gamle bronze- og elfenbenssager og lakerede varer, den havde en omsætning af for femten hundrede tusinde francs årligt, og dens agenter gennemrodede alle orientens paladser og templer for at forsyne den. I øvrigt dukkede der stadig nye afdelinger op; i december var der således for at bøde lidt på den dårlige årstid blevet oprettet to, en afdeling med bøger og en med legetøj, der sikkert også ville vokse i vejret og atter ruinere adskillige af kvarterets handlende. I det mindste havde den japanske afdeling på fire år trukket alle byens kunder til sig.

Skønt fru Desforges havde svoret ikke at købe noget, bukkede hun nu under for fristelsen ved synet af et fortryllende elfenbensskrin.

"Jeg køber det," skyndte hun sig at sige til en kommis. "Halvfems francs, ikke sandt?"

Og da hun så, at fru Marty og hendes datter var fordybet i nogle porcelænssager, trak hun fru Guibal med sig og sagde til dem:

"De kan træffe os inde i læseværelset ... Jeg trænger virkelig til at hvile mig lidt."

I læseværelset måtte de to damer imidlertid stå op. Alle stolene omkring det store bord, der var dækket med aviser, var optaget. Trivelige herrer sad mageligt tilbagelænede og studerede deres blade, og det faldt ikke en af dem ind at være galant og afstå sin plads. Nogle damer sad og skrev med næsen stukket tæt ned over bogstaverne, som ville de skjule papiret

med deres hatteblomster. Fru de Boves så de ikke noget til, og Henriette var begyndt at blive utålmodig, da hun fik øje på Vallagnosc, der stod og spejdede efter sin kone og svigermoder. Han hilste og sagde:

"De er sikkert inde ved kniplingerne, der er de ikke til at få fra … Jeg vil gå ind og se efter dem."

Og før han gik, var han så galant at skaffe dem et par stole.

I kniplingsafdelingen tog trængslen for hvert øjeblik til. Det var som et hvidt kapel, hvor kvinden bøjede knæ for fristeren. For oven et skyslør af hvidt tyll, rundt omkring søjler omvundet med kniplinger eller prydet med danserindeskørter, og på hylder og diske et hvidt snelag af kniplinger fra alle verdens egne. Fru de Boves, som længe havde gået rundt der inde med sin datter, pint af en sanselig lyst til at bore sin hånd ind i disse hvide dynger, havde endelig bestemt sig til at lade Deloche tage nogle alençonkniplinger frem. Først viste han hende efterlignede varer, men hun ville have dem ægte, og hun lod sig ikke nøje med ting til tre hundrede francs meteren, hun ville se på kniplinger til tusinde francs meteren og lommetørklæder til syv og otte hundrede. Snart var disken skjult under en hel formue. Inspektør Jouve, der ikke et øjeblik havde tabt hende af syne, stod ubevægelig henne i en krog noget derfra med en ligegyldig mine, men stadig med øjnene på hende.

"Har De kniplingskraver?" spurgte grevinden Deloche. "Vær så venlig at vise mig nogle."

Kommisen, hvem hun havde beskæftiget i mindst en snes minutter, turde ikke andet end adlyde, så fornem og aristokratisk så hun ud. Imidlertid betænkte han sig dog lidt, for det var strengt forbudt at dynge kostbare kniplinger således

op på diskene, og i en foregående uge havde han ladet sig bestjæle for ti meter hollandske kniplinger. Men til sidst lod han sig besejre af hendes ydre og vendte sig om for at tage det forlangte.

"Se en gang, moder," sagde Blanche, som stod lidt fra hende, "disse her er billige, dem kunne vi bruge til besætning på hovedpuder."

Fru de Boves svarede ikke. Blanche vendte sig om og så nu moderen stå med hænderne midt imellem alle kniplingerne og i færd med at stikke nogle af dem ind i sit kåbeærme. Hun lod slet ikke til at blive overrasket, og hun gjorde instinktivt et par skridt hen imod moderen for at skjule denne, da Jouve pludselig stod bagved dem. Han bøjede sig frem og hviskede høfligt til grevinden:

"Frue, vil De være så venlig at følge med mig."

Det gav et sæt i hende:

"Men hvorfor det, min herre?"

"Vil De være så venlig at følge med mig, frue," gentog inspektøren i den samme dæmpede tone.

Bleg af angst så hun sig hurtigt om til alle sider. Så påtog hun sig atter sin stolte holdning og fulgte med som en dronning, der nedlod sig til at lade sig ledsage af en adjudant. Ikke en af de tilstedeværende kunder havde lagt mærke til, hvad der var foregået. Deloche stod med sine kniplinger i hånden og gabede forbavset efter hende. Hvad for noget! Hun også! Den fine dame! Man blev til sidst tvunget til at mistænke alle. Og Blanche, som de lod gå, fulgte i nogen frastand efter sin moder, bleg og vaklende mellem forpligtelsen til ikke at forlade sin moder og angsten for at blive arresteret sammen med hende.

Hun så hende blive ført ind i Bourdoncles kontor, og hun nøjedes med at drive omkring udenfor døren.

Bourdoncle var netop derinde, da Jouve kom med sin fangst. Som regel var det ham, der fældede dommen i tyverisager, når forbryderne hørte til de højere samfundsklasser. Jouve havde længe holdt øje med fru de Boves og meddelt ham sin mistanke, og han blev derfor heller ikke forbavset, da inspektøren med et par ord forklarede ham, hvad der var sket; for resten hændte der så mærkelige tilfælde af den slags, at han anså kvinden for i stand til alt, så snart hun kom under indflydelse af sin lidenskab for pynt. Da han vidste, at Mouret kom i fru de Boves' hjem, viste han sig fuldendt høflig overfor hende.

"Frue, vi tilgiver Dem dette øjebliks svaghed ... Jeg beder Dem betænke, hvad en sådan selvforglemmelse kan føre til. Hvis nu en anden havde set Dem stikke disse kniplinger til Dem ..."

Men hun afbrød ham harmfuld. Hun en tyv! Hvad anså han hende for? Hun var grevinde de Boves, hendes mand, generalinspektøren ved statsstutterierne, kom ved hoffet.

"Jeg ved det, jeg ved det, frue," svarede Bourdoncle fredsommeligt. "Jeg har den ære at kende Dem ... Vil De allerførst være så venlig at give de kniplinger tilbage, De har hos Dem ..."

Hun skreg på ny op, i sin heftighed lod hun ham ikke få et ord indført, hun spillede den dybt krænkede, fornemme dame og vovede endog et forsøg med tårer. Enhver anden end han ville have frygtet for, at der forelå en beklagelig fejltagelse, for hun truede med at hævne forhånelsen ved at stævne ham ind for retten.

"Tag Dem i agt, min herre! Min mand vil klage til selve ministeren."

"De er da også lige så ufornuftig som alle de andre," udbrød Bourdoncle endelig utålmodigt. "De skal blive visiteret, siden De endelig vil have det."

Men endnu gav hun ikke tabt, og i samme krænkede tone som hidtil svarede hun:

"Ja, vær så god, visitér mig kun! Men glem ikke, at det vil komme Dem dyrt til at stå!"

Jouve gik ud for at hente to ekspeditricer fra korsetafdelingen. Da han kom tilbage, meddelte han Bourdoncle, at den unge dame, der havde ledsaget fruen, gik frem og tilbage udenfor, og han spurgte, om han ikke også skulle bringe hende derind, skønt han rigtignok ikke havde set hende tage noget. Men Bourdoncle bestemte i moralens navn, at hun skulle blive udenfor, for at ikke moderen skulle tvinges til at rødme for sin datter. Imidlertid trak de to mænd sig tilbage til et tilstødende værelse, mens ekspeditricerne undersøgte grevinden og endog trak kjolen af hende for at se, om hun ikke havde gemt noget indenfor på brystet eller hofterne. Foruden de i ærmerne skjulte tolv meter kniplinger til tusind francs meteren fandt de endvidere, stukket ned på brystet, forklemt og varmt, et lommetørklæde, en vifte og en krave, i alt sager for en fjorten tusind francs. I et årstid havde fru de Boves stjålet således, drevet dertil af en uimodståelig trang. Det var blevet en hel nødvendighed for hende, en uundværlig vellyst, der overvandt alle klogskabshensyn, og som var så meget mere grisk efter at skaffe sig tilfredsstillelse, som hun vidste, at hun derved satte sit gode navn og rygte og sin

mands fornemme stilling på spil. Nu da han fandt sig i, at hun tømte hans skuffer, stjal hun med lommerne fulde af penge, hun stjal for at stjæle, som man elsker for at elske, drevet frem af attråens piskeslag; hendes nervesystem kom i uorden, hver gang de store modeforretningers fristelser vakte hendes umættelige hunger efter luksus.

"Det er et formeligt komplot imod mig," råbte hun, da Bourdoncle og Jouve trådte ind igen. "De har stukket disse kniplinger ind på mig; ved den levende Gud, det sværger jeg Dem til!"

Hun var sunket om på en stol og græd af raseri, så hendes dårligt knappede kjole var nær ved at sprænges. Bourdoncle lod ekspeditricerne gå. Så sagde han i den samme rolige tone som før:

"Af hensyn til Deres familie, frue, vil vi gerne neddysse denne kedelige historie. Men først må De underskrive et papir, hvorpå der står: Jeg har stjålet kniplinger i "Damernes Paradis," endvidere hvad det var for kniplinger, hvor mange og så datoen ... For resten vil jeg udlevere Dem dette papir, så snart De bringer mig to tusinde francs til de fattige."

Hun satte sig atter til modværge, rejste sig op og erklærede:

"Aldrig i evighed underskriver jeg det, så vil jeg hellere dø!"

"Her er ikke tale om at dø. Kun vil jeg lade Dem vide, at jeg i så fald sender bud efter politiet."

Nu fulgte der en skrækkelig scene. Hun skældte ham ud, det var fejt af en mand at pine en kvinde således. Den junoniske skønhed med den fornemme holdning var nu forvandlet til en rasende fiskerkælling. Så prøvede hun på at røre ham, tiggede og bad. Men da hun så, at de begge to blev stående rolige og

ubønhørlige som før, satte hun sig pludselig ned ved bordet og skrev med skælvende hånd. Pennen spruttede, hun lagde et så fortvivlet tryk i de ord: "Jeg har stjålet", at det truede med at gå helt igennem det tynde papir. Så sagde hun med halvkvalt stemme: "Vær så god, min herre, vær så god … Jeg bøjer mig for overmagten."

Bourdoncle tog papiret, foldede det omhyggeligt sammen, lod hende se på, at han gemte det i en skuffe, og sagde:

"Som De ser, kommer det ikke til at mangle selskab, for efter først at have talt om hellere at dø end at skrive under, glemmer de gode damer i reglen at hente deres små billetter … Nå, Deres står som sagt til tjeneste. De får selv afgøre, om den er to tusinde francs værd."

Hun knappede sin kjole og rettede på den; nu da hun havde betalt, genvandt hun hele sin tidligere dristighed.

"Så kan jeg vel gå?" spurgte hun i en kort tone. Bourdoncle beskæftigede sig allerede med andre ting. Jouves rapport bestemte ham til at afskedige Deloche; det menneske var dog virkelig alt for dum, stadig lod han sig bestjæle, aldrig ville han lære at sætte sig i respekt hos kunderne. Fru de Boves gentog sit spørgsmål, og da de nikkede bekræftende, tilkastede hun dem begge to et hadefuldt blik. Den tilbagetrængte strøm af skældsord gav sig luft i et melodramatisk udbrød:

"Uslinger!" sagde hun og smældede døren i efter sig.

Under alt dette var Blanche imidlertid blevet stående udenfor. Hendes uvidenhed om, hvad der gik for sig derinde, Jouves og de to ekspeditricers kommen og gåen satte hende i den største uro og fremkaldte hos hende tanker om politibetjente, forhør og fængsel. Pludselig stod Vallagnosc ved

siden af hende, denne mand, der havde været gift med hende en måned, og som det endnu generede hende at sige du til; og han udspurgte hende, forbavset over hendes besynderlige mine:

"Hvor er din moder? … Er I kommet fra hinanden? … Nå, så svar dog, du gør mig jo ganske ængstelig."

Ikke en fornuftig løgn ville falde hende ind. I sin nød sagde hun ganske sagte:

"Moder … Moder … Hun har stjålet …"

"Hvad for noget! Stjålet?" Endelig forstod han det. Han blev ganske angst ved at se sin kones blege og forstyrrede træk.

"Kniplinger, sådan, her i ærmet," stammede hun.

"Du har altså set det, du så på det?" hviskede han forfærdet ved at høre, at hun var moderens medskyldige.

De måtte tie stille. Folk begyndte allerede at vende hovedet om efter dem. Vallagnosc stod et øjeblik ubevægelig og tænkte sig om. Hvad skulle han gøre? Og han havde lige bestemt sig til at gå ind til Bourdoncle, da han fik øje på Mouret. Han bød sin kone vente på sig, ilede hen til sin gamle skolekammerat, tog ham under armen og satte ham med korte, stødvise sætninger ind i sagen. Mouret skyndte sig at trække ham med ind på sit kontor, hvor han beroligede ham med hensyn til følgerne. Han forsikrede ham, at han, Mouret, ikke behøvede at blande sig i sagen, han forklarede, hvordan den slags ting gik for sig, og lod i det hele taget ikke til at komme i synderlig affekt over dette tyveri, som havde han længe forudset det. Men Vallagnosc tog ikke sagen med den samme smukke ro, selv ikke da han havde opgivet sin frygt for en øjeblikkelig arrestation. Han var sunket om i en lænestol og udbredte sig nu i beklagelser over sin egen

ublide skæbne. Hvor var det muligt? Han var altså kommet ind i en tyvagtig familie ved dette giftermål, som han kun havde indladt sig på for at føje faderen! Mouret stod og så på sin grædende ven, forbavset over den sygelige heftighed, der kun dårligt stemte med hans fordums pessimistiske udtalelser. Havde han ikke selv de første snese gange hørt Vallagnosc hævde, at hele livet ikke var en alvorlig tanke værd, og at det eneste lidt fornøjelige i denne verden var det onde? Og for at adsprede ham, gav Mouret sig til i en spøgende tone at prædike for ham om, hvor ligegyldigt det hele i grunden var. Men straks blev Vallagnosc vred; han havde rent glemt sin gamle filosofi, og han lettede sit hjerte i harmfulde ytringer om svigermoderen. Det var afskyeligt således at sætte en plet på det navn, han bar. Og han tog på veje, som om det var en hel verdensbegivenhed.

"Nå, se nu at blive lidt roligere," sagde Mouret i en medlidende tone. "Jeg skal gerne lade være med at filosofere for dig, siden det ikke synes at kunne trøste dig. Ved du, hvad jeg tror, du gjorde bedst i at gå ned og byde fru de Boves armen, det ville være fornuftigere end at gøre skandale … Hvad pokker går der af dig i dag? Du, der ellers blæser hele den tyvagtige verden et stykke."

"Ja," udbrød Vallagnosc naivt, "når sådan noget sker hos andre!"

Imidlertid havde han rejst sig op, og han fulgte sin gamle skolekammerats råd. De nåede tilbage ti! Blanche, i samme øjeblik fru de Boves kom ud fra Bourdoncles kontor. Hun tog majestætisk sin svigersøns arm, og da Mouret galant hilste på hende, hørte han hende sige:

"De har givet mig en undskyldning. Det er virkelig utåleligt med disse fejltagelser."

Blanche fulgte efter dem, og de forsvandt i trængslen.

Så gav Mouret sig på ny til at vandre rundt i forretningen, alene og fordybet i sine egne tanker. Denne scene, der havde skaffet ham et øjebliks adspredelse, gjorde ham nu kun endnu mere febersyg end før. Dette tyveri, denne sidste dårskab af den besejrede kvinde, der lå for fristerens fødder, manede frem for hans øjne billedet af den sejrrige Denises stolte åsyn, og han ligesom følte allerede hendes hæl på sin nakke. Han standsede øverst oppe på den store midtertrappe og blev længe stående og så ud over den umådelige hal, hvor et helt folk af kvinder myldrede.

Klokken slog seks, dagen trak sig langsomt bort fra de overdækkede, allerede dunkle sale, hvor mørket lidt efter lidt sneg sig ind. Og en for en tændtes de elektriske lamper, hvis kupler skinnede klart ud i rummet som måner og jog tusmørket på flugt. Og da de alle var blevet tændt, gik der en bølgen af beundring hen over hoben; den store udstilling af hvide varer antog en eventyragtig pragt i denne nye belysning, et hvidt farveskær sprang frem af tøjerne alle vegne og blændede øjnene.

Og Mouret stod stadig og betragtede sit folk af kvinder. De mørke skikkelser trådte skarpt frem mod den hvide baggrund. Strømmen begyndte at vende sig imod udgangen, diskene var skjult under uordentligt ophobede hvide varer, pengene raslede i kasserne, mens kvinderne, udplyndrede, voldtagne, gik trætte bort med mættet sanselighed, sløve og skamfulde som efter en på et smudsigt hotelværelse tilfredsstillet attrå. Han ejede dem

alle, han befalede over dem ved sin stadige ophoben af pynt, ved prisnedsættelser og ombytninger, sit galanteri og sine reklamer. Selv mødrene havde han erobret, han herskede over dem alle, brutal som en despot, hvis luner bragte elendighed over mange hjem. Han stiftede en ny religion; i stedet for kirkerne, som den gamle tros vaklende skarer lidt efter lidt forlod, trådte hans modebasar og optog pladsen i de nu ubefæstede sjæle. Kvinden kom til ham i sine ledige, af uro opfyldte timer, som hun tidligere havde tilbragt i de mørke kapeller: det var den samme trang til at give sin nervøse lidenskab luft, den samme kamp mellem en gud og ægtemanden, den samme legemets gudsdyrkelse som før. Om han havde lukket sine porte, ville der udenfor på gaden have løftet sig et råb af harme, et fortvivlet skrig fra de troende, som man berøvede skriftestolen og alteret. I deres i de sidste ti år stadig voksede luksus så han dem nu, trods den sene time, vandre rundt i den store bygning uden at kunne rive sig løs fra den! Fru Marty og hendes datter var blevet oppe i møbelafdelingen; fru Bourdelais kunne ikke få sine småfyre med sig fra legetøjsafdelingen. Dernede så han fru de Boves komme gående med sin svigersøn under armen, fulgt af Blanche; hun standsede hvert øjeblik og dristede sig endnu til at se på varerne, stolt og fornem som før. I dette hav af kvindelegemer, der svulmede af liv og attrå, alle prydede med violbuketter, som om en af landets prinsesser den dag holdt bryllup, fik han til sidst også øje på fru Desforges, der sammen med fru Guibal var standset i handskeafdelingen. Trods sit nag til ham købte også hun, og han følte sig endnu en gang som hendes herre; blændet af det elektriske lysskær lå hun og alle de

andre for hans fødder som en uhyre kvæghjord, af hvilken han havde forstået at skabe sig en formue.

Mekanisk gik Mouret videre, så fordybet i sine tanker, at han villigt fulgte med strømmen. Da han atter så sig om, stod han i en af de nye afdelinger, som vendte ud til Rue du Dix-Décembre. Han gik hen og lænede sin pande mod ruden og så ud. Den nedgående sol gulnede de hvide huse overfor; så vældede mørket langsomt ned over gaden, som de elektriske lamper i *Damernes Paradis* strålede ud over som stjerner. Til begge sider holdt der en tredobbelt række af vogne; hvert øjeblik hørtes en livréklædt tjeners stemme, en droske eller en elegant ekvipage rykkede ud af rækken, optog en kunne og rullede bort. Rækkerne blev mindre og mindre, vogndørene sloges i, piskene knaldede og fodgængerne trampede omkring på fortovene eller mellem køretøjerne. Med en larm som fra en sluse vældede den store strøm af kunder ud af bygningen og spredte sig over hele byen. Og øverst oppe på tagene strålede i aftenskæret skiltenes kæmpemæssige, forgyldte bogstaver, og de mange bannere og flag i *Damernes Paradis* så i denne belysning ud som et reklamens uhyre, der gerne kunne have slugt den hele by.

I al sin triumf over den besejrede kvinde følte han sig svag, hans vilje slappedes, nu var turen kommet til ham at bøje sig for den stærkere. Der var i ham en trang til selv at blive besejret, til at bøje knæ for et lunefuldt barn. Han, der i måneder havde stridt imod, der endnu samme dags morgen havde svoret at undertrykke sin lidenskab, han gav pludselig efter, lykkelig over at gøre, hvad han troede var en dumhed. Hans hurtigt tagne beslutning vandt for hvert minut således i styrke, at Denise til

sidst stod for ham som det eneste attråværdige her i denne verden.

Om aftenen sad han inde på sit kontor og ventede. Han rystede som et ungt menneske, hvis livs lykke stod på spil, han kunne ikke sidde stille på et sted, bestandig vendte han tilbage til døren, lagde øret til og lyttede. Hver gang han hørte skridt udenfor, bankede hans hjerte voldsomt. Så lød der en stadig voksende summen af stemmer, og han fo'r igen hen til døren.

Det var Lhomme, der kom med kassebeholdningen. Pengene vejede godt til den dag, der var så meget kobber og sølv, at han havde måttet tage to unge mennesker til at bære dem. Bag efter ham kom Joseph og en af hans kammerater bøjede under de tunge pengesække, som de bar på ryggen; foran gik han selv med sedlerne og guldet, en porteføljе, der struttede af papirer, og to poser hængende over halsen. Og langsomt, svedende og pustende skred han frem gennem salene, fulgt af kommisernes beundrende blikke.

Nogle tilbød leende at hjælpe ham, mens andre bad til, at han måtte snuble og få pengene rundt om sig. Op gik det ad en trappe, hen ad en hængebro, og alle vegne fulgtes han af de samme gabende blikke.

Nede i stueetagen stod parfumeflasker, kniplinger og sjaler i andægtig opstilling, som var det den gode Gud, der passerede forbi. Højere og højere steg beundringen, indtil den til sidst blev til et råb fra et helt folk, der hilste guldkalven.

Imidlertid havde Mouret åbnet døren. Lhomme viste sig, fulgt af de to unge mennesker; hvor forpustet han end var, havde han dog kræfter nok til med høj røst at melde:

"En million to hundrede og syv og fyrre francs og fem og halvfems centimer!"

Endelig var de nået millionen, millionen skovlet ind på en dag, det tal, Mouret så længe havde drømt om! Men han gjorde en halvt ærgerlig bevægelse og sagde utålmodig og med en skuffet mine, som om de var kommet ham til ulejlighed:

"En million, nå, godt! Læg den bare der."

Lhomme vidste, at han holdt af således at se pengene ligge på sit skrivebord, inden de blev bragt til hovedkassen. Millionen dækkede hele skrivebordet, knuste papirerne under sig og havde nær væltet blækhuset; og guld, sølv og kobber flød ud i poserne og sækkene i en stor dynge, endnu varm af kundernes hænder.

I det øjeblik kassereren forknyt over chefens ligegyldighed trak sig tilbage, kom Bourdoncle ind og udbrød:

"Nå, denne gang har vi den da! Endelig fik vi fingre i millionen!"

Men han så, at der var noget i vejen med Mouret, og straks lagde han bånd på sig. Et glimt af glæde viste sig i hans øjne. Efter en kort pause sagde han:

"De har altså taget en beslutning, ikke sandt? Du gode Gud, jeg er af mit ganske hjerte enig med Dem."

Mouret trådte barsk hen foran ham og sagde vredt:

"Hør en gang, min gode, De glæder Dem lidt for tidligt … Ikke sandt, De tror, at det nu er forbi med mig, Deres tænder løber i vand efter min plads? Men bild Dem aldrig det ind, jeg lader mig ikke sådan smide af vejen!"

Bragt fuldstændig ud af fatning ved dette pludselige angreb af det pokkers menneske, der så at sige gættede alt, stammede

Bourdoncle:

"Hvad behager? Det må være Deres spøg? Jeg, der nærer så stor beundring for Dem!"

"Lyv ikke!" udbrød Mouret endnu heftigere. "Vi var dumme, var vi, med vor overtro om, at ægteskabet ville ruinere os. Er det måske ikke netop det, der giver én sundhed og styrke? … Vel, kære, jeg ægter hende, og jeg kaster jer alle sammen på porten, om I knurrer. Ja, akkurat, De skal som enhver anden komme til at gøre afregning med kassereren, Bourdoncle!"

Med en håndbevægelse afskedigede han ham. Bourdoncle følte sig domfældt, besejret af dem unge pige. Han gik.

I samme øjeblik trådte Denise ind, og forvirret bøjede Bourdoncle sig dybt for hende.

"Endelig kommer De?" sagde Mouret mildt.

Denise var bleg af sindsbevægelse. Hun havde lige haft den sorg at høre af Deloches egen mund, at han var afskediget; og da hun tilbød at tale hans sag hos Mouret, holdt han stædigt fast på, at han lige så gerne kunne finde sig roligt i ulykken; hvad skulle det nytte at blive? Med tårer i øjnene havde Denise sagt ham et søsterligt farvel. Også for hende var jo snart alt forbi der i forretningen, og hun bad kun om kraft og mod nok til at udholde afskeden. Blot nogle minutters udholdenhed, så kunne hun gå ene bort og græde uset af alle.

"De har ønsket at tale med mig, hr. Mouret," sagde hun i sin sædvanlige, rolige tone. "Jeg ville for resten også uden det være kommet for at takke Dem for al Deres godhed imod mig."

Idet hun trådte ind, havde hun fået øje på millionen på skrivebordet, og synet af denne pengedynge stødte hende. Lige

overfor sig så hun fru Hédouins billede i den forgyldte ramme og med sit evige smil på de malede læber.

"De er altså stadig fast i Deres beslutning om at forlade os?" spurgte Mouret, og hans stemme dirrede.

"Ja, hr. Mouret, det må være sådan," sagde Denise.

Han greb hendes hænder, og i et udbrud af en længe bag påtagen kulde skjult ømhed sagde han:

"Men om jeg nu ægtede Dem, Denise, ville De så rejse?"

Hun trak sine hænder til sig og stod som i en heftig kamp mod en overvældende smerte.

"Hr. Mouret, sig ikke mere, hører De, jeg beder Dem! Gør mig ikke endnu mere sorg! … Jeg kan ikke, jeg kan ikke … Gud er mit vidne, at jeg netop rejser bort for at undgå en sådan ulykke!"

Hun vedblev at forsvare sig med korte, afbrudte sætninger. Havde hun ikke allerede lidt nok under alle de andres bagvaskelser? Ville han virkelig have, at hun både for deres og for sine egne øjne skulle stå som en pige, der havde spekuleret i hans penge? Nej, nej, hun havde kraft nok til at stå imod, hun ville forhindre ham i at begå en sådan dårskab.

Forpint hørte han til og gentog med lidenskabelig stemme:

"Jeg vil … jeg vil …"

"Nej, det er umuligt … Og mine brødre? Jeg har lovet ikke at ville gifte mig, jeg kan da ikke bringe to børn med til Dem, vel?"

"De skal også være mine brødre … Sig ja, Denise."

"Nej, nej; o, slip mig, hr. Mouret, De piner mig!"

Lidt efter lidt slappedes hans kræfter. Hvad, selv for den pris vægrede hun sig stadig! Han hørte den fjerne larm af sine tre tusinde ansatte, som der ude tumlede med hans fyrstelige

formue … Og den elendige million, der lå på bordet! Han led ved synet af den som ved en bitter forhånelse. Han kunne gerne have sparket den ud på gaden.

"Så rejs da!" udbrød han under en strøm af tårer. "Rejs bort til ham, som De elsker … Det er jo grunden, ikke sandt? De har jo sagt mig det, jeg burde have vidst det og ladet være med at plage Dem mere."

Hun stod dybt bevæget ved synet af denne lidenskabelige fortvivlelse.

Hun kunne ikke kæmpe imod længere.

Med et barns heftighed slyngede hun sine arme om hans hals og stammede hulkende:

"O, hr. Mouret, det er jo Dem, jeg elsker!"

Larmen der ude i *Damernes Paradis* blussede endnu en gang i vejret; det lød som en fjern bifaldssalve.

Fru Hédouins billede smilede stadig ned til dem med sine malede læber. Mouret lænede sig op mod skrivebordet, mod millionen, som han ikke mere havde øje for. Han slap ikke Denise, han knugede hende ind til sig og sagde, at nu kunne hun rejse, at hun kunne tilbringe en måned i Valognes, hvad der ville lukke munden på folk, og at han så ville rejse ned for at føre hende med sig tilbage som sin almægtige hustru.

Om "Damernes Paradis"

Forfatter: Émile Zola (1840-1902).
Org.udgave: *Au bonheur des Dames.* Som føljeton i *Gil Blas* 17. december 1882 – 1. marts 1883, bogudgave på forlaget G. Charpentier, Paris 1883.
Denne udgave baseret på: *Alt for Damerne.* Roman af Émile Zola. Oversættelse for *Det tyvende Aarhundrede*, København 1903. Oversætteren er ikke oplyst.
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter maleri af Henri Gervex (1852-1922): *Cinq Heures Chez Paquin* (1906).

ISBN 978-87-7628-271-4
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-283-8 (Ølstykke 2013).

© 2025 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

Serien Rougon-Macquart

er med sine tyve bind Zolas uomtvistelige hovedværk, hvori han udforsker en families natur- og socialhistorie under det andet kejserdømme fra 1851, hvor Napoleon III indsatte sig selv som kejser, til 1871, hvor kejserdømmet faldt sammen efter krigen mellem Frankrig og Tyskland.

Da jeg første gang udgav serien, var der flere af bindene, der (så vidt vides) ikke tidligere havde været oversat til dansk (*La Faute de l'Abbé Mouret*, *Son Excellence Eugéne Rougon* og *La joie de vivre*), eller kun eksisterer som dengang uopdrivelige føljetonudgaver: *La Curée* – i min udgave med titlen *Kampen om byttet* – har været bragt i flere af den socialdemokratiske presses aviser under titlen *Guldkalven* i 1891-92; *La Conquête de Plassans* skulle findes som føljeton i et dagblad *Nordjyllands Folkeblad* i 1880 (sidstnævnte har jeg dog kun fundet annoncer for i andre blade, det har ikke været muligt at få fat i nogle af de pågældende numre af *Folkebladet* selv).

Selv om der er mange personer, der optræder i flere af romanerne, og enkelte af dem er direkte fortsættelser af hinanden, er det ikke nødvendigt at læse dem alle eller at følge nogen bestemt rækkefølge – hver roman er et selvstændigt værk, som kan læses uafhængigt af de øvrige, og serien er således nærmest ét stort tag-selv-bord.

Zola anbefalede i en introduktion til *Doktor Pascal* at læse serien i en rækkefølge, der er en smule anderledes end den

rækkefølge, han skrev den i, og det er den rækkefølge, jeg har fulgt ved nummereringen af bindene, og den rækkefølge, der er angivet i listen nedenfor. I parentes den franske titel og årstallet for den første franske bogudgave.

1. Familien Rougon (La Fortune des Rougon – 1871)
2. Hans Excellence Eugène Rougon (Son Excellence Eugène Rougon – 1876)
3. Kampen om byttet (La Curée – 1872)
4. Penge (L'Argent – 1891)
5. Drømmen (Le Rêve – 1888)
6. Erobringen af Plassans (La Conquête de Plassans – 1874)
7. Storborgerliv (Pot-Bouille – 1882)
8. **Damernes Paradis (Au Bonheur des Dames – 1883)**
9. Fader Mourets synd (La Faute de l'Abbé Mouret – 1875)
10. Et blad af kærlighedens bog (Une page d'amour – 1878)
11. Paris' mave (Le Ventre de Paris – 1873)
12. Livsglæde (La joie de vivre – 1884)
13. Faldgruben (L'Assommoir – 1877)
14. Mesterværket (L'Œuvre – 1886)
15. Menneskedyret (La Bête humaine – 1890)
16. Germinal (Germinal – 1885)
17. Nana (Nana – 1880)
18. Jord (La Terre – 1887)
19. Det store sammenbrud (La Débâcle – 1892)
20. Doktor Pascal (
21. Le Docteur Pascal – 1893)

Men uanset om man kun læser nogle udvalgte bind eller hele alle tyve, anbefales det dog, at man starter med *Familien Rougon*, hvor man møder de fleste af hovedpersonerne i de øvrige bind, og slutter med *Doktor Pascal*, hvor Zola samler trådene og fortæller om mange af personernes senere skæbne.